AS-002797

BIBLIOTHECA INDICA:

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1395.

'AMAL-I-ṢĀLIḤ

OR

SHĀH JAHĀN NĀMĀH,

OF

MUḤAMMAD ṢĀLIḤ KAMBO.

EDITED BY

G. YAZDANI, M.A., M.R.A.S.

Professor of Arabic, Government College, Lahore.

FASCICULUS II.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.

1914.

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार

CSL

C—54
954.0235
Kam—A

954.023
S 12 A

19228

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

متعین ساختند و مقرر فرمودند که براه بیجاگذه متوجه ماندو گردند - و همه جا از مخالفان خبردار بوده بر اثر آن گروه ادبار پژوه روانه شوند - چون سردار مذکور در کمال استعجال مرحله پیما گشته در قصبه تالگانو بعبد الله خان پیوست - فی الحال ازآن مقام طبل رحیل بر سبیل استعجال کوفته بشتاب باد و سحاب از دنبال شتافته بیست و هفتم دیماه چون بسرونج رسیدند خبر یافتند - که آن سیاه روزان دو روز قبل از نزول عسکر اقبال در آنجا رسیده ارادهٔ تاخت شهر داشته اند - و بحسب اتفاق خواجه عبد الهادي ولد صفدر خان که از جانب پدر حاکم آن محال بود با خواجه بابا و گروهی دیگر چهار گهڑي قبل از وصول آن گسسته امید داخل سرونج شده توفیق حراست شهر یافته بود - آن مخذول جاوید از دریافت پیشنهاد خاطر نومیده شده ناچار با یک جهان حرمان از آنجا رو تافته دو حلقهٔ فیل سرکار خاصه شریفه که مشتمل بر پنجاه و شش [1] زنجیر بود بدست آورده رو بوادي فرار و ادبار نهاد *

روز چهار شنبه بست و پنجم دي‌ماه موافق پانزدهم جمادی الثانیه سنه هزار و چهل هجري بساعت همایون که سعود آسماني انواع انظار سعادت نثار مجلس مقدس نموده بودند - و کف الخضیب دستها بدعای دولت جاوید مقرون بر کشوده بزم قدسي وزن شمسي از سال چهلم عمر ابد طراز آنحضرت که تا بقای بقا امتداد و مد مدت آن بر صفحهٔ روزگار و افراد دفاتر لیل و نهار باقي باد زینت و ترتیب یافته - خدیو روزگار خورشید وار به برج کفهٔ میزان تحویل نموده و پلهٔ برابر را بزر و گوهر آموده خویشتن را بنابر انجاح حوایج نیازمندان نوع بشر برسم معهود با سایر اجناس و نقود دیگر سنجیده بر اهل استحقاق هفت کشور قسمت فرمودند *

---

(۱) در بادشاهنامه پنجاه مذکور شده - صفحه ۳۳۸ - حصه اول جلد اول *

ایشان دیده سلامت خود در تسلیم آن بداندیشان اندیشد - ناچار صلاح کار فاسد خود را در آن دیدند که از راه مالوه بولایت پنجاب شتافته از افغانان آن سرحد استمداد نمایند - مجملاً باین اندیشهٔ ناقص با صدر و ایمل و سایر افغانان از نواحیِ دولت آباد تا تغور شتافته از آنجا براه دهرن گانو و جویره [1] و انبه و پاتر روانهٔ سمت مالوه گردیدند - چون در علم قدیم تقدیم این امر که عبارت است از استیصال آن گروه خذلان مآل بحسن سعیِ این دو سردار نامدار یعنی عبد الله خان و سید مظفر خان حوالت رفته بود - لاجرم در باطن اینمعنی علت شده بظاهر آن عارضه که سبق ذکر یافت سبب گشته حسب الحکم اشرف سید مظفر خان از بالا گهات بدرگاه معلی آمده بود - بعد از اطلاع بر کماهیِ حقیقت حال خانجهان سید مظفر خان از حضور اقدس و عبد الله خان از پائین گهات بتعقب او معمور گشته حکم معلی شرف نفاذ یافت - که از هر جا که این دو سردار بیکدیگر پیوندند - استیصال آن بد نهاد را پیش نهاد سازند - و به نیروی اتفاق که بالخاصیت موجب موافقت تائید آسمانیِ ست اصل وجود آن بدگهر را از بیخ و بنیاد بر آرند - و آنحضرت از غایت اهتمام درین مهم متوجه تجهیز عسکر ظفر اثر و سر انجام سپاه نصرت پناه شده بی استفسار از اختر شناسان ساعتی مسعود بجهت شروع این مهم خود اختیار نموده روز نهم دیماه چندی از امرای عظام و سایر منصبداران مثل سرافراز خان و دوارکا داس و مادهو سنگه ولد راو رتن و یکه تاز خان و شیرزاد و اوگرسین و شیام سنگه و جگناتهه راتهور و امیر بیگ با صد تن از گرز داران شیر افگن که هما ناتن اسفندیار و دل تهمتن داشتند - درین فوج

---

(۱) در منتخب اللباب این مقام را جوپره و چونپره نوشته - [صفحه ۴۳۷ - حصه اول] *

متحصنان قرار گرفته آرام پذیرد - بنابرآن بهمان پا تا پائین دیوار قلعه یک جلو تاخت - و دلاوران عسکر فیروز نردبانها که بجهت آن روز ترتیب داده بودند بر گردن گرفته بپای حصار رسانیدند - و بمجرد رسیدن قدم بر آنها گذاشته رو به برآمدن برج و باره آوردند - نگاهبانان قلعه که مردم دکن ایشانرا نایکواري گویند - بمحض ملاحظهٔ اینحال از کار رفته یکبارگي دست و پا گم کردند - و چارهٔ کار خود در زینهار طلبي دیده ناچار برسم معهود دکن که در وقت تنگي عرصهٔ کار زار از روی بیچارگي کاه برگی بدندان گرفته درینصورت طلب امان مي نمایند - عمل نموده به تسلیم کلید قلعه دارالفجاة سلامت و امن آباد عافیت بر روی روزگار خود کشودند - باقر خان بعد از فتح قلعه را به میر علي اکبر نام ملازم خود سپرده فوجداري آن ولایت را به صفي قلي منصبدار باز گذاشت *

نومید شدن خانجهان و دریا خان و رفتن بسوی مالوه با هزار شورش انگیزي

از آنجا خیانت و خوف و غدر و حذر برطبق حقیقت قضیهٔ الخائن خائف و الغادر حاذر متلازم یکدگر اند بمثابهٔ که در یک ماده مطلقا از هم تخلف ندارند - درینولا بنابرآنکه از شامت آن دو شور بخت بد فرجام که بسر وقت بی نظام افتاده بودند و سلسلهٔ نظم احوالش از انتظام رفته بود چنانچه سر تا سر زمین دکن شورش خیز و آشوب انگیز گشته کار بدآن کشید که ملک و مال دیرینه سال آن سلسله یکبارگي بمعرض تلف در آمد - لاجرم آن دو بدنهاد چون بر نظام الملک اعتماد نداشتند از راه دور بیني بخاطر آوردند - که مبادا خلاص خویش در گرفتاري

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA · सत्यमेव जयते · भारत सरकार

مداخل و مخارج آن پرداخته درین باب کما ینبغي سعي بلیغ بجا آورده بود - بخاطر جمع با جمیعت تفرقه اثر خود که در آنولایت قریب به سه هزار سوار و [دوازده هزار] ع پیادهٔ جلد و جرار بود - بکار فرمائي ادبار مستعد مواجهه و مقابله و آمادهٔ مدافعه و مقاتلهٔ موکب اقبال گشت - و اکتفاء بتحصن حصار ننموده چهاردهم دي ماه بآهنگ جنگ صف در میدانگاه میانهٔ سمت شمال و شرقي قلعه تسویه صفوف نموده از روی تهور و تجلد بسلاحشوري در آمد - باقر خان با سایر تابینان و بندهای بادشاهي و جمعي از زمینداران آنحدود بتوزک تمام صف نبرد و یسال قتال آراسته رو بدفع ایشان آورد - و قبل ازآنکه دلیران از هر دو سو باهم برآمیخته در یکدگر آویزند - پیادگان سپاه دکن برسم معهود نخست بازو به بان اندازي برکشوده از برج و بارهٔ قلعه نیز از رگ ابر شعله بار توپ و تفنگ ژالهٔ آتشین بر اولیای دولت ابد قرین باران ساختند - درینحال باقر خان فوج هراول را که بسالاري محمد شریف خویش خود مقرر داشته بود - بمدافعهٔ هراول مخالفان نامزد ساخته خود رخ بقول آن گروه ادبار پژوه نهاد - و هر دو به یکبار بارگي بر انگیخته بر قلب ایشان که مشتمل بر چهار صف پی در پی از سوار و پیادهٔ جرار بود تاختند - و آن تیره بختانرا که تاب صدمهٔ اولیای دولت برق صولت نداشتند در حملهٔ اول از یکدیگر متفرق ساختند - چنانچه جمعی کثیر از ایشان کشته گشته خلقی بیشمار گرفتار شدند - و باقي ایشان پراگنده و پریشان گردیده پناه بجنگل و کهسار بردند - و غنیمت بسیار بدست ارباب نهب و تاراج افتاد - باقر خان از آنجا که راه سرداري است نگذاشت که خاطر

ع [ده هزار] بادشاه نامه - صفحه ۳۳۳ - حصه اول - جلد اول *

گذر اشرف افتاد - و جوهر قابلیت آن آشکار گردید - حسب الامر قضا نفاذ آن عمارت گر معمورهٔ هفت کشور به تیز دستي معماران جادوکار در عرض اندک روزگار بندی دیگر بفاصلهٔ هشتاد ذراع پیشتر از بند سابق بر آن رود مترتب شد - چنانچه بین السدین دریاچه بطول صد ذراع و عرض هشتاد ذراع بهم رسیده از دو طرف ریزشگاه آب آن دو بند خاصر پسند و آبشار دلآویز صورت وجود بست - و بنابر امر ارفع بر اطراف آن سرابستاني نیز با عمارات عالي و نشیمن‌های دل نشین بوضع بدیع و هندسهٔ غریب ترتیب پذیرفت - بلطفی و زینتی که مشاهدهٔ اطراف آن دریاچه که از روی فسحت منظر و صفای نظر از دل کشمیر و تال صفا پور طرب افزاتر است - و باعتبار نزهت باغ و صفای آب باغ زاغان و نهر انجیر هري از یاد برد بلکهٔ از روضهٔ رضوان و جوی شیر بهشت یاد مي دهد - خاصه در موسم زمستان که آب رود بافراط و تفریط فصل برشکال و تابستان نیست و در کمال اعتدال مي باشد * * بیت *

چنین نزهت کده اندر جهان نیست
مگر باغ جنان گرچه چنان نیست
ز لطف آبشارش فیض در جوش
رود از دیدن آن هوش از هوش

از سوانح اقبال این دولت ابدي انتما که در صوبهٔ اودیسه چهره نما گشت کسر لشکر تفرقه اثر تلنگانه است و فتح قلعهٔ منصور گده - توضیح این ابهام آنکه بر طبق فرمان قضا امضا باقر خان متوجه تسخیر منصور گده که بنام بانيي آن منصور نام غلام قطب الملک اشتهار دارد - متوجه شده چون نزدیک رسید - شیر محمد خان گماشتهٔ قطب الملک بنابرآنکه بسامان قلعه و سرانجام قلعه داري خصوص استحکام برج و باره و سد

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

دست و بازو بسربازي و جانفشاني بر کشودند - ليکن بدستياريي عون و صون آلهي بهادران بمثابهٔ باد صرصر که بی محابا خود را بر آب و آتش زند - روبروی توپ و تفنگ شده در عرض یک پهر بی آنکه معاملهٔ یورش بطول کشد - حصاری بآن استواري در حوزهٔ تصرف در آوردند - و جمعی کثیر بقتل رسیده بقية السيف که زیاده از پانصد کس بودند - تن به قید دادند *

سوانح این ایام سعادت انجام بیست و پنجم آذر ماه آلهي کشش خاطر اقدس بنظارهٔ نزهت‌گاه کراره و شکار آن اطراف رو نموده نزول همایون بدآن فرخنده منزل اتفاق افتاد - و سه روز در آن منبع عیش و شادي به نشاط صید و صید نشاط بیغمي طرب اندوز بوده چهارم روز معاودت فرمودند - بحکم آنکه سامعه از شنیدن اوصاف مرغوب آنمایه لذت مي یابد که دیده از دیدن - و ازینجاست که اهل حکمت انبساط گوش را که لذیذترین ملایمات طبع و مشتهیات نفس است بی بهره ندانسته اند - لاجرم درین مقام به تقریب ذکر کیفیت آن نزهت کدهٔ غریب نظارهٔ فریب این حس شریف را حرمان نصیب نه پسندیده بتعریف مجملی از خصوصیات آن سامعه افروز مستمعان میگردد - این گل زمین بدایع آئین که همانا سوادش خال صفحهٔ چین بل سر تا سر متنزهات روی زمین است باسم کراره (نام دهکده ایست واقع در سه کروهي برهانپور که این جلوه گاه شاهد نظر بر ظاهر آن واقعه است) اشتهار دارد - قبل از انکه بالقوة این نزهت آباد عشرت بنیاد از توجهٔ این بانيي مبانيي جهانباني بفعل آید - پیشینیان بندی بطول صد ذراع و ارتفاع دو ذراع بر پیش رودی که در نزدیکي آن جاریست بسته بودند و ازآن احداث آبشاری نموده - چون درایام شاهزادگي نهضت والا به تسخیر دکن روی نموده بود - در اثنای سیر و شکار که از موکب اقبال بر آن سر زمین

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
GSL

گهات رسیده ارادهٔ بر آمدن نمودند - جمعی از مردم مقهور که از بیم عسکر منصور محافظت سر کریوه بعهدهٔ ایشان بوده راه بر سپاه ظفر پناه بستند - اهتمام خان میر آتش با جمعی از برق اندازان که پیشتر از سایر لشکر ارادهٔ بر آمدن کوتل نموده بود با ایشان بر خورده آن خاک ساران را بباد بندوق گرفته شعلهٔ فنا در خرمن بقای شان زد - و در اندک فرصتی جمعی کثیر را از کوچهٔ راه تنگ تفنگ به فسحت آباد ساحت بئس المصیر راهي ساخته راه عبور بر عسکر بادشاهي کشود - و همدران روز تمامي لشکر از تنگنای کریوه بآساني گذار نموده چندی از سرداران غنیم را در عین ستیز و آویز بچنگ آورده در موضع دارمنگانو بیست کروهي از احمد نگر قرار نزول دادند - روز دیگر اعظم خان در قصبه جامکهیر [1] از محال ولایت نظام الملک نزول نموده آن پرگنه را در وجه طلب دلاور خان تنخواه داد - گماشتهای او از روی استقلال اعمال آن را متصرف شده به ضبط در آوردند - روز دیگر که نواحي قلعهٔ تلنگي معسکر اقبال شد - نگاهبانان آن قلعه باستظهار حصانت حصار باقدام تجلد پیش آمده از راه اظهار جلادت بتقدیم پیش دستي اقدام نمودند - و به برج و باره برآمده دست به بندوق افگني و بان اندازي کشودند - اعظم خان بسبب این حرکت ناهنجار که بیموجب ازآن زیاده سران سر زد - بمجرد رسیدن از راه همت به تادیب متحصنان و تسخیر آن حصن حصین گماشت - و بی نصب ملچار و ضم اسباب قلعه گیري برقندازان و کمانداران را بمحض یورش مجبور نمود - همگنان از راه کمال دلاوري طبعي و قهور ذاتي بی مبالات راهي شده روی بپای حصار نهادند - با آنکه از درون و بیرون جنگ در پیوسته متحصنان مردانه در مدافعه و مواجهه کوشیده

---

(۱) سي کروهي از اورنگ آباد واقع است *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

شش هزاري ذات و سوار و انعام خلعت و خنجر مرصع و شمشير و علم و نقـــاره و اسپ و فيل و دو لک روپيه نقد سرافرازي و بلند آوازگي يافت - و ميناجي برادر زادهٔ او بمنصب سه هزاري ذات و هزار و پانصد سوار و خلعت و خنجر مرصع و اسپ و [رتي راو سانيه] ع بمنصب دو هزاري ذات و دو هزار سوار و خلعت و خنجر و اسپ و ساماجي پسر ساهوجي بهمين منصب و خلعت و خنجر و اسپ و مالوجي و هيلوجي و هاباجي هر يک بمنصب هزار و پانصدي ذات و هفت صد وپنجاه سوار و انعام مبلغ هشتاد هزار روپيه نقد سرافرازي يافتند *

چون درين ايام خبر رسيد که خانجهان و دريا خان با يکجهان ادبار بيک جا پيوسته نخست ساحت شيوگانو را باين نسبت مجمع قران نحسين ساخته بعد ازآن متوجه بيضا پور شده ميخواهند دولت آباد را نيز نکبت آباد سازند - لهٰذا اعظم خان با هفده هزار سوار از بير بدان سو راهي شد - بمجرد استماع آوازهٔ نهضت عساکر قاهره بدانصوب نظام الملک نظام آباد را که در نزديکي قلعهٔ دولت آباد احداث نمودهٔ او بود خالي کرده پناه بقلعه برد - و ازين جهت که از نحوست قدم افغانان در آن سال در آن نواحي قطعاً بارش نشده خشکي بمرتبهٔ رسيده بود - که در سائر آن زمين گياه از بالش افتاد - بلکه اصلا نبات نرست چه جاي حبوب و نضج يافتن آن - و باين علت قلت غله و کثرت غلا بدرجهٔ رسيد - که عبور عسکر چه جاي اقامت در آن مکان متعسر و متعذر بود - ناچار اعظم خان استيصال آن بد انديشان را بوقت خود حواله نموده بالفعل تنبيه و تاديب مقرب خان و بهلول را که در آن آوان در دهارور نزول نا مبارک داشتند - پيش نهاد همت نموده متوجهٔ سمت مذکور گرديد - چون موکب اقبال بپاي آن

(۱) ع [ربي راو سانيه] بادشاهنامه . صفحه ۳۲۸ . حصه اول - جلد اول *

ورزیده باز گشت بسوی بیر قرار داد اندیشهٔ صواب پیشه نمود - و در همانروز که اعظم خان داخل بیر شد - یاقوت خان نیز باردوی ظفر قرین رسید - و چون حقیقت واقعه از قرار واقع معروض خلافت گشت - بادشاه حق شناس از روی قدرداني بجلدوی این خدمت شایسته بهر یک از سرداران و ارباب مناصب رعایتی مناسب پایه و حال نموده بعنایت خلعت و اسپ و فیل و اضافهٔ منصب سرافراز فرمودند - چون خانجهان و دریا از شیوگانو به بیضا پور [1] و بهونسله از پرگنات ولایت بی نظام که بورود افواج در آن اثر آبادي نمانده بود بقصد رفتن دولت آباد رو نهادند - اعظم خان آگاهي یافته از بیر با بیست هزار سوار بصوب شیو گانو کوچ نمود *

از سوانح این ایام چون ساهو جي بهونسله بعد از کشته شدن جادون رای پدرزنش از نظام الملک رمیده خاطر گشته در جاگیر خود پونه و چاکنه که دست نظام الملک در آنمقام باو نمي رسید جا گرفته بخاطر جمع آرمیده بود - همدرآن ایام با اعظم خان نوشت که چون این کمینه غلام را سعادت رهنما و بخت کار فرما گشته ارادهٔ بندگي درگاه دارد - اگر از راه خیر خواهي بدرگاه عرضداشت نموده فرمان عاطفت عنوان که در معني امان نامه مشتمل بر استمالت باشد درخواست نمایند - هرآینه در آن حالت با کمال جمعیت بدرگاه مي شتابد - بنابرآن اعظم خان حقیقت بدرگاه معلی معروضداشت - و فرمان قضا نشان بر طبق انجاح التماس او طغرای صدور یافت - لاجرم باتفاق خویشان و منتسبان با دو هزار سوار آمده باعظم خان پیوست - و حسب الامر اشرف ساهوجي بمنصب

---

(۱) قریب به بست و پنج کروه در غرب اورنگ آباد واقع است *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA · संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार

فرصت را غنیمت عظیمه انگاشت - و بقدر قدرت و قوت به تکاپو درآمده با سرعت صرصر و تندي تندر راه فرار سر کرده تا توان در خود و نیرو در چارپایان ناتوان یافت یکسر شتافته به تگ پا رفته جان بدر برد - درینحال اعظم خان درویش محمد دکني را با چندی از مردم جگدیو راو و جمعی دیگر از بندهای بادشاهي بتعاقب او فرستاد - و خود نیز باوجود فروماندگي مراکب با حاضران موکب اقبال از عقب شتافت - درین تعاقب سیصد تن از افغانان دیوسار اسیر و دستگیر گشته اکثر اهل و عیال ایشان بدست افتاد - بیشتر مردم کارآمدني آن نابکار سوای آنانکه بنابر آزار زخم کاري از کار رفته بودند - با لباسی که در بر و اسپی که در زیر ران داشتند سر بدر برده باقي اسپان کوتل و اسباب جا بجا گذاشتند - و خانجهان جریده و سبکبار باندک مایه مردمی پریشان حال نیم جانی از میان بکران برد - چنانچه عیال خود را بر اسپان سوار کرده عماري را با فیل از روی ناچاري گذاشت - و با کمال خواري و بی اعتباري سپس از آن پایهٔ عزت و آن مایهٔ رفعت و کامکاري که همه را بفاسپاسي و حق ناشناسي در باخته بود خود را بدرون کوهستان آن حدود کشید - و آن فیل را با عماري درویش محمد نزد اعظم خان فرستاده با سپاه نصرت دستگاه تا شامگاه چون پاداش اعمال سر در پی آن نامه سیاهان نهاد - و در آنوقت که ظلمت بمیان جان آن تیره روزان رسیده بزینهار شب تار در آمدند - افواج لشکر عمان امواج را در ساحل رودی که در آن نزدیکي بود دستوري فرود آمدن داد - چون شب بروز رسید بنابر آنکه آن بدکیش از پیش بدر رفته چندان اثری بر پیروي او مترتب نمي شد - معهذا از جهت یاقوت خان و اردو که بمچهلیگانو تنزل داشتند خاطر اعظم خان متردد بود - لاجرم بحکم مشورت مشیر تدبیر و دستوري دستور خرد پیر از ارادهٔ تعاقب خانجهان تقاعد

نشانهای دل نشین بجا بر میخورد - در آن گرمی هنگامهٔ رزم که برقندازان از شرارهٔ فتیلهٔ بندوق آتش فنا در خرمن بد اندیشان می زدند - تیر تفنگی به بهادر مذکور رسیده از پا انداخت - و پرسرام نام راجپوتی از مردم پهاژ سنگه مانند قضای مبرم بر سر او رسیده خواست که آن نیم بسمل تیغ قضای نازل را تمام کش کند - قضا را بهادر از باب حرکت المذبوح بدست و پا زدن درآمده جمدهری بر ران او انداخت - چون انداز آن از کار افتاده زخم کاری کارگر نیفتاد - پرسرام از سر قدرت و قوت تمام جمدهری بر گلوگاه او زده کارش را باتمام رسانید - و سر آن زیاده سر بد اختر را جدا کرده با سلاح و اسپ و انگشتر مهر آن گم گشته اثر بجهت علامت تصدیق قتل نزد اعظم خان آورد - خان مذکور آنها را بالتمام به پرسرام داده همان خاتم بد خاتمت را بجهت نشانی قتل او بدرگاه فرستاده سر سراپا شرش را بدروازه قلعهٔ بیر آویخت - و بهادران موکب اقبال تا سه کروه از دنبال آن گروه ادبار مآل تاخته جمعی انبوه را در طی راه مسافر دار البوار ساختند - چون اعظم خان از لوازم تعاقب باز پرداخت - بنابر آنکه از یک پهر شب تا آخر آن روز زیاده از سی کروه مسافت طی کرده اکثر اوقات بتلاش و تردد و چپقلش گذرانیده بود - ناچار مصلحت وقت درآن دید - که سعادتمندان میدان و یکه تازان مضمار جد و اجتهاد را چندان زمان توقف دهد - که ستوران نعل انداخته و اسپان سم فرسودهٔ کوکبهٔ اقبال که جرم هلال جوهر نعال میزیبد - و گوهر سیاره بل گل میخهای سایر ستاره بجای میخ می ارزد - بزودی آسوده شوند - و شاید که در عرض اینحالت دنبالهٔ لشکر ظفر اثر نیز برسد - چون خانجهان با بقیة السیف همین قدر توقف لشکر ظفر اثر از مساعدت وقت یافت - لاجرم آن را بخود بحساب سعادت بزرگ گرفته اینمایه

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
GSL

بجا آورد - و راجه جی سنگه و راجه بیتهلداس و راجه انوپ سنگه وغیره
که از سمت دیگر بکوه در آمده بودند - درینوقت بوقت رسیده خود را
بمدد یاران رسانیدند - اعظم خان با شتاب باد و سحاب خود را بدامان
کوه رسانیده ملتفت خان و راو سور بهورتیه و چندرمن بندیله وغیره
دلاورانرا بمبالغه و تاکید تمام بکوه برآورده همگنانرا از همه رو دل داده قوت
و نیرو افزود - مقارن اینحال که داعیان دولت ابد اتصال در عرصهٔ
دار و گیر داد مردانگي و مرد افگني داده مانند کمند بازو بعدو بندي
و کمین کشائي برکشاده بودند - دلاوران طرف مخالف نیز در معرکهٔ زد
وخورد چون تیغ تیز و خنجر خونریز دم از ستیزه زده زخمهای کاري
میخوردند - و از آنجا که مددکاري توفیق در همه وقت و همه حال قرین
و رفیق طریق هواخواهان اینحضرت است - از صولت کوکبهٔ موکب اقبال
بادشاهي که مانند فوج لشکر امواج پی در پی رسیده ماه تا ماهي را
فرو گرفتند - خیل رعب و هراس هجوم آورده پای ثبات و قرار بهادر
مذکور از جا رفته بوادي فرار شتافت - چون آن مخذول که خانجهان از
روی استظهار او پشت گرم و به نیروی اعتضاد او قوي بازو بود روگردان
شد - افغانان زیاده سر از راه بی سرداري فراري گردیده سر خود گرفتند -
و بباد حملهٔ صرصر اثر بهادران نامدار بی پای شده راه پویه سر کرده
بپایان کوه راهي شدند - عساکر منصوره قاهره چون قضای نازل از فراز
کوه شعله افروز آتش جان سوز کین گشته بدین آئین سر در پی آن
مقهوران نهادند - و کمانداران قدر انداز آغاز گیر و دار نموده آن اجل
رسیدگان خدا گیر را در آن سر آشیب بباد شیبهٔ تیر گرفته مرغ روح چندین
خون گرفته را از آشیان تن پرواز دادند - برسبیل اتفاق ناگهاني بل از قبل
لطایف آسماني که اکثر اوقات بغایر قدر اندازیهای قضا سهام غیبي به

مضمون این منظوم همانا حسب حال ایشان است - * بیت *

نشود تیغ پیش حملهٔ او * گر نهي تیغ بر سر کوهسار

دریفحال تزلزل در بنای قرار و تحمل او راه یافته بی دست و پا شد - ناچار از روی اضطرار عماري فیلی را که عیال باقي ماندهٔ او برآن سوار بود براه شیوگانو راهي ساخته خود ثبات قدم ورزید - و برادر زادهٔ خود را که بهادر نامي بود - و سابق بمنصب چهار هزاري هزار سوار سرافراز بود - و وثوق کلي بر تهور و بهادري او داشت - بانداز مقابلهٔ بهادر خان و دیگر دلاوران باز داشت - و بهادر خان و همراهان او که اندک مایه مردمی بیش نبودند - ناچار پیاده شده روبروی ایشان آمادهٔ کار زار گشتند - و باوجود قلت اولیاء جمعی کثیر از اعدای دولت را بدرک اسفل جهنم راهي ساختند - مجملا درآن روز دلیران عسکر جاوید فر کارستاني در عرصهٔ کارزار بروی کار آورده روکش کار نامهٔ رستم و اسفندیار ساختند - که روزگاران مضمون آن در ضمن صحایف بادشاه نامهٔ نامي مانند شاهنامه بر صفحهٔ روزگار خواهد ماند - خصوص بهادر خان روهیله که به نیروی دلیري ذاتي و بهادري جبلي چون کوه پا بر جا قدم ثبات و قرار استوار ساخته بزد و خورد در آمد - چندانکه چندین تن را بی سر ساخته جمعی کثیر را زخمدار از پای در انداخت - و خود نیز دو زخم تیر یکی بر رو و دیگری بر پهلو برداشته از پرتو زخم رو همانا روی تازه یافت - و نرهر داس جهاله نیز چون تیغ آبدار بکارزار در آمده چندی را از پا در آورد - و با جمعی از راجپوتان آخر بکار آمد - و سپهدار خان و خواصخان و مرحمت خان عرصهٔ کارزار را تنگ دیده دیوار سنگ بستي را که بر یکدست آن کمر واقعه بود - سرمایهٔ استظهار ساخته در پناه آن به تیر اندازي درآمدند - و راجه پهاز سنگه بندیله که داخل فوج برانغار بود خود را به بهادر خان رسانیده ترددات شایسته

و سردار خان و مرحمت خان بخشي احديان و اهتمام خان داروغهٔ توپخانه وساير برقندازان از دنبال ايشان سهيل بنگاه و برق خرمن آن سياه بخت شده سلسلهٔ جميعت ايشانرا چون روزگار ابتر بداندیشان پريشان ساختند - چنانچه آن مقاهير جميع پرتال و اسباب و اموال خصوص تماشهاى تجار را كه تاراج كرده به تقسيم آن اشتغال داشتند بجا گذاشته رو بهزيمت و پا بكوه نهادند - چون اكثر تابينان امرا و احديان تاراج غنايم غنيم را فوزى عظيم دانسته دست به يغما برگشوده بودند - توزک موكب اقبال از هم پاشيده برقرار اول نماند - چنانچه با اكثر سرداران مسلمانان و راجپوت اندک مايه مردمى كه اغتنام ناموس و نام را غنيمت مي شمردند اقدام ثبات افشردند - چون بيم آن بود كه تا فراهم آمدن جميع عسكر غنيم پريشان روزگار در عين مساعدت فرصت وقت غنيمت انديش گشته از پيش بدر رود - ناچار امراى نامدار باعتماد همراهي اقبال و اعتضاد كارگري دولت ابدي اتصال از دنبال ايشان ببالاى كوه روانه شدند - نخست بهادر خان و اهتمام خان و نرهر داس جهاله بسرداري عنايت آلهي و حمايت اقبال بادشاهي به تيغهٔ كوه برآمده رو بسوى آن تيره راى نهادند - و چون خان جهان ديد كه چندى از بندهاى درگاه خديو زمين و زمان كه مانند نزول قضاى آسماني بلندي و پستي و نشيب و فراز پيش ايشان يكسان است ببالاى كوهسار برآمدند - و ديگر دلاوران نيز فوج فوج بشتاب سيلاب سر در نشيب رو بفراز كوه آورده اند - ازين رو اضطراب تمام بخود راه داده سر رشتهٔ خويشتن داري از كف گذاشت - خصوص از نزديک رسيدن بهادران مذكور كه اگر فى المثل هنگام گرمي هنگامهٔ گير و دار آفتاب وار با تيغ و سپر روى بكوه ثابت قدم آرند - بى توقف از جاى بلكه از پاى در آيد - چنانچه

باتفاق سپه دار خان و راجه ججهار سنگه و بهادر خان و راو سور و سر افراز خان و خواصخان و جان نثار خان و راجه بیتهلداس و راجه پهاڑ سنگه و انوپ سنگه و ارجن برادر رانا کرن و مرحمت خان و چندر من بندیله و اهتمام خان و کهیلوجي و اوداجیرام و جگدیو راو و سایر امرای دکني و منصبداران و احدیان خوش اسپه یک پهر شب گذشته راهي گشته هنگام صبح اطراف خانجهان را فرو گرفت - چون صف شکن خان بموجب نوشتهٔ اعظم خان فوج خود را توزک کرده بر فراز پشتهٔ بفاصلهٔ یک کروه برابر مقابیر که چهار کروه از بیر گذشته در دامن کوهی اقامت داشتند ایستاده - عزیز پسر آن ذلیل بمقابلهٔ صف شکن خان شتافت - درین اثناء اعظم خان با لشکر ظفر اثر جلو ریز رسید - عزیز از وصول افواج قاهره پای ثبات از دست داده باضطراب نزد پدر برگشت - و بر گزارد که لشکر نصرت اثر بسرعت هرچه تمام تر رسید - و جمعی که پیشتر نمودار شده بودند فوج صف شکن خان بود - آن خیره سر تیره اختر را از درست نشستن این منصوبه که باعث شکست اصلي و استیصال کلي او بود - غریو از جان برخاست - ناچار به بیقراري سپند بر روی آتش بخانهٔ زین سمند باد پا برنشسته از راه اضطرار روبروی چندین هزار شعلهٔ سرکش گشت - و بباد حملهٔ ناقص نیران قتال را چون شعله زود میر خس اشتعال داده هنگامهٔ افسردهٔ خود را نیمگرم ساخت - افواج منصوره متعاقب یکدیگر رو بدو نهادند - نخست راجه جی سنگه سردار فوج هراول با راجه بیتهلداس و انیرای و سایر راجپوتان حمله آور شد - بعد ازآن سپهدار خان سرآمد فوج برانغار با بهادر خان ولد دریا که برعکس پدر خلاف منش هرگز در آئینهٔ عقیدت و مرات ارادتش جز صورت صفای اخلاص و نقش وفا و وفاق مصور نشده جلو انداخت - آنگاه خواصخان

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA · संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
GSL

این روز بنظر روزگار در آمده باشد - لوازم عیش و نشاط و مراسم طرب و انبساط و آئین داد و دهش بظهور آمده درهای ضیق معاش و طرق تنگ عیشی بر محتاجان مسدود نمود *

از سوانح دولت ابدی انتما که درین ایام چهره نما گشت ترکتاز فوج ظفر اثر اعظم خان است برخانجهان و فیروزی یافتن اولیای دولت نصرت روزی برآن برگشته روزگار - چون بعد از انقضای موسم برسات عسکر قیامت اثر از جا در آمده مستعد کار شد - و مقارن آنحال نوشتهٔ آصف خان سردار کل به اعظم خان رسید - لاجرم سیلاب امواج بحر امواج که شعبهٔ از دریای لشکر قلزم تلاطم است بطغیان در آمده بآهنگ استیصال و گوشمال مردم بی نظام و خانجهان تیره انجام متوجه شد - از جوش آن جیش شورش انگیز سر تا سر ساحت دکن بل روی زمین آشوب خیز گشته آثار روز محشر و شور رستخیز بعرصهٔ ظهور آمد - بهلول و مقربخان و سایر مردم نظام الملک که در جالنا پور برسات گذرانیده بودند - از آوازهٔ نهضت موکب منصور بی پا و بی جا شده بسوی پاتهری [1] فرار شدند - اعظم خان در همان گرمی بر خانجهان که در نواحی بیر [2] موسم برسات گذرانیده انتظار اجتماع سرداران داشت جلو ریز کرده تاخت آورد - و بصف شکن خان نوشت که با مردم خود از قلعه برآمده تا رسیدن لشکر اورا مشغول سازد - و در هنگامی که خانجهان در موضع راجوری اسباب سوداگرانرا که بدست آورده بود بر افغانان قسمت می نمود - اردوی جهانپوی را در موضع مچهلیگانو که از راجوری بیست چهار کروه است باهتمام یاقوت خان و مالوجی و اکرامخان و میر عبد الله و رعایتخان گذاشت که از دنبال بآهستگی روانه شوند - و خود

---

(۱) موضعیست که درمیان دو آبهٔ پورنا و گوداوری واقع است *

(۲) قریب به چهل کروه در سمت شمال و شرقی احمد نگر واقع است *

نشست - چه سایر ایشان که در پیکر عسکر بمثابهٔ اعضای رئیسه بودند - کما ینبغي متابعت او نمي نمودند - و در آخر او نیز بایشان معاش پسندیده که سر لوازم سرداري است بظهور نمي آورد - و ازین رو میان او و شایسته خان معني حسن وفاق به شایستگي تمام صورت نه بست چنانچه مذکور شد - و مکرر در عرض این مدت حقیقت واقعه معروض پایهٔ سریر والا گردید - رای صواب آرای حضرت شاهنشاهي بمقتضای وقت اقتضای آن نمود - که سرداری تعین فرمایند که کل عسکر را از دقایق بیم و امید در درجهٔ اعلی باشد - و سرداران دیگر را با او خیال برابري در خاطر نقش نتواند بست - و همگنانرا از متابعت صلاح دید و عمل بمقتضای تدابیر او گریزی نبود - لاجرم دربنولا سرداري کل سپاه به یمین الدوله امین الملت نامزد فرموده در وقت رخصت خلعت فاخره با چارقب زردوزي و خنجر و شمشیر مرصع و دو اسپ عربي و عراقي مزین بزین مرصع و فیل خاصه با ساز نقره مرحمت فرمودند - و شایسته خان خلف آنوالا شان جیغهٔ مرصع با خلعت و اسپ و الله ویروي خان بخدمت بخشیگري فوج مذکوره خلعت و اسپ یافته رخصت گردیدند *

چون عبد الله خان بهمان عارضهٔ سید مظفر خان مبتلا شده بود حسب الامر انور متوجهٔ حضور گشته بمعالجهٔ حکیم جگجیون صحت یافت - بولاجي کوبي از اعیان نظام الملک داخل عسکر منصور گشته بموجب التماس نصیرخان بمنصب سه هزاري دو هزار سوار سر افرازي یافت *

چهار دهم آبان ماه موافق سه شنبه سابع ربیع الاول سنه هزار و چهل هجري جشن وزن قمري سال چهل و یکم از عمر ابد مقرون که از حساب افزون و از شمار بیرون باد ترتیب یافت - و انجمنی فردوس آئین آذین و تزئین پذیرفت - که نظیر آن در نظایر

بغوبت فوجی بهراولي و فوجی به چنداولي تا بآن منزل قیام نماید - چون گماشتهای نظام الملک رعایای آن ولایت را کوچانیده بکوهسار و جنگل‌های دشوار گذار فرستاده بردند - چنانچه در آن نواحي بلکه تا اطراف محال دوردست نیز از آبادانی نام و نشان نمانده بود - و از رهگذر قلت غله و کثرت سپاه و عمله و فعلهٔ اردو غلاء آذوقه بل قحط خوراک بجای رسید - که نزدیک بود مجال توقف در آن محال دور نما بل محال باشد - لاجرم باشارهٔ خواجه لشکر ظفر اثر بهر طرف تاخت آورده دست بتاراج و نهب و غارت کشاده در هر تاخت آذوقهٔ بیشمار بدست آوردند - و گراني و نایابیٔ آذوقه لختی کمي پذیرفت - در اثنای این حال خبر رسید که نظام الملک گروهی انبوه را از سوار و پیاده بسرداري محلدار خان و عمر افغان وغیره تعین نموده - که اطراف معسکر اقبال را از دور احاطه نموده شبها به بان اندازي و روزها بدستبازي در آیند - خان زمان و ظفر خان با موکب نصرت شعار در شب ایلغار نموده متصل صبح چون قضای ناگهان بر سر ایشان نازل شده جمعی کثیر را مقتول ساختند - و چندیرا اسیر و دستگیر نموده اسباب و اموال و احمال ایشان را بالکل متصرف شده قرین ظفر معاودت نمودند *

بیان سبب تفویض سرداریٔ کل بدستور اعظم عضد الخلافة الکبری آصف خان و روانه شدن خان عظیم الشان به بالا گهات در مرتبهٔ اول

چون میان اعظم خان سردار کل و سرداران دیگر که در مراتب و مناصب پایهٔ اعتبار از و کم نداشتند - نقش موافقت درست نه

چون بعرض رسید که دیانت خان دست بیاضي قلعه دار احمد نگر مراحل بادیهٔ رحلت را پیموده آنجهاني شد - بنابرآن جان نثار خان را بعنایت خلعت و نقاره و منصب دو هزار و پانصدي دو هزار سوار از اصل و اضافه و انعام چهل هزار روپیه نقد اکرام بخشیده بتقدیم خدمت مذکور مختص و مرخص ساختند - سید نظام ولد سید صدر جهان بخطاب مرتضی خاني سعادت نصیب گشته از عنایات اشرف سر رشتهٔ نظم احوالش سمت انتظام پذیرفت - بعرض مقدس رسید که[1] [نانا راوجي] ع از عمده‌های نظام الملک با شیخ صوفي و سادات خان و شرزه خان از دکن خان دوران را آمده دیدند - منصب اولین سه هزاري دو هزار سوار و منصب هرکدام ازآن سه نفر هزار و پانصدي سوار به تجویز خان مذکور قرار یافته از محال مفتوح تلنگانه جاگیر تنخواه گردید - حکیم صادق که از رسالت توران زمین مراجعت نموده بود به پرتو سجدهٔ این آستان عرش نشان ناصیهٔ بخت را فروغ سعادت بخشید - چون دریں ایام سید مظفر خان سردار فوج هراول اعظم خان را ورمی در حوالي نافش بهم رسیده از کار باز داشت - حسب الامر عالي متوجهٔ درگاه والا گشته راجه جی سنگهه بجای او مقرر شد *

از سوانح این اوقات غلبهٔ موکب اقبال است بر غنیم درسرحد ناسک - و صورت اینمعني مبهم آنکه چون خواجه ابوالحسن بعد از انقضای موسم برسات باتفاق خان زمان وغیره بندها روانهٔ مقصد شد - افواج منصوره را سه بخش نموده خان زمان و شیر خان و ظفرخان را بسرداري این قشونها نامزد ساخت - و مقرر نمود که ازین افواج ثلثه هر روز در وقت کوچ

---

(۱) ع [تاوجی] ل - در بادشاهنامه نادجی آمده [صفحه ۳۱۵ حصه اول - جلد اول]

روزی آن فرقهٔ تفرقه آثار پریشان روزگار به هیئت مجموعی به پناه تختها درآمده بر حصار یورش نمودند - سعید خان باعتماد عون و صون الهی و اعتضاد و همراهی تائید بادشاهی مورچلها را باهل توپخانه حوالت نموده با دلاوران کار آزموده از حصار بیرون تاخت - و آتش کین دشمنان دین برافروخته مانند برق جهان سوز بر غنیم سیه گلیم تیره روز جلو انداخت - و بمحض امداد الهی باندک کشش و کوشش بر ایشان غلبه نموده قتل و کشتن بسیار بظهور آورد - و بقیة السیف آن خیره سران چون بخت خویش مغلوب و منکوب بوادی فرار شتافتند - و بنابر آنکه جمعی انبوه از آن گروه برگشته روز در محلات محال بیرون شهر مانده تا غایت از شکست سران خود خبر نداشتند - و بیم آن بود که بهنگام تعاقب هزیمتیان غنیم آن بد عاقبتان خبردار شده به تسخیر حصار روآرند - لاجرم دولت خواهان صلاح در تعاقب ندیده نخست بدفع ایشان پرداختند - و جلو ریز بر ایشان تاخته خلقی نامعدود را نیست و نابود و باقی را پریشان و متفرق ساختند - و جمعی کثیر که از بیم شمشیر بچار دیواریهای محکم و خانهای استوار پناه برده بودند - آتش در آن خانها زده بشعلهٔ انتقام دود از وجود و دمار از روزگار ایشان برآوردند - و چون خاطر را از آن جماعت پریشان روزگار جمع ساختند - بر سبیل تعاقب سر در دنبال گریختگان نهاده قریب شش کروه از عقب ایشان رفتند - و سر از تن خلقی بیشمار برداشته مظفر و منصور بشهر مراجعت نموده حقیقت واقعه را از قرار واقع در عرض فتحنامه عرضداشتند - بادشاه حق شناس سعید خان را غایبانه مشمول انواع عنایت ساخته بمرحمت خلعت فاخره و کمر شمشیر خاصه و اضافهٔ هزاری ذات و پانصد سوار برنواختند - و از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاری دو هزار پانصد سوار پایهٔ اعتبارش افزودند *

بدمدمهٔ افسون ادبار هنگامهٔ افسردهٔ بغي و طغيان را گرم ساختند - و روز سه شنبه غرهٔ امرداد به پيشاور رسيده ظاهر آنرا بسياهي سپاه چون باطن تازيكيان تيره درون تيراه بظلمت كفر و كفران فرو گرفتند - سعيد خان و چندی از بندهای درگاه مثل شمشير خان و شكر الله ولد لشكر خان و جمال و جلال پسران دلاور خان كاكر و سيد ماكهن و ديگر دلاوران راضي به تحصن نشده بر سرآن شدند كه در بيرون بايشان رو برو شوند - وليكن چون ملاحظهٔ مصلحت وقت ضرور بود - و يكباره قطع نظر از مراعات لوازم حزم و دور انديشي نمودن از طور خرد دور بود - ناچار از راه حزم و دور انديشي قرار بدان دادند - كه چندی از درون با مخالفان بمقام مدافعه درآمده چون خاطر از شكست و ريخت قلعه جمع كنند - يكباره به هيئت مجموعی برآمده در يكدم دمار از روزگار آن جماعت پريشان حال برآرند - سعيد خان جا بجا مردم را بمحافظت تعين نموده سپاهيان كار آزموده كارزار ديده را بنگاهداشت مداخل و مخارج باز داشت - و خود با پسران و تابينان آرام حرام گرفته دمی از مراعات شرايط تحفظ و تيقظ و مراسم سعي و تردد نيآرميد - و در ايام محاصره هرگاه كه مخالفان تباه انديش از راه - تهور در آمده انداز يورش مينمودند - بهادران جلادت شعار بضرب توپ و تفنگ خاك وجود نابود آن خاكسارانرا بصرصر فنا بر مي دادند - و اكثری از مردان كار محافظت مورچلها را به بندوقچيان گذاشته از حصار برآمده بشعلهٔ تيغ آبدار كه هم خاصيت دعاء سيفي است - آتش در خرمن حيات آن منافقان مي زدند - و بنگاهباني اقبال حضرت جهانباني از آنجا كه توجه تائيد يافتهای جناب يزداني كار حزب البحر و حرز يماني ميكند - براعدای دولت فايق آمده بی آسيب و گزند مخالفان سالم و غانم معاودت مينمودند - و در عرض اين ايام

برآورد - چون سعید خان که درآنولا در کوهات اقامت داشت - از نوشتهٔ شمشیر خان و داؤد گماشتهٔ لشکر خان بر این مضمون آگاهي یافت - که کمال الدین ناقص نهاد که از آشفته مغزي پیوسته سودای خود کامي در سر بیهوش او در جوش بود - و همواره ریاست افغانان میخواست - از آب اتک گرفته تا نواحي کابل قبایل افغانان را بشورش در آورده با خود متحمر و مقرر ساخته که از پیشاور فتنه سر کند - بنابرآن ذو القدر خان و علیخان بیگ بخشي آن تهانه را با شادمان پگهلي وال و خضر گکهر و چندی از احدیان و تابینان خود به نگاهباني کوهات تعین نموده خود در عرض یک نیم پهر به پیشاور رسید - و بصلاح دید دولتخواهان نامهٔ مشتمل بر نصایح هوش افزا فرستاده ابواب مواعظ برو کشود - اگرچه بحسب ظاهر نخست از در طاعت و قبول اطاعت درآمده انقیاد گونه آشکارا نمود - لیکن در باطن لباس اظهار در موافقت کار خود ساخته به تشیید اساس مخالفت و تمهید قواعد محاربت پرداخت - زبان آوران چاپلوس را بدعوت سران سایر الوس افغانان خصوص عبد القادر ولد احداد بد نهاد و کریم داد کور پسر جلاله و محمد زمان پسر پیر داد فرستاد - و آنها جمیع لشکر تفرقه اثر دور بنو نغر [1] و کوهسار تیراه و بنگش علیا و سفلي و سایر الوسات ختک و چارچي و توري را فراهم آورده در یولم گذر هفت کروهي پیشاور به کمال الدین پیوستند - و او نیز تا رسیدن اینها افغانان نواحي پیشاور و اشغر و محمد زئي و ککیاني و خلیل و مهمند و داؤد زأي و یوسف زئي و ترکلاني و امثال ایشان ازآن طایفهٔ پریشان روزگار را جمع ساخته بود - باتفاق یکدیگر شعله افروز آتش عصیان شده

---

(۱) ممکن است که بنو نغر نام دیرین بنوں باشد - در بادشاهنامه این مقام به اسم وتوونغر ذکر کرده شده [صفحه ۳۰۴ - حصه اول - جلد اول]

که برو نشسته از و فرو نه شسته زنگ سیاه گلیمي ازو نزداید - و اگر بالفرض اهل روی زمین همدست شده بدست گیري او برخیزند - و فنون سعي و تدابیر گوناگون با یکدیگر برآمیزند - لامحاله این معني در مادهٔ بهبود او سودی نداده اصلا اثری برین مراتب مترتب نگردد - چنانچه خانجهان که بخت و اقبال ازو رو گردانیده بحال تباه بخاک سیاهش نشانده بود - چندانکه دست و پا زد که آبی بر روی کار خود آورده گرد ادبار دور کند - بیشتر بمغاک خاک تیره فرو رفت - درینولا که دریای لشکر خاقان بحر و بر را از شش جهت محیط خود یافت - چو خس در گرداب و خر در خلاب پای بند و سرگردان مانده از هیچ رو راه بدر شدن نداشت - لاجرم بخاطر آورد که بتحریک نامه و پیغام افغانان زیاده سر آن سرحد را شورانیده از جا در آورد - و اینمعني باعث شغل قلب دلاوران بلکه علت نگراني خاطر اولیای دولت جاوداني گردد - غافل ازآن که از غبار انگیزي شورش مشتی پشه منش ذره نهاد که در جنب خیل سلیمان زمان وجود موری ندارد - چه مایه گرد بر دامن کبریا و جلال اولیای دولت ابدي اتصال نشیند زهی ابلهي * * بیت *

از جا نرود کوه بتحریک نسیم
دریای ز موج بیش و کم نشود

مجملاً بنابرین اندیشه به کمال الدین ولد شیخ رکن الدین روهیله که در عهد جنت مکاني بمنصب چهار هزاري و خطاب شیر خاني سر افرازي داشت - مکتوبی ابله فریب مشتمل بر هزار گونه تطمیع و ترغیب نوشت - آن خود سر بغور معامله نرسیده بمجرد نوشتهٔ او از جا در آمد - و سایر افغانان را بامداد خود خوانده درآن سرزمین سر به فتنه و فساد

مي كنند - و رفته رفته از چار سو پيشتر آورده دايرهٔ آنرا تنگ مي سازند تا بدان حد كه مطلوب باشد نگاهداشته آنگاه بصيد پردازند - چون الله ويردي خان بعرض رسانيد - كه در شكار گاه تنومند شيري چند آشكارا شده اند - و چند روز است كه قراولان از دور آنها را نگاهباني مي نمايند و باحاطهٔ نگاه نظر بند دارند - چنانچه همانا آن ددي چند اهرمن منظر در پردهٔ زجاجي چشم مانند ديو در شيشه بند اند - بنابر آنكه طبع مقدس بصيد شير بس مايل بود فى الحال حكم فرمودند - كه شيران را بعنوان احاطهٔ دام مذكور بدام احاطه در آرند - و بر وفق و مدار آنها را رانده بظاهر باغ زين آباد رسانند - چون فرموده بجا آمد آنحضرت فيل سوار به صيدگاه تشريف برده ده قلاده را به بندوق خاصه صيد فرموده و چهار بچه شير را گرزداران شير افگن كه هر يک ببيان صدمه گرز البرز شكن صد رخنه در اساس سد سكندر و هزار شگاف در دل كوه قاف مي افگندند . بضرب دست صيد كرده زنده بقيد در آوردند *

اشتعال يافتن نايرهٔ آشوب و شورش افاغنهٔ سرحد تيراه و بنگش بشوارهٔ شرارت كمال الدين روهيله و انطفاء آن بوشحه فشاني تيغ آبدار دولت خواهان آن صوبه

خاصيت ادبار و لازم ماهيت تيرگي روزگار است كه بهر برگشته بخت سرگشته اقبال رو آورده غبار هلاک و بوار بر روی روزگار و تارک اعتبار او افشاند - اگر بمثل فنون چاره در بارهٔ اوكار ابر طوفان بار كند - هر آينه گرد تيره بختي

[۱][گرجائي]ع نام داشت و مدار کار باو بود - با جگديو برادر و تمامي احفاد و خويشان و منتسبان از دولت آباد فرار نموده بقلعهٔ[۲][سندهگر]ع وطن ديرينهٔ خود که در نواحي جالنا پور واقع است تحصن جستند - و چون نظام الملک بر ايشان دست نداشت در صدد تفقد و دلجوئي آن بد انديشان شده خواست - که عهد و پيمان بميان آورده ايشان را استمالت دهد - چون عهود آن بد عهد محل اعتماد نبود - بر قول او دل نهاده نشده متوجه درگاه گشتند - از آنجا که مقتضای عفو و صفح آنحضرت است رقم بخشايش بر جرايد جرايم و صحايف اعمال نا ملايم همگنان کشيده فرمان مرحمت عنوان بنام اعظم خان صادر فرمودند - خان مذکور تا سر اردو ياقوت خان و اوداجيرام و کهيلوجي و ساير سرداران دکنيان را به پذيرهٔ ايشان فرستاد - جگديو راو را حسب الحکم معلی تسليم چهار هزاري سه هزار سوار و عنايت خلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و فيل و تلنگ راو نبيره اش را تسليم سه هزاري پانصد سوار و خلعت و خنجر مرصع و اسپ و فيل عنايت فرموده يک لک و سي هزار روپيه نقد بر سبيل مدد خرچ بهمه داد - و محال متعلقهٔ زميندارئ جادونراى بر آنها ارزاني داشت *

از سوانح اين ايام شکار شير شاهنشاه شير شکار است بروش بادر که عبارت از دامی است مخصوص بصيد دد و دام در نهايت استحکام که طول آن ده هزار ذراع بادشاهي ست بارتفاع شش گز - آن سراپرده بستون های استوار بر پا کرده انواع بهايم و سباع را بدآن احاطه

---

(۱) ع [گرجای] منتخب اللباب - حصه اول - صفحه ۴۲۷

(۲) ع [سند کهپر] منتخب اللباب - حصه اول - صفحه ۴۲۸

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

مقهور مذکور که با پسران و پسر زادگان و خویشان و منتسبان خویش بمنصب بیست و چهار هزاري ذات و پانزده هزار سوار درین دولت جاوید طراز سرافرازي داشته محال انقد بجاگیر ایشان تنخواه بود - از روی کافر نعمتي پشت بدولت جاوید کرده روی امید بسوی نظام الملک آورد - لاجرم منتقم حقیقي انتظام او را به نظام الملک حواله نمود - تا بشعلهٔ تیغ بیدریغ دمار از روزگار آن بد کردار و فرزندان او بر آورد - تفصیل این واقعه آنکه چون این تیره انجام با اهل و اولاد از موکب اقبال بریده به نظام الملک پیوست - بنابر آنکه بے حقیقتي و کافر نعمتي ازو مکرر بوقوع پیوست - لاجرم نظام الملک باوجود کوته اندیشي از راه دور بیني خواست که او را بدست آورده چندی در زندان مکافات و بندیخانهٔ مجازات که پند خانهٔ ناخردمندان است محبوس دارد - بنابرین این راز مضمر و سر سر بسته مخمر را با چندی از محرمان خود درمیان نهاده مقرر کرد - که چون او بحضور بیاید همگنان از همه سو دست یکی کرده او را دستگیر فمایند - بعد ازین قرار داد کس فرستاده او را طلبیدند - و بنابر آنکه او اصلا از حقیقت معامله آگاهي نداشت غافل با پسران خود بدآن انجمن در آمد - آنگه آن گروه از کمین گاها برآمده دست به بستن ایشان کشادند - و اینها دست به بند نداده تیغها از نیام کشیدند - و بمقام زد و خورد در آمده دست بمدافعه و ممانعه کشادند - و باوجود کشش و کوشش تمام بجای نرسیده کشاکش چارهٔ نزول قضا سودی نداد - چنانچه در آخرکار از هجوم مردم نظام الملک با دو پسر کار آمدني اجلا و راگهو و بسونت راو نبیره اش که بجانشیني او نامزد گشته بود کشته گشتند - و چون این واقعهٔ شدني وقوع یافته آن فرومایهٔ دني که بهمه مذهب کشتني بود بجزاي کردار نا سزای خود رسید - زن او که

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

رسید - بادشاه حقایق آگاه رعایت حق سپاهیان جانسپار نموده باز ماندگان ایشان را مشمول عنایت ساختند - و پسران ایشان را بمناصب والا نواخته وطن هلی راجپوتان را بجاگیر فرزندان ایشان دادند - و راجه دوارکا داس را که ترددهای نمایان بجا آورده زخمهای کاري برداشته در میدان افتاده بود احترام و برداشت تمام فرموده بآبروی زخم که آیت دلیري و نشان مردانگي است رایت امتیازش باضافهٔ پانصدي دو صد سوار بر افراخته بعنایت علم سر افراز ساختند - درین روز ملتفت خان سر گروه فوج چنداول با راو دودا از رعایت مراسم ثبات قدم پهلو تهي کرده توفیق نیافتند که مصدر امری شوند *

از سوانح این ایام ترتیب یافتن عید گلابي است برسم معهود این دولتخانهٔ جاوید - چنانچه هر ساله در روز تیر از ماه تیر که نخستین روز است درموسم برسات هند این جشن فرخنده بآئین بادشاهانه تزئین مي یابد - و آنرا بپارسي عید ترکان مي گویند - و ملوک عجم نیز از عهد قدیم باز پیوسته این روز را عید گرفتندی - مجملا بآئین معهود شاهزادهای والا قدر و امرای رفیع مقدار صراحیهای مرصع بنوادر جواهر وسایر بندها صراحیهای مینا کار و زرین و سیمین از گلاب ناب سرشار ساخته گذارنیدند - خان زمان و لهراسپ برادرش با سي لک روپیه از اکبر آباد رسیده در فوج خواجه ابوالحسن شرف تعین اندوختند - و چهل دست خلعت بارانی مصحوب مکرمت خان که بجهت استعلام خصوصیات احوال موکب اقبال خصوص کمیت و کیفیت لشکر ظفر اثر ببالا گهاٹ تعین شده بود برای امرای عظام مرحمت شده *

از اتفاقات حسنه که درین اوقات روی نموده مقتول شدن جادون رای است بفرمودهٔ نظام الملک - از آنجا که تخم بدکاري جز ادبار جاوید ثمرهٔ دیگر نیاورد - و نهال قبح اعمال غیر از نکال دارین حاصلی ندارد - چنانچه جادونرای

اظهار تجلد و تهور در مقام دستبازي شدند - چون کار بسربازي مي‌کشيد از قرار معهود باز بر سر کار خود رفته راه فرار مي سپردند - لاجرم افواج موکب اقبال بنابر فرط تهور ایشان را داخل هیچ باب نه شمرده ازآن بداندیشان حسابی نمي گرفتند - اتفاقاً در روز مذکور که چنداول فوج اعظم خان به ملتفت خان پسر او و چندی از راجپوتان مثل راو دودا وستر سال و راجه گردهر و کرم سین و بلبهدر و جمعي دیگر مقرر بود - و قول لختی پیشتر رفته دو کروه فاصله راه میان این دو گروه دست داد - خانجهان و دریا خان و مقرب خان و بهلول که در فوج آن مقهوری چند مخذول بودند - جمعی پریشان را پیش فرستادند - که مگر قابو یافته انتهاز فرصتی نمایند - و چون آن کوته اندیشان نزدیک آمده بر حقیقت حال اطلاع یافتند همگنانرا آگاه ساختند - و ناگاه از اطراف شدفته و غافل کمین کشوده بیکبار راه بر چنداول بستند - اولیای دولت باوجود قلت از بیشي اعداء که دوازده هزار تن بودند نیندیشیده با صولت شیر درآمده بر ایشان حمله آور شدند - و از طرفین مردان ناموس جو داد مردي و مردانگي داده چندی تن از موافقان و مخالفان بے سر گشته و جمعی کثیر زخمهای کاري برداشتند - از جمله دلیران مغول امام قلي پسر جان سپار خان و رحمت الله پسر شجاعت خان عرب که از خانه زادان کارآمدني بودند احیای مراسم حق گذاري نموده بکار آمدند - و از تابینان ایشان نیز و جمعی از راجپوتان مثل راو ستر سال برادر زادۀ راجه مان سنگه با دو پسر خود در معرکۀ جان سپاري افتاده رایت نیکنامي بر افراختند - و ازین دست کرم سین راتهور و بلبدهر سنگهاوت و راجه گردهر نبیرۀ راجه جیمل جوهر مردي آشکارا نموده و چهرۀ بزخم های کاري رنگین ساخته در میدان جانسپاري افتادند - چون حقیقت بعرض اشرف

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

داران و [راجپوتان]ع برقندازان مرخص شد - و حکم والا صادر گشت - که چون شیر خان صوبه دار گجرات با کومکیان آنولایت بدو ملحق شود - بعد از برسات بهم راهي بهرجي زمیندار بکلانه متوجه تسخیر ولایت مذکور گردد *

بیست و سوم عبدالله خان بهادر فیروز جنگ از کالپي رسیده سعادت ملازمت اندرخت - چون درمیان اعظم خان و شایسته خان نقش اتفاق درست نه نشسته بود عبدالله بسرداري آن فوج مقرر گشته حکم طلب شایسته خان بحضور صادر شد - بصد منصبدار جلو صد قبضهٔ شمشیر و جمدهر و سپر و یراق طلا و مطلا و بهمین کیفیت و کمیت اسلحهٔ مذکوره بصد منصبدار گرز دار از مغولان بهادر کار آزموده که بحسب مقرر همراه دو صد احدي بگرزهای سیمین و زرین در دربار حاضر بوده بوقت سواري از ملازمت رکاب سعادت بهره یاب مي باشند عاطفت فرمودند - و بدو صد تن از احدیان گرز دار مذکور دویست قبضهٔ شمشیر و جمدهر و سپر و یراق نقره مرحمت فرمودند - بنام احمد بیک اتگهٔ شاهزاده محمد شجاع خدمت ایصال فرمان قدر نشان و خلعت گرانمایه به محمد علي رسول دارای ایران که دریغولا به لاهور رسیده بود رقم زدند - از آنجا که اصابت عین الکمال فرع نهایت مرتبهٔ کمال است - از شور چشمي های افلاک و تنگ نظریهای انجم در پنجم ماه تیر چشم زخم بموکب اقبال رسیده وقوع امری که متوقع نبود بچنداول فوج اعظم خان رسید - حقیقت این واقعه آنکه چون درین مدت افواج غنیم مقهور بغابر مکر مالشی بسزا یافته از بیم رو بروی اولیای دولت قاهره نه شده در اطراف سپاه ظفر پناه گاهی از دور مانند بخت تیرهٔ خویش سیاهي مینمودند - و اگر گاهی بانداز

---

(۱) [احدیان] ع

و احدي و برقنداز بسرداري راو رتن و وزير خان بجهت تسخير ملک تلنگ و انداز ترکتاز اطراف و نواحي آن تعيين پذيرفتند - و امر فرمودند که چندي در باسم که بسرحد ملک تلنگ پيوسته است اقامت نموده آن قدر قرار گيرند که به هيئت اجتماعي سرتا سر آن مملکت بدست آيد - هراولي فوج اعظم خان بعهدهٔ اهتمام سيد مظفرخان مقرر گشته روانه بالاي گهاٹ گرديد - بعضي از نفايس نوادر و ظرايف تحف از نواب مهد عليا و شاهزادهاي کامگار و امراي نامدار به قيمت بيست لک روپيه بعنوان پيشکش از نظر اشرف گذشته پرتو نظر قبول برآن تافت - و همدرين روز قاضي محمد سعيد کرهرودي وکيل عادلخان که بزيور فضايل نفساني آراستگي داشت - داخل بندگان درگاه گشته بانعام ده هزار روپيه و سي هزار روپيه ساليانه سر افرازي يافت - دريا خان روهيله از شور بختي و تيره اختري از سوابق عنايات بادشاهي قطع نظر نموده و از رعايت حقوق مراحم نامتناهي چشم پوشيده جنسيت و آشنائي خانجهان منظور داشته بدو پيوست - رحيم خان داماد عنبر حبشي و سرورخان از نظام الملک جدا شده بکار فرمائي سعادت روي اميد باين دولت خانه آوردند - اولين به منصب پنجهزاري ذات و دو هزار سوار و انعام خلعت و اسپ و فيل و دويمين بمنصب دو هزاري هزار سوار و ترکمان خان بعنايت نقاره سر بلند و بلند آوازه گشتند *

چارم اردي بهشت موافق رمضان المبارک فرخنده اختري زهره پيکر در شبستان خلافت از مطلع مهد والا نواب ممتاز الزماني طلوع نموده به حسن آرا بيگم موسوم گشت - شانزدهم ماه خواجه ابوالحسن باستخلاص ولايت ناسک ترنبک اختصاص يافته با شاهنواز خان و ظفر خان و سيد دلير خان و خواجه فاضل مخدوم زاده و کرم الله ولد علي مردانخان و خواجه عبدالله و جمعي ديگر از منصب

سکهٔ نقرهٔ خام فرو گرفته روی زمین ملمع شد - و آن خطهٔ پاک از ورود مسعود آبروی عالم آب و خاک آمده از یمن قدوم و فیض حضور آنحضرت دارالسرور خطاب یافت - دولتخانهٔ آن دارالسلطنت که در ایام بادشاه زادگی نشیمن های دلفریب دلکش در فضایش اساس یافته بود - از نزول اشرف روکش خلد برین گشت - دریغولا خواجه ابوالحسن که بتعاقب خانجهان تعین یافته بود با سایر کومکیان و دریا خان از بکلانه آمده ملازمت نمودند *

سرآغاز سال سوم از جلوس سلطان السلاطین روی زمین و بیان سوانح دیگر

منت ایزد را که درین نو روز جهان افروز یعني آغاز سال سوم از جلوس فرخنده فر همایون فال حضرت گیتي ستاني که در حقیقت فصل ربیع روزگار و سن شباب لیل و نهار است - بهار عهد شاهنشاهي از وزش نسیم فضل آلهي گل کرده - و ترشح نیسان احسان آنسرور سر تا سر هفت کشور را سرشار افضال و تفضل نموده - روز پنجشنبه که ششم شهر عظمت بهر شعبان سنه هزار و سي و نه هجري است در آن ساعت که اورنگ افروز طارم چارم اعني نیر اعظم از قابخانهٔ حوت بغرفهٔ شرفخانهٔ حمل تحویل نمود - دارای دارالسلطنت آدم خدیو عرصهٔ عالم نیز از خلوت سرای محل اعظم بمرکز حقیقي خلافت یعني بارگاه خلایق پناه که محیط ماهي تا ماه است بدولت و اقبال انتقال فرمودند - و سحاب دست زرافشان را که همواره در صدد پاشیدن گرد آوردهٔ صدف های عدن و عمان است بموج زدن در آورده دیگر بار زمین را گوهر نثار ساختند - و سالیانهٔ نواب مهد علیا از اصل و اضافه دوازده لک روپیه قرار یافت - و هفت هزار سوار منصب دار

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

راجه جي سنگه و راو سور بهورتيه و فدائي خان و پهار سنگه بنديله و الله ويردي خان و بهيم راتهور و مادهو سنگه ولد راو رتن و راجه روز افزون و مرحمت خان و كشن سنگه بهدوريه و امام قلي و محمد حسين و شير زاد و جعفر برادر باقر خان نجم ثاني و حيات خان ترين و جمعي از منصبداران - و از دكنيان آتش خان حبشي و زاوت راو و سه هزار سوار تابينان يمين الدوله و پانصد سوار مردم رانا جگت سنگه - و شمار سپاهيان اين فوج با احديان و برقندازان پانزده هزار سوار بقلم در آمد - مجملا اين سه دريای لشكر كه فوج موج آنها از جوش تلاطم و تراكم از موج شور و شر بحر اكبر پای كم نمي آورد - و كثرت سوادش كه ساحت كرهٔ خاك اغبر را فرو گرفته بود پهلو بر عظمت چرخ اطلس ميزد - بتاريخ شانزدهم اسفندار مطابق بيستم شهر رجب سنه هزار و سي و نه هجري از كنار آب تپتي به تسخير دكن رخصت يافته با عون و صون آلهي و همراهي اقبال بادشاهي بسمت بالا گهات راهي شدند - و ارادت خان بخطاب اعظم خاني و سرداري كل سپاه سرافرازي يافت - و مقرر شد كه راجه گج سنگه و شايسته خان بصلاح ديد او كار كرده از انديشهٔ صواب او در نگذرند - و روز دوشنبه بيست و دوم اسفندار در ساعتي سعادت آثار كه انجم شناسان اختر شمار بجهت دخول برهانپور اختيار نموده بودند - شاهنشاه جهان پناه بدولت و اقبال بر فيلي خجسته منظر فرخ فر سوار گشته - اقبال در ركاب روان و نصرت در جلو دوان - و سران سرافراز از اطراف پياده رو براه نهاده - بآئين بادشاهانه روانه شدند - و برسم معهود از دو سو دست زرپاش گهر بار چون سحاب نيسان بدر پاشي در آمد - و مانند شاخ شگوفه در موسم بهار سيم افشاني و درم ريزي سر كرد - چنانچه سر تا سر دشت و در آب گوهر غلطان رو بسيلان آورد - و تمام آن سر زمين را

رضویخان مشهدي - راو دودا - چندراوت - میرعبدالله - اکرام خان - شیخ زاده نورالدین قلي صفاهاني - احمد خان نیازي - ستر سال کچهواهه - راجه دوارکا داس - کرم سین راتهور - ملتفت خان ولد ارادت خان - بلبهدر سنگهاوت - مغولخان ولد زین خان - شیام سنگهه سیسودیه - اهتمام خان قدیمي - رامچند هاده - ا[اردیسنگه]ع راتهور - تلوک چند ولد رای منوهر - جگناتهه راتهور - مکندداس - جادون - و از دکنیان یاقوت خان حبشي - کهیلوجي بهونسله - میناجي برادر مالوجي بهونسله - یسوبخان جیریه - فخر الملک - پرسوجي - بسونت راو - شمار سپاهیان این فوج با سایر برقندازان و احدیان به بیست هزار سوار کشید - سردار دوم راجه گج سنگه - درین فوج جمعی کثیر از اعاظم امراء و منصبداران بدین تفصیل تعین پذیرفتند - نصیري خان - بهادرخان روهیله - سردار خان - راجه بهارت بندیله - راجه بیتهلداس کور - راجه مفروپ کچهواهه - انیرای - صفدر خان - یوسف خان - جان نثار خان - پرتهي راج راتهور - احداد خان مهمند - راول پونجا - شریف خان قدیمي - جهان خان کاکر - راجه بیرنراین - پیرخان میانه - شادیخان اوزبک - خنجرخان - حبیب خان - میرفیض الله - رای هر چند - گوکل داس سیسودیه - کریم داد قاقشال - جیرام - هرداس جهاله - محمد شریف قدیمي - محمد شاه قدیمي - حسیني قدیمي - و از دکنیان اوداجیرام و بیلاجي و شوزه خان از منصبداران و احدیان و برق اندازان عدد این فوج از قرار ضابطهٔ معهود پانزده هزار سوار مکمل مسلح خوش اسپه - و سردار سوم شایسته خان ولد آصف جاهي - تفصیل امرای این فوج بدین موجب - سپهدار خان

---

(۱) ع [رای سنگه] ل

آن مصر عزت به مؤتمن الدوله اسلامخان سمت تخصیص پذیرفته منصبش باضافهٔ هزار سوار چهار هزاري سه هزار قرار یافت - و معتمد خان از تغیر خان مذکور بخدمت بخشي گري دوم و میرزا شجاع ولد شاهرخ بخطاب نجابتخان و فوجداري کول سرافراز گردید - و بعد از وزن مقدس شمسي سال سي و نهم از عمر جاوید قرین و بوقوع پیوستن مجمع آن روز سعادت اندوز کوچ در کوچ روانه شده روزی که ساحت خطهٔ خاندیس از جوش جیش منصور که یاد از غوغای نفخ صور میداد روکش عرصهٔ محشر شد - از هول سطوت و صولت اولیای دولت سر تا سر مملکت جنوبي خاصه سر زمین شورش خیز دکن رستخیز انگیز شده در آن عرصه شور روز نشور بظهور پیوست - ارادتخان صوبه دار آنجا با تمام کومکیان سعادت ملازمت اشرف دریافته یاقوت خان حبشي بانعام هیکل مصحف مرصع و دهوب(۱) خاصه و یارهٔ مرصع و پنجاه هزار روپیه نقد و کهیلوجي بانعام پنجاه هزار روپیه واوداجي‌رام بانعام چهل هزار روپیه و مالوجي بعطای موازي این مبلغ و میناجي بمرحمت سي هزار روپیه و آتش خان بانعام بیست و پنجهزار روپیه سربلندي یافتند - و بتحریک همت والا و رسوخ نیت و عزم جزم و حکم قهرمان قهر و سزاولي نفاذ امر که پیشکاران امور جهانگیري و جهانباني اند سه فوج عمان موج از دلیران عرصهٔ کارزار و فرسودگان روزگار بسرداري سه اسپهبد برگزیده مصاف دیده تعین یافته بسر کردن این امر نامزد گشتند - سردار اول ارادت خان - امرای عظام و ارباب مناصب بدین موجب بهمراهي این فوج مقرر گشتند - ججهارسنگه بندیله - سید شجاعت خان بارهه -

---

(۱) از دهوب شمشیر مراد است

جعت برق خرمن سوز بخت سیاه هیچ تیره روزی نگشته - و در هیچ وقت کام کین خواهي را به لذت انتقام و مذاق تشفي را بچاشني تلافي شیرین نه ساخته - مادام که کار بنامه و پیغام از پیش رود و معاملات به تیغ زبان فیصل یابد - قدم قلم خجسته مقدم را بر دم شمشیر مقدم داشته قطع و فصل مهمات را به زبان تیغ حوالت نمي نمایند - لاجرم فرمان عالي شان مشتمل بر نصایح خبرت بخش عبرت آموز بنام نظام الملک صادر فرمودند - و ازین جهت که مصلحت تقدیر بامری دیگر تعلق پذیر گشته بود - اصلا آن پندهای سودمند فایده نداد - و از ته دل همچنان بر سر سرانجام قرار داد خاطر مي بود - تا آنکه روزگار حریف آزار بوین آمد که ازآن تزویر اندیشه دغا پیشه انتقام کشیده کام خود ازآن خود کام بستاند - و سینه از کینهٔ دیرینهٔ او پرداخته آن تیره روزگار را بروزگار خود نشاند - لاجرم غائبانه فنون حیل گوناگون بکار برده بساط مکر و فسون فرو چید - و هزار گونه بازیچهٔ نیرنگ آمیز بر روي کار آورده رنگها بر آب زد - تا نقش شکست و منصوبهٔ باخت آن سست رای بهمه وجه درست نشین ساخت - تبیین این ایهام آنکه چون خانجهان از پیش سپاه نصرت دستگاه رو گردان شده به نظام الملک پیوست - و او آن بد فرجام را در ولایت خود راه و بحمایت خود پناه داده در صدد مدد آن نفاق اندیش شد - ازین رو شعلهٔ غضب بادشاهي زبانهٔ اشتعال و التهاب کشید - و فرمان قضا توامان به پروانگي قهرمان قهر جهان‌سوز در باب تهیهٔ سپاه نصرت پناه اصدار یافت - و اوایل ربیع الثاني سنه هزار و سي و نه هجري موافق بیست و پنجم دي ماه الهي بساعت مسعود و درخور نهضت همایون که سعادت برو مقرون و اقبال بدو مقرون باد ماهچهٔ مهر شعاع لوای والا بجهت تسخیر دکن بصوب مملکت جنوبي ارتفاع گرفت - و تفویض خدمت حراست

و امثال این شناعات که شرح نتوان داد - چنانچه از غایت کثرت بشمار در نیاید درمیان ایشان استمرار دارد - لاجرم بعد از اشراف و اطلاع برین مضمون بی توقف فرمان گیتي مطاع از موقف خلافت شرف نفاذ پذیرفت - که لشکرخان و سایر متصدیان مهمات صوبهٔ کابل این ضلالت پیشگان را از ارتکاب این امور ناصواب که از طور خرد و طریقهٔ شریعت دور است باز دارند - و بانواع تخویف و تهدید از وخامت عاقبت این اعتقادات واهیه که شرعاً و عقلاً مذموم است بترسانند - و اگر ازین پس کسی باین عملهای شنیع جرأت نماید اورا تنبیه بلیغ نمایند - و حسب الحکم شریعت غرا تازیانه و تیغ را برو حکم سازند - مجملا در عرض اندک مدت بر طبق امر جهانمطاع حضرت خلافت پناهي که اوامر و نواهي آنحضرت مانند قضاء آلهي مبرم است - و رد و دفع آن از امکان بامتناع مي گراید - مجموع آن بدعتهای واهیه و امور منهیه مرفوع گشته مبتدعان ازآن ممنوع شدند - و در اعمال و معاملات به منهج قویم و طریق مستقیم دین محمدي صلی الله علیه و سلم عمل نموده اجرای سایر احکام و حدود بر مجاري معهود ملت احمدي جاري و ساري گردید *

ارتفاع رایات جاه و جلال و نهضت آنحضرت به نفس نفیس برای گوشمال نظام الملک و خانجهان بصوب دکن

چون بعنایت آلهي از مبادي ایام خیر انجام شاهزادگي تا هنگام جلوس همایون و از آن روزگار سعادت آثار تا اکنون باوجود تمادي مدت قطعاً برق تیغ شعله آمیغ سطوت و صولت اولیای دولت بی سبق اتمام

مباح مي دانند - چنانچه بمجرد اینکه انجمنی آراسته و گاوی را ذبح کرده جمعی را اطعام کنند - بی آنکه صیغهٔ ایجاب و قبول بمیان آید - ازواج را در کنار تصرف در آرند - و در طلاق بهمین اکتفا کنند که سر سنگریزه گرفته بدست زن دهند - و زن را از جمله ارث متوفي محروم مي شمارند - تا بدان غایت که ورثه در انواع تصرف در ایشان مختار اند - خواه خود بزني نگاهدارند - خواه زری گرفته بدیگری باز گذارند - و درین باب ایشان و اولیای ایشان را قطعاً امتناع نمي رسد - چون فرزندی در خانهٔ یکی از بیدینان تولد یابد - گوش خر را بریده قطرهٔ چند خون ازآن جراحت برزبان مولود چکانیده کامش بدان پر دارند - تا درباب خونخواري و دراز گوش منشي هیچ جا پای کم نیارد - و بر هر بیگانه که به جبر دست یابند اورا ملک یمین دست و خویشتن را مالک رقبهٔ او دانسته خرید و فروخت اورا روا دارند - و جمیع متروکات مخصوص اولاد ذکور را کور ساخته دختران را بی بهرهٔ مطلق گذارند - و در وقت خونخواري بر هر قبیلهٔ از قبایل که دست یابند بی ایستادگي از پا در آرند - و هم چنین اگر کسی از روی سرکشي و زبردستي از ادای حقوق آن بد اندیشان ابا کند - و چون مال دیگری از اهل قبیله بدست ایشان در آید دست ازآن برندارند - و آنرا مطلقا حق و ملک بل عین مال خود شمرده بیوجه حسابی بتصرف خود در آرند - و از جمله خرافات شنیعهٔ ایشان است که بر هرکه دست یابند اموال او را متصرف شده او را بقتل در آرند - و آنرا بر خود با این صیغه مباح گیرند که چون مقتول بوسیلهٔ ایشان از دریافت مرتبهٔ شهادت بدرجات والا فایز گشته - در روز جزا با ایشان بهمین دقیقه در حساب دقت نکند و طلب مال ننماید - و باین شبههٔ سخیفه جز تهي دست کسی از زیر تیغ ایشان نجسته - و بهمین که تن به بندگي نهاده جان مفتي نه برده -

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA · संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
GSL

بیان محو آثار و رسوم بدعت که درمیان طوایف افغانان کوه نشین سرحد کابل شیوع و وقوع یافته بود از توجه اشرف

چون پیوسته توجه اشرف بادشاه شریعت پناه دیندار و خاقان ورع آئین پرهیزگار برآن مصروف است - که از آثار احتساب روزگار سلامت نصاب در چار سوی گیتي ارکان اسلام رواج تمام پذیرد - و بمحض خاصیت نیت بل بمقتضای حسن عهد مبارک قبح اعمال و سوء افعال خود بخود کناری گیرد - لاجرم به نیروی بازوی جهد و اجتهاد اعلام معالم ملت زهرا بر افراخته بجای آن شعار شریعت غرا آشکار ساختند - چنانچه آثار بدعت و ضلال یکبار برافتاده ارباب بغي و عناد و اصحاب زندقه و الحاد که از زیر تیغ سیاست جسته اند همگي به پیغولهای خمول در خزیده - و اهل صلاح و سداد و اسلام و ایمان سالم و ایمن در وسعت آباد فراغ خاطر شاد وطن گزیده‌اند - چون از مضمون عرضداشت لشکر خان صاحب صوبهٔ کابل ظاهر شد - که عموم قبایل افغانان تیره باطن تیراه و نواحي آن خصوص قبیلهٔ غوریه خیل که مریدان بایزید مخذول تاریک نهاد مجهول اند - که نزد ایشان به [یزدان شناسي][ع] معروف است - و بنابر پیرویي آن گمراه شیطان منش سامري وش از راه رفته اند - و بدلالت آن غول وادي ضلالت بچاه جهالت افتاده اصلا عمل باحکام شریعت غرا نمي کنند - و از روی جهل مدار دیني و دنیوي بر عقاید باطلهٔ او که عین الحاد و اباحت و شبیه باحکام جاهلیت است نهاده اند - از جمله بدون عقد نکاح مباشرت زنانرا

---

(۱) ع [پیر روشنائي]ال

و چون اصول و ابواب این کتاب حسابي متضمن فوائد بیشمار و منافع بی حساب بود - و ضوابط و قواعد کلي که باعث سهولت استخراج و آساني عمل باشد در طي آن اندراج پذیرفته - چنانچه بالفعل اهل این فن از زیچ الغ بیگي مستغني شده استخراج تقاویم ازین [کرامت]ع نامهٔ نامي مي نمایند - حسب الامر اقدس بقصد تعمیم نفع آن وسهولت تفهم و تفهیم و تعلم و تعلیم منجمان هندي زبان رصد بندان اقلیدس کشای ودرجه پیمایان دقیقه رس عبارت آنرا بلغت هندي ترجمه نمودند - امید که تا زمین ثابت و آسمان سیار باشد - و امتداد جداول تقویم لیل و نهار چون مد مدت عمر خدیو روزگار ممتد و برقرار بود - ضوابط استوار و قواعد پایدار این نمودار دانش [موجب استخراج و استنباط احکام نجومي باد]ع *

دربن ایام مرتضی خان خلف میر جمال الدین حسین انجو صاحب صوبهٔ ٹٹه بجوار عالم رحمت پیوست - و امیر خان صوبه‌دار ملتان به پاسباني صوبهٔ مذکور و منصب سه هزاري دو هزار سوار از اصل و اضافه امتیاز یافت - روز جمعه بیست ششم آبان ماه مطابق سلخ ربیع الاول سنه هزار و سي و نه هجري بآئین هر ساله جشن وزن قمري آذین پذیرفت - و سایر مراسم معهودهٔ این روز سعادت اندوز بر طبق دستور مقرر بظهور آمد *

---

(۱) ع [گرامي]ل

(۲) [مبین مناط استخراج و استنباط احکام نجومي بوده بنیاد قوانین آن دستور العمل جهان تا بقای بناء عهد مستقیم و اساس احکام اصابت آئین صواب قرین حضرت صاحبقران ثاني ممتد و مشید باد]ل

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

بتقدیم رساند - و هر گونه امری که باعث مزید اقتدار و هر نوع کاری که موجب زیادتی استقرار آن شاه والا جاه در امر سلطنت آن دیار باشد - و این نیازمند درگاه الٰهی را باید نمود - اشارة نمایند که از قوة بفعل آورد - و بر عالمیان نسبت دوستی خود را بآن فرزند ظاهر سازد که در چه درجه است - و چون خاطر بدریافت احوال فرخنده مآل بسیار متعلق است - هرچند آن معتمد را زودتر رخصت نمایند بهتر خواهد بود - و ازینجهت که همیشه گلشن خلت تازه باشد خواهش اینست که بعد از مراجعت آن سیادت مآب از اعیان دولت معلی شخصی را که بمزید قرب و افزونی اعتماد اختصاص داشته باشد برسم رسالت و طریق سفارت بخدمت آن فرزند والا رتبت روانه نماید - مناسب آنکه شیوهٔ ستودهٔ آبای عظام و سنت سنیهٔ اجداد کرام را در ادای دوستی این دودمان خلافت نشان همواره مرعی داشته بارسال مراسلات و ارجاع مهمات و اعلام مرغوبات که درین بلاد بهم می رسد گلشن محبت و چمن مودت را نضرت و خضرت بخشند - ایام سلطنت قرین کامرانی و موجب سعادت دو جهانی باد *

از سوانح این احیان سعادت بی پایان ملا فرید منجم که در تحصیل فن ریاضی باوجود مناسب طبیعی و موافقت طالعی بتوفیق الٰهی ریاضت تمام کشیده بود - چنانچه همانا بنابر فرط تتبع و وفور تطبع این فن را سلیقی و طبعی خود ساخته کتاب زیج شاهجهانی که از توجه حضرت صاحبقران ثانی در اهتمام دستور اعظم آصف جاهی بهمراهی برادر خود ملا طیب و سایر ریاضی دانان روش هند و یونان باتمام رسانیده بود - از نظر انور شاهنشاه عالم و دوم نیر اعظم گذرانید - و حسن سعی او بمعل تحسین و احسان و بتوقیع قبول و استحسان وصول یافت -

گردانیده کلفت به بهجت و شدت بفرح و غم بشادي و الم براحت مبدل گشت - رجای واثق و امید صادق از کرم کریم علی الاطلاق چنانست که همچنانکه این جلوس میمنت مانوس را برین نیازمند درگاه الهي مبارک گردانیده آن جلوس همایون نیز بر آن کامگار نامدار مبارک گرداند - و در وادي عدالت و انصاف و دوري از جور و اعتساف توفیق رفیق سازد - و در باب احقاق حقوق و ایفاء عهود و عفو زلات و ترک تعصبات و تکثیر خیرات و توفیر مبرات و تفقد حال ضعفا و رفع احتیاج فقرا و اعزاز علما و اکرام صلحا که لشکر دعا و حافظان شریعت غرا اند باحتراز قضیات سابق از سالفین تائید نماید - که درین صورت بهرهٔ کامل از سلطنت و حظ وافر از دولت یافته بطول عمر مبشر خواهد بود - و بوسیلهٔ دولت جهان فاني دولت باقي آنجهاني را حاصل خواهد نمود - چون شاه جمجاه را اعلی حضرت عرش آشیاني انار الله برهانه بمنزلهٔ فرزند و حضرت سکندر شوکت جنت مکاني بجای برادر مي دانستند - و این نیازمند درگاه الهي آن رضوان دستگاه را عم بزرگوار میخواند - بمقتضای این نسبتها آن نور حدقهٔ دودمان صفوي را بمنزلهٔ فرزند ارجمند دانسته آن مراتب دوستي را که در خاطر دوستي گزین مرکوز داشت - که در ایام سلطنت و خلافت نسبت بآن عم سلیمان جاه از قوة بفعل آورد - انشاء الله تعالی نسبت بآن فرزند کامگار نامدار به فعل خواهد آورد - چون اخلاص شعار بحري بیگ را از روی استعجال عم غفران مآل بجهت استخبار اوضاع و استعلام احوال فرستاده بودند اورا بزودي رخصت نموده ما نیز سید صحیح النسب معتمد پسندیده حسب میر برکه را بر سبیل استعجال از برای استفسار احوال خیر مآل آن صفوهٔ دودمان صفوي باتفاق او روانهٔ آنصوب فرمودیم - که بعد از ادای مراسم تهنیت و تعزیت و اظهار مراتب محبت و مودت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

بی شمار زیاده گردید - و پیوسته در خاطر دوستي گزین مهر آگین این معنی مذکور بود - که هرگاه واهب العطایا نوبت این خلافت کبری وسلطنت عظمی را باین نیازمند درگاه الٰهي رساند - بآن رضوان دستگاه دقیقهٔ از دقایق دوستي نامرعي نگذاشته آنچنان مجتی ورزد که خواقین زمان از تصور آن در بحر تاسف مستغرق و سلاطین معاصر از رشک آن در دریای تحیر مستهلک گردند - و چون اعلی حضرت سلیمان حشمت جنت مکاني که بحکم قضای الٰهي به تسخیر دارالملک بقا نهضت فرمودند - و نوبت این خلافت کبری باین نیازمند درگاه الٰه رسیده خار و خاشاکی که از تموج امواج حوادث بر روی این بحر (۱) [سلطنت عظمی] گرد گردیده بود بشعلهٔ تیغ آتشبار سوخت - و عرصهٔ مرز و بوم هندوستان را از لوث وجود مخالفان بآب شمشیر خونفشان پاک ساخت - و تمام ملک موروثي که قبل ازین چندین بادشاهان عظیم الشان داشته اند - و مساحان روی زمین قریب سه ربع ربع مسکون انگاشته اند - بتصرف اولیاي دولت قاهره در آمد - فلحمداً لله ثم حمداً لله وشکراً لله ثم شکراً لله - میخواست که مراتب دوستي را که مرکوز خاطر مهر آگین بود از قوة بفعل آورده یکی از معتمدان آگاه و منتسبان درگاه آسمان جاه را برسم سفارت و طریق رسالت بخدمت آن عم قدسي منزلت روانه سازد - که درین اثنا خبر واقعهٔ هایله و حادثهٔ نازلهٔ رحلت آن شاه جمجاه از دار فنا بعالم بقا رسید - و جراحت کلفت قصهٔ پر غصهٔ جنت مکاني را تازه ساخت - تا آنکه مژدهٔ جلوس میمنت مانوس آن عالي تبار گردون اقتدار بر سریر خلافت آن عم بزرگوار و استقرار آن شاه والا جاه بر مقر دولت آن خلد آرامگاه غبار غم و الم را از گرد خاطر مهر آگین دور

---

(۱) ع [خلافت کبری] ل

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार

گردانان این وادي را بشاهراه مستقیم آن مقصد اقصی راهنمائي فرموده - و بر آل آن سرور که وجود فایض الجود ایشان حمد یزدانست - و بر اصحاب آن فیض گستر که بساط فیض دین مبین بیاري آن یاران بر بسیط زمین گسترده گشته - و شکری که بازای این عطیهٔ کبری نامتناهي و سپاسی که در برابر این نعمت عظمی الٰهي زیبد به هیچ زبانی و عنوانی ادا نمي تواند نمود - که بعد از غروب آفتاب عمر و دولت و انقضای ایام حیات و سلطنت عم جمجاه خلد آرامگاه جعل الجنة مثواه مثل آن کوکب عالم افروزي از افق دولت طالع ولامع گشته و مانند آن سزاوار تاج و تختی کر سریر دولت صفوي نشسته - امید از کرم واهب بی منت آنست به این جلوس میمنت لزوم را بر آن صفوهٔ دودمان صفوي و ثمرهٔ شجرهٔ مصطفوي و بر دوستان آن دودمان رفیع الشان مبارک گرداناد - چون از قدیم الایام الی الآن بمقتضای تعارف ازلي که مستتبع روابط لم یزلي است میانه خواقین این دودمان خلافت نشان و سلاطین آن خانوادهٔ عظیم الشان پیوسته رابطهٔ مؤدت مستحکم و همواره علاقهٔ محبت محکم بوده - و بموداي الحب یتوارث از سلف بخلف این عطیهٔ کبری واز سابق بلاحق این موهبت عظمی بارث رسیده - لهذا میانهٔ اعلی حضرت سلیمان حشمت جنت مکاني انار الله برهانه و آن شاه جمجاه رابطهٔ دوستي بحد برادري منتهي شده بود - و میان این نیازمند درگاه آلهي و آن شاه والا جاه خلد آرامگاه در ایام خجسته فرجام بادشاهزادگي نسبت محبت بمرتبهٔ انجامیده بود که آن جنت بارگاه را بمنزلهٔ عم بزرگوار خود مي دانست - و آثار مجتی و علامات مودتی که رشک علاقهٔ ابوت و بنوت تواند شد از طرفین مشاهدهٔ عالمیان مي گشت - و یوماً فیوماً این معنی در تزاید و آناً فآناً این نسبت در تضاعف بود - بحدی که از نسبت‌های سابقین بسیار و از روابط سالفین

باز گشتی که از دیر باز میان این دودمان دیرمان و سلسلهٔ صفویه از راه کمال وداد و اتحاد مرعي بود - همدرین ایام سید کریم النسب میر برکه را که از بندهای فهمیده و آزموده و معتمدان دیرینه روزگار دیدهٔ درگاه جهان پناه است برسم ادای مراسم مبارکباد جلوس شاه صفي و لوازم تعزیت شاه عباس و تحصیل اشراف و اطلاع بر حقایق احوال و استیفای دقایق امور آن ولایت برسالت نامزد فرموده نامور ساختند - و هفتم آبان ماه بعنایت خلعت و خنجر و فیل و انعام پنجاه هزار روپیه سرافراز نموده حکم کردند که بعد از تقدیم وظایف امور مقرره و رسوم معهوده بزودي رخصت معاودت حاصل نموده متوجه دریافت سعادت ملازمت شود - و همدرین روز بحري بیگ را رخصت معاودت داده عنایت خلعت گرانمایه و خنجر مرصع و ماده فیل ضمیمهٔ سوابق عواطف عمیمه ساختند - و چون میر برکه جریده مي رفت یک قبضه شمشیر مرصع بر سبیل استعجال با نامهٔ نامي بانشاء علامي افضل خان که هم اکنون بجنس نقل آن رقم زدهٔ ترجمان عقل بل زبان خرد یعنی کلک آداب دان میشود مصحوب مشار الیه ارسال یافت *

نقل نامهٔ گرامي حضرت سلیمان مقامي به شاه صفي دارای ایران

حمدی که کبریائي معبود حقیقي را سزد جز زبان حال اوصاف کمال او بیان نمي تواند نمود - و زبان قال بغیر از عجز و قصور راهی دیگر درین وادي نمي تواند پیمود - پس درود نا محدود بر قایل لا احصي ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک باد که حق حمد آن ذات مقدس تعالی شانه عما یقولون که در حقیقت اعتراف بعجز و قصور است بجا آورده سر

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

و راجه بیتهلداس بعنایت خلعت و جمدهر مرصع و فیل و اسپ و نقاره و اضافهٔ پانصد سوار اختصاص یافته از اصل و اضافه سه هزاري دو هزار سوار شد - و خواصخان بعنایت خلعت و اسپ و فیل و گهپوهٔ مرصع سرافرازي یافته باضافهٔ پانصد سوار منصبش دو هزار و پانصدي ذات و دو هزار سوار مقرر گردید - پرتهي راج بعنایت خلعت و اسپ و فیل و اضافهٔ پانصدي دو صد سوار دو هزاري هشت صد سوار شد *

از سوانح این ایام رو گردان شدن بهلول میانه و سکندر دوتاني است از سعادت جاوداني و پیوستن بخانجهان - بسط این مقال آنکه چون بهلول مذکور بمقتضای سفاهتی که در نهادش مضمر بود همواره پیش نهاد داشت - که بتحریک او سلسلهٔ آشوب و شورش بجنبش درآید - و یکی ازسرگشتگان تیه ادبار را بدست آورده خمیر مایهٔ تخمیر فتنه و فساد سازد - درینولا از پیوستن خانجهان به نظام الملک آگهي یافت - از بالاپور که در جاگیر او بود و قدر عنایت منصب چهار هزار سوار بداشت فرصت هزیمت را غنیمت شمرده رو بوادي فرار نهاد - و در دولت آباد باو ملحق شد - و همچنین سکندر دوتاني که نسبت خویشي نزدیک بخانجهان داشت - بتصورات دور از کار از جالناپور فرار اختیار نموده ثالث آن دو منحوس شد *

چون به شاه عباس خبر سانحهٔ ناگهاني جنت مکاني با بشارت جلوس حضرت صاحبقراني رسید - و بنابر محبت که غائبانه داشت - بحري بیگ رسولی را بآهنگ ادای مراسم تهنیت جلوس اقدس و آداب پرسش ارسال داشته همدرآن نزدیکي از جهان گذران در گذشت - و فرمانروائي ایران بشاه صفي گذاشت - و بحري بیگ از پرتو آستان بوس درگاه نامیهٔ بخت را فروغ سعادت داده بحکم رعایت مراسم

به چندیري و بهوراسه روانه شدند - آنگاه متوجهٔ سلواني که پرگنهٔ ایست ملک گوندوانه گشته از آنجا حقیقت بدرگاه معروض داشتند - و موجب این حرکات آن بود - که چون او توقف اولیای دولت را که درین هفت پهر رو داده بود - از جمله مساعدتهای روزگار شمرده بشتاب بخت برگشته رو براه آورد - وخود را بجنگل ملک ججهار سنگه بندیله رسانیده پناه بدو برد - و از آنجا که بمقتضای حمیت راجپوتانست - چنانچه در امداد پناه جسته جان و مال و ناموس دریغ نمي دارند - اورا حمایت نموده از بیم سطوت اولیای دولت از راهی غیر مسلوک و جنگل‌های دشوار گذار از حد خود گذرانیده بملک گوندوانه رسانیدند - و آن بیراهه رو قریب بدو سه ماه در پیغولهای جنگل‌ها و کهسارهای آن ولایت در غایت سراسیمگي سرگشته میگردید - سر انجام کار از ولایت برار بر آورده بملک نظام الملک درآمد - و جگراج مقهور چون او را پناه داده راه نموده بود - بنابرآن با راهبران مواضع گفته بود که عسکر منصور را بطریق پی غلط براه دیگر دلالت نمایند - ازین رو دولت خواهان که از ساختگي این حیله ساز آگاه نبودند - در آن جنگل‌ها بهر سمت تردد بی وجه داشتند *

مجملاً سایر بهادران موکب نصرت بجلدوی فتح مورد عنایات بیغایات شده باحسان و تحسین سرافراز گشتند - خصوصاً سید مظفر خان و راجه بیتهلداس و خواصخان و پرتهي‌راج وغیر آنها چون زخم‌های کاري داشتند - حسب الحکم بدربار سپهر مدار آمده از سعادت زمین بوس سرافراز گشتند - و بدین موجب بعنایت شاهنشاهي امتیاز پذیرفتند - و سید مظفر خان بعنایت خلعت و خنجر مرصع و دو اسپ خاصه و اضافهٔ هزار سوار سرمایهٔ امتیاز اندوخته منصبش ا[پنجهزاري] ع ذات و سوار قرار یافت -

---

(ا) ع [چهار هزاري] ل

افاغنه بود - و با راجي عليخان در سنبهل كشته شد - نيز با دو برادر محمد خان و محمود خان جان درباخت - چون خانجهان در پسر آمدني با داماد بقتل داد جز فرار چاره ندید - ناچار خود با دو پسر وپنج تن از آب گذشته سوای دو زن و چند سریه که پیشتر ایشان را بکشتي گذرانیده بود دیگر سایر اهل و عیال از نساء و جواري و اطفال بسبب طغیان آب چنبل درین سو گذاشته روی ادبار بوادي فرار نهاد - و باقي لشکر زخمدار و شکسته از زیر تیغ جسته بعضی جانب بالای آب و برخی بسمت پائین آب و اطراف دیگر بدر رفتند - و جمیع اهل و عیال و اسباب و اموال ایشان از صامت و ناطق بدست ارباب نهب و غارت افتاده مگر چندی از زنان که بدست افغانان جاهل کشته شدند - و سید مظفر خان بعد از تحقیق فرار او و عدم تشخیص سمت مفر چندی را بتفحص اثر و تجسس خبر باز داشته خود لمحهٔ در میدان بقصد دفن مقتولان و مراعات حال زخمداران درنگ نمود - درین اثناء فدائي خان و معتمد خان و انیرای و راجه جی سنگه و خان زمان پی در پی رسیده بدو پیوستند - و باتفاق قرار بر استفسار اثر خانجهان داده از پی او راهي شدند - چون بکنار آب رسیدند سه پهر از روز گذشته خواجه ابوالحسن نیز بایشان ملحق شد - چون تعذر عبور ازآن آب بدون کشتي ظهور یافت - صلاح وقت درآن دیدند که تا فراهم آوردن کشتي‌ها و آرام گرفتن اسپ‌ها شب گذرانیده روز دیگر هنگام دو پهر از آب گذشته بتعاقب او متوجه شوند - چون اهتمام تمام دربارهٔ تجسس اخبار او داشتند - و به هیچ وجه وجه فرار او بتحقیق نه پیوست - ناچار خواجه ابوالحسن و سایر امرایان از شاهراه گوالیار و انتري به (۱)[دتیه] ۶ شتافته و از آنجا

---

(۱) در بادشاه نامه این موضع باسم روتیه ذکر کرده شده - صفحه ۲۹۰ - حصه اول - جلد اول *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

شمشیر مرد افگن از سر گذشته خویشتن را یک تنه بر مخالفان زده بدار و گیر در آمد - و مانند کمان کین توز چین بر ابرو افگنده و سینه سپر تیر بلا ساخته سر گرم زد و خورد گشت - و در این اثنا که کارهای دست بسته نمایان ازو سر زده صفحهٔ میدان کارزار را کارستان نموده بود - بزخم تیری که بر شقیقهٔ او رسیده کاري افتاد - از پا در آمده نقد جان را نثار راه خدیو روزگار نمود - و هم چنین راجه بیتهلداس و پرتهي راج راتهور با سایر برادران رعایت رسم و راه راجپوتان نموده از مرکب‌ها فرود آمده آهنگ جنگ پیاده و سوار نمودند - و خواصخان بهتي و مرحمت خان بخشي احدیان نیز چند تن را از اسپ انداخته خود نیز زخمدار شده در معرکه افتادند - و سید مظفر خان با جمیع برادران و خویشان شجاعت ذاتي و شهامت هاشمي را کار فرموده صفحهٔ میدان ستیز را از شور گیر و دار روکش عرصهٔ رستخیز نمود - و در پیش رفت کار چندان کشش و کوشش بجا آورد - که محمد شفیع نبیرهٔ اش با نوزده تن جان فدای نام و ناموس نمود - و پنجاه تن دیگر در جانبازي دقیقه اهمال روا نداشته محضر جلادت و طومار شهامت را بمهر و نشان زخم نمایان رسانیدند - و دو برادر راجه بیتهلداس و قریب بصد تن از مغلان نامجوی و راجپوتان ناموس دوست در آن دستبازي جان باخته گوی ناموري از عرصهٔ نیک نامي بیرون بردند - در اثنای زد و خورد خانجهان زخم تیر خورده به پرتهي راج راتهور برخورد - و بآنکه پرتهي راج از اسپ پیاده شده بود پای ازو کم نیاورده پیاده رخ به پیکار آن یکه سوار معرکهٔ ادبار آورد - و بعد از تلاش نمایان هر دو از دست یکدیگر زخم نیزه برداشته بقایمي از هم جدا شدند - و دو پسر رشید او یکی حسین و دیگری عظمت با شصت تن از مردم عمدهٔ او درین واقعه سر بباد داد - و شمس خان دامادش نبیرهٔ عالمخان لودي که از کهنه سپاهیان

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

نامزد فرمودند - که بسرعت هرچه تمام تر از دنبال او شتافته خود را بدو رسانند - و مانند قضای آسماني با سایر همراهانش احاطه نموده بدست در آرند - چون امرای عظام یازده گهڑي شب گذشته به سعادت رخصت تشریف یافتند - چندی از مردان کار و شیران بیشهٔ پیکار که بی اندیشه مانند پلنگان صف شکن یک تنه رو بعرصهٔ کار زار مي آورند - و بی محابا چون نهنگان مرد افگن تنها بر دریای لشکر اعدا مي زنند - مثل سید مظفر خان و راجه بیتهلداس و خدمت پرست خان و پرتهي راج راتهور و خواص خان وغیره پنجتن مطلقاً بهیچ چیز مقید نشده بهمراهي لشکر التفات ننمودند - و از روی پاس ناموس شجاعت ذاتي اصلا بیم و هراس بخود راه نداده چون باد وزان و برق فروزان شتابان گشته شش گهڑي از روز گذشته در نواحي دهولپور خود را بسیاهي آن تیره روزان رسانیدند - چون او خود را درمیان آب رودبار چنبل و سیلاب تیغ آتش میغ دلاوران کینه جوی دید - دانست که از میان این همه آب و آتش مفت جان بیرون نتوان برد - ناچار مانند بخت برگشته بآهنگ جنگ پیش آمد - و پای ثبات و قرار چون روی خود سخت و استوار کرده شکنهای تنگ گذار را پناه خود ساخت - سپاه سلیمان زمان باستظهار اسم اعظم حضرت پشت گرم شده رو بآن دیو خویان اهرمن نهاد نهاده دست و بازوی تیغ زن بکمان کشي و تیر اندازي و سر پنجهٔ کمند افگن بکمین کشائي و عدو بندي بر کشودند - خصوص جمعی از شیران بیشهٔ کارزار که در آن گرمي هنگامهٔ گیر و دار خود را مانند آتش کین بسر افرازي علم نموده در عرصهٔ پیکار کارنامهٔ رستم و اسفندیار بر روی کار آوردند - از جمله خدمت پرست خان میر آتش که همواره چون شعلهٔ سرکش بی حذر خود را بر خشک و تر مي زد - و مانند تیغ شعله آمیغ بآب و آتش مي رفت - درین میانه چون

از ملازمان آصف جاهي ازين معني آگاهي يافته خان والا شان را خبردار ساختند - و بحسب اتفاق چون آن شب نوبت كشيك آن دستور اعظم بود - با مردم خود در پيش خانه بدستور معهود حاضر بود - الله وردیخان را كه هم كشيك خان بود در حال بملازمت والا فرستاد - كه حقيقت بسمع اعلی رسانيده دستوري حاصل نمايد - كه با اهل چوكي رفته اطراف خانهٔ اورا محاصره نموده اورا باساير متابعانش دستگير سازد - چون مشار اليه بحضور رسيده پيغام بذروه اعلی رسانيد - فرمودند كه چون پاس عهد و وفای موعود شيمهٔ كريمهٔ برگزيدگان آنحضرت است - و ملوك مالك رقاب عهد را تعهد اين ملكهٔ ملكي بجهت انتظام عالم صورت بيشتر از همه ضرورت باشد - بالتزام اين خصلت حميده و ستوده بر ذمت همت فرض نموده ايم - بنابر اين مادام كه مصدر امری نگردد - كه فتوای خرد تنبيه و تاديب اورا تصويب نمايد - ما نيز تجويز اين معني نمي نمائيم - مجملاً چون كسی متعرض احوال او نشد - فرصت غنيمت دانسته با ساير متعلقان و منسوبان خود هزيمت اختيار نمود - بعد از يک پهر شب يمين الدوله رفته حقيقت از قرار واقع بعرض اشرف رسانيد - حضرت خلافت پناهي بی توقف در همان شب موكب نصرت شعار را بسرداري امرای نامدار مثل خواجه ابو الحسن و سيد مظفر خان و نصيربخان و راجه جی سنگه و خان زمان و صفدر خان و الله ويردي خان و [معتمد خان] ع و سردار خان و راجه بهارت بنديله و خواص خان و ظفر خان و راو سور بهوريته و راجه بيتهلداس و خدمت پرست خان مير آتش و مادهو سنگه و انيرای و مرحمتخان بخشي احديان و پرتهي راج راتهور و احداد خان مهمند و بهيم راتهور و شاديخان اوزبک و جمعی ديگر از امرا و ارباب منصب والا بتعاقب او

(۱) ع [فدائي خان] ل

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

از رق عصیان است متوقعم که بدستخط اقدس مزین فرمایند - و آنگاه که بتازگي جان بخشي نموده از سر نو این بندهٔ زبان کار را بعرض و ناموس زینهار داده باشند در اختیار خدمت و عزلت مختار سازند - چون التماس او از عرض یمین الدوله بل در لباس شفاعت آن عمدة الملک معروض افتاد - مالک انفس و آفاق بنابر مقتضای مکارم اخلاق و کرایم عنایت و رعایت جانب خان عالي شان ملتمس اورا بعز اجابت مقرون ساختند - و او آن زنهار نامهٔ نامي را که منشور سعادت ابدي و برات نجات سرمدي بود طغرای حیات جاودانی وتوقیع رستگاري دوجهاني دانست - و نشرهٔ جان و حرز روح و روان ساخته با یمین الدوله بدرگاه گیتي پناه آمد - و بسعادت بساط بوس سر بلندي و ارجمندي یافته چندی بدستور معهود آمد و شد مي نمود - با وجود آنکه حضرت ظل سبحاني همواره در صدد دلجوئي او بوده بانواع عواطف و مراحم اورا دل مي دادند - لیکن بحکم آنکه شقاوت ابدي کار فرما و ضلالت سرمدي راهنما بود - معهذا بمقتضای آنکه جزاء عمل و مکافات کردار همدرین دار دنیا حق است - روزگار نخواست که پرده از روی کار بر ندارد - و پاداش کار نابکار او همدرین نشاة بکنار او ننهد - فایدهٔ برین مراتب مترتب نشد - و پرده پوشي‌های آنحضرت سودی بر نداد - لاجرم آن بد اندیش بدست خویش تیشه بر پای خود زد - و بدامن زني کوشش خود آتش در خرمن خود انداخت - توضیح این ایهام آنکه این تیره سرانجام ازآن روز باز پیوسته در پی آن بود - که از روی لجاج بخت با سعادت بستیزد - و رو بوادي فرار آورده بپای ادبار ابدي از دولت و اقبال سرمدي بگریزد - و بحکم این قرار داد همواره در پی مایحتاج راه و بر سر سرانجام مقدمات پیشنهاد خاطر مي بود - و چون در بایست این کار مهیا و آماده شد - در شب یکشنبه بیست و ۱ [دوم] ع مهر میعاد فرار قرار داد - چندی

(۱) ع [یکم] ل

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

بگوش او مي رسيد وهمش زياده مي شد - بحسب اتفاق درين اثنا لشكري پسر مخلص خان از روی خورد سالي و بيخردي خواست كه پسران او را در واهمه اندازد - بايشان گفت كه قبل از آنكه شما را در همين دو سه روز در تنگنای زندان بروز بد نشانند انديشهٔ كار خويش فرا پيش گيريد - آن كوتاه نظران از جا در آمده پدر را آگاه ساختند - او كه از بد انديشي خود پيوسته متوهم و محترز مي زيست - بمجرد استماع اين سخن بی اصل واهي كه از اراجيف افواهي هزار پايه بيمايه تر بود - توهم بيجا بخود راه داده بسيار از جا رفت - و در عرض دو سه روز هزار تن افغان زياده سر چه از خويشان و چه از نوكران بر سر خويش جمع آورد - و با خاطر پراگنده و حواس متفرقه در خانهٔ خود نشسته حقيقةً در سعادت جاويد بر روی خود به بست - حضرت شاهنشاهي از عزلت گزيني او كمال تعجب نموده از حاضران انجمن خصوص آصف جاه استكشاف فرمودند - و حقيقتی كه بعد از تحقيق بعرض رسيد - پسند نفرموده اسلام خان را نزد او فرستادند - و باعث محرومي از ادراک سعادت ملازمت استفسار فرمودند - او از راه مكر و حيله در آمده بزبان عجز و زاري پيغام داد - كه چون انحراف مزاج اقدس بر من از روی كوتاهي‌های نامتناهي خويش خاطر نشان و دل نشين گشته - و ازين رو عرض و ناموس ديرين را كه پاس آن در مشرب حميت افغاني اهم واجبات است در معرض تلف مي بينم - و بنابر كمال استيلاء وهم و هراس از كار رفته و از پای در افتاده ام - و الا كدام شقاوت نهاد بی سعادت باختيار از ادراک شرف كورنش صاحب دارين خود محرومي اختيار ميكند - اكنون از عنايت بی غايت حضرت خلافت پناهي استدعا دارم كه مرا از بيم بی ناموسي و بی عرضي ايمن و مطمئن خاطر سازند - و توقيع امان نامه كه سرخط آزادي اين پير غلام

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

او بکردار آشنائي نداشت و عهد او از وفا بیگانه بود - چنانچه به هیچ وجه اعتماد و اعتبار را نمي شایست - و لیکن از آنجا که مقتضای ذات اقدس آن حضرت بخشایش تقصیرات و فرو گذاشت زلات است - و در برابر عفو خطا بخش آنحضرت کوهای گناه قدر کاهی ندارد - لاجرم کرده و گفتهٔ او را ناکرده و نا گفته انگاشته جرایم بیحساب او را بحسابی بر نداشتند - و عواطف بسیار و مراحم بیشمار در بارهٔ او بظهور آورده صاحب صوبگي خاندیس و برار بحال داشتند - و فرمان عالیشان مشتمل بر دلاسا و تسلي خاطر او صادر فرمودند - و او حسب الامر اعلی از ماندو به برهانپور شتافته چندی باهتمام مهمات آنصوبه قیام داشت - و چون نگاهبانيِ آن حدود بعهدهٔ مهابت خان خانخانان قرار یافت - و صاحب صوبگي مالوه بدو تفویض شد - چندی در آن سر زمین نیز روزگار بپایان برد - تا آنگاه که با لشکر کومکي آن صوبه بتادیب و گوشمال ججهار سنگه مامور گشت - و بعد از تقدیم آن خدمت بملازمت اقدس شتافته از زمین بوس آستان سپهر نشان سر افتخار بآسمان رسانید - چنانچه بتفصیل گذارش پذیرفت - بنابر آنکه مدار نظر یافت‌های عنایت حضرت پروردگار بر مدارا و اغماض عین است - اصلا خیره چشمي‌های اورا منظور نظر اعتبار نداشتند - و قطعاً بیراهه رویهای اورا بر روی او نیاوردند - بلکه چنین عنایت و نوازش فرمودند که باعث تعجب حاضران انجمن حضور گردید - و همگنان را گمان آن شد که همانا جنایتهای مذکور ازو بظهور نیامده باشد - و باوجود این مرتبه مراحم بی پایان که درین مدت نسبت بدو ظاهر شد - از آنجا که پرهیز و حذر لازمهٔ بغي و غدر است - و خوف و هراس مقتضای خیانت طبع و خساست عقیدت - اصلا خاطر تفرقه ناک و دل رمیده و هوش از سر پریدهٔ او باز بجا نیامد - معهذا از سخنان وحشت افزای پراگنده گویان که از هر گوشه

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

را در برهانپور باز داشته خود بانداز تصرف در ولایت مالوه که در آنولا بمظفر خان معموري مقرر بود آهنگ قلعهٔ ماندو نمود - و چون در عرض این خجسته اوقات موکب جاه و جلال از جنیر بر آمده باحمد آباد واجمیر نهضت فرموده ورود اقبال و نزول اجلال بمستقر سریر خلافت نمود - از جلوس فرخنده فر آن سرور آب و رنگی تازه بر روی کار سلطنت باز آمده نظم و نسق دیگر در کار خانهٔ دولت پدیدار شد- وبتاثیر سطوت وصولت اولیای دولت آشوب و شورش برخاسته بهر سو فرونشست - آن خود رای زیاده سر نیز دل باخته از بیم جان بدست و پا زدن در آمد - خصوص در وقتی که اکثر مردم کار آمدني که تا ماندو با او همراهي گزیده بودند - بمجرد استماع خبر جلوس مبارک از اجمیر سر خویش گرفته پی کار خود رفتند - از جمله امرای عمده راجپوت مثل راجه گج سنگه و جی سنگه ازو جدائي گزیده رو به وطنهای خود نهادند - آن تیره روزگار دربن حال آثار ادبار در آئینهٔ احوال خویش معاینه دیده ازین راه بغایت بیتاب شده از جا رفت - و بمقام تلافي تفریط و تقصیر در آمده از روی عجز و زاري عرضداشتی مشتمل بر اظهار اطاعت و فرمان برداري بمعاذیر نا دلپذیر نوشته بدرگاه عالم پناه ارسال داشت - خلاصه مدعا اینکه این بندهٔ دیرین و فدوي کمترین که از عمرها گردن اطاعت وقف طوق طاعت و رقبهٔ سرافگندگي رهن ربقهٔ بندگي داشته پیوسته از کمال فرمان پذیري و دولت خواهي مقتضای صلاح دولت ابد پیوند را کار بسته اکنون نیز کمال انقیاد مضمون فرمان همایون را مکنون ضمیر دارد و خواهد داشت - الحال منتظر امر جهان مطاع است بدانچه مامور گردد بر وفق مسطور نفاذ را قرین صدور سازد - چون این مضمون بعرض بار یافتگان دربار سپهر مدار رسید - اگرچه بفتوای خرد مصلحت اندیش تنبیه و تادیب او واجب و لازم بود - معهذا گفتار

به سایر جاگیر داران و عمال اعمال متعلقهٔ بادشاهي نوشت - که چون درینولا خدیو جهانیان ازین مرحلهٔ پر ملال رخت ارتحال بآهنگ ارتقاء عالم بالا بر بسته - و ازین راه شیرازهٔ جمعیت دفتر روزگار که بی سرور حکم تن بی سر دارد از یک دگر گسسته - و هنوز خداوند وقت و خدیو زمانه که جلوس اقدسش سرمایهٔ رفع تفرقهٔ گیتي است سایه بسر وقت بخت تاج و تخت نیفگنده - و ازین جهت چهار حد این کشور اکبر را که دو ثلث ربع مسکون ست - از همه سو غبار شورش و آشوب فرو گرفته - خصوص ملک دکن که سر تا سر بلا انگیز و فتنه خیز است - و اهل آنولایت وقت یافته در مقام انتقام در مي آیند - لاجرم درین وقت با ایشان در آویختن از مصلحت دور است - مي باید که دست از تصرف ولایات بالا گهات باز داشته بحضور آیند - که باتفاق یکدیگر لوازم پرداخت و نگاهباني شهر بعمل آید - چون نوشتهٔ آن ناقص اندیش بامرای سرحد رسید - بنابر آنکه ازآن مواضع بیگمان بودند - سخنان ساده فریب او را که نقش دولتخواهي داشت موافق صلاح دولت پنداشته دست از سایر تهانجات باز داشته بدو پیوستند - و دیگر باره جمیع آنولایت که در آن ولا پنجاه و پنجکرور دام جمع داشت از تسلیم آن سلامت دشمن بدست غنیم در آمد - سوای قلعهٔ احمد نگر و مضافات آن که سپه دار خان حاکم آن سرحد بحکم رسوخ اساس عقیدت تمکن ورزید - و تمکین حکم او نه کرده چون کوه ثابت قدم جای خود را محکم نگاه داشته کاهی به بهای حرف او نداد - و سخن او را مقدار جوی وزن ننهاد - آنگاه آن ناحق شناس از روی کافر نعمتي ولي حقیقي به سلسله جنباني شقاوت با ولي نعمت جاوید از راه خلاف و نفاق در آمده در انصرام مقتضی فکرهای دور از کار که از روی جهل و غرور با خود قرار داده بود پیشنهاد خاطر ساخت - و سکندر دوراني

از زاویهٔ پس کوچهٔ گمنامي و نوکرئ عبد الرحيم خانخانان باوج عزت و شهرت رسيد - و رفته رفته دقايق کارش بدآن درجه بالا گرفت که به منصب والای هفت هزاري ذات و هفت هزار سوار و خطاب خانجهاني سر افراز شد - آنگاه بعد از ارتحال آن حضرت قبل از جلوس مبارک حضرت صاحب قران ثاني چون مواد زيادہ سري يعنی هوای جاہ و سودای رياست پيوسته در سر بيهوش او جوش مي زد - از روی کافر نعمتي و ناسپاسي بتحريک چندی از افغانان مثل بهلول و سکندر قطع نظر ازين همه مراتب نموده و چشم از ساير اين عنايات پوشيده حق نمک احسان فراموش کرد - و يکبارگي هنگامه آرای خروج و طغيان گشته بوساطت رسل و رسايل با نظام الملک کارفرمای دکن وثايق عهد و پيمان بميان آورده اين قرار داد را در متن عقد بيعت بعلايق ايمان غلاظ و شداد موکد گردانيد - که آن بد عهد سر تا سر ولايت بالا گهات را که تا اين غايت در تحت و تصرف اوليای دولت قاهره بود به بی نظام باز گذارد - و او بمقام اعانت و امداد آن بد نهاد در آمده در همه جا و تا همه جا همراه باشد - درين حال بعد از استماع سانحهٔ ناگزير حضرت جنت مکاني حضرت صاحب قران ثاني قبل از نهضت والا بسوی مستقر سرير جهانباني از دار الخير جنير جان نثار خان را با فرمان جهانمطاع که از فاتحه تا خاتمه بخط خاص بود - بجهت استمالة او ارسال فرمودند - آن برگشته اختر مطلقا باقدام ادب و اندام پيش نيامده و به لوازم اين مقام اقدام نه کرده تقديم مراسم معهوده نمود - و از راه ستيزهٔ سعادت اصلا استقبال فرمان قضا نشان و تعظيم و تکريم رسول کريم بجا نياورده در برابر آن مايه مهرباني و پيغامهای عنايت آميز از روی خشونت طبع سخنان نا ملايم وکلمات غير مناسب بر زبان راند - و بعد از معاودت جان نثار خان در مقام وفای عهد معهود با نظام الملک در آمده

روز دوشنبه نهم ماه مذکور بمنزل یمین الدوله آصف خان با سایر بادشاهزادها و نواب مهد علیا تشریف فرموده دو روز در آنجا نشاط اندوز و طرب افروز بودند - پانزدهم ماه چنگیز پسر عنبر حبشي بخطاب منصور خاني و انعام ده هزار روپیه امتیاز جاوداني یافت *

گزارش داستان غیرت بخش عبرت آموز که عبارت است از شرح احوال خانجهان لودي از مبدأ تا مآل و رو تافتن او از قبلهٔ اقبال ابدي و شتافتن بوادي ادبار سرمدي از روی نادانی و بیخردي

بر ارباب دانش دوربین و صاحب خردان حقیقت آئین حقیقت این معني چون روز روشن است - که هر بیراهه رو که گام بروش نه نهد - و پای بدرستي و راستي نگذارد - آن نقش قدم در حقیقت چاه راه او گردد - خاصه آنکسی که بترک شکر منعم و فرو گذاشت سپاس محسن اکتفا ننموده احسان را باساءت تلقی نماید - علی الفور مجازات آن تفریط که در شریعت کفر معنوي و شرک باطني است - در کنار روزگار خویش بیند - از شواهد صدق این دعوی مشاهدهٔ آغاز و انجام روزگار پیر خان افغان مخاطب به خانجهان لودي است - که از دولت این دولت خانهٔ جاودانه کارش بکجا کشیده بود - در آخرالامر بدلالت نادانی و جهالت افغاني از شاه راه هدایت کج گرای گشته ببلیهٔ پاداش اعمال سئیه گرفتار گردید - شرح این مقال علی الاجمال آنکه در مبادي امر او منظور نظر و مقبول عاطفت حضرت جنت مکاني گردیده بمیامن تربیت آنحضرت

جنت مکاني اورا بجهت خريد ياقوت به پيگو فرستادند - بمقتضاى سوابق معرفتى كه با سيد دلير خان داشت آن چاره را در جاگير خان مذكور گذاشت - و بحسب اتفاق خواجه مشار اليه بنابر منع حاكم آنجا از بر آمدن ممنوع شده مدتى نظربند بود - چارهٔ مذكور دوازده سال در آن پرگنه مانده تربيت يافت - و رنگى بغايت سفيد در كمال صفا بر آورد - آنگاه خان مذكور از راه ندرت وجود بدربار معلى فرستاد - و دوازدهم شهريور از نظر اشرف گذشت - چون مطلوب بود بغايت مستحسن افتاد و به‌گنج پتي موسوم شد - وطالبامى كليم كه از جمله شعراى سر آمد پاى تخت است - درين باب اين رباعي در سلك نظم كشيده به صلهٔ گرانمند گرامي گشت - * رباعي *

بر فيل سفيدت كه مبيناد گزند شد بخت بلند هر كه او ديده فگند
چون شاه جهان برو بر آمد گوئي خورشيد شد از سپيدهٔ صبح بلند

از سوانح غريبهٔ اين ايام غرّهٔ مهر يمين الدوله آصف خان دو برهمن ترهتي كه آوازهٔ هنر پروريهاى بندگان حضرت شنيده از روى چشمداشت نظر عنايت راه دور و دراز آمده بودند از نظر انور گذرانيد - و معروضداشت كه هنر هر يک ازين دو هنرور آنست كه ده بيت شعراى هندي زبان در حضور بديهه گفته بر ايشان خوانند - چنانچه گمان آن نباشد كه پيشتر شنيده باشند - بمجرد يک نوبت خواندن بر وتيره و ترتيبى كه استماع نموده اند باز مي خوانند - و بر بديهه ده بيت بر همان وزن و قافيه در همان باب جواب ميگويند - چون حضرت شاهنشاهي مكرر ايشانرا بمعرض آزمايش در آوردند - و تجربه موافق حقيقت معروضه افتاد - هر دو منظور نوازش شده بخلعت و انعام گرامند سر افرازي يافتند - و بمقدمي موضع ترهت كه موطن ايشان بود امتياز يافته كامياب و مقضي المرام بوطن خود مراجعت نمودند *

از پرتو جلوس همایون فروغ سپهر چارمین یافت - باعتماد عفو جرم بخش خطا پوش آنحضرت در ضمن عرضداشت‌های پی در پی ندامت و عذر خواهي جنایت خویش عرضداشته استعفا از زلات بی پایان نمود - آنحضرت بمقتضای کرم ذاتي و مروت جبلي معاذیر اورا دل پذیر انگاشته بخلعت و منصب سه هزاري دو هزار سوار و خطاب سابق سر افراز ساختند *

از بدایع وقایع که درین احیان سعادت بی پایان رو نمود بدست آمدن فیل سفید است بي دستیاري سعي و پیدا شدن این جانور فرخنده منظر که بغایت میمون و مبارک است و داشتن آن بی نهایت شگون دارد - دلالت تام بر کمال بلندي اقبال میکند - چه فیل سفید بغایت کمیاب و عزیز الوجود بل نایاب است - و سرمایهٔ مباهات و افتخار راجه پیگو بر سایر راجهای این دیار همین است که آن حیوان مبارک لقا در فیلخانهٔ او موجود است - و از زمان پاستان تا الحال هیچ بادشاهی نداشته مگر آنکه در تواریخ ملوک عجم داشتن فیل سفید را از خصایص کسری و پرویز شمرده اند - حضرت عرش آشیاني در مدت پنجاه و دو ساله بادشاهي باوجود آن مرتبه سعي در فراهم آوردن فیلان نامي چنانچه بعد از رحلت آنحضرت شش هزار زنجیر فیل در فیلخانه موجود بود - همواره درپی پیدا کردن فیل سفید بودند دست بهم نداد - و کیفیت این حسن اتفاق آنکه چندی ازین پیش وکلای خواجه نظام سوداگری نامي بجهت سودای سودمند آن بلاد به بنادر پیگو و چین و امثال آن تردد میکردند - چاوهٔ فیلی بغایت کم سال و لاغر و زبون که هنوز مشخص نبود که چه رنگ پیدا کند - و در بندر پیگو بمعرض بیع در آمده بود - بگمان آنکه شاید در کلان سالي سفید لون ظاهر شود آنرا خریداري نموده برای او آوردند - و او بخلاف امیدواري در مقام آن بود که چندی آن چاوه را نگاهدارد - اتفاقاً درین اثنا حضرت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

مي شود - باين اعتبار كل ممالک ايران نهم حصهٔ اين اقليم اعظم ميشود - هر چند بحساب جمع و فاضل تفاوت درين مرتبه است - و ليكن بحسب فسحت دستگاه سلطنت و اثاث دولت و شان و شوكت و كثرت خدم و حشم تفاوت بسيار است - سپاس ايزد را كه بمحض عنايت بخشندهٔ بی منت و وهاب بی ضنت اين مايه نعمت بيكران نصيبهٔ اين دودمان شده - چنانچه امروز در روی زمين دولتی باين عظمت با هيچ سلسله نيست - چه حاصل ملک ايران نسبت باين كشور بدرجه ايست كه مذكور شد تا به توران چه رسد - اما دولت خوندكار روم چون حقيقت مداخل ولايت او از قرار واقع معلوم نيست ازين رو نسبت دادن وجهی ندارد - آنچه از روی كار و اخبار متوددين بظهور پيوسته يقين كه باين دولت خداداد برابري نمي تواند نمود - اميد كه تا روز نشور و دم نفخ صور روز بروز عظمت مكانت و رفعت مكان اين دولت عظيم الشان كه اساس بقای آن چون بنيان عدل و احسان پايدار و استوار خواهد بود در تزايد باد بلطفه و فضله *

از عنايات نمايان امروز كه عيد قربانست بخشش لغزش و حركت ناهنجار خواجه صابر است - و وا نمود اين ابهام آنكه خواجه مذكور سابق در سلک بندهای معتبر درگاه گيتي پناه انتظام داشت - و بخطاب نصيري خان مفتخر بود - بنابر رعايت نسبت خويشي و دامادي عبد الله خان كه از راه عدم استقامت طبع در دكن امور ناپسنديده ازو بظهور رسيد - مشار اليه نيز قطع نظر از مراحم سرشار آنحضرت نموده شرم اين خطاب هم نگاه نداشت - و محرومي از سعادت ملازمت بر خويشتن پسنديده به نظام الملک در پيوست - و چندی در دكن بوده مدتی بيهوده روزگار بپايان آورد - چون روی سرير سروري بل صفحهٔ جبين زمين و زمان

وزیر شاه که بجای خلیفه سلطان مقرر شده بود - با حسن بیگ یساول داماد او بی سبب ظاهري به قتل رسانید - و در همین مجلس قاضي محسن پسر قاضي معز را که نسبت مصاحبت با طالب خان داشت - و در آنوقت آنجا حاضر بود کشت - و بجای طالب خان ساروتقي نامي را که از نوکران محمد خان زیاداوغلي که باوجود کمال مهابت خلقت بکمال تنگ خلقي معروف است - و شاه عباس بسبب صدور امری ناشایست او را خصي ساخته بود بر مسند وزارت تمکن داد - و توخته خان پسر شیخ احمد آقا را که در زمان شاه عباس اعتبار تمام داشت بقتل آورد - و چراغخان قورچي باشي را بی سابقهٔ تقصیر سر از تن جدا ساخت - و یوسف آقا اخته چرکس که در زمان شاه بسیار معزز بود بمحض حرفی بی ادبانه که ازو نقل کردند امر بقتلش نمود - و بعد از چندی امام قلیخان حاکم فارس ولار و هرمز و بحرین و کوه کیلویه و آن اطراف را که در دولت صفویه ازو عمده ترین نبود - با صفي قلیخان پسر رشید و دو پسر دیگر در قزوین کشت - و چند پسر و پسر زادهٔ او را که در آن ولا در ولایت شیراز بودند میل در چشم کشید *

مجملاً چون مجملی از احوال فرمانروایان ایران مذکور شد حاصل آن ولایت نیز نگارش مي یابد - خراج کل ایران بنابر قول جمعی از محاسبان که بر کماهي مداخل و مخارج آن ملک آگاهي داشتند مجموع هفت لک و پنجاه هزار تومان تبریزي که رایج آن ملک است - که قریب به دو کرور و بیست و پنج لک روپیه میشود - و جمع جمیع ممالک محروسهٔ هندوستان که بتصرف اولیای دولت ابد قرین در آمده چنانچه سبق ذکر یافت هشت ارب دام است - که هر اربی صد کرور باشد - و هر کروری صد لک - و حاصل هر کرور دام دو و نیم لک روپیه

و بعد از ترک افیون بنابر مضرت آن ترک شرب نیز داده روزی چند تائب بود - بعد از چندی بر سر همان کار رفته پیمان توبه شکست - و با دست سبو عهد بیعت درست کرده عقد همدمی جام بنت العنب بست - و باز آغاز پیمانه کشی و قدح نوشی نموده بحکم کار فرمائی بادهٔ هوش ربا و راهنمائی حریفان هم بزم جرعه پیما به خونریزی راغب شد - و از درهدم بنیان الرب یعنی هیکل انسانی را که در معنی طلسمی است که آن حضرت باسم اعظم خود بسته که دیگریرا شکستن آن به هیچ باب رخصت نیست در آمد - و کمال عدم مبالات درین باب بجای رسانید - که در نخستین سال سلطنت خود بوقتی که خسرو پاشا سردار روم با لشکری گران سنگ از راه کردستان متوجه تسخیر ایران شده بود - در عین مقارنهٔ فریقین زین خان سپه سالار مذکور را به قتل رسانید - باین گناه که بالیاس پاشا در صحرای مهریانی مابین همدان و شهر رود بمواجهه رو آورده شکست خورد - و شیلی سلطان حاکم شوستر و پنج شش هزار قزلباش در آن جنگ کشته شده بودند - مجملاً هم در مبادی سلطنت بنابر کار فرمائی قهر و غضب بصدور اندک جریمه و فی الجمله توهمی خصوص با ضمیمهٔ آتش افروزی عمر و تمیمهٔ ساعیان تیغ سیاست را کار فرموده بسیار کس از اعیان دولت و امثال ایشان را به قتل آورد - مثل عیسی خان قورچی باشی را که نسبت دامادی بادشاه عباس داشت با سه پسر او بی سر ساخت - و پسر میر رضی صفاهانی صدر را که دختر زادهٔ شاه بود با دو پسر میر محسن و میر رضوی که ایشان نیز نبیرهٔ شاه بودند نابینا نمود - و ابو طالب میرزا برادر شاه عباس را که شاه او را نابینا ساخته بود با چندی از شاهزادهای سلسلهٔ صفویه از فراز بارهٔ قلعهٔ الموت که آنجا محبوس بودند بفرموده اش بزیر انداختند - طالب خان پسر حاتم خان

بمنزل خود مي رفت - بنابر فرمودهٔ شاه بی سبب ظاهري از دست بهبود نام غلام چرکس از پای در آمد - و دو روز هیچکس را از بیم شاه یارای التماس تجهیز و تکفین او نبود - چه جای آنکه بی اجازت تجویز قصور او نماید - تا در سوم روز بدستوري شاه مدفون گشت - و سلطان محمد و امام قلي دو پسر دیگر را در عنفوان شباب حسب الامر شاه میل در دیده کشیده نابینا ساختند - و از صفي میرزا دو پسر ماند یکی سلیمان میرزا از دختر شاه اسمعیل دوم سام میرزا از بطن سریه - بنابر دستور معمول شاه میرزا سلیمان را نیز در سن طفولیت باجازت او نابینا ساختند - و چون تقدیر ازلي بامری دیگر تعلق پذیر گشته بود سام میرزا درمیانه سالم ماند - و بعد از ارتحال شاه والا جاه چون فرزندی شایستهٔ این امر نماند - و فرزند زادهٔ صحیح و سالم همین سام میرزا بود - لاجرم ارباب حل و عقد از اعیان دولت مثل زین خان که بعنوان حجابت باینجا آمده آخر بمرتبهٔ سپه سالاري رسیده بود - و عیسی خان قورچي باشي و خلیفه سلطان وزیر و یوسف آقا خواجه سرا و محمد علي بیگ بصوابدید زینت بیگم عمهٔ شاه قرار دارائي آن مملکت بر سام میرزا دادند - و درین باب عهد نامهٔ نوشته همگنان خط و مهر خود برآن گذاشتند - و در حال بدست اله وردي بیگ نامي داده به صفاهان ارسال داشتند - متصدیان مهمات آن بلده بمجرد رسیدن عهدنامه میرزا را از منزلی که با سایر میرزایان بطریق نظربند در آنجا نگاه داشته بودند بر آورده در ماه جمادي الثاني سنه هزار و سي و هشت بر مسند فرمانروائي ایران جلوس دادند - و تغیر نام ایام شاهزادگي نموده بشاه صفي موسوم ساختند - چون از روی استقلال بدارائي آن کشور رسید - و هم در مبادي امر بنابر آنکه در طفولیت حسب الامر شاه بتناول افیون معتاد شده بود بشرب مدام اقدام نمود -

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

جنایات و جریدهٔ جرایم کشند - نه اینکه با همگنان اصلا رفق و مدارا آشکارا ننموده بی تامل بحکم عنف و شدت کار کنند - و بی مشورت دبیر تدبیر و مشیر خرد پیر دست و بازو بخون ریزی کشوده نخل بن وجود نوجوانان رسیده که تازه نهال دست کشت دهقان آفرینش اند از پای در آرند - الحمد لله والمنة که درین کشور پهناور که با فسحت آباد عالم رحمت دم از برابری مي زند - بیمن توجه این بادشاه درویش نهاد بر هیچ خاطر باری نیست و در هیچ دلی از هیچ رهگذر غباری نه - رعیت و سپاهي در کنف حمایت و رعایت والایش آرمیده در کهف امن وامان اند - و از برکت حسن سلوک و معاش پسندیدهٔ آنحضرت هندوستان معدن روح و راحت و موطن عدل و احسان است *

بالجمله شاه والا جاه دراواخر سن شصت و یک سالگي صبح روز شنبه بیست و چهارم جمادي الاولی سال هزار و سي و هشت در بلدهٔ اشرف مازندران بامراض مختلفه مثل خفقان واستسقا و اسهال و اعراض آن داعي اجل را لبیک اجابت گفت - اعیان آن دولت کده بنابر بیروشي مشهور که گماشتهای عبد المومن خان اوزبک در مشهد مقدس در باب نعش و قبر شاه طهماسپ بظهور آورده بودند ترتیب سه نعش نمودند - و شاه را بعد از تجهیز و تکفین خفیه در یکی از آنها گذاشته هر یکی را بیکی از مشاهدهٔ متبرکه مثل نجف اشرف و کربلای معلی و مشهد مقدس ارسال داشته مدفون ساختند - و درین سه روضهٔ منوره سه قبری آشکارا نمودند تا آنکه هیچکس را اطلاع نباشد که مدفن حقیقي کدام است - و آن شاه والا جاه را سه پسر رسیده بود یکی صفي میرزا دوم سلطان محمد میرزا و سیوم امام قلي میرزا - صفي میرزا که از روی خلق بهترین شهزادهای سلسلهٔ صفویه بود - در سن بیست و هشت سالگي در بلدهٔ گیلان وقتی که از حمام بر آمده

مراتب مذکوره بعضی اوضاع شاه با سیر مرضیهٔ سلاطین ماضیه موافقت نداشت - چنانچه از فرط غلبهٔ قوت غضبي در وقت خشم مطلقاً بهیچ چیز مقید نه شده سیاست های عظیم بکار فرمائي قهر بظهور مي آورد - و با اینکه از کمال بی تکلفي حفظ صورت سلطنت و مرتبه خویشتن داري نمي نمود - از آن رو سطوت و مهابت شاه بمثابهٔ در دلهای خواص و عوام راه یافته بنحوی تمکن پذیرفته بود - که اکثر مقربان درگاه از بیم ترک سر گفته و قرار قتل بخود داده قدم به مجلس مي گذاشتند - و چون برمي آمدند این معنی را فوزی عظیم دانسته غنیمتی بزرگ مي شمردند - و از همه عظیم تر آنکه بمقتضای افراط سیاست معظم سلسله‌های قدیم و خاندانهای دیرین را بمحض اندک جریمه مستاصل ساخت - چنانچه اکثر از بیم جان و عرض دل از خانمان خود بر کنده پراگنده شدند - و ترک وطن مالوفهٔ خود نموده جمعی کثیر به هندوستان که از برکت این دولت کدهٔ جاوید مان خصوص از یمن عهد خدیو زمین و زمان امن آباد امان است پناه آوردند - و دیگران بغایر آنکه التجای ایشان بدین کشور اکبر میسر نشد باطراف اقالیم دیگر رفتند - في‌الواقع این آئین ناستوده از خردمندان بغایت بعید است - خصوص این صورت یعني افراط در عقوبت و تعدي از حد سیاست و اجرای حدود که بضرورت عقلي منافي مقتضای معنی بادشاهي است و لازمهٔ مرتبه ظل الٰهي - چه مالک الرقاب حقیقي فرمانروائي عالم مجاز به سلاطین عظام تفویض نموده که در هر وقت و هر حال فیض عواطف ایشان به سایر عباد و بلاد رسد - و با جمیع خلق خدا خصوص عموم رعایا بعنوان رعایت خاطر دستور العمل حسن سلوک معمول گردانیده بر سایر زیردستان خود نظر مرحمت خاص مبذول دارند - و دربارهٔ هر یک دادگري و نیکو کاري بکار برده رقم عفو و صفح بر صحایف

گشته در دم منشیان بدیع بیان سریع رقم را بانشاء تهنیت نامهٔ نامي نامور ساختند - و بنابر عدم تجویز اهمال و تاخیر در ارسال بادای رسوم معهوده نه پرداخته به هیچ امری از امور متوجه نشدند - و این درم خریده را بر سبیل تعجیل جریده راهي ساختند - و عنقریب یکی از عمده‌های را با تحف و هدایای لایق ارسال خواهند داشت - مجملاً بحري بیگ در همین محفل همایون مورد الطاف گوناگون گشته بخلعت فاخره و جیغهٔ مرصع سرمایهٔ افتخار ابدي اندوخت - و بانعام بیست هزار روپیه نقد نیز نوازش یافته اکرام پذیرفت - اکنون مجملی از خصایص شاه عباس و برخی از خصوصیات احوال شاه صفي والي حال ایران خصوص کیفیت سلوک با عموم خلق خدا نگارش مي یابد - بعد آن کمیت خوش خرام یعني خامهٔ خود کام را به مهمیز سرعت انگیز اشارهٔ بعضی دوستان در عرصهٔ کمیت خراج آن اطراف که نسبت بکمیت عرصهٔ این کشور نسبت نقطه ایست بدایرهٔ بی سر و پا گرم پویه میسازد - مجملاً ولادت شاه عباس در شب دو شنبه غرّهٔ رمضان المبارک سنه نه صد و هفتاد و هشت هجري اتفاق افتاده - و در نه صد و هشتاد و نه یازده ساله بر مسند حکومت خراسان متمکن گشته - چون هفت سال در سلطنت آن حدود که بیمن محض نامي بود گذرانیده بسن هژده سالگي رسید - در سنه نه صد و نود و شش بر سریر دارائي عراق نیز استیلا یافت - و در سر تا سر بلاد ایران قریب بچهل و دو سال در عین اشتداد و استقلال فرمانروا بود - و کمال نفاذ امر و رواني فرمان و نهایت امن و امان زمان و ضبط و ربط مهمات دولت و نظم و نسق کارخانهٔ سلطنت و درستي تدبیر و ملاحظهٔ عواقب امور داشت - خصوص در باب سیاسات و اجرای عقوبات که همانا مظهر بطش شدید الٰهي بود - و بنابر آن باوجود این

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

و اکثر اوقات غائبانه محبت تمام نسبت بدین حضرت اظهار مي نمود - و بنابر آن مکرر راه مکاتبه و مراسله کشاده داشته ازین طرف نیز ارسال مفاوضه و رسول دست داده - درینولا که جلوس همایون بفرخندگي وقوع یافت - نوید آن در فرح آباد مازندران بسمع شاه رسید - بنابر اصابت آن حکم صایب بتحریک فرط اهتزاز و انبساط از جا در آمده في الحال بحري بیگ نامي از اهل اعتماد خود را برسم رسالت و ادای مراسم مبارکباد و ایصال تهنیت نامه بدرگاه والا بر سبیل استعجال ارسال داشت - و اورا باین طریق مامور ساخت که مسافت این راه دور و دراز در عرض سه ماه طی نموده بعد از رسانیدن مراسله بزودي درخواست رخصت کند - و در همان موازي مدت خود را رسانیده شاه را از دقایق حقایق احوال خیر مآل آگاه سازد - و قضا را در همان نزدیکي شاه والا جاه رخت ارتحال از دار فنا بعالم بقا کشید - چنانچه این خبر مقارن ورود بحري بیگ بحدود ممالک محروسه بدو رسید - و او بر طبق فرموده عمل نموده وهن و سستي درمیان سرعت بسر راه نداده و بزودي ایلغار نموده خود را بفواحي دارالخلافه رسانید - و بمجرد ایصال خبر وصول او بپایهٔ سریر اعلی في الحال بندگان حضرت خلافت مرتبت معتمد خان را برسم پذیرهٔ او ارسال داشتند - و چون پذیرای این سعادت گشته بدین سرمایه قدر و مقدارش از مرتبهٔ اقتدار امثال و اقران خود در گذشت - روز بیست و پنجم تیر ماه همراه معتمد خان بدرگاه گیتي پناه رسیده از بساط بوس درگاه والا سر رفعت بعالم بالا رسانید - و بعد از ادای مراسم اداب معهوده در ضمن تقدیم کورنش و تسلیم نخست از روی ادب مفاوضهٔ شاه را گذرانید - آنگاه معروض بار یافتگان بارگاه شاه سلیمان جاه داشت - که همان وقت که شاه استماع بشارت جلوس همایون نمودند بغایت خرمناک و خوشوقت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

خنجر خان ترکمان و شمشیر خان و عوض بیگ قاقشال بحکم دولتخواهي و کار طلبي انداز بدست آوردن قلعهٔ بامیان که میانهٔ بلخ و کابل واقع است نموده بآن سرحد ترکتاز نمودند - و اوزبکان از روی عدم ثبات قدم طاقت مقاومت نیاورده راه فرار پیش گرفتند - و ایشان آن قلعه را که از دیر باز در تحت تصرف اولیای دولت بود و درین نزدیکي اوزبکان بر آن استیلا یافته بودند بخاک رهگذر برابر کرده قرین ظفر باز گشتند *

رسیدن بکري بیگ برسم رسالت از جانب شاه عباس و رسانیدن اتحاد نامه مشتمل بر ادای مراسم تهنیت جلوس همایون و بیان مجملی از احوال شاه

بحکم آنکه مرآت الصفاء خاطر آگاه صاحبدلان و ضمیر منیر مقبلان خاصه رای حقیقت آرای سلاطین مانند آئینه انطباع پذیر صور اسرار نهفتهٔ قضا و قدر است - چنانچه این معنی بمقتضای مودای ارباب الدول ملهمون ازآن روشن تر است که بجلاکاري صیقل تفصیل محتاج باشد - لاجرم هرچه بخاطر خطیر این طبقهٔ والا پرتو خطور افگند - خصوص صورتی که از دل بزبان قلم دهند البته بظهور پیوندد - شاهد این معني است حال شاه عباس والي ایران که از اکثر سلاطین عصر به تدبیر عواقب امور و وفور عقل پیش اندیش امتیاز تمام داشت - چه مکرر این معني را که همانا از عالم بالا بزبان صدق بیانش داده بودند مذکور مي ساخت - که اساس دولت کدهٔ حضرت صاحبقراني از تائید بخت و دولت و هوشمندي و کاردانيِ این بادشاه زادهٔ والا مقدار تشیید جاوداني خواهد یافت - و ازین رو همواره در محافل آثار حمیده و اطوار پسندیدهٔ این برگزیده ستوده صفات مذکور مي ساخت -

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

بیستم رمضان المبارک سنه هزار و سي و هشت هجري روزگار دل آزار و سپهر بد روش ناهنجار از روی بیراهه روي معهود خویش بتازگي طریقهٔ جفا پیشگي پیش گرفته نهال وجود شاهزادهٔ عالمیان سلطان دولت افزا را از پا در آورد - و ازین راه خزان افسردگي و پژمردگي به بهارستان امید عالمیان نهاد - آنحضرت بتائید آسماني و تمکین صاحبقراني تمکن ورزیده شعار صبر و شکیبائي گزیدند - و به نصائح هوش افزا و پندهای دل پسند در تسلي خاطر اندوه‌مند نواب مهد علیا کوشیدند *

غرهٔ شوال مبارک فال بادشاه دیندار اسلام پرور که روزه ماه صیام را بنابر متابعت صاحب شریعت بدستور هر ساله از روی کمال طوع و رغبت گرفته بودند - سنت افطار بعمل آورده از مطلع جهروکهٔ والا طلوع فرخنده فرمودند - و منتظران رویت جمال خورشید کمال در عین روز هلال ابروی خجسته با بدر رخسار مبارک بهم پیوسته مشاهده نمودند - و چون متعطشان زلال دیدار فیض آثار که از کمال تشوق و خواهش ملازمت که از روزي شدن حرمان یکروزه ناشي شده بود همانا روزهٔ وصال بل صوم دهر داشتند - از زلال لقای همایون فال که هم خاصیت آب بقاست روزه کشودند - حضرت بادشاه دین و دنیا پناه از راه پیروي سنت سنیهٔ حضرت رسالت مرتبت تشریف قدوم اشرف به عیدگاه ارزاني داشته بعد از ادای نماز عید بدولت و سعادت ارادهٔ معاودت نمودند - و بنابر عادت معهود که عبارت است از درم ریزي و زر پاشي بر زن و مرد و فقیر و غني از اهالي کوی و برزن و حوالي و حواشي راه گذر امر عالي صادر فرمودند - چنانچه دریں حالت نیز از بالای فیل فیل بالا زر بر سرزر و درهم بر روی درهم ریختند *

از سوانح دولت خدیو زمانه که غائبانه در سرحد کابل چهره نما گشته بود - و نوید آن همین ولا در ضمن وقایع آن صوبه بعرض اعلی رسید اینکه

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

سه شنبه بیست و چهارم رجب المرجب سنه هزار و سي و هشت هجري و عنفوان عهد شباب روزگار و آغاز موسم استقامت لیل و نهار است- حسب الامر سلطان السلاطین روی زمین ثاني صاحب قران سعادت قرین بآئین هر ساله در صحن خاص و عام دار الخلافهٔ کبری جشنی رنگین بزینت و زیب تمام ترتیب داده رشک بهشت برین ساختند - و تا روز شرف آفتاب که موسم ربیع عمر شیخ و شاب بود عالمیان روز و شب بعیش و طرب گذرانیدند - و خورد و بزرگ و پیر و جوان گرو از عمری گرامي گرفته سرمایهٔ بهجت و شادماني جاودان اندوختند - از جمله عزل و نصب که درین روز مبارک وقوع یافت این بود - که ارادتخان از تغیر مهابتخان خانخانان که به نیابت او پسرش خان زمان در دکن بود - بصوبه داري دکن و انعام خلعت با چار قب طلا دوزي و شمشیر مرصع و دو اسپ و فیل و ماده فیل سرافراز گشته منصبش از اصل و اضافه پنجهزاري پنجهزار سوار دو اسپه سه اسپه قرار یافت - و خدمت دیواني کل که بخان مذکور مفوض بود بدانشور خرد پرور دستور اعظم علامي افضل خان که از اوسط ایام شاهزادگي تا آغاز روزگار فتوت سوانجام مهمات دیواني سرکار والای آنحضرت بدو تفویض یافته بود مرجوع گشت - و خدمت خانسامانی از تغیر افضل خان به میر جمله مرحمت شد - مهابتخان خانخانان بخلعت فاخره و دو اسپ از طویلهٔ خاصه سر مباهات بر افراخته بصاحب صوبگي دهلي سر افراز شده دستوري یافت - معتقد خان از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاري سه هزار سوار و بصوبه داري اجمیر سر افراز گشته رخصت یافت - چنگیز ولد عنبر حبشي بنابر رهنموني بخت به اندیش روی نیاز و امید به قبلهٔ امیدواران آورده بعنایت خلعت و خنجر مرصع و تفویض منصب دو هزار و پانصدي هزار سوار امتیاز پذیرفت *

بندیله معاودت نموده ججهار سنگه مقهور را همراه به قرارگاه سریر خلافت مصیر آورد - و نخست خود با سران لشکر ظفر اثر ملازمت نموده آنگاه از روی تضرع و زاري بمقام شفاعت در آمده در خواه بخشایش گناه آن گسسته امید نمود - حضرت شاهنشاهي عفو جبلي را کار فرموده بجهت مراعات خاطر خانخانان آن بندهٔ فراري عفو جوی زینهاري را که گرانبار خجالت و شرمساری بود در دربار سپهر مدار راه دادند - و در حق آن باطل کیش که مستحق سیاست و انواع عقوبت بود عفو جبلي را کار فرمودند - و بالکلیه از تقصیرات او در گذشته و فرو گذاشت جنایات او نموده بحضور طلب فرمودند - و بخشیان عظام بعنوان گناهگاران بخشایش طلب ایستاده نموده آنگاه اذن کورنش داده زمین بوس فرمودند - آن زیان دیدهٔ پاس جاوید بدین شکرانه هزار مهر بصیغهٔ نذر و پانزده لک روپیه نقد بطریق جرمانه و چهل فیل برسم پیشکش از نظر اشرف گذرانید - حکم معلی صادر شد که از جمله محال که سابقا به تغلب در تصرف او و پدرش بود - موافق تنخواه منصب چهار هزاري چهار هزار سوار بحال شود - و مابقی در طلب خانجهان لودي و عبدالله خان و رشید خان و سید مظفر خان و راجه پهاز سنگه به بندیله نمایند - و مامور شد که معترض زمینداران نگشته با [دو هزار سوار و دو هزار پیاده](۱) همواره در پساق دکن حاضر باشد *

سرآغاز دویمین سال همایون فال جلوس فرخنده آئین سعادت قرین حضرت ظل سبحاني صاحب قران ثاني

درین روز شادي افروز که عبارت است از غرهٔ فروردي ماه موافق

---

(۱) ع [ده هزار سوار] ل

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

بر افراختند - وبموجب درخواست هواخواهان بتازگي از سر تقصير چهار سنگه در گذشته معاذير نا دلپذير اورا پذيرفتند *

دهم بهمن ماه آلهي روز دوشنبه سوم جمادي الاولى سنه هزار و سي و هشت هجري جشن وزن مبارک شمسي سال سي و هشتم از عمر ابد قرين حضرت صاحب قران ثاني به آراستگي تمام ترتيب يافت - و محفلي ارم آئين که ياد از بهشت برين ميداد بوضع غريب و روش تازه دلفريب زينت و زيب پذيرفت - و در ساعت مسعود برسم معهود بار ديگر آن روح مجسم و جوهر مجرد که برداشت والا مقدار در حوصلهٔ سپهر نهم نگنجد - و مقدار نيم جو وزن تمکينش را کفين مهر و ماه نه سنجد - براى برآمد کام نيازمندان و حصول آرزوى کام جويان تن بهم سنگي گوهر شاهوار و لولوى شاداب داده مانند آفتاب جهانتاب ترازو نشين گشت - و بجهت توسيع ارزاق اهل استحقاق و فسحت ساحت معيشت تنگ عيشان سر بهم سري مهر انور فرود آورده تحويل اشرف به برج ميزان فرمود - و مجموع اجناس و نقود که هموزن آمده بود بر فقرا و مساکين قسمت يافت - سعيد خان ولد احمد بيگ خان از تعيناتيان کابل از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري هزار و چهار صد سوار سر بلند گرديد - خدمت پرست خان و خواصخان بسر افرازي عنايت علم سر اختصاص بر افراشتند *

بيست و نهم بهمن ماه رايات ظفر آيات قرين سعادت و اقبال از گواليار بسمت دار الخلافه سمت ارتفاع يافت - دهم اسفندار از باغ نور منزل که دريغولا مطرح اشعهٔ انوار ماهچهٔ لواى والا شده بود - در ساعت مسعود بدولت و سعادت سوار شده همعنان بخت و اقبال مانند نير اعظم از افق مشرق جاه و جلال يعني چار ديوار دار الخلافهٔ عظمى طلوع فرمودند - مهابت خان خانخانان مظفر و منصور از مهم

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

از خندق گذشتند - و از آن میان جمعی از رزم آشنایان از ژرفی خندق چون گوهر در آب غرق گشته آب خود را ازین ممر روشن ساختند - و جمعی دیگر در اندک فرصتی باقبال بادشاهی کار یورش پیش برده رفته رفته از خندق گذشتند - و ازین جهت لوای نیکنامی در عرصهٔ نام آوری بر افراختند. بالجمله در آن جهاد که نمونهٔ جهاد خندق بود - همین که غزا پیشگان بعزم تادیب هندوان کفر پرست از خندق متوجه پیش گشتند - در تن هندوان چون بید لرزه افتاد - و آن سنگ پرستان باوجود آنکه در حصار سنگین جا داشتند بی سنگ شدند - و مانند زنار پیچ و تاب خورده بکردار ناقوس ناله کشیدند - از طرف دیگر بنابر آنکه استحکام تمام داشت بر بهادر خان از غنیم هجوم بسیار اتفاق افتاده دار و گیر بهادرانه از هر دو سو رو داد - آخرکار خان مذکور بافواج خود از عقب فیلی صف شکن مصاف آزموده پیکار فرسوده رو بسوی دروازه نهاده بیاوریی آن اهرمن نهاد در آن قلعه را چون فیل بند منصوبه ناشناسان درهم شکست - و با برادران و تابینان خویش که همه یکرنگ بودند - مانند گلهای پیاده پیاده گردید - و در آن حصار که مانند غنچهٔ لاله از سیاه دلان پر بود - واز کثرت هجوم باد صبا را در آن راه نه - مانند آب بسرعت تمام قطره زنان آمد - و هندوان سیاه فام را به تیغ سوسنی برنگ داغ لاله درخون نشانیده گلگونهٔ فتح بر روی اقبال کشید - و نزدیک بسه هزار کس از لشکر خصم درین جنگ از زندگانی بی برگ گشتند - بادشاه والا مقدم در جایزهٔ این فتح و شکست مخالفان بهادر خان و پهاڑ سنگه بندیله را بنوازش نقاره بلند آوازه ساخته صفدر خان و ا[نثار خان] ع را بعنایت علم سر

---

(۱) ع [جانسپار خان] ل

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

کدورت از مرآت اعتقاد بر زدود - و بدرگاه گیتي پناه توجه نمود - تا از هیچ رو سنگ حوادث شیشهٔ ناموس او را نشکند - و صورت مدعایش باحسن وجوه جلوه گري نماید - عرضداشت که اگر بآب دجلهٔ عفو دامان گناه من شست و شو یابد - و بشگفتن گل بخشایش شاهنشاهي خار خار هراس از دلم بیرون رود - بدرگاه والا که گلزار جاوید بهار دولت سرمدیست - مانند آب روان با دل صاف قطره زن گردم - و دیگر آبی بر زندگاني کنم که از چمن اعتقادم گل نافرماني نروید - و بهر منصب و جاگیری که هواداران چمنستان این دولت والا من خار گشته را نهال سازند - سپاسداري نموده از شاخسار امید گل چینم - در اثنای این حال از نوشتهٔ واقعه نگار لشکر عبد الله خان بعرض همایون رسید - که آن کوکبه آرای ظفر با بهادر خان روهیله وجمعی دیگر از مهر گزینان این آستان فلک نشان بیست ویکم دیماه حصار اپرچ را که حصاریست استوار وهر برجش از کمال ارتفاع سر باوج فلک مي ساید از تصرف ججهار زحل سیما بر آورد - و آنچنان حصار بلندي گرای را که توسن اندیشه در ادراک رفعتش سم افگنده در سر سواري گرفته غنایم از هر دست سپاه فیروزي دستگاه را دست افتاد - تفصیل این مقدمه آنکه عبد الله خان با محمد باقر بخشي آصف خان از سوی مشرق و بهادر خان از جانب شمال آهنگ یورش نموده رو به تسخیر قلعه نهادند - درونیان از روی تهور تمام به برج و بارهٔ آنوالا حصار که ججهار مقهور آنرا استحکام تمام داده بود بر آمده بمدافعه و مقابله در آمدند - خان فیروزمند بعد از تگ و تاز بسیار در عرصهٔ کارزار بقصد جوهر نمائي با جمیع هم گوهران خویش از پشت توسنان که چون گوهر در رشته در راههای باریک قطره توانند زد فرود آمده پیاده شد - تا آن حصار را که مانند صدف قلعه بیدر بود بزور تیغ بشگافد - با آنکه آب تا کمر بود بهادران

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

داد مردانگي دادند - و پای جرأت بر دم شمیشر نهاده بازار تیغ زني را تیز و هنگامهٔ نبرد سازي را گرم گردانیدند - خود بر سر رزم آشنایان از باد حمله حکم حباب پیدا میکرد - وتیغ بر کف رزم آزمایان از پیچ و تاب جوهر خاصیت موج بهم رسانید - خنجر در جوشن به آبی فرو میرفت که ماهي در آب فرو مي رود - وتیر در دل بر نمطی جا میگرفت که خار در ماهي جای گیرد - گوهر خنجر حلقه در گوش بهادران مي انداخت - و آب تیغ از سر رزم آشنایان در میگذشت - خدنگ دلدوز سپر را چنان مي شگافت که بدر را انگشت نبي - و ناوک جگر شگاف دو تن را چنان بهم مي دوخت که دو پیکر را تیر چرخ - بعضی را بکمان اسیر میساختند وزه کمان شان کار زه گریبان میکرد - ومشتی را بر تیغ خون مي ریختند و دم تیغ شان جای دم حیات میگرفت - چاشني کمان دلاوران شربت مرگ آماده میساخت - و سنان در دست یلان شمع وار از گرمي جنگ میگداخت - تیر از نایرهٔ غضب خدنگ افگنان فتیله کردار در قندیل مي افروخت - و زهر آب پیکان جان شیرین را تلخ میگردانید - پرچم علم دولت ریش خند زندگاني اعدا میگردید - و سوفار تیر نصرت پردازان را از خنده دهن باز نمي آمد - تیر از ترکش در پوست پوستی بود و زه از کمان در خانه بدوشی - آب رزم آزمایان از آب تیغ روشن مي شد و نبرد آزمایان را از خون خویش سرخروئي حاصل مي آمد - شاخ کمان را از پیکان تیر برگ مي دمید و گل سپر را از ناوک خار دست مي داد - بالجمله چون جحیم سنگه برگشته روزگار را از تیزي لشکر تیغ زنان پای گریز بریده شد - و از نیروی موکب صف شکن دل از دست داده پای ثبات و استقرارش از جای رفت - ناچار برهمنوني خرد پیش بین که آئنهٔ اسرار نما است روی ارادت باولیای دولت آورد - وخیال نافرماني را از دل دور ساخته زنگ

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

از حبس آئینه رهائي نداشتند - و از هیچ رو خیال خلاصي در آئنهٔ خاطر شان نقش نمي بست - چون این ابر رحمت بر فراز قلعهٔ آن کوه سایه افگند - خواست تا حقیقت حال اینان که مانند نسیم در حباب از شدت حبس نفس شان گرفته بود بر روی آب آید - لاجرم خود به نفس نفیس به تفحص احوال زندانیان پرداخته اندیشهای ژرف را کار فرمودند - از آنجا که دریای بخشش و بخشایش این محیط مکارم پیوسته در جوش است - چندی از اهل فتنه و فساد که صلاح کار بلاد و عباد بل خیریت نفوس ایشان نیز در محبوس بودن بود - پای بند سلسلهٔ قید گذاشته دیگر تمامي گرفتاران را که روزگاران در تنگنای سیه خانهٔ روزگار به تیره روزي و تنگ عیشي و بد حالي گذرانیده روی زمین و آسمان ندیده بودند یک قلم آزاد فرمودند - و رقم عفو بر جرایم عصیان شان کشیده برات عمر دوباره بنام هر یکی نوشتند - تا همگنان سر بر خط فرمانبري گذاشته مانند نال از حصار نای قلم از حبس ابد رها گردیدند *

بالجمله افواجی که برای سرزنش جبهارسنگه مانند جوهرهای تیغ بیهم تعیین شده بودند - با لشکریان آهنین دل تیغ شده دست امید همگنان را از زندگاني منقطع گردانیدند - تمامي قوم بندیله را از آوازهٔ نهضت همایون بمقام گوالیار ساز و نوای توانائي گسسته بآئین خرطنبور از غم خشک بر جا ماندند - امرای عظام ناگهاني از هر طرف چون قضای آسماني بدآن سرزمین در آمده سر تا سر حدود آن ناحیت را پامال نعال مراکب موکب اقبال گردانیدند - و از همه سو راه بر جبهار گمراه بسته عرصهٔ کارزار و ساحت کار را برو از مضیق حوصله تنگتر ساختند - و مهابتخان از گوالیار و خان جهان لودي از برار و عبدالله خان از کالپي جلو ریز شتافته با دیگر تیغ زنان نبرد آزما و مرد افگنان رزم پیرا

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

و دشمن گدازي بلکه مصلحت عالم در ضمن آن مندرج بود - علت آگاهي و موجب تنبيه جمهار سنگه بندیله گشته آن غنوده هوش را از گران خواب نخوت و پندار و از مستي سبکسري و بيخبري هوشيار ساخت - و همچنين اصناف زمينداران آن سر زمين که از دست تطاول و دست اندازي آن زياده سر بجان آمده بودند - بمحض توجه اشرف از سر نو جاني تازه يافته از جور و تعدي او ايمن گشتند - و نيز جمعي کثير از محبوسان قلعهٔ گوالیار از قيد گرفتاري زندان که در حقيقت دفني است در حيات نجات يافتند - شرح اين مقال آنکه چون بيست و چهارم ديماه سواد گوالیار از گرد موکب همايون خط غبار پيدا کرد - و همين که ظاهر آن قلعه جلوه‌گاه تجلي ورود آن مظهر انوار لطف جلي حضرت پروردگار گرديد - مشاهدهٔ خصوصيات آن والا حصار که از ديرباز مکنون ضمير انور آن سرور بود محرک آمده همان روز تماشاي آن بارهٔ ديرين بنياد که بر فراز کوهسار رفعت آثار اساس يافته در سر تا سر اين کشور اکبر حصاري بمتانت رفعت و نسخت ساخت آن حصن منيع الشان نشان نمي دهند اراده فرمودند - و خورشيد وار از افق آن کوهسار طلوع نموده پرتو نظر دقت نگر بر پای تا سر آن سرزمين آسمان نشان گسترده از روی تحقيق و تدقيق در وارسي خصوصيات قلعه و ملاحظهٔ جزئيات آن ذرهٔ فرو گذاشت نه نمودند - برارباب صفا روشن است که جنبش بادشاهان پاک روان که چهار باغ دنيا را بمثابهٔ آب اند - و حرکت شاهنشاهان روشن دل که سپهر جهانداري را بمنزلهٔ آفتاب خالي از حکمت نيست - و مصداق اين معني سير خورشيد اوج گيتي ستاني است بگوالیار و عروج آن بلند کوکب باوج کوه فلک شکوه - چه بسياري از مردم که شمار شان چون شمار مژگان دشوار است - از روزگار دراز در آن حصار نظر بند بوده مانند تمثال

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

درین ایام خیر انجام اعجوبهٔ چند از غرایب حوادث گیتي و بدایع وعجائب عالم ابداع که از بوالعجبي‌هاي تقدیر در صوبهٔ کشمیر اتفاق افتاده بود از مضامین وقایع آن صوبه به عرض والا رسید - نخست آنکه جمعی کثیر از سکنهٔ پرگنهٔ اولربا حسن محمد نامي از اهل همین موضع در حضور اعتقادخان حاکم آن صوبه باتفاق این کلمه مذکور نمودند - که صبیهٔ حسن محمد مذکور چون هفت روز از میلاد او منقضي شده بود بزبان در آمده بعد ادای کلمهٔ طیبه گفت که اهل این ولایت باید که امسال خیرات بسیار بظهور آرند - تا از آسیب بلیات محفوظ مانند - دیگر درخانهٔ باقر کشمیري پسري متولد شد که مخرج معتاد نداشت - و در منزل میر حسین سه پسر بیک شکم آمد - و از زن شمس کشمیري دو پسر و یک دختر متعاقب به یکدیگر بعرصهٔ وجود آمدند - و اهلیهٔ اسمعیل نام فراش کشمیري دو دختر و یک پسر آورد - و از منکوحهٔ ابراهیم کشمیري فرزندی تولد یافت که لب زیرین نداشت *

ذکر نزول اجلال در اثنای سیر و شکار به قصبهٔ گوالیار و تفرج قلعه نمودن و آزاد ساختن زندانیان و فیصل یافتن مهم ججهار سنگه بندیله و درآمدن او در شفاعت بوسیلهٔ اظهار اطاعت

اگرچه این حرکت والا که بتحریک کار فرمایان عالم بالا روی نموده بحسب ظاهر در لباس لهو و لعب و صورت نشاط و طرب از صید و امثال آن بجلوه گاه شهود در آمده - لیکن باعتبار معني مشتمل بر دوست نوازي

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार

محض نهاده بودند اختیار فرموده این قاعدهٔ ستوده قرار دادند - که در وزن شمسي دوازده مرتبه اول با طلای خالص و مراتب دیگر با سایر اجناس و در وزن قمري هشت نوبت نخست به سیم ناب و باقي مراتب با سایر اجناس معهود هموزن مي آیند - و بدین وسیله فقرا و مساکین کامیاب مقصود مي گردند - و في الحقیقت سنت عقیقه که در طریقت صاحب شریعت صلی الله علیه و سلم و اصحابه امریست مقرر و معهود باین طریق که در روز هفتم از ولادت بوزن موی سترهٔ مولود نقرهٔ تصدق نموده و قرباني را چند پارهٔ معدود ساخته بر فقرا قسمت نمایند راه تجویز این معنی کشاده - چنانچه مضمون دعای ماثور که وظیفهٔ امر مسنون مذکور است - که لحمها بلحمه و عظمها بعظمه و دمها بدمه و شعرها بشعره وجلدها بجلده برین معنی دلالت دارد - بالجمله ازآنوقت باز این همیده آئین درین دولت کدهٔ عظمی معهود و مستمر گردیده - و بجهت شاهزادها همین یک وزن شمسي مقرر شده - لاجرم روز دوشنبه ششم آذر ماه سال اول جلوس موافق ربیع الثاني سنه هزار و سي و هشت هجري قریب به نصف النهار جشن وزن قمري سال سي ونهم عمر ابد قرین حضرت صاحبقران ثاني آراستگي بهشت جاوداني پذیرفت - و سایر لوازم این روز از اقسام آرایش و پیرایش و داد و دهش و بخشش و بخشایش بنحویکه تفصیل آن شرح و بیان بر نتابد - و زبان خامه از عهدهٔ تحریر آن بر نیاید بظهور آمد - و بعد از فراغ این کار بیست و ششم آذر ظاهر قصبهٔ باري مضرب خیام دولت شد - پنجروز در آن مکان به نشاط صید و صید نشاط پرداختند - روز جمعه دوم دي ماه از آن سرزمین بآهنگ سیر و شکار حوالي گوالیار و تفرج آن قلعهٔ سپهر مدار کوچ فرموده متوجه گوالیار شدند *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

سورج سنگه بهورتیه و پهاڑ سنگه بندیله و رشید خان و شهباز خان افغان و کشن سنگه و شاه بیگ خان و امثال ایشان با هفت هزار سوار کار آزموده و دو هزار بندوقچي و پانصد بیلدار از جانب مشرق رویهٔ آن سر زمین روی توجه باستیصال آن خذلان مآل آرند - و سوای این بهادران دو هزار سوار از جمله ملازمان یمین الدوله امین الملت آصف جاهي بسرداري محمد باقر از نوکران عمدهٔ آن خان والا مکان بکومک این فوج مقرر شدند - سلطان نظر به بخشي گري و واقعه نویسي این فوج سرافرازي اندوخت - آنگاه وزیر خان را به نگاهباني دار الخلافهٔ اکبر آباد باز داشته بعد از انقضای یازده گهڑي از روز دوشنبه آبان ماه سال اول از جلوس متوجه صیدگاه باری شدند - وبدو کوچ از باغ نور منزل معروف بدهره که روز اول منزل آنجا شده بود بفتح پور رسیده محفل وزن قمري سال سي و نهم از عمر ابد پیوند ترتیب دادند - و کیفیت وزن بدین منوال است که چون خوی مقدس پیوسته در پیدا کردن سایل بجست و جوی وسایل است - و طبع فیاض همواره در اقضای حوایج اصحاب مطلب بهانه طلب است - لهذا سالی دو نوبت در انجمن وزن شمسي و قمري مانند خورشید خاوري در کفهٔ میزان نیک اختري متمکن میگردند - و هر سال دو مرتبه بحساب شمسي و قمري جشنی عظیم وطوی بزرگ حسب الامر آنحضرت مرتب میشود - و هموزن مبارک طلا و نقره بر بی نوایان و نیازمندان روزگار بقدر نصاب و استحقاق و احتیاج قسمت مي یابد - اگرچه این نوع تصدق در شریعت وارد نه شده لیکن چون دانشوران این کشور همگي بر این معنی اتفاق دارند - که اینگونه صدقه برای دفع بلیات و عاهات جسماني کامل ترین اقسام صدقات است - لهذا این طریقهٔ پسندیده را حضرت عرش آشیاني که بنای منش آنحضرت چون آفتاب جهانتاب بر فیض رساني

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

نفاق بودند افتاده بر سر استحکام بارها و بستن گریوها و گذارها پا افشرده بلکه در صدد مداخل و مخارج دور دست نیز شده - لاجرم فرمان قضا نشان به پروانگي قهرمان قهر خدیو روزگار که مظهر بطش قهار علی الاطلاق است بطغرای امضا و توقیع قضا نفاذ رسید - که از حاضران دربار ده هزار سوار جرار بسرداري مهابتخان خانخانان سپه‌سالار با دو هزار بندوقچي و پانصد بیلدار از راه گوالیار روانه ولایت او شده سزای کردار ناشایست در کنار و بر آن زیاده سر گذارند - و سید مظفر خان بارهه و اسلام خان و دلاور خان بریچ و سردارخان و راجه رامداس ونظر بهادر خویشگي و راجه روز افزون و حبیب خان سور و بهگوانداس بندیله و دیگر بندهای روشناس درگاه عالم پناه به عنایت بادشاهي مفتخر و مباهي گشته بهمراهي آن عمدة الملک تعین یافتند - و در وقت رخصت به سپه‌سالار خلعت با نادري و کلکي مرصع ویک لک روپیه نقد ضمیمهٔ این مراحم ساخته - و خدمت بخشي گري به کفایت خان و فیل و نقاره به دلاور خان مرحمت فرمودند - و خان جهان صوبه دار مالوه با سایر کومکیان آن محال و صفدر خان جاگیر دار سرونج و انی رای سنگدلن و راجه بیتهلداس کور و سترسال کچهواهه و بلبهدر سنگهاوت و پیر خان میانه و شادیخان اوزبک و راجه گردهر و خنجر خان جورة آقاسي و دیگر منصبداران از راه چندیري که بجانب جنوب اوندجهه واقع است با پانصد بیلدار بمحال متعلقهٔ آن مخذول در آید - و بخشي گري این فوج و دو هزار بندوقچي به نور الدین قاني تفویض یافت - و بهارت سنگه بندیله که زمینداري آن ملک از دیرباز بآبای او - بود - و حضرت جنت مکاني از جدش انتزاع نموده به نرسنگدیو داده بودند - و ازین راه میانهٔ اشیان نزاع بود نیز بهمراهي فوج خود از جانب کالپي روانه آن سمت گردد - بهادر خان روهیله و راو

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

و اقران بل از مرتبهٔ راجهای کلان در گذرانید - و در آخر کار و پایان روزگار دولت جهانگیر بادشاه که از فرط استیلای امراض مزمنه قطعاً بنظم و نسق معاملات ملکي و مالي نمي پرداختند - لاجرم او درمیانه فرصت غنیمت دانسته از حد خود تجاوز نموده دست تطاول بملک و مال زمینداران اطراف و نواحي سرزمین خود بل طرفداران محل دور دست دراز کرده اموال بسیار بتعدي بیحساب فراهم آورده بدآن مثابه که از حیز قیاس قدر و مقدار بیرون رفته از مراتب حساب و شمار در گذشت - و در عرض آن ایام بنابر عدم اهتمام اولیای دولت در امثال این امور کسی بحال او نپرداخت - و به هیچ باب باز خواستی نشد - تا آنکه روزگار او بپایان رسید - و اندوختهٔ گران سنگ دیرینه‌اش که گنج در گنج و خزینه در خزینه بود بتحت تصرف این سبکسر در آمد - چون ظرف تنگ آن ناآزمون کار گنجای تصرف این گنج خانهٔ مالامال نداشت - یکباره از جا رفته سرمایهٔ خودسري آماده ساخت - و چون روی سریر خلافت مصیر از جلوس مقدس حضرت صاحبقراني زینت گرفته کار ملک و ملت و امور دین و دولت بر نهج استقامت جاري گردید - آن نا معامله فهم بفکر روزگار خویش افتاده باستواري حصار و انبوهي جنگلهای دشوار گزار که پدرش آنرا سرمایهٔ استظهار خود پنداشته همت بر حفظ و تربیت اشجار آن گماشته بود - پشت گرم گردیده در سي و دوم خورداد سال جلوس مبارک روگردان شد - و نیم شب از دار الخلافه برآمده رو براه فرار نهاد - چون دولتخواهان از این معني آگاهي یافته حقیقت را بعرض بار یافتگان انجمن رسانیدند - که آن اهرمن نژاد وحشي نهاد بمجرد فرار در پی سرانجام مهام بغي و فساد و بر سر اظهار عصیان و عناد است - و همت پست نهمت بر جمع لشکر تفرقه اثر گماشته - و بوادي استمالت و دلاسای سرکشان آن بوم و برکه با او درمقام

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

میدان شهامت فرستادیم - که بعد از ادراک سعادت ملازمت بابلاغ مقدماتی که در هر باب بتقریر او تفویض یافته مبادرت نماید - شیمهٔ قویمهٔ مواخات آنکه همیشه بهمین طریق بمراعات نسبت سابقه و قرابت قریبه بارسال مفاوضات منیفه و مراسلات شریفه که احسن مکارم اخلاق ارباب وفاق است بیشتر محرک سلسلهٔ خصوصیت و جهت مندي گشته همواره بواردات ذات لازم الکرامت و باظهار مرغوبات طبع موالات سرشت که مستلزم رابطهٔ یگانگي و رافع غایلهٔ بیگانگي است - مسرت پیرای ضمیر عطوفت اشراق گشته خوشوقت میساخته باشند - مسند ابهت و خاني مخلد و سریر سلطنت و کامراني مشید باد *

توجه موکب نصرت شعار شهنشاه کشورکشا بصیدگاه باري و تعین پزیرفتن امرای نامدار بر ججهار بندیله

چون نرسنگه‌دیو پدر ججهار سنگه بسلسله جنبانی طالع موافق در مبادي ایام بادشاهزادگي حضرت جنت مکاني جهانگیر بادشاه بملازمت پیوسته خود را درسلک بندهای درگاه کشید - و همدرآن ولا مصدر خدمات پسندیده گردیده و خویشتن را سزاوار مراحم بیکران و عواطف بی پایان ساخت - آنحضرت هنگام جلوس همایون بحکم التزام حق گذاري حقیقت کیشان وفا اندیش بحال او پرداختند - و او را از اکثر اقران و امثال برگزیده فرق اعتبارش بفرقدین بر افراختند - چندانکه رفته رفته بمراتب عالي و مناصب والا رسید - و سرمایهٔ اقتدار و قدرت از جمیعت و ثروت و خیل و حشم و اجتماع لشکر بجای رسانید - که دقایق درجات و مقدار از پلهٔ امثال

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

باغوای جمعی از کوته اندیشان بیخرد بادیه آن شده بود تقاعد نمی ورزید - فرستادن جیوش منصوره از درگاه ضرور بود - بعد ازانکه افواج قاهره پی در پی می رسید ملاحظهٔ آن بود که غبار وحشتی درمیان بر انگیخته شود - و علاقهٔ دوستی و روابط چندین ساله بفساد و افساد آن کوته بنیان فرومایه خلل پذیر گردد - چون شیوهٔ ستودهٔ ارتباط و التیام از قدیم الایام الی الآن فیمابین این دودمان رفیع الشان و سلسلهٔ علیهٔ خوانین ولایت توران متحقق بوده - و آئین صدق و سداد بین الجانبین صورت انتظام و انعقاد داشت - درین ایام سعادت فرجام که بمیامن تائیدات الٰهی و یمن مواهب نامتناهی دولت روز افزون آناً فاناً بانواع فتوحات غیبیه و اصناف فیوضات لاریبیه مقترن و مقرونست - و شاهد هر مدعا و مقصود که بر صفحهٔ خاطر خیر اندیشان این سلطنت ابد مقرون مرتسم میگردد - باتم وجوه بر منصهٔ حصول جلوهٔ ظهور می نماید - منظور نظر حق بین حقیقت گزین آنست - که شیوهٔ فرخندهٔ اتحاد و یگانگی بیشتر از پیشتر ملحوظ ضمایر قدسی سرایر بوده در انتظام قواعد مودت و اتساع عرصهٔ صداقت که مستلزم انبساط خاطر دوستان و انتظام اوضاع جهان و جهانیان ست زیاده تاکید رود - تا وثاقت اخوت که ابد الاباد در تزاید باد - مشهود همگنان گشته نتایجی که برآن مترتب است عنقریب بر وفق ارادهٔ اولیای دولت طرفین بعرصهٔ ظهور آید - بالفعل بجهت تشیید مبانی وداد و وفاق که انتظام بخش انفس و آفاق است - بسیادت مآب مرتضوی انتساب خواجه محمد صدیق خلف الصدق خواجه مغفور از روی عاطفت رخصت انصراف ارزانی داشته حکمت مآب نتیجة الاماجد و الاعالی لایق العنایات السلطانیه حکیم حاذق را که از خانه زادان معتمد و محرم راست گفتار درست کردار درگاه والا ست - بخدمت آن گوهر اکلیل جلالت و فارس

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
सत्यमेव जयते · भारत सरकार

فارس مضمار فتوت جوهر مرآت صفا و صفوت زیبندهٔ افسر خاني شایستهٔ سریر کشور ستاني سلالهٔ دودمان اعالي شعبهٔ شجرهٔ مفاخر و معالي گوهر بحر عدل و احسان مجدد قوانین آبای عالي مکان المؤید بالتائیدات الازلیه من الله المعین المستعان دامت ایام اخوته و سلطنته و زادت اعوام خلته و محبته بتوقیع سعادت جاودانی موشح و برشحات سحاب کرامت دو جهاني مرشح باد - حقیقت کیفیت اتحاد معنوي و مرابطات صوري که بواسطهٔ موانع ظاهري چند مدت در حجاب خفا محجوب و مختفي بود - از ارسال مراسلهٔ سامي و مفاوضهٔ نامي مشحون بجواهر زواهر مصادقت و معنوي بدور غرر موافقت که بوساطت نقاوهٔ اصفیای کرام عمدهٔ نجبای انام ناهج مناهج دین قویم خواجه عبد الرحیم در باب مهام خیریت انتظام این برادر نیازمند درگاه آلهي و دیگر مقدمات پسندیده باعلی حضرت قدسي مرتبت رضوان پناه خلد آرامگاه انارالله برهانه به نسبت قرابت سابق بی تجدید جهات لاحق رقم زدهٔ خامهٔ عنبرین شمامه شده بود سمت اظهار و اعلان یافته محرک سلسلهٔ موالات و مصافات قدیم گردید - و از مطاوي آن رقیمهٔ کریمه روایح و شمایم محبت بمشام صداقت انجام رسید - از روی وفور مرابطات صمیمي مرکوز خاطر اقدس آن بود - که در اول جلوس میمنت مانوس بر اورنگ سلطنت و فرمانروائي خواجه مشار الیه را با یکی از معتمدان درگاه رخصت فرمائیم تا آمده مجدد رابطهٔ صوري و معنوي و مذکر مناسبات قدیمي و جدیدي گردد - سنوح دو مقدمه سبب توقف و تراخي گردید - یکی فوت خواجه عبد الرحیم مرحوم که بعد از دریافت عزمجالست میمون بساط حیات عارضي در نوردید - دوم آمدن نقاوهٔ اصلاب کرام نذر محمد خان از روی بی فکریها و بی تجربگیها که لازمهٔ شباب است بکابل - اگر بدلالت عقل رهنما ازین اندیشهٔ بیحاصل و پندار دور از کار که

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

متوجه تسخیر عالم دیگر گشتند - و بعد از جلوس مبارک خواجه عبد الرحیم رسیده در نو روز سال حال بملازمت استسعاد پذیرفت - و همدران نزدیکي از اشتداد مرض دیرینه بعالم بقا شتافت - آنگاه حضرت خلافت پناهي بمقتضای مکافات این خیر اندیشي و نیکوخواهي که از امام قلي خان بظهور رسیده بود خواستند که حجاب مذکور مرتفع سازند - لاجرم در مبادئ ایام جلوس خیر انجام بمقام ارسال جواب مراسله در آمده بیست و دوم آبان ماه از نخستین سال جلوس میمنت مانوس حکیم حاذق را نامزد این خدمت نمودند - و موازي یک لک و پنجاه هزار روپیه از انواع نوادر و جواهر و مرصع آلات و نفایس و امتعهٔ هندوستان برسم ارمغان و بیست هزار روپیه بجهت مجاوران و ارباب استحقاق و خدمهٔ روضهٔ منورهٔ حضرت صاحب قران مصحوب او ارسال داشتند - و خواجه محمد صادق خلف خواجه عبد الرحیم را بمرحمت خلعت و کمر خنجر مرصع و انعام سي هزار روپیه نواخته بهمراهي حکیم مذکور مرخص ساختند - و ده هزار روپیه برسم انعام بحسن خواجه برادر کلان خواجه مرحمت نمودند *

نقل نامهٔ نامي و مراسلهٔ سامي حضرت صاحب قران ثاني بامام قلي خان والي توران

تا رشحات کلک بدایع نگار و نفحات خامهٔ مشکبار در اظهار روابط دوستي و ولا و بیان مراتب صدق و صفا طراوت بخش چمن خلت و وداد و عطر افزای محفل صداقت و اتحاد باشد - دیباچهٔ آمال و اماني و حدیقهٔ حشمت و کامراني سلطنت مآب معدلت قباب نصفت ایاب شوکت انتساب عنوان صحیفهٔ ابهت و کامگاري طغرای منشور دولت و بختیاري

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार

رشک کرسي هشتمين گردون گردید - امام قلي خان والي توران همواره خواهش داشت - که از سر نو سررشتهٔ توثیق وثایق محبت بدست آورده تجدید عقد مواخات و تمهید روابط موالات نماید - و بتازگي حلقهٔ اظهار دوستي بر در دار الامان ولا و رداد و امن آباد یگانگي و اتحاد زده ابواب مکاتبه و مراسله را کشایش دهد - لیکن از رهگذر بیراهي و بی روشي که از نذر محمد خان برادرش سرزده بود چنانچه سبق ذکر یافت - محجوب مانده این معنی موجب سد این راه و حجاب این باب شد - و انتظار معاودت خواجه عبد الرحیم نیز سبب تعویق و تاخیر آن عزیمت گشت - و مضمون مراسله که مصحوب او بخدمت حضرت جنت مکاني ارسال داشته بود آنکه چون شاه عباس فرصت وقت غنیمت شمرده قلعهٔ قندهار و مضافات آنرا بتصرف در آورد - اگر درین ولا فوجی از افواج عساکر بحر امواج در رکاب سعادت شاهزادهٔ والا اختر که اهل هفت کشور از ضرب شمشیر شعله تاثیر آن سرور در تب و تاب اضطراب اند - و از اصابت تدبیر آفاق گیر آن والا جناب در حساب به تسخیر قلعهٔ قندهار تعیین فرمایند ما دو برادر نیز بمقتضای دولت خواهي و خیر اندیشي که لازمهٔ خیرخواهي و به اندیشي است به لشکر ظفر اثر پیوسته بعد از کشایش حصار قندهار و قطع و فصل آن دیار متوجه خراسان شویم - و عهد و پیمان موکد بایمان بر طبق این مضمون مي بندیم - که از بلاد مشهورهٔ آن ولایت بعد از فتح هر شهری که اولیای دولت دست تصرف ازآن باز دارند تعلق بما داشته باشد - چون حضرت جنت مکاني بعد از مطالعهٔ مضمون نامه در مقام تجهیز عساکر و صدد مدد ایشان گشته هنوز ترتیب مقدمات شهود شاهد مقصود از خفا خانهٔ غیب بجلوه گاه نمود نیامده بود - قضا را آن سرور بمقتضای احکام قدر محتوم و قضای مقدر

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

و جمدهر مرصع و اسپ و فیل و نقاره و منصب پنجهزاري ذات و سوار سر بلند گردید - عرایض محمد عادل خان که در هژده سالگي و قطب الملک عبد الله در دوازده سالگي جانشین آبای خود شده بودند - مشتمل بر تهنیت جلوس مبارک با پیشکش نمایان از آنجمله قطعهٔ نیلمي بود بابت عادل خان که نظیر آن در آب و تاب بسیار کمیاب بود - سي هزار روپیه قیمت داشت - از نظر انور گذشت *

درین ایام روز جمعه بیستم امرداد فرخنده عید سعید اضحی اتفاق افتاده بشارت میمنت و فرخندگي باولیای دولت جاوید پیوند رسانید - خدیو هفت کشور بادشاه دین پرور بآهنگ احیای سنت حضرت خیر البشر مانند خورشید خاور دولتخانهٔ زین زرین را شرف خانه ساخته فضای عیدگاه را از نور حضور اقدس رشک پیشگاه طارم چهارم و غیرت بارگاه سپهر اطلس نمودند - و ادای عبادت معهودهٔ این روز نموده هنگام مراجعت بدستور تشریف روی زمین را در افشان و زر ریز ساختند *

سبب افتتاح ابواب مراسلات بدین آستانهٔ سپهر نشانه از طرف سایر ملوک خصوص امام قلي خان

خاصیت دولت خداداد و سعادت بخت مادرزاد آنست که در ساحت هر دیار صاحب سعادتی که بار کشوده رحل اقامت افگند - عالمی بآهنگ آن عالي مقام بار رحلت بر بندد - و لازمهٔ بخت و مقتضای اقبال آنست که بهرسو که رو آورد جهانی آن را قبلهٔ آمال و اماني دانسته روی توجه بدآن سوکند - چنانچه خصوصیات احوال والا حضرت شاهنشاه خلافت پناه است - خاصه درین ایام خیر انجام ده سریر سروري از جلوس همایون

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

گشتند - و جمهور انام را در آن بارگاه خاص بار عام داده زبان سپاس گذار بستایش آفریدگار انس وجان و دست حق پرست به بخشایش و بخشش گفه گاران و محتاجان بر کشادند - و سایر ثنا گستران و همچنین سرود سرایان و نغمه پردازان را ساز عیش جاویدي آماده نموده طالبای کلیم را که این رباعي بوصف آن بارگاه سلیماني در سلک نظم کشیده بعرض مقدس رسانید صلهٔ شایسته مرحمت فرمودند * * رباعي *

این تازه بنا که عرش همسایهٔ اوست
رفعت حرفی ز رتبهٔ پایهٔ اوست
باغیست که هر ستون سبزش سرویست
کآسایش خاص و عام در سایهٔ اوست

همدرین روز قاسم خان بعنایت خلعت و اسپ خاصه بلند پایگي یافته بصوبه داري بنگاله مرخص گشت - و دریا خان روهیله بمرحمت خلعت و جمدهر مرصع و فیل و اسپ و انعام بیست هزار روپیه نقد کامیاب آمده داخل تعیناتیان دکن شد - و سید جعفر بارهه بخطاب شجاعت خان و تفویض خدمت فوجداري نرهت و نواحي صوبهٔ بهار و منصب سه هزاري ذات و دو هزار سوار و انعام خلعت و اسپ و فیل و پانزده هزار روپیه نقد امتیاز پذیرفت - محمد قلي ایلچي شاه عباس که از طرف شاه عباس برسم رسالت نزد قطب الملک رفته بود - بعد از مراجعت بسجدهٔ آستان آسمان نشان رسیده سر رفعت بگردون رسانید - و بمرحمت خلعت و پانزده هزار روپیه سرافرازي یافته بایران مرخص شد - و میر جمله بانعام بیست هزار روپیه سرافراز شد - و قلیچ خان از عنایت نقاره بلند آوازه گشت - کیلوجي بهونسله از عمده‌هاي دولت نظام الملک بکار فرمائي طالع والا آمده خان زمان را دید - واحسب الالتماس خان مذکور بعنایت ورود فرمان عالیشان و خلعت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

دار الخلافهٔ کبری و همچنین در اکثر اعاظم بلاد ممالک محروسه هر جا که دولت سرای بنیاد یافته باشد - خاصه در دار السلطنت لاهور در پیشگاه جهروکهٔ خاص و عام که محل انجاح حاجت جهانیان است - ایوانی مشتمل بر چهل ستون بطول هفتاد ذراع و عرض بیست و دو ذراع طرح افگنده زود باتمام رسانند - تا سایر بندهای درگاه بیزحمت تابش آفتاب و تشویش بارش سحاب فارغ البال بعرض مطالب اشتغال توانند نمود - مجملا بامر ارفع بدینسان بارگاه رفعت پناه مشتمل بر چهل ستون به عظمتی اساس یافت - که رفعت آستانش باعث کسر شان ایوان کسری گشته - و ازین دست والا بنیاد مقصورهٔ که از رشک متانت اساسش قصور در بنای قصر قیصر راه یافته - در عرض چهل روز با این طول و عرض و وضع غریب و هندسهٔ بدیع خاطر فریب باتمام رسیده باعث حیرت نظارگیان گشت * ابیات *

در روزگار ثانی صاحب قران که دهر
یکره ندیده است قرینش بصد قرون
عالی اساس بارگهی شد بنا که راست
از کوه بی ستون بود افزون بچل ستون
از رشک تابش در و دیوارش از شفق
در خون نشسته تا بکمر چرخ نیلگون

چون این فرخنده بنا بهمه معنی سمت اتمام و صورت انجام پذیرفت - اختر شماران سطرلاب نظر ساعتی بری از نحوس و قرین سعود در تاریخ بیست و پنجم ذی حجه سنه هزار و سی و هفت هجری بر گزیدند - شاهنشاه فلک بارگاه بعد از انقضای بیست گهری روز در ساعت مختار اندیشه رسای دقایق رسان درین محفل بهشت آئین که بانواع زیب و زینت تزئین داشت - اورنگ نشین سریر اقبال و اکلیل گزین افسر جاه و جلال

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

جای دادن خواص و عوام خصوص ایستادگان پایهٔ سریر سلیمانی در سایهٔ عنایت و ظل مرحمت یعنی اساس نهادن ایوان چهل ستون در صحن خاص و عام

بحمد الله که عنایات خاص بادشاه جهان بعوام و خاص از جمیع وجوه اقتضای عموم و شمول نموده به صنفی از اصناف و شخصی از اشخاص انسان اختصاص ندارد - چنانچه ظلال عاطفش که شامل حال عالمی است مانند جود حضرت واجب الوجود همه را فرو گرفته - و آثار نیسان احسانش که بر خشک و تر و بحر و بر بارانست چون فیض باران رحمت همه جا رسیده - لهذا پیوسته همت والا در ظاهر و باطن بر تحصیل اطمینان قلب و فراغ خاطر اهل گیتی بسته اند - چنانچه هیچ لحظه از روزگار سعادت آثار نمی گذرد که آسایش و آرامش عالمیان منظور نظر نباشد - و عزیمت ملوکانه بر بسیج سرمایهٔ امن و امان اهل زمین و زمان مقصود نبود - از جمله شواهد صدق این دعوی احداث بارگاه چهل ستون همایونست که درین ایام در فضای کرپاس خاص و عام اساس یافته - و سبب بنیاد این نسخهٔ سبع شداد و دیوانکدهٔ عدل و داد که روکش بارگاه سلیمان و ایوان نوشیروان بود اینست که چون همه را از همه سو روی امید بدین جناب است - و عالمی را بقصد عرض مقاصد و رفع مطالب و برآمد حوایج و مآرب بدین مرجع عالمیان باز گشت است - ازین جهت که هنگام عرض و مجری از زحمت بارش برسات و آسیب تف تموز حجابی و پناه‌گاهی نبود - لاجرم بمقتضای مرحمت نامتناهی فرمان قضا جریان بدین مضمون توقیع نفاذ یافت - که در

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

پیشینه میرود - و بتقریب سوانح ایام فرخنده فرجام خدیو روزگار دیگر باره سررشتهٔ سخن بدست بتان جادو فن میدهد - غرهٔ تیر سلالهٔ سادات فرخنده فال سید جلال *[1] نبیرهٔ قدوة الواصلین حضرت شاه عالم از احمد آباد و میرزا رستم صفوي با دو پسر خود میرزا مراد و میرزا حسن از صوبهٔ بهار رسیده شرف ملازمت اندوختند - میرزا چون بعلت عارضهٔ نقرس مزمن بل بسبب کبر سن که در حقیقت ام المرض و راس الاعراض است زمن شده بود - و بطریقی از رفتار رفته که کرسي نشین بپای پرستاران نقل و تحویل ضروري مي نمود - حضرت جهانباني از روی قدردانی او را از ملازمت معاف داشته یک لک و بیست هزار روپیه برسم مدد خرچ سالیانه مقرر فرمودند - که در هر جایگاه که دلخواه او باشد اقامت گزیده روزگار بفراغ خاطر بگذراند - و به سید بزرگوار والا مرتبت میر سید جلال خلعت و ده هزار روپیه نقد مرحمت شد - ابراهیم حسین کاشغري بمنصب دو هزار و پانصدي ذات و هزار و شش صد سوار مقرر شده ده هزار روپیه نقد انعام یافت - چون حسب الالتماس عبد الرحیم خواجه زلال عنایات سرشار خدیو روزگار نقش زلات و جنایات عبد الله خان را از صفحهٔ کردار ناشایست محو ساخته بود - درین روز بمنصب پنجهزاري ذات و عنایت شمشیر مرصع و نقاره و علم و تومان و طوغ و نیل امتیاز یافته انعام مبلغ پنجاه هزار روپیه نقد و تیولداري سرکار قنوج ضمیمهٔ عواطف و تمیمهٔ عنایات نامه آمد - اعتماد خان خواجه سرا بیست هزار روپیه انعام یافته رخصت مکه معظمه گشت - به میر محمد اسفراین که از نزد قطب الملک آمده بود هزار مهر مرحمت گشت *

---

[1] * احوال سید بزرگوار در خاتمهٔ کتاب به شرح و بسط رقم شده *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
GSL

نگار آمد - خامهٔ خود رای هوای ذکر خراج توران زمین در سر جای داد - لجرم حقیقت آنرا از قرار واقع زبان زد ساخته بر سر مطلب اصلي ميرود - الحاصل محصول جميع ولايات بلخ و بدخشان و اعمال آن و سر تا سر ماوراء النهر و ترکستان که در تصرف این دو برادرست - از روی نقل دفاتر ایشان بهمه جهت خصوص مال وجوهات و سایر جهات نقدي و غله و جميع خراج ارتفاعات و زکوٰة قریب یک کرور و بیست لک خاني رایج آن ولایت است - که سي لک روپیه هندوستان باشد - ازین جمله شانزده لک روپیه مداخل امام قلي خان و چهارده لک روپیه حاصل نذر محمد خان است - و این مبلغ که درآمد هر دو برادر است برابر حاصل جاگیر خان دوران بهادر نصرت جنگ صاحب صوبهٔ مالوه است که یکی از بندهای درگاه گیتي پناه است - و جمعی کثیر از امرای عظام درین دولت کدهٔ ابد انجام برابر هر کدام ازین دو برادر بلکه بیشتر درآمد جاگیر دارند - چنانچه از جاگیر یمین الدوله آصف خان هر ساله پنجاه لک روپیه حاصل مي شود که از مداخل هر یک ازین دو برادر بعنوان سه و نیم برابر است بلکه زیاده - چون این مبلغ نسبت به جمع اقالیم اکبر هندوستان که هشت ارب است - که عبارت از هشت صد کرور دام باشد - و بیست کرور روپیه حاصل آنست قدر محسوس ندارد - لهٰذا نسبت دادن بیوجه و بیحساب است - امید که مواد تزاید جاه و جلال این دولت کدهٔ بی زوال لمحه به لمحه در ازدیاد و سررشتهٔ بقای این خلافت ابد مقرون به اطناب و اوتاد خیام اقبال روز افزون تا انتهای مد مدت عمر روزگار پیوسته بامتداد وابسته باد *

منجملا خامهٔ زبان آور از نگارش این جملهٔ معترضه باز پرداخت - و ذمهٔ همت از ورود اعتراض خلاف وعده بري ساخته باز بر سر گفتگوی

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

بجای رسانید که مزیدی بر آن متصور نباشد - بعد از چند روزی که ولي محمد خان معزز و مکرم در ایران بسر برد اوزبکانی که ازو برگشته بودند مکرر عرایض مشتمل بر اظهار ندامت فرستاده التماس استعجال در توجهٔ توران بدو نمودند - و او چون بزعم خود شاه را در مقام امداد خود نیافت - لاجرم باندک مایه مردمی از اوزبک و قزلباش بیخویشتن رو به توران نهاده بعد از ششماه که از ولایت خود مفارقت گزیده بود باز بماوراء النهر آمد - امام قلي خان دانست که باوجود مخالفت ایشان مقابله با ولي محمد خان محال است - بلکه یمکن دیگر معاني نیز صورت پذیرد - ناچار شهر را خالي کرده با برادر متوجهٔ سمرقند شد - و ولي محمد خان بی مزاحمت غیری در بخارا متمکن گشت - و از غایت غرور و کمال استعجال طبع مجهول در مقام کینه توزي و انتقام کشي برادر زادها شده اصلا تمکینی نورزید - و بکار فرمائي عجلت بزود از جا در آمده از راه نا عاقبت اندیشي بی توزک شایان و تجهیز لشکر نمایان رو بتعاقب ایشان آورد - و چون مواجهه فریقین روی نمود از آنجا که سنت سئیهٔ روزگار است آن مرحوم محروم را در آن کارزار ناکامي بلسیري داده باشارهٔ امام قلي خان بقتل رسید - درین وقت که کار بکام و روزگار بر وفق مرام امام قلي خان گشته او را مخالفی و همچشمی که مدعي شرکت ملک باشد نماند - بخاطر جمع و مقضي المرام بر مسند ایالت آن ولایت تکیه کرده شروع در تصرف سر تا سر توران زمین و قبض و بسط و عزل و نصب و قسمت ملک نموده از جمله حکومت ملک بلخ و بدخشان و مضافات آن به نیابت خود به نذر محمد خان داد - و تا حالت تحریر که سنه هزار و پنجاه و هفت است همچنان در تصرف ایشان است *

اکنون چون مجملی از احوال حکام آن ولایت نگاشتهٔ کلک حقایق

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार

برادر زادهای خود داد - و هنوز ایشان تمکن تام نیافته بجست وجوی دولت روزي شده برخاستند - چون اکثر امرای اوزبک و اعیان بخارا از بد سلوکي‌های ولي محمد خان بجان آمده بودند - در ظاهر باو اظهار وفا و وفاق نموده در باطن بایشان نفاق بهمرسانیدند - و رفته رفته از در اعلان عصیان و طغیان در آمده بزرگ و کوچک شهر و نواحي بیکبار موسیقار آسا دم از ترانهٔ مخالفت زدند - ولي محمد خان از طور نشست نقش و طرح و وضع منصوبه چیني روزگار و انحراف سپاهي و رعیت مجال توقف محال دانسته بی اختیار از قرشي بآهنگ استمداد و استعانت شاه عباس رو بعراق نهاد - و از کم فرصتي‌های وقت و روزگار ناچار آی خانم را با پسر خورد سال در قلعه چارجوی گذاشته خود با دل پرخون چون باد ز آب جیحون گذشت - امام قلي خان بی توقف روی توجه به بخارا نهاد - و سایر اهالي آن ملک و امرای اوزبک که از ولي محمد خان روگردان شده بودند باستقبال بر آمدند - و او بي مزاحمت مانعی بر مسند ریاست توران زمین مستولي شده بجهت دست آوردن متعلقان ولي محمد خان بقلعهٔ چارجوی رفت - وچون معامله با نامه و پیغام راست نیامد و بوعده و وعید و بیم و امید از پیش نرفت بمحاصره پرداخت - قلعه دار بعد از سعي بسیار و نومیدي کومک حصار را با متعلقان ولي محمد خان باو سپرد - امام قلي خان به آی خانم میلان خاطر متجاوز از حد افراط بهم رسانیده بعنایت قاضي حلیلهٔ عم خود را در حیات او بی وقوع طلاق شرعي بحبالهٔ ازدواج در آورده ازین رو بدنامي دنیا و ناکامي آخرت اندوخت - چون ولي محمد خان بسرحد ایران رسیده شاه عباس ازین معنی خبر یافت - از آنجا که بزرگداشت بزرگان لازمهٔ بزرگي ست در مقام تعظیم و احترام خان شده استقبال نمایان بجا آورد - و مراعات لوازم مهمانداري و استمالت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

مدتی بر تمام آنولایت استیلا یافت - و کهین برادر ایشان پاینده خان در آن دار و گیر از لشکر شکسته جدا گشته راه قندهار پیش گرفت - و چون در آنجا رسید خود را آشکارا ساخت - شاه بیگ خان صوبدار او را بدست آورده محبوس بخدمت حضرت عرش آشیانی فرستاد - آن حضرت او را مصحوب حسن بیگ شیخ عمری نزد قلیچ خان بلاهور فرستادند - و بعد از یکسال در پنجاب خرمی عمرش ببادِ فنای طبیعی رفت - یار محمد خان در قندهار خبر سلطنت باقی خان را شنیده عزم مکه را پس سر انداخته راه توران پیش گرفت - باقی خان خیر مقدم گویان چد خود را باعزاز و اکرام تلقی نموده در حال باستقبال شتافت - و باقدام ادب گذاری پیش آمده بعد از تقدیم لوازم تعظیم و تکریم او را به شهر در آورد - و مسند خانی را بدو گذاشته خطبه و سکه بنامش کرد - چون دو سال بدین وتیره گذشت یار محمد خان با باقی خان نبیرهٔ خود بی لطفی آغاز نهاده در مقام تربیت پسران خود عباس سلطان و ترسون سلطان و پیر محمد سلطان که اعمام باقی خان بودند در آمد - و در خفیه بمقام استمالت امرا و ارکان در آمده خواست که ایشان را از خود کند - درین اثنا باقی خان از معامله خبر یافته پیش از انکه زمام اختیار از قبضهٔ اقتدار او بیرون رود دست جد از کار کوتاه ساخته جانی محمد خان پدر خود را بسلطنت موسوم نمود - و پس از چندی که یار محمد خان و جانی محمد خان و باقی خان جملگی آنجهانی شدند معامله بولی خان باز گشته جای جد و پدر و برادر بدو رسید - آی خانم حریم باقی خان که دختر عبد الله خان بود - و سابقاً در سلک ازدواج عبد المومن خان انتظام داشت - و بکمال حسن و جمال درمیان اوزبکیه مشهور و در افواه خاص و عام بیمن قدوم مذکور بود - بحبالهٔ نکاح خود در آورد - و حکومت سمرقند را بامام قلی خان و نذر محمد خان

تیز دستي و بد سلوکي آغاز نهاده آخرالامر او را از باغ اخراج کرد - و مشارالیه نخست بدرگاه عرش آشیاني چندی در ظل رعایت و حمایت آنحضرت آرمیده آنگاه به نیت زیارت مکه معظمه مرخص گشته از راه خشکی متوجه مقصد شد - و چون بقندهار رسید درین اثنا خبر یافت که عبد المومن خان ناگهان هدف تیر قدر اندازان تقدیر گردید - و از واقعهٔ آن شویر شر انگیز سر تا سر توران زمین فتنه بار و آشوب خیز گشته از هر سو گرد شورش عظیم برخاست - درین میانه یتیم سلطان عرصه خالي دیده هوای سروري در دماغ خودسري جا داد - و تمنای ریاست که از دیرگاه باز در کانون سینه مکنون داشت - سر بر زده نقد فرصت را غنیمتی بزرگ شمرد - و در همان گرمي از تون و قاین برآمده هرات را که تختگاه خراسان است بتصرف در آورده دم از استقلال زد - دارای دار الملک ایران شاه عباس که روزگاران در انتظار این معنی بوده فرصت مساعدت وقت و یاوري روزگار از دست نداده لشکر بر سر او کشید - و در ظاهر هرات تلاقي فریقین روی نمود و کارزاری عظیم از طرفین دست داد - یتیم سلطان درین جنگ کشته گشته کالبدش نیز ناپدید شد - چنانچه هیچکس برآن پی نبرده و نشانی دلنشین ازو ندادند - پارهٔ مردم را دربارهٔ او این عقیده است که بعد از شکست زخمي خود را بیکی از الوسات رسانیده در گذشت - و دیگران گمان مي برند که پس از کسر عسکر زخمدار و از کار رفته به پناه سیاه خیمهٔ یکی از هزارجات رسید - و صحرا نشینان چون نه شناختند کما ینبغي بحالش نه پرداختند - و آخر کار از بیم انتقام فرصتش نداده کارش را تمام ساختند - مجملا برادرانش که در عرصهٔ پیکار ازو جدا افتاده بودند هریک سر خویش گرفته پی کار خود رفتند - چنانچه باقي خان با ولي محمد خان به بخارا آمده بر مسند حکومت نشست - و در اندک

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

خاطر شکستگان نموده مرهم راحت بر ناسور جراحت آن دل خستگان گذارند *

چون خامهٔ بدایع نگار و وقایع پرداز از گذارش جزئیات این سانحه فراغ بال کلي یافت - اکنون برآن سر است که در ذیل این عنوان حقیقت بیان چنانچه سنت سنیهٔ ائمهٔ سخن و آئین گزیدهٔ ارباب این فن است - که بعنوان تقریب گذارش گفتگو را آرایش تازه میدهند - از طول سخن نیندیشیده سر جمله از احوال و انساب این دو برادر که بالفعل ایالت سر تا سر ماوراءالنهر بایشان باز گشته مي پردازد - و همچنین طرفی از خراج آن ولایت را نیز زبان زدکلک وقایع نگار میسازد - بالجمله ایشان خلف دین محمد خان مشهور به یتیم سلطان بن جاني سلطان بن یار محمد خان اند - که عمزادهٔ حاجم خان والي اورکنج دار الملک خوارزم است - مشار الیه از حاجم خان مذکور بسبب سلوک ناهنجار که ملایم طبع و موافق مزاج او نبود رنجیده از خوارزم برآمد - و چون بولایت ماوراء النهر در آمد - سکندر سلطان پدر عبد الله خان نظر بنجابت و قابلیت او کرده کریمهٔ خود را که همشیرهٔ حقیقي عبد الله خان بود باو در سلک ازدواج کشیده - و ثمرهٔ این پیوند ارجمند زود بعالم شهود پیوسته جاني سلطان بعرصهٔ وجود آمد - و از جاني سلطان چهار پسر و یک دختر بهم رسید - پسر مهین یتیم سلطان پدر امام قلي خان و نذر محمد خان است - و سه دیگر باقي محمد خان و ولي محمد و پایندهٔ محمد سلطان اند - و این چهار برادر مدتها بتفویض عبد الله خان در حکومت توں و قاین و سایر ولایات تهستان گذرانیدند - و یار محمد جد ایشان چندی در بلخ با عبد المومن خان پسر عبد الله خان بسر مي برد - بعد ازآن عبد المومن خان از غایت بي آرزمي و لجاجتی که لازمهٔ سرشت آن ناحفاظ بود - با خان مذکور

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

اقبال ازآن مقام باستقلال تمام کوچ نموده رو به نگرامي نهاده روانه گشت - و به سردار خان و مبارز خان روهیله و ظفر خان و سعید خان و دیگر بهادران که هراول لشکر بودند بتاکید تمام نوشت که در ساعت متوجه غنیم شوند - چون خبر رسیدن افواج قاهره به نذر محمد خان رسید - بنابر دلیر پیش آمدن دلاوران که در معنی طلیعهٔ سپاه فتح و نصرت بود - وهن و سستي تمام بحال او راه یافت - و مع هذا چون اکثر لشکرش المانجي و یغمائي بودند درمدت سه ماه محاصرهٔ کابل بتدریج پراگنده زیاده از هفت هشت هزار سوار باو نمانده بود این معنی نیز باعث فتور عزم و تزلزل ثبات قدم او گشت - لاجرم در تاریخ هفدهم شهریور مطابق نهم محرم سنه هزار وسي و هشت هزیمت را بحساب غنیمت شمرده رو بوادي فرار نهاد - واز راه غوري در عرض سه روز طول مسافت پانزده روزه طی نموده خود را بنواحي بلخ رسانید - و چون این فتح نمایان که باعث کسر سطوت و رفع شوکت عسکر مخالف گردید - بتائید رباني و ضم هجوم فوج رعب که از اعاظم جنود آسماني است روی نمود - لاجرم لفظ لشکر فتح که طالبای کلیم به تعلیم الهام در هنگام تعین موکب اقبال همایون فال از روی شگون یافته بود - با تاریخ آن فتح آسماني موافق آمد - لشکر خان مظفر و منصور روز جمعه بیست و چهارم شهریور مطابق شانزدهم محرم الحرام سنه هزار و سي و هشت هجري داخل شهر کابل شد - و حقیقت این فتح نمایان و کیفیت احوال عجزه و مساکین اهل شهر و حوالي کابل را در طی عرضداشت بپایهٔ سریر والا عرضداشت - شاهنشاه دادگر و خاقان معدلت گستر رعیت پرور بغایت مؤثر گشته امر فرمودند - که مبلغ یک لک روپیه از خزانهٔ عامرهٔ آنصوبه حسب الاستصواب قاضي زاهد بر غارت زدگان و ستمدیدگان آن ولایت بتفاوت درجات استحقاق قسمت نمایند - و باینطریق جبر کسر آن

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

راه یافته از جا رفتند - و لشکر خان بعد از دو روز که برای سر انجام غله و سایر مایحتاج راه در مقام کندمک اقامت نموده بود موکب نصرت را کوچ فرموده از راه انچرک که عبور ازآن در نهایت دشواریست راهي شد - و هشت کروه از کندمک گذشته فرود آمد - و درین منزل باوجود مبالغهٔ امرا در باب توقف و انتظار کومک صلاح وقت ندیده متوجه منزل پیش شد - و از روی عجلت بپای سرعت یکسر بارگي ناخته موضع تاریک آب را که دوازده کروهي خطهٔ پاک کابل است معسکر گروه سعادت ساخت - چون نذر محمد خان ازین معنی آگاهي یافت - و پیشتر خبر تعین عساکر ظفر آثار از دربار سپهر مدار بسرداري سپه سالار اعظم مهابتخان خانخانان بدو رسیده بود - لاجرم بخاطر آورد که چون خلج امواج بحر افواج از دریای لشکر بی پایان خدیو بحر و بر منشعب شده پی درپی میرسند - و در آن صورت که او را در برابر روی ستیز و پای گریز نماند - و کار از کارگري چاره و تدبیر در گذرد - و در عین غرامت ندامت سودی نخواهد داد - بنابرین هنوز که عنان اختیار در قبضهٔ اقتدار است - انسب آنست که موافق صوابدید خرد عمل نماید - و ازین مهلکه مخوفه بسلامت برآید - بالجمله چون ازین اندیشهٔ خردمندانه دلباخته دست از خویشتن داري برداشت - و از غایت اضطرار و اضطراب بیخودانه انجمن کنکاش آراسته بعد از رد و قبول مصلحت‌ها آخرکار رای همگنان برین معنی قرار گرفت - که چون دریصورت بدین طریق باز گشتن را به هیچ وجه راه و روی نمانده صلاح وقت آنست که ناچار از راه تهور در آیند - و رو بمقابلهٔ لشکر آوردهٔ آغاز دستبازي نمایند - و بنابرین عزیمت ناصواب که در معنی علت سرانجام اسباب هزیمت بود - به کار فرمائي ادبار از دور قلعه برخاسته در موضع نگرامي فرود آمدند - و لشکر خان از استماع این خبر دلیرانه با بهادران موکب

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार

میر موسی که با دوازده احدی زخمی گشت هیچکس کشته نشد - بالجمله درین مدت سه ماه که قلعه را محاصره نموده بودند باوجود وفور آن گروه مقهور و قلت افواج قاهره همه روز بعنایت الهی و اقبال نامتناهی غلبه از جانب اولیای دولت عالیه بود و اعدا همیشه مغلوب گشته مخذول و منکوب باز گشتند *

چون در اثناء طی راه خبر آمدن نذر محمد خان و لشکر اوزبک به لشکر خان رسید با عزیمتی جازم و دلی قوی و همتی راسخ تکیه بر میامن اقبال روز افزون نموده بی اندیشه از کثرت اعدا ارادهٔ پیش رفتن پیشنهاد همت ساخت - و بنابر مقتضای مصلحت وقت بمقام عجلت و سرعت حرکت در آمده کوچ در کوچ متوجه شد - چون به پشاور رسید سزاوار خان پسر خود را با فوجی از بندهای بادشاهی که در آن سرحد بودند پیشتر از خود راهی ساخت - و ظفر خان که حسب الصدور فرمان قضا نشان از موقف خلافت تا هنگام انصرام این مهم بتوقف مامور بود او نیز از پشاور بافواج خود و پدرش بنابر استصواب لشکر خان بطریق منقلا از عقب سزاوار خان روانه شد - و خود متعاقب کوچ کرده ازان مقام راهی گشت - چون بچار باغ جلال آباد که دریک منزل موضع نیمله واقعست اتفاق نزول افتاد - باوجود آنکه صواب کویان تا رسیدن مهابت خان صلاح در پیش رفتن نمی دیدند - ازآنجا که پیشرفت کار موقوف بر اظهار تجلد و جلادت است با اکثر عساکر کابل که بانتظار لشکر کومکی دربار از همراهی ظفر خان تخلف ورزیده در چار باغ توقف گزیده بودند از آنجا روانه شد - و از کتلهای صعب المرور عبور نموده در نندمک که یک منزل بالای نیمله است منزل گزید - چون خبر مسارعت لشکر خان به لشکر اوزبک رسید ازین رو کمال وهم و هراس که درین مقام جای آن و بالاتر ازآن بود در دلهای ایشان

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

عبد الرحمن ترنابي و عبد العزيز پسرش در خانهای معين خان و عبد الرحمن بی در مدرسهٔ خواجه عبدالحق و بلنگتوش بی در مقبرهٔ خان دوران و سلطان زاده کاشغري در کلکنه و اوزار بی در خانهٔ قاضي زاهد جای گير گشته و چند روز به تهيه اسباب احاطهٔ حصار گذرانيده بفراهم آوردن آلات کارزار پرداختند - و گاه بيگاه بدستبازي در آمده از دستبرد صدمهٔ بهادران جان نثار سر مي باختند - چون تمام ساز يورش باعتقاد ايشان مهيا شد و ملچارها پيشرفت و جواله دمدمها بسرکوبي درآمد - دايرهٔ محاصره را به پرکار احاطه تنگ ساخته مرکز دولت يعني قلعهٔ کابل را نقطه وار درميان گرفتند - و هر روز يورش نموده از کشش و کوشش بهادران موکب اقبال سرها به تيغ تن‌ها بزخم نمايان داده بی نيل مدعا و فوز مراد مراجعت مي نمودند - درين اثنا روزی مير موسی قورچي مشهور به ميرگل از تابينان خواجه ابوالحسن که سابقاً از طرف او فوجدار پشاور بود - باتفاق چندی از احديان آزرم جوی ناموس دوست و سپاهيان رزم جوی کار طلب طلبکار پيش برد کار گشته از قلعه بر آمد - و روی به ملچار باقي قلماق و (۱) نذرچي و منصور حاجي از بهادران نامدار مخالفان نهاد - و همگنان باستظهار ياوري يگانه ايزد دادگر و اعتقاد همدستي يک ديگر يکدل و يکجهت شده چون شيران يله ازان گلهٔ روباهی چند پروا و محابا نکردند - و باوجود کثرت آن دررويان دهدله بخاصيت صدق نيت و حسن عقيدت دلنهاد نصرت گشتند - و بدار و گير آمده از آنجا که اغلب اوقات قلت عدد علت غلبه ميگردد - در آخر امر به مدد و تائيد الهي مظفر و منصور شدند - و قريب پنجاه تن ازآن مقهوران را بيسر ساخته سرکوبها را بخاک رهگذر برابر ساختند - و ساير اسلحهٔ ايشان را با سرها که بريده بودند بقلعه بردند - و از موافقان جز

---

(۱) از نذرچي نذر پروانچي مراد است *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

چرب زبان راهي ساخت - چون فرستادگان رسیده نامه و پیغام رسانیدند یعقوب خان بدخشي و شمشیر خان و معین خان و عبد الرحمن ترنابي از اولیای دولت و قاضي زاهد و چندی از اعیان مملکت در صفهٔ بیرون دروازهٔ دهلي انجمن ساخته رسولان مخذول را بدان محفل طلب داشتند - و بمقتضای عقیدهٔ راسخ و ارادت درست که لازمهٔ حقیقت کیشي و حق اندیشي است متفق الکلمه جواب با صواب آن تزویر نامها بر وفق ارادهٔ و نه داده فرستادها را بی نیل مدعا باز فرستادند - و بجمیعت خاطر تمام تکیه بر تائید نامتناهي الٰهي و همراهي اقبال کارساز بادشاهي نموده از قلت جمیعت اولیا و کثرت لشکر تفرقه اثر اعدا نیندیشیدند - و به تهیهٔ اسباب قلعه داري پرداخته یکبارهٔ برج و باره را مستحکم ساختند - و چون نذر محمد خان را از همراهي و اتفاق ارباب وفا و وفاق پاس کلي دست داد - نخست نیت محاصرهٔ قلعه را با خود درست ساخته از پنجکروهي شهر کوچ کرد - روز پنجشنبه نوزدهم خورداد مطابق پنجم شوال سنه هزار و سي و هفت هجري بنواحي شهر و قلعه آمده از جانب پشتهٔ نهر فتح و پشتهٔ بي بي ماه رو در آمد - و قراولان موکب اقبال بر پشتهٔ ده افغانان و مقبرهٔ سید مهدي خواجه بر آمده رو بمقابلهٔ ایشان آوردند - و دلیرانه بمجادله و مقاتله در آمده تا شب بانواع مواجهه و مدافعه روی آن تباه اندیشان تیره رای را نگاهداشتند - و نماز شام که عسکر منصور نور پشت ثبات و قرار بدار غروب نموده از عالمیان رو تافت - و افواج سپاه سیاه درون ظلام عرصه را خالي دیده داد کم فرصتي و تباه سگالي دادند - دربنحال موافقان بمعسکر اقبال و سعادت معاودت نمودند - و مخالفان نفاق آئین در اطراف و اکناف حصار فرود آمده روز دیگر رو به سوی قلعه نهادند - و چهار جانب آنرا محاصره نموده جا بجا مقام گزیدند - چنانچه نذر محمد خان در خانهٔ

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

باقي را زخمي و مغلوب ساخته از پيش برداشت - و افواج ديگر نيز كه از سايرِ اطراف شكافته بودند ازهر سو مالشي بسزا يافته چندي از امراي نامور مثل تنگر قلي خويش نذر محمد خان و برادر عبد الرحمن كشته گشته و نذر بهادر ميرآخور را زخمي از معركه بيرون بردند - ديگران چون دانستند كه كاري از پيش نمي رود هزيمت را غنيمت شمرده با خاطر افسرده و دل مرده باز گشتند - چون نذر محمد خان دانست كه اين قلعه بآساني بدست نمي آيد بخاطر آورد كه تا افواج قاهره نرسيده و عرصه بظاهر خاليست دمي چند را كه مغتنم است غنيمت شمرده فرصت از دست ندهد و خود بهر كيف بكابل رسيده بمحاصرهٔ قلعه پردازد - چون راه غور بند و چاريكاران را طرفداران آنجانب مضبوط نموده بودند ناچار از راه سياه سنگ آهنگ كابل نموده بشتاب تمام روانه شد - و بنواحي پمغان رسيد - و سنگر پمغان و للندر را كه عبارت است از سدي كه در تنگناي كوهسار بسنگ استوار نموده پناهگاه ميسازند بهر طريقي كه ممكن بود شكسته بدآنولايت در آمد - و متعرض مال و ناموس ملتجيان مذكور و ساير اهالي آن سرزمين كه همگي مسلمانان پاكيزه دين و صاف اعتقاد اند شده آتش جور و طغيان در خاك پاك اعمال دار الايمان بر افروخت - و هرچه از صامت و ناطق يافت به تحت تصرف در آورده خاك آن عرصه را نيز بباد غارت و نهب بر داده اسير بيشمار گرفت - و خود را بدين مهلكه انداخته در دنيا و عقبي نكال و وبال ابدي و بدنامي سرمدي اندوخت - بعد از فراغ لوازم اسر و تاراج متوجه كابل شده در پنجكروهي شهر فرود آمد - و از راه توهمات دور از راه نخست از در مكر و تزوير در آمده مكاتيب مشتمل بر انواع وعد و وعيد و سخنان بيم آور سهمگين به بندهاي بادشاهي و اهالي و موالي نوشته همراه نظر خواجه و گل بابا و چندي از چاپلوسان

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

نگاهداشت - چنانچه در یک نفس بیدرنگ بمحض دمدمه و افسون دم گیرای تفنگ خیل ارواح صد تن از بهادران نامي اوزبک طاغي باغي را از دار الملک بدن باغي نموده باقي را زخمدار و شکسته بر گردانید *

روز دیگر نذر محمد خان بقرارداد طمع خام ترتیب و توزک افواج مقهوره داده نیت تسخیر بست - و آهنگ یورش نموده سر پنجهٔ سعي بدار و گیر کشاد - دربن مرتبه نیز اثری بدان مراتب مرتب نگشته از مقابلهٔ عسکر منصور مغلوب و مقهور مراجعت نمود - و چون خود به تهیهٔ اسباب پیشرفت کارزار و تجهیز عساکر خذلان آثار برخاسته بود خائب و خاسر برگشته بنابر رفع کمال خجالت و انفعال امرا و بهادران لشکر منکوب را بسرزنش و ملامت مطعون داشته بگرمي عتاب و تندي خطاب سرگرم ساخت - و مقرر نمود که سلطان زاده و عبد الرحمن و حاجم توقیای و تنکر قلي حاکم قندوز با جمعی کثیر از بهادران بجانب دروازه متوجه شوند - و اوراز بی و ا[محمد قلي]ع قلماق از طرف درهٔ آب یورش کنند - و یلنگتوش بی و نذر بی پروانچي را از طرف بالای حصار فرستاد *

بامداد روز سیم اردي بهشت موافق پانزدهم رمضان امرای مذکور با سایر سران الوسات از میدان هزاره گرفته تا صده همگي در پیشرفت کار یکدل و یکجهت گشته بیکبار از هر چهار جانب آهنگ یورش نمودند - و سلطان زاده وغیره کرنا کشیده دلیرانه خود را بدروازه ۲[اول]ع رسانیدند - خنجر خان به نیروی ذاتي و کارگري اخلاص خالص از همگنان حسابی برنداشته باندک فرصتی چندی از مقهوران را بر خاک هلاک انداخته

---

(۱) ع [محمد باقي] ل * (۲) ع [عالي] ل *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

روز افزون و امثال اینها مشمول عواطف بادشاهي گشته با جمعی نثیر از منصبداران و احدیان که عدد آنها زیاده بر بیست هزار سوار جرار بود بهمراهي آن سپه سالار اعظم تعین پذیرفتند - و معتقد خان به بخشیگري و واقعه نویسي این لشکر ظفر اثر سعادت اندوز گشته بعنایت خلعت و خنجر مرصع و اسپ و فیل و نقاره بر کام خاطر فیروز شد - و چون مهابتخان خانخانان با همراهیان بنواحي سهرند رسید - و خبر فرار اوزبکان تیره روز شنید - از همانجا حقیقت بدرگاه آسمان جاه عرضداشت نموده از موقف خلافت بمعاودت مامور شد - و معتقد خان بنابر فرمان جهان مطاع بلاهور شتافت که بیگمان و سایر پردگیان حرم سرای خلافت حضرت جنت مکاني را بدار الخلافه رساند - حقیقت فرار نذر محمد خان بی نیل مقصود برین نهج بود که چون آن نامعامله فهم بنابر عدم تدبیر و تامل در عواقب امور بسرحد ولایت کابل رسید - نخست بنواحي ضحاک و بامیان در آمده تسخیر قلعهٔ ضحاک که حصاری بدان سختي و دشواري در آن سرزمین کمتر نشان میدهند پیشنهاد خیال محال پژوه ساخت - و عبد العزیز خان پسر خود را با عبد الرحمن بی دیوان بیگي و اتالیق او و حاجم توقیماق با چندی از بهادران کار آزموده روزگار فرسوده برای محاصرهٔ حصار پیشتر راهی ساخت - و خود نیز از عقب روانه شد - خنجر خان ترکمان قلعه دار ضحاک وقتی خبر یافت که قشونها و لشکر منقلا خود را بدروازهٔ اول رسانیده بودند - باوجود عدم تهیهٔ اسباب قلعه داري بر عون و صون الٰهي و بتائید اقبال بادشاهي توکل نموده شجاعت ذاتي را کار فرموده و با معدودی چند از خویشان و برادران خویش بمدافعه و مقابله پرداخته داد مقاتله و مجادله داد - و بضرب (۱) بادلیچ و زنبورک و زن مرد افگن روی آن تباه رایان

---

(۱) بادلیچ معرب بادلش است - که قسمی از توپ است *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

شایسته عبور از آنجا میسر نیست بآهنگ کابل راهي شد - چون افغانان واقعه طلب خصوص آفریدیان اهرمن سرشت که همواره در تنگي کار اظهار اطاعت مي نمایند - و بهنگام فرصت بر سر کار خود رفته جوهر بدگوهري خویش ظاهر مي سازند - ازین معنی اطلاع یافته فرصت وقت غنیمت دانسته بمقام انتقام در آمده بخاطر آوردند - که در تنگنای آن گذرگاه راه بر مردم بگیرند - اتفاقاً در وقتی که ظفر خان با مردم کار آمدني از راه کوتل گذشته بود بدنبالهٔ لشکر بر خوردند - و خود را بر باز ماندگان و گرانباران از پیادگان سپاه و عمله و فعلهٔ اردو زده برخی از احمال و اثقال را بتاراج بردند - خان مذکور با حال تباه و دشواري تام به پشاور مراجعت نموده تلافي و تدارک این معنی بر وقت دیگر حواله نمود - خبر این چشم زخم وقتی بمسامع علیه رسید که از استقرار حضرت خدیو روزگار بر سریر سلیماني عالم قرار یافته بود - و از جلوس اقدس آن قایم مقام جانشینان حضرت خیرالانام غبار آشوب و شورش برخاسته فرو نشسته - بنابر آن خواجه ابو الحسن [مهمندي](۱) مخاطب به لشکر خان را که بقدم خدمتگاري و وفاداري امتیاز تمام داشت بتقدیم این خدمت اختصاص بخشیدند چنانچه پیشتر مذکور شد - هنوز او بکابل نرسیده بود که درین اثنا خبر آمدن نذر محمد خان بولایت کابل و محاصره نمودن قلعه از عرایض منهیان آنصوبه گوش زد اشرف گردید - از آنجا نه مراعات حزم و احتیاط و ملاحظهٔ عاقبت بیني رکن اعظم امور جهانباني است - سپهسالار مهابت خان بهادر خانخانان را بتادیب اوزبکان سست خرد نامزد فرمودند - و چندی از امرای دیگر مثل راؤ رتن و راجه جي سنگه و راؤ سور و سردار خان و شیروی روهیله و سید هزبر خان و سید عالم و نظر بهادر خویشگي و راجه

(۱) ع [مشهدي] ل *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

و تاکید بجا آورد ممنوع نشده راه ابا و امتناع سپرد - در همان زودي با لشکر خذلان اثر مشتملبر المانجي و نوکر که عدد ایشان به پانزده هزار سوار میکشید راه کابل پیش گرفت - چون در اواخر عهد میمنت حضرت جنت مکاني خدمت صاحب صوبگي کابل بخواجه ابو الحسن نامزد شده بود - ظفر خان پسر او به نیابت پدر در کار نظم و نسق امور آن صوبه قیام و اقدام مي نمود - درینولا باندک مایه مدتی قبل از آنکه قضیهٔ ناگهاني رو دهد بحسب اتفاق برسر پسر احداد بدنهاد سر گروهٔ افغانان لشکر ظفر اثر کشیده در درهٔ خرمانه از اعمال تیراه کار برو تنگ ساخته او را در مضیق قبل داشت - و نزدیک بود که یکبارگي مستاصل سازد که ناگاه خبر شنقار شدن آنحضرت رسید - لاجرم ظفر خان بحکم مقتضای وقت دست ازو باز داشته همت بر ناگزیر حال گماشت - و باوجود آنکه از بندهای معتمد بادشاهي که در کابل بودند خاطر جمع داشت - از روی عاقبت اندیشي چندی از امرای کار آزموده مثل یعقوب خان و شمشیر خان و سعادت خان و عبد الرحمن ترنابي و معین خان بخشي وغیر اینها را بنگاهبانيِ قلعه فرستاده خود به پشاور آمد - و برسم معهود هر ساله که حکام آن ولایت در ایام بهار و زمستان بطریق ییلاق و قشلاق در کابل و پشاور بسر مي برند درنیولا ارادهٔ کابل نمود - چون افغانان مکرر ازو مالشی بسزا یافته بودند درین صورت بحکم غرور که خاصیت این نوع امور و لازمهٔ امثال این احوال است - و جز بمیامن تائید حضرت ذوالمنن از غایلهٔ آن ایمن نتوان بود گمان آن نداشت که من بعد هوای عصیان و سودای طغیان در دماغ پریشان آن تباه اندیشان جا کند - چه جای آنکه حرکتی ناهنجار از ایشان سر تواند زد - ازین راه خاطر جمع ساخته و بواجبي رعایت طریقهٔ احتیاط ننموده باندک مایه مردمی از راه گریوهٔ تنگ خیبر که لشکر گران سنگ را بهیئت اجتماعي و تورک

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

حرکت ناهنجار سزای کردار نابکار خود یافته رسید بدآنچه رسید - چنانچه در مقام خود عنقریب زبان زد خامهٔ وقایع پرداز خواهد گشت *

بیان ترکتاز نذر محمد خان والیٔ بلخ بحوالیٔ کابل و معاودت نمودن به کمال نومیدی و خجالت و ذکر سرجمله احوال او و برادرش امام قلی خان والیٔ توران

چون حضرت جنت مکانی ازین جهان گذران در گذشته اورنگ جهانبانی را بدین صاحبقران سعادت قرین و سر و سرگروه سرداران روی زمین باز گذاشتند - و دریفوقت آنصاحب وقت و خدایگان زمان در جغیر دکن تشریف داشتند - و هنوز عالم از جلوس اقدس آنحضرت قرار نگرفته بود - بنابر آن بسبب وقوع هرج و مرج که خاصیت ایام فترت و لازم ماهیت امثال این اوقات است - خلل کلی بحل و عقد جزئیات امور خلافت راه یافت - و رفته رفته از زیاده سری و پیش طلبیٔ غرض پرستان نظم و نسق معاملات سرحدها مختل گشته کار بدان کشید که رتق و فتق مهمات ملکی و مالی مهمل و معطل شود - در خلال این حال نذر محمد خان والیٔ بلخ چون گمان آن نداشت که باین زودی جلوس پایدار سرمایهٔ قیام قواعد سریر خلافت و قوام امور کارخانهٔ سلطنت خواهد گشت - لاجرم ناعاقبت اندیشی که لازمهٔ افراط شرب مسکرات و تناول مغیرات است اضافه علت شده از سستیٔ خرد بخاطر آورد - که چندانکه عرصه خالیست فرصت وقت غنیمت شمرده بر سر دار الملک کابل و مضافات آن توکتاز آورد - وباوجود آنکه امام قلی خان والیٔ توران مهین برادر او بمنع کوشیده درین باب مبالغه

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
सत्यमेव जयते · भारत सरकार
CSL

دوگانهٔ نماز عید ادا نموده معاودت فرمودند - و در باز گشتن نیز از کثرت درهم و دینار که از طرفین بر خلایق نثار میگشت - عالمی سیر چشم فوز تمنا شده نقد مراد در جیب و کنار آرزو کردند - شرف الدین حسین بخطاب همت خانی و شاه بیگ اوزبک نیز بخطاب خانی سر افرازی یافتند - چون خواجه قاسم بخطاب صفدر خانی اختصاص یافته بود - بنابر آن صفدر خان رضوی را که لشکری نام داشت و پسر میرزا یوسف خان ست - بخطاب صف شکن خان نامزد فرمودند - دریا خان روهیله که از تربیت یافتهای ایام شاهزادگی بود - در جغیر از سعادت ابدی رو تافته جدائی گزید - و باین بیوفائی کفایت نکرده در برهانپور به تشیید مبانی خلاف و نفاق با خان جهان لودهی اتفاق نموده - باوجود این مایه تبه رائی و سیاه روئی اعتماد بر عفو جرایم شاهنشاه دین پرور کرده رو بدین درگاه آورد - چون درین روز در مقام معذرت خواهی و عفو طلبی در آمده درمیان زمرهٔ اهل عصیان شرمنده و سر افگنده ایستاده بود - لهذا آنحضرت جرمهای جنایات بی اندازهٔ او را بباد بی نیازی از انتقام بر داده کردهای او را ناکرده انگاشتند - و بعنایت خلعت و منصب چهار هزاری سه هزار سوار سر افراز فرمودند - و خواجه ابو الحسن از لاهور آمده ملازمت نمود - و بمنصب پنجهزاری ذات و سوار و مرحمت خلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و فیل عز افتخار یافت *

و سی و دوم خورداد جهجهار سنگه بندیله توهم بیجا بخود راه داده به سلسله جنبانی واژون طالعی و تیره روزی از سعادت جاودانی یعنی بندگی درگاه روگردان شده بی سبب ظاهری سر به وادی فرار نهاده رو بمفر و مقر خود نهاد - و بتحریک کج اندیشی و سفاهت منشی ابواب شقاوت و ادبار بر روی روزگار خود کشاده یکباره رو از درگاه عالم پناه بر تافت - و ازین

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

و پنجم اردي بهشت مطابق دهم شهر رمضان المبارک از قضا روی نمود - اگرچه بحسب ظاهر صفوتکدهٔ باطن انور خدیو هفت کشور از الم مکدر گردیده جمیعت حواس شرافت اساس به تشویش گرائید - و لیکن بنابر آنکه در تشیید مباني ثبات و قرار آن سرور به نیروی تائید آسماني با خویشتن داري و تمکین صاحبقراني یاور افتاده - لاجرم در عین این سانحهٔ ملالت افزا تحفظ و تمکن ورزیده با کمال ملال خاطر به صبر گذرانیدند *

هفتم خرداد میر حسام الدین انجو بخطاب مرتضی خان و عنایت خنجر مرصع و فیل و انعام پنجاه هزار روپیه نقد سربلندي یافته بمنصب چهار هزاري ذات و سه هزار سوار از اصل و اضافه و صوبه داري ولایت ثٹه که سابقاً به شیر خواجه مفوض شده بود - و او در اثنای طی راه مرحله پیمای وادي رحلت گشته سر افراز گردید *

شب یکشنبه یازدهم خورداد هلال خجسته فال شوال بمبارکي جمال نموده بشارت قدوم طرب لزوم عید سعید رمضان به منتظران رسانید - و از روی تحریک طرب و نشاط بگوشهٔ ابروی دلجوی روزه داران و پرهیزگاران را بافطار و شاد خواران همگي انتظار را بعیش و عشرت پایدار اشارت نمود - بامدادان که جهانی بکشاده روئي جبین مبین صبحدم و شگفتگي پیشاني نوراني نیر اعظم روی امید بدرگاه گیتي پناه نهاد - و روزگار چون بار یافتگان دربار گردون اعتبار و کامروایان دیدار مفیض الانوار صاحب روزگار داد نشاط و طرب داد - بادشاه دنیا و دین پناه بعد از ادای مراسم این روز بهجت افروز احیای سنت سنیهٔ حضرت سید المرسلین و متابعت طریقهٔ انیقهٔ خلفای راشدین و ایمهٔ دین متین نموده بقصد ادای نماز عید آهنگ عیدگاه فرمودند - و خوانهای مالامال زر در تمام راه بر اهل زمان افشاندند - چون عیدگاه را حضور پر نور آن امیدگاه عالم و عالمیان آذین تشریف بست -

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

واستحقاق را از نظر انور بگذراند - که اگر بالفرض پریشان روزگاری بنابر بی طالعي وحرمان نصیبي خود از عموم وشمول فیض این دولت جاوید نومید مانده باشد - در خور حال آنکس نقد و روزیانه و سالیانه و قری و مزارع بعنوان مدد معاش تجویز یابد - دربن ماه خصوصاً و شهر رمضان هر سال عموماً شبهای جمعه حاجتمندان پریشان حال را دفعه دفعه بدرگاه والا حاضر ساخته سي هزار روپیه بر ایشان بخش کنند - و هم چنین در ایام مولود مسعود دوازده هزار روپیه بهمین وتیره و در شب برات شامل البرکات و نیز لیلة المعراج همین قدر مبلغ بر ارباب استحقاق انفاق نمایند - و سال بسال این دستور را مرعي دارند *

روز چهار شنبه پنجم این ماه مبارک مطابق بیستم اردي بهشت جشن عید قدوم سعادت لزوم شاهزادهٔ فرخنده مقدم سلطان دولت افزا بعرصهٔ عالم وجود زینت افزای انجمن شهود گشت - حسب الامر حضرت خلافت مرتبت بجهت افزایش سرمایهٔ عیش و عشرت جشنی عظیم و طوی بزرگ بزیب و زینت خاطر فریب ترتیب یافت *

انتقال شاهزاده لطف الله ازین دار فاني به سرای جاوداني

دیرینه آئین این کهن دیر بی بقاست - و رسم معهود این پیغولهٔ رنج و بلا که لذت هر عافیتی را عاقبت الم و مصیبتی در پی مي باشد - و انجام هر سور این غمکده الفته بسوگواري مي پیوندد - و ازین راه در عین اینحال که گزند چشم بد روزگار از روی بخت بیدار نیکخواهان این دولت پایدار دور بود - و آسیب دست برد حوادث گیتي بر بد اندیشان ایشان مقصور - ناگاه قضیهٔ نا مرضیهٔ شاهزادهٔ جهانیان سلطان لطف الله بتاریخ بیست

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

در آمد شهر برکت بهر رمضان المبارک سال اول جلوس و وضع خیرات بتازگي درین ماه و بیان برخی سوانح دیگر

بادشاه دین و دنیا پناه که پیوسته با خلق خدا بعدل و احسان معاش کند - و ابواب داد و دهش بر روی روزگار ایشان کشاده عالمی را از میامن بخشش کمال آسایش بخشد - المنت لله که بشیوهٔ ستودهٔ سخا و جود که ذات کامل الصفات آنوسیلهٔ ارزاق کائنات پیوسته در خصوص این ماه مانند جود حضرت واجب الوجود بالذات اقتضای عموم و شمول عطا میکند - و در باب احسان از فیض سحاب دست نیسان مثال عمان نشان همواره در ایصال انواع مواهب بالطبع بهانه جو میباشد چنانچه باید آراسته و پیراسته - بی تکلف قطع نظر از ادای حق اخلاص و ارادت که لازمهٔ خدارند شناسي و مرشد پرستي است میگویم که سوای آنچه بعنوان یومیهٔ ضعفا و عجزه و ایتام و عجایز و سپاهیان سالخورده روزگار فرسوده مقرر گشته - و ورای آنچه نقد از خزانهٔ عامره عمرها الله تعالی به نیازمندان هفت کشور که احرام طواف این قبلهٔ اجابت دعوات و محراب استدعای مرادات از ته دل بسته بمنتهای مطالب فایز میگردند بر سبیل انعام عطا مي شود - اگر از روی تخمین و قیاس گویم عشر ولایت هندوستان که بخراج ایران و توران برابري میکند بعنوان اقطاعات و سیورغالات علما و صلحا و ارباب عمایم و اصحاب سعادت و ائمه مقرر گشته نزدیک است که هنوز دور از راه سخن کرده باشم - مجملا درین ماه مبارک به موسوبخان صدر الصدور از سرنو حکم با مبالغه و تاکید تمام زیور صدور یافت - که همواره فقرا و مساکین و ارباب وجوب رعایت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

زدوده گشت - رشید خان انصاري از جاگیر بسعادت ملازمت رسیده به عنایت خلعت و منصب سه هزاري [هزار]ع سوار و علم رایت افتخار بر افراشت *

یازدهم سید هزبر خان از بارهه آمده بمنصب سه هزاري هزار و پانصد سوار کامیاب مراد آمد - و اسد خان معموري از برهانپور رسیده چهارده زنجیر فیل پیشکش گذرانید - و بمنصب دو هزار و پانصدي ذات و هزار و پانصد سوار معزز گردید *

سیزدهم مهابتخان خانخانان از تغیر خانجهان لودهي به صاحب صوبگي دکن و خاندیس و برار و سرداري افواج منصورهٔ کومکیان آن بلاد سرافراز گشت - و مقرر شد که خان زمان از مالوه بدآنجا رفته تا رسیدن پدر بپرداخت مهام نسق و نظام امور آن صوبه پردازد - و میرزا عیسی ترخان که بصوبه داري تته تعین گشته چون حسب الاقتضای وقت ضبط و ربط آن ولایت به شیر خواجه تفویض یافت - از راه معاودت نموده بمنصب چهار هزاري سه هزار سوار سرافرازي یافت - و مخلص خان ولد احمد بیگ خان کابلي بخطاب افتخار خان مفتخر گشت - و زین العابدین ولد آصف خان جعفر بمنصب هزار و پانصدي هزار سوار بلند مرتبه شد *

از سوانح این ایام خواجه عبد الرحیم جوئباري که بسبب طغیان مرضی که از قدیم داشت از جهان گذران در گذشت - حضرت جهانباني از روی قدردافي و نوازش و مهرباني علامي افضل خان را به پرسش و دلجوئي خلف الصدق خواجهٔ مرحوم صدیق خواجه دستوري دادند - و آن دستور اعظم بعد از ادای مراسم تعزیت مشار الیه را همراه خود بانجمن اشرف آورد- آنحضرت بزبان مبارک نیز مراسم پرسش و لوازم تفقد بجا آوردند *

---

(۱) ع [هزار و پانصد] ل *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

روزگار و چراغ دودمان لیل و نهار صحن خاص وعام وتمام در و بام قلعه دارالخلافه چراغان شد - چنانچه در برابر فروغ آن چراغان گیتي افروز نور ماه انور مانند شمع روز افسرده بود - و در جنب ضیای آن پرتو انوار روشنان چرخ اخضر چون چراغ مفلس دل مرده مینمود - چندانکه از فرط روشني آنشب کچهٔ نور عاریتي ماه تابان گل کرده - بلکه از پرتو اشعهٔ آن مشعل‌های نور افشان بخیهٔ تیره دلي خیط الشعاع مهر جهان افروز بر روی روز افتاد *

چهارم اردي بهشت ماه قاسم خان و راجه جی سنگه با فوجی نمایان از بندهای بادشاهي بتادیب زیاده سران مهابن و مضافات آن حدود نامزد گشتند - و در همین روز راجه ججهار سنگه بندیله از وطن آمده بشرف زمین بوس آستان آسمان نشان فرق رفعت بر افراخت - و هزار مهر و هزار روپیه بصیغهٔ نذر و یک زنجیر فیل کوه شکوه بر سبیل پیشکش از نظر انور گذرانیده بمنصب پنجهزاري ذات و چهار هزار سوار و عطای جمدهر با پهولکتارهٔ مرصع و علم و نقاره اختصاص یافت *

هفتم ماه مذکور مطابق بیست و سیوم شعبان سنه هزار و سي و هفت آفت خزان سوء المزاج بطبیعت قدسیهٔ شگفته بهار گلشن جاه و جلال و گزین ثمرهٔ نهال اقبال ثریا بانو بیگم رسیده از تاب تب عوارض و تف سموم اعراض آن آبله برآورد - و از شدت آن عارضه در سن هفت سالگي به گلگشت ریاض هشت بهشت خرامید - و از غبار انگیزي اندوه و ملامت که لازمهٔ اینحالت است گرد کلفت و کدورت بر حواشي صفوتکدهٔ خاطر اقدس نشسته آخر برشح فشاني سحاب فیض تائید رباني و تمکین آسماني بر خاست - و بجلا کاري صیقل مواعظ و نصایح حکیمانهٔ خدیو زمانه زنگ وحشت و الم این مصیبت از مرات ضمیر انور مهین بانوی هفت کشور

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

به علي عريض مي رسد - و اين جمع ذي شان كه نسبت عالي و حسب والا دارند - دقايق اعتبار ايشان در ولايت ماوراء النهر بدرجهٔ ايست كه ساير خواجگان سلسلههای ديگر به پيشوائي ايشان اقرار دارند - منجملا درين روز بمقتضای عفو ذاتي كه لازمهٔ شيمهٔ كريمهٔ آنحضرت است حسب التماس خواجهٔ مذكور بخشايش جريمهٔ عبدالله خان فيروز جنگ كه از دير باز در زندان پاداش كردار پای بند قيد مكافات اعمال ذميمه بود مورد مراحم بادشاهانه گشت - و ياقوت خان حبشي از اعيان نظام الملک كه در پايهٔ اعتبار با عنبر كه نظام الملک دست نشان او بود يكدرجه داشته با او دم از برابري و همسري ميزد - و چندی پيش ازين داخل بندگي درگاه شده بود - بعنايت خلعت و اسپ و مرحمت علم و نقاره بدرجهٔ والا پايگي رسيد - و رايسنگه ولد راجه بهيم مخاطب به مهاراج كه بالاترين خطابهای عمدهٔ راجپوتانست از وطن آمده ملازمت نمود - بنابر سوابق خدمات پدرش از صغر سن او قطع نظر فرموده بخطاب راجگي و منصب دو هزاري هزار سوار و عنايت خلعت و سر پيچ مرصع و اسپ و فيل و پانزده هزار روپيه پايهٔ قدرش افزودند *

سي و يكم فروردي ماه به چهاردهم شهر عظمت بهر شعبان كه شبش بليلة البرات معروف است و از شبهای متبرک سال بكمال عظمت و بركت امتياز دارد مطابق افتاد - و بنابر آنكه مظنه اجابت دعا ست - و بتقدير مهندسان قدر و محاسبان قضا قسمت مقدار عمر و مبلغ رزق ساير خلايق در آنشب تفصيل مي يابد - نزد ملحا و اتقيا قدر و منزلت ليلة القدر دارد - و سحر خيزان پرهيزگار و خورشيد سواران شب زنده دار اين شب ميمنت افروز را بعبادت واحيا بروز مي آورند - مبلغی گرانمقدر بمستحقان مرحمت فرمودند - و حسب الامر اقدس آن شمع شبستان

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

بیکران که درین روز نشاط آمود در محل مقدس بسایر مسند گزینان حرم‌سرای خلافت از جواهر و مرصع آلات و زیور بظهور آمد سوای آنچه در روز مبارک جلوس مرحمت شده بود بتفصیل مذکور میگردد - موازی پنجاه لک روپیه جواهر به نواب مهد علیا و بیست لک روپیه جواهر و زیور به بیگم صاحب و پنج لک روپیه جواهر بجمیع شاهزادهای والا گهر لطف فرمودند - مجموع آنچه از روز جلوس فرخنده تا روز شرف اشرف عنایت شد از جواهر و مرصع آلات و خلعت و خنجر و شمشیر مرصع و فیل و اسپ و نقد از اشرفي و روپیه بیک کرور و شصت لک روپیه کشید - چنانچه ازین جمله سي لک روپیه باموا و سایر بندها و باقي به نواب مهدعلیا و سایر شاهزادها انعام شد *

نوزدهم فروردي ماه که روز شرف آفتاب بود - ارکان دولت و اعیان حضرت و سایر امرا و ارباب مناصب عالي بدرجات متعالي رسیده از انواع احسان و انعام سرافراز گردیدند - از جمله هزاري هزار سوار دو اسپه سه اسپه بر منصب آصف خان که سابق هشت هزاري هشت هزار سوار دو اسپه سه اسپه بود افزایش پذیرفت - و خواجهٔ والاقدر عبدالرحیم که برسم رسالت از جانب امام قلي خان والي توران بخدمت حضرت جنت مکاني آمده بود و از عظمت مکانت در خدمت آنحضرت بجای رسیده که بسعادت رخصت جلوس در مجلس اقدس امتیاز داشت - از دار السلطنت لاهور آمده بشرف ملازمت اشرف سعادت اندوز گردیده بخلعت و چار قب زردوزي و انعام پنجاه هزار روپیه نقد اختصاص یافت - و انواع انعام و تکریم و اعزاز و تعظیم که درین سلسلهٔ علیه نسبت بهیچ یک از اکابر دین بظهور نیامده بود دربارهٔ خواجهٔ مذکور که از سلسلهٔ خواجگان بزرگوار جویبار است - و بسي و دو واسطه به علي بن امام جعفر صادق معروف

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA · सत्यमेव जयते · भारत सरकार

و نثره ساختند - و چندین جا تخت‌های مرصع و سریرهای زرین گذاشته زمین بارگاه فلک اشتباه را به بساطهای مصور و رنگارنگ روپوش نموده غیرت نگار خانهٔ چین گردانیدند - و در و دیوار انجمن همایون را بانواع اقمشهٔ هر دیار پیراسته نمودار بارگاه بوقلمون بروی کار آوردند - خدیو عالم درین روز سعادت اندوز که عید امید روزگار بود مانند خورشید جهان آرا از مشرق جهروکهٔ والا طلوع نموده زبان بحمد و سپاس یگانه دادار و دست بخشش و بخشایش بر کشودند - اول بخان عظیم الشان آصف خان خلعت گرانمایه و فیل خاصه با یراق و مادهٔ فیل با پوشش مخمل زربفت مرحمت نموده لشکر خان را بصاحب صوبگي کابل و مرحمت خلعت خاصه سرافراز فرمودند - و فوجی آراسته از سادات بارهه و مغول و افغان از بندهای بادشاهي که عددشان با تعیناتیان کابل بپانزده هزار سوار میکشید بهمراهي او تعین گشتند - و چون از جمله ده لک روپیه که در ایام بادشاهزادگي از حویلي خان مذکور بتصرف در آمده صرف مصارف شده دو لک روپیه روز جلوس مرحمت گشته بود هشت لک روپیه باقي درین روز عنایت نمودند - و همدرین روز بهادر خان روهیله بجاگیرداري کالپي و مخلص خان بقلعه داري و فوجداري نرور و راجه بهارت بندیله بفوجداري اتاوه و مغول خان به نگاهباني کاویل (۱) و احمد بیگ خان بجاگیرداري سیوهان امتیاز پذیرفتند - میر فاضل بمنصب هزاري ششصد سوار و ملا مرشد شیرازي بخطاب مکرمتخان و خدمت دیوانی بیوتات و منصب هزاري دو صد سوار اختصاص پذیرفتند - دیوانی سرکار نواب مهد علیا بحکیم جمالا و منصبش از اصل و اضافه هشتصدي ذات دو صد سوار قرار یافت - و از جمله عطای

---

(۱) در بادشاه نامه این مقام بسهو کابل نوشته شده - [صفحه ۱۹۱ - حصه اول - جلد اول]

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

سرآغاز نوروز و سر سال اول جلوس مبارک که تا قیام قیامت به تمکین و استقامت قرین و مقرون و از زوال و تزلزل مکروس و مصون باد

سرمایه ده انوار ذرات کائنات و پیرایه بخش حیات اموات عالم نبات نه گهڑی و سي و شش دقیقه از روز دوشنبه سیزدهم رجب سنه هزار و سي و هفت هجري سپري گشته تشریف تحویل اشرف از کاشانهٔ حوت بطرب خانهٔ حمل مبذول داشته بجهت ادای مراسم شادي و مبارکباد سال اول جلوس اقدس خود بنفس نفیس همت بر اهتمام آذین جشن نوروزي گماشت - و بام و در هفت کشور را در پرند زربافت نور گرفته آرایش فضای باغ و بستان و تزئین صفحهٔ زمین و زمان را به سبزکاري قوای نامیه تفویض نمود - حسب الامر قرة العین نیر اعظم چشم و چراغ دودمان صاحبقران معظم صحن خاص و عام دارالخلافهٔ اکبر آباد از آذین جشن نوروزي سرمایهٔ آرایش روزگار و پیرایهٔ تزئین لیل و نهار آمد - و بارگاه دلبادل که همانا نسخهٔ فلک اطلس است - و بسعي و تلاش سه هزار فراش چابکدست ترفع آن با ضم هزار گونه جر ثقیل و نصب صد منصوبه و حیل دست بهم میدهد بر پای شد - و در سایهٔ آن خرگاههای عالي که مشبکهای سیم ناب در شبکهای آن بجای چوب بکار رفته بود ایستاده کرده آنرا به پوششهای مخمل زربفت و زردوزي آراستند - و جابجا چترهای مرصع بجواهر گرانمایه و مزین بسلسلههای لآلئ آبدار و علاقههای در شاهوار بر افراخته رویش قبهٔ فلک ثوابت و مرسلهٔ مجرهٔ خوشهای عقد ثریا

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

حکیم الملک و پنجهزار روپیه نقد برسم انعام اکرام پذیرفت - بهاریداس کچهواهه بمنصب هزار و پانصدي ذات و سوار و مرحمت خلعت و راجه روز افزون هزار و پانصدي ذات و شش صد سوار و خلعت و حکیم خوشحال ولد حکیم همام بمنصب هزاري سه صد سوار و راجه گردهر بمنصب هزاري پانصد سوار و خلعت و میر ظهیر الدین برادر میر میران هزاري ذات و چهار صد سوار و خلعت و سه هزار روپیه نقد و میرزا شجاع ولد میرزا شاهرخ هزاري چهار صد سوار و خلعت و شریف خان هزاري ذات و دو صد سوار و خلعت و فخر الدین احمد هشت صدي سه صد سوار و خلعت و خطاب تربیت خان و مروت خان ترکمان هفتصدي ذات و دو صد سوار و خلعت و ملتفت خان ولد ارادت خان شش صدي صد سوار و خلعت سرافرازي یافتند *

ذکر باقي سوانح این ایام جانسپار خان ترکمان از دکن آمده بدریافت ملازمت اشرف سعادت دوجهاني اندوخت - و بمنصب چهار هزاري سه هزار سوار و مرحمت خلعت و کمر خنجر مرصع و اسپ و فیل و علم و نقاره و صوبه داري اله باد لوای اقبال افراخت - راؤ رتن هاده با پسران و خویشان از وطن خویش رسیده جبهۂ اخلاص را بغبار سجدۂ آستان آسمان نشان صندل دولت کشیده بمنصب عالي پنجهزاري ذات و سوار و عاطفت خنجر مرصع و اسپ و فیل و علم و نقاره آوازۂ عزت و رایت رفعتش به بلندي گرائید - و در همین روز ارادتخان میر بخشي بسلسله جنباني اقبال آسماني بدیواني کل که عبارت از وزارت کل ممالک محروسه است و عنایت خلعت و قلم و دوات مرصع امتیاز تمام پذیرفت - و صادق خان از تغیر مشار الیه بخدمت میر بخشي و مرحمت خلعت مقرر گشت *

صادق خان بمنصب چهار هزاري ذات و سوار و خلعت و خنجر مرصع و علم اعلام امتياز بر افراشته بعنايت نقاره نوازش پذيرفت - و خواجه باقي خان مخاطب به شير خواجه بمنصب چهار هزاري ذات و سه هزار و پانصد سوار و خلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و مرحمت صوبهٔ تتّه سعادت پذيرگشت - و ميرحسام الدين انجو بمنصب سه هزاري ذات و دو هزار سوار و مرحمت خلعت و خنجر مرصع و اسپ و فيل و علم تارک افتخار بچرخ دوار رسانيد - و شاه نواز خان ولد ميرزا رستم صفوي بمنصب سه هزاري هزار و پانصد سوار و عنايت خلعت و خنجر مرصع و اسپ و علم گران قدري والا مقدار يافت - ميرجمله بمنصب سه هزاري هزار و دويست سوار و عاطفت خلعت و خنجر مرصع و اسپ و علم ارجمندي ابد و سر بلندي سرمد اندوخت - معتمد خان بمنصب سه هزاري هشت صد سوار و مرحمت خلعت و اسپ سرافراز شد - موسويخان بمنصب سه هزاري هفتصد و پنجاه سوار و تفويض منصب جليل القدر صدارت برقرار معهود فرق عزت بفرقدان افراشت - خواصخان بمنصب دو هزاري هزار و پانصد سوار و خلعت و اسپ و فيل اختصاص يافت - مخلص خان بمنصب دو هزاري ذات و سوار و مرحمت خلعت و خنجر مرصع و اسپ و فيل و علم امتياز پذيرفت - الله ويردي خان ترکمان مخاطب به معتقد خان بمنصب دو هزاري ذات و سوار و خلعت و خنجر مرصع و اسپ و فيل سعادت پذير شد - چون ميرمکي از قدم خدمت و صفای عقيدت درپنرولا بخطاب معتقد خان سرافراز گشته بود لهذا مشار اليه خطاب الله ويردي خان يافت - آتش خان حبشي بمنصب دو هزاري ذات و هزار سوار و مرحمت خلعت سربلندي يافت - حکيم ابو القاسم گيلاني بمنصب دو هزاري ذات و پنجاه سوار و خلعت و خطاب

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

با پهولکتارهٔ قیمتي و دو سر اسپ عراقي و عربي مزین بزین و لگام مرصع و فیل خاصه شاه آسن نام که سر حلقهٔ فیلان ایام شاهزادگي بوده با ماده فیل معلی بساز نقره و شمشیر با پردلهٔ مرصع بقیمت یک لک روپیه که حضرت جنت مکاني برسم جلدوی فتح دکن بحضرت خلافت منزلت مرحمت فرموده بودند ضمیمهٔ مراحم بادشاهانه شد - و تسلیم منصب هشت هزاري ذات و هشت هزار سوار دو اسپه سه اسپه فرموده صاحب صوبگي پنجاب و ملتان بقرار معهود بر آن نامدار مسلم داشتند - و بعنایت علم و نقاره و توماں و طوغ سر افتخارش بارج عیوق بر افراشته بپایهٔ وکالت مطلق که بالا ترین مناصب است و رفیع ترین مراتب سرافراز و ممتاز ساختند - و مهر اوزک که همانا باعتبار نام اکرم و اسم عظم حضرت سلیمان مکاني هم عصر خاتم معظم سلیماني است - و مدار تنفیذ مناشیر و تمشیت امور کلي و جزوي ملکي و مالي این کشور اکبر بدان آصف عهد سپرده بتازگي مرتبه آصفي موري و معنویش بخشیدند - مجملا مراتب عنایت بجای رسانیدند که از مبداء آفرینش تا الحال از هیچ بادشاهی بنسبت به هیچ دولت خواهی خاصه درین دولت کدهٔ همایون بمنصهٔ شهود جلوهٔ نمود ننموده - و سر جملهٔ آن عواطف بیکران اختصاص بخشیدن آن والا جناب است بخطاب عمو که تاج جمیع اسامي و سر همه القاب است - و الحق ازین عنایت خاص نصاب اعظام و اجلال آن عضد الخلافت به نهایت مرتبهٔ کمال رسید و بدین مایهٔ سرشار سرمایهٔ مباهات ابدي و مادهٔ افتخار سرمدي این سلسله تا روز نشور آماده گردید - بعد آن شایسته خان خلف آن خان منیع مکان سعادت بساط بوس پذیرفته بمنصب پنجهزاري ذات و چهار هزار سوار و عنایت خلعت و خنجر مرصع و شمشیر مرصع و علم و اسپ و فیل بلند آوازگي یافت - آنگاه

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
सत्यमेव जयते · भारत सरकार

النصيب سلطان اورنگ زيب از روى كمال ادب انديشي و سعادت منشي وظايف احترام و اكرام اين عالي مقام كما ينبغي بجا آورده هفت صد مهر و هفت صد روپيه بعنوان نذر و موافق اين مبلغ باسم تصدق بنظر اقدس درآوردند - چون نظر انور آن منظور انظار عنايت آفريدگار از ديدار شاهزادهاى والا مقدار نور افروز گشت - بحكم غلبهٔ افراط محبت و اقتضاى استيلاى شدت شوق خويشتن داري را درميانه راه نداده بيخودانه از جا در آمده يک يک را تنگ در آغوش كشيده مدتى مديد از معانقهٔ آن تازه گلهاى گلبن اميد رايحهٔ مزيد حيات جاويد بمشام آرزو ميرسانيدند - بعد ازآن دستور آعظم ارسطوى عهد آصف وقت آصف خان مراسم بندگي و لوازم پرستاري زياده از وظايف معهوده بجا آورده هزار مهر و هزار روپيه بعنوان نذر و موازي اين بصيغهٔ تصدق و خوانى مالا مال از اقسام نوادر جواهر برسم نثار از نظر انور گذرانيد - شاهنشاه مهربان قدردان از راه جوهر شناسي گوهر كمياب وفا و جواهر گران قدر حقيقت آن درست ارادت صافي عقيدت را ببالاى جهروكهٔ والا كه معراج ترقي بخت بلندان و اوج رفعت سعادت مندان است - طلب فرموده بعنايت رخصت قدمبوسن اقدس اختصاص دادند - و از روى كمال عنايت و نهايت اعظام و اجلال سر آن سپاه سالار را كه سرشار نشهٔ هوا خواهي بود بهر دو دست اقدس برداشته سر بلندي دوري و معنوي بخشيدند - و بمقتضاى افراط شفقت و مرحمت قطع نظر از رعايت جانب ظاهر و حفظ مرتبهٔ صورت نموده آن شايستهٔ مراحم بى پايانرا بآغوش نوازش و عاطفت درآوردند و انواع دل جوئي و تفقدى گونا گون بجا آورده در باب آن خان والا شان مراعات جانب بجاى رسيد كه باعث حيرت نظارگيان شد - پس ازآن بسروپاى خاص اختصاص بخشيده آنگاه چارقب مرصع بقيمت يک لک روپيه و خنجر مرصع

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA · संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार

فیروز شده از ذرق ملاقات اولاد قدسي نژاد و والد والا قدر و والدهٔ ماجده تا بوقت شام خوش وقت و شادکام بوده - چون صدر نشین طارم چارم آهنگ شبستان مغرب نمود - و شاهد زمانه برقع مشک‌فام ظلام بر رو فروهشت - نواب مهد علیا با سایر حجاب گزینان نقاب عصمت مسند نشین عماري‌هاي زرکار و محفهای گوهر نگار گشتند - و بدولت سرای خلافت معاودت فرموده برقرار معهود بانوی مشکوی دولت و شمع شب افروز شبستان سلطنت شدند *

روز دیگر که عبارت از پنجشنبه بیستم اسفندار موافق دوم رجب است سایر ارکان دولت و اعیان حضرت از وزرای رفیع مکان و امرای عظیم الشان حسب الحکم باستقبال آن شهسواران عرصهٔ دولت شتافته بعد از دریافت سعادت ملازمت در رکاب دولت روانهٔ درگاه گیتي پناه شدند - و شاهزاده‌های کامگار و سپه‌سالار نامدار بآئین شایان و توزک نمایان داخل دولتخانهٔ دارالخلافه گشته خواستند که سعادت استلام عتبهٔ کرسي مرتبه اندوزند - خدایگان عالم و خدیو روزگار مانند آفتاب جهانتاب بدستور هر روز از مشرق جهروکهٔ عام و خاص والا طلوع فرخنده فرموده بنازگي عالم آرا و جهان افروز گشتند - و نخست نخستین گوهر سحاب خلافت کبری گزین نو باوهٔ حدیقهٔ سلطنت عظمی بادشاهزادهٔ نیکو محضر بلند اختر شاهزاده دارا شکوه آداب معهود بجا آورده یکهزار مهر و یکهزار روپیه بعنوان نذر و موازي این مبلغ بطریق تصدق از نظر انور گذرانیدند - بعد ازآن شاهزادهٔ عالي قدر والا مقدار شاه شجاع مراسم کورنش و تسلیم و لوازم تعظیم و تکریم سدهٔ خلافت بتقدیم رسانیده هشت صد و پنجاه مهر و هشت صد و پنجاه روپیه برسم نذر و مساوي مبلغ مذکور بصیغهٔ تصدق پیش کردند - آنگاه شاهزادهٔ والا جاه سراپا خرد بالغ فرهنگ کامل نصاب تام

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार

بادشاهزادهای کامگار بآهنگ دریافت سعادت بساط بوس با سایر سپاه نصرت پناه و جمیع خیل و حشم بتاریخ نوزدهم اسفندار مطابق غرة شهر رجب سنه هزار و سي و هفت هجري از لاهور روان شده - چون کوکبهٔ جاه و جلال آن فرخنده کوکب بروج اجلال را در نزدیکیهای دار الخلافه اتفاق نزول افتاد - و خبر قرب وصال و وصول آن یوسفان کنعان اقبال و قبول که در مدت دوري صوري از ملازمت قبلهٔ حقیقي و خدای مجازي خویشتن حرمان نصیب و بی شکیب بودند بنواحي آن مصر عزت رسید - حضرت مهد علیا ممتاز الزماني بحکم استیلای شدت اشتیاق که لازمهٔ بعد عهد فراق و مقتضای قرب مدت وصال است - به نواب قدسیه القاب بیگم صاحب و نور دیدهٔ خلافت سلطان مراد بخش و دیگر بیگمان عالي مکانت والا مکان حسب الاجازهٔ سلیمان زمان بقصد استقبال والدین مکرمین و دریافت لقای فرخندهٔ شاهزادهای همایون قدم عیسی دم متوجه شدند - و ازآن سو خان جمشید مکان آصف خان در خدمت شاهزادهای اقبالمند از سرزمین فردوس آئین بهشت آباد که چون قطعهٔ بهشت سر مشق ارباب عشرت است - پا در رکاب سعادت آورده در اثنای راه در سراپردهٔ که بجهت این مطلب بر یک سمت جادهٔ ایستاده نموده بودند - اقتران نجوم سعادت لزوم فلک دولت و اقبال و اجتماع سعود آسمان جاه و جلال اتفاق افتاد - چون اسباب مواصلت دور افتادگان درآن وقت مسعود و ساعت سعادت آمود دست بهم داد - شاهزادهٔ عالیمقدار کامگار از لقای فرخندهٔ آن ولیهٔ عصر که در حقیقت برکت روزگار بودند سعادت اندوز شده از پرتو ملاقات نیرهٔ برج عصمت و درهٔ فاخرهٔ درج عظمت یعني همشیرهٔ ستیره و سایر بیگمان و شاهزاده مراد بخش خاطر افروز گشتند - و آن حمیدهٔ ستیری چند فرشته محضر خصوص ملکهٔ عهد بر مراد خاطر

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

وهزار سوار سر بلند گردید - و حسب الالتماس نواب ممتاز الزماني از سرنو رقم عفو بر صحیفهٔ جنایت و جریدهٔ جرم سیف خان کشیده منصب او که چهار هزاري ذات و سوار بود بر قرار ماند - و بیست و چهار هزار روپیه سالیانهٔ حکیم رکنای کاشي متخلص به مسیح مقرر گشت *

استسعاد یافتن شاهزادهای جوان بخت بسعادت ملازمت اشرف و کامکاري پذیرفتن عضد الخلافت آصف خان باین موهبت عظمی در رکاب سعادت آنشهسواران عرصهٔ نامداري

ای خوش آنروز که مترصد سالها از محنت انتظار بر آمده دیدهٔ امید بر روی شاهد مقصود باز کند - و حجّدا طالع بلند چشم بر راهی که بعد از روزگار بر تمنای خاطر فیروز گشته بدولت دلخواه رسد - مصداق این سیاق انجاح مراد شاهزادهای بلند اختر والا نژاد و کامروائي خان آصف صفات آصف خان است - که عمرها نقد گرامي عمر صرف برآمد این مطلب اعلی و تحصیل این کام نامي نموده بود - و قرنها بدعای شام و سحر این مراد خدا خواه از خدا درخواسته - اتفاقاً در آخر کار مدعای خاطرش بر وفق استدعا بر آمده سهم السعادت دعوتش بر هدف اجابت کارگر آمد - چنانچه همین ولا در دارالسلطنت لاهور آوازهٔ توجه قبلهٔ سعادت و وجه ارادتش یعنی موکب اقبال حضرت ظل الّهي بقرارگاه سریر بادشاهي که آویزهٔ گوش ماه تابماهي شده بود - گوش زد و هوش ربای او گشت - و از سرنو تارک دولت افراخته و چهرهٔ اقبال بر افروخته در ملازمت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

جواهر وغیرہ سامان نمودہ بپایۂ سریر آسمان نظیر ارسال داشت - و آن سید جلیل النسب بر سبیل تعجیل معاودت نمودہ درین روز از ملازمت سعادت اندوز گشت - و پیشکش مذکور را از نظر اشرف گذرانیدہ بمنصب چہار هزاري دو هزار سوار و خدمت بخشي گيري دوم و عرض مکرر و مرحمت خلعت و خنجر مرصع و علم و نقارہ و اسپ و فیل و قلم و دوات مرصع و خطاب اسلام خان از سرنو مفتخر و مامور شد - چون بعرض مقدس رسید که رانا کرن آنجهاني شد - و جگت سنگه پسرش از مدتها در دکن و کشمیر ملازم رکاب ظفر انتساب بود - و فروغ اطاعت و ارادت از ناصیۂ اخلاص و اعتقادش پرتو ظهور مي داد - بنابر آن بعنایت آن حضرت از سرنو جبهۂ بختش بداغ عبودیت یعنی تیکه که بهندي زبان عبارت از قشقۂ راجگي است زینت پذیرفت - و به تجویز اشرف بر بساط جانشیني پدر تمکن یافته بمنصب پنج هزاري پنج هزار سوار و سایر ولایاتی که در تصرف پدرش بود برو مسلم گشت - و بمرحمت سروپا و کهپوۂ مرصع و شمشیر مرصع و اسپ و فیل که ضمیمۂ مراحم عمیمه شدہ بود مصحوب راجه بیر نراین ارسال یافته سرافرازي جاوید پذیرفت *

چهاردهم اسفندار افضل خان که از فضل پروران فضیلت کدۂ شیراز است - و در هوش گزیني و فنون علوم رسمي از سایر اهل روزگار امتیاز تمام دارد - به دارالسلطنت رسیدہ بمنصب چهار هزاري ذات و دو هزار سوار و خلعت گرانمایه و خنجر مرصع و اسپ و فیل سر افتخار بر افراخت - و از پرتو تفویض میر ساماني بر قرار معهود چهرۂ اعتبار بر افروخت - و در همین روز راو دودا که از وطن بملازمت شتافته بود بدربار سپهر مدار رسیدہ چراغ دردۂ خویش از پرتو نظر عنایت اشرف بتازگي بر افروخت - و بمرحمت خلعت و خنجر مرصع و علم و منصب هزار و پانصدي ذات

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

سفلي او و اولادش درميان راجها و رايان اين سر زمين بل روى زمين تا دور دامان قيامت سربلند خواهد بود - از جودهپور وطن خود رسيدة جبين بخت بزمين سائي عتبهٔ سدرة مرتبه رسانيد - و بمنصب پنج هزاري ذات و سوار و عنايت خلعت خاصه و كمر خنجر مرصع با پهولكتاره و شمشير مرصع و علم و نقاره و اسپ و فيل سرمايهٔ مزيد كامكاري اندوخت- و همدرين روز ارادت خان از لاهور رسيدة بملازمت سعادت اندوز گشت - و بعنايت خلعت گرانمايه و خنجر مرصع و شمشير مرصع و علم و نقاره و اسپ و فيل و تفويض منصب پنج هزاري ذات و خدمت مير بخشيگري بر كام خاطر فيروز گشت - و همچنين مقرب خان و مسيح الزمان بملازمت استسعاد يافتند - چون مقرب خان مشرف بر انجام عمر بود از عنايات صورتي خديو عالم بمرحمت خلعت مشرف و مخلع و از خدمت معاف گشت - و منصب مسيح الزمان سه هزاري ذات و پانصد سوار قرار يافت - چون ابراهيم عادل خان فرمانروای بيجاپور صورت حسن مآل اين جلوه پيرای شاهد سلطنت را در آئينهٔ پيش بيني معاينه كرده از خط سيماي اين پير تعليم خرد آيات بهروزي خوانده بود - برهنموني هدايت اين سدهٔ والا را كه كعبهٔ سلاطين روزگار است مقام ابراهيم دانسته احرام توجه مي بست - و همواره به تفسير سورهٔ اخلاص پرداخته آيات عقيدت مندي را بظهور مي آورد - درينولا كه بعالم بقا شتافت و خبر آن جهاني شدن او بمسامع عليه در جنير رسيد - لاجرم بنابر ادای حقوق ارادت و اخلاص او و اظهار كمال عنايت نسبت به محمد عادل خان پسرش مفخر سادات عظام مير عبد السلام مخاطب باختصاص خان را به تفقد و دلجوئي او ارسال داشته بودند - عادل خان در برابر اين مايه عنايت كبرى نهايت تعظيم و تكريم آن رسول عظيم القدر بجا آورده پيشكشي گرانمند از انواع نفايس

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

بباقر خان و صوبهٔ اله آباد بجهانگیر قلي خان ولد خان اعظم بر قرار ماند - و چون صوبهٔ تته بشهریار تعلق داشت و بعد از سانحهٔ او چنانچه در آخر دفتر اول ایام بادشاه زادگي حضرت مذکور گشت میرزا عیسی ترخان را از گجرات بآن صوب رخصت فرموده بودند بهمان قرار برو مقرر شد - و همچنین صوبهٔ گجرات که در وقت توجه از جنیر بدار الخلافه از تغیر سیف خان به شیر خان تفویض یافته بود همچنان بحال ماند - اما فوجداري سرکارها مرزا خان نبیرهٔ خان خانان عبد الرحیم بتقدیم فوجداري سرکار قنوج اختصاص یافت - دلاور خان بفوجداري سرکار میوات و صفدر خان بفوجداري سرکار سرونج و سید بهوه بسرکار میان دو آب و ممتاز خان به مونگیر و جانثار خان بمندسور نامزد شدند - اما تفویض خدمات مالي صوبجات همین که خواجه جهان را خدمت دیواني صوبهٔ احمد آباد فرمودند - باقي صوبجات و سرکارها چنانچه مذکور شد بهمان مثابه بر متصدیان سابق مقرر گشت - و آنچه بعد ازین درین باب سانح گردد بجای خود بر وفق توفیق مدبر و منتشر امور مذکور خواهد شد *

سوانح این احیان بیست و هشتم بهمن ماه الهي که چارمین روز جلوس ابد قرین شهنشاه دین پناه بود - خان زاد خان مهین خلف مهابت خان خان خانان از دار السلطنت لاهور خود را باستلام رکن و مقام بادشاه اسلام که قبلهٔ حاجات انام است رسانیده از همه پیشتر احراز این سعادت عظمی نمود - در همین تاریخ بصوبه داري مالوه و منصب پنج هزاري پنج هزار سوار و خطاب خان زماني اعتبار گرفت - و بخلعت خاصه و خنجر مرصع و شمشیر مرصع و انعام یک لک روپیه و مرحمت علم و نقاره سر بلندي و بلند آوازگي یافته روانهٔ آن صوب شد - و پنجم اسفندار راجه گج سنگه ولد راجه سورج سنگه که به نسبت خالو زادگي این آبروی آبای علوي و امهات

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
सत्यमेव जयते · भारत सरकार
GSL

گرانقدر و سبک سنگ مي سنجند - و مرتبهٔ هر سره و ناسره از یکدیگر باز میدانند - هم در مبادي جلوس که در حقیقت خورشید وار پرتو ظل آلهي بر روی زمین گستردند - بحکم مقتضای وقت و حال بنابر آنکه پایهٔ قدر بعضی ولات از ولایاتی که آن ولا در عهدهٔ پاسباني داشتند والا تر بود - یا آنکه سر کردن آن خدمت کما ینبغي از دست ایشان بر نمي آمد - یا نظر بدیگر جزئیات امور که متصور ارباب تائید که اصحاب عقل کل اند مي باشد - و عقول ضعیفهٔ سایر احاد الناس بکنه نکتهٔ آن نمي رسد - رقم عزل بر صحیفهٔ احوال برخی از صوبه داران کشیده باقي را گذاشتند - همچنین بعضی از حکام و فوجداران را بنازگي بر نگاهباني سرکارها مامور فرموده مابقی را با جمیع متصدیان خدمات صوبجات مثل دیوان و بخشي و سایر عمال اعمال دیواني یک قلم بدستور سابق مقرر داشتند - تا آنگاه که فرصت اقتضا کند - از حساب همه بهمه حساب شمار بر دارند - و بروز نامچهٔ اطوار و اوضاع فرد فرد گذشته استیفای اعمال کلي و جزوي هریک نمایند - صوبهٔ بهار از تغیر میرزا رستم بخان عالم و صوبهٔ بنگاله از تغیر فدائي خان بقاسم خان که درین آوان بحراست اکبر آباد قیام داشت مرحمت شد - و صوبهٔ کابل و بنگش از تغیر ظفر خان که به نیابت خواجه ابو الحسن پدر خود بپاسباني آن حدود مقرر بود به لشکر خان رجوع یافت - و دار الملک دهلي از تغیر مختار خان به قلیچ خان باز گشت - اما باقي صوبها باین تفصیل بر امرای عظام بطریق معهود قرار گرفت - صوبهٔ پنجاب و ملتان بدستور سابق بر گماشتگان دستور الاعظم یمین الدوله امین الملة آصف خان مقرر گشت - و بندر لاهري برسم انعام بآن خان عالیمقام مرحمت شد - صوبهٔ دکن بخان جهان لودهي و صوبهٔ مالوه بمظفر خان معموري و صوبهٔ کشمیر باعتقاد خان و صوبهٔ اودیسه

زین خان خلعت و منصب هزاري پانصد سوار - اکرام خان ولد اسلام خان شیخ زاده خلعت و منصب هزاری ذات و پانصد سوار - جیت سنگه خلعت و منصب هزاری ذات و پانصد سوار - سزاوار خان ولد لشکر خان خلعت و منصب هزاري پانصد سوار - شادي خان اوزبک خلعت و منصب هزاري چهار صد سوار - خنجر خان چور آقاسي خلعت و منصب هزاري چهار صد سوار - اهتمام خان خلعت و منصب هزاري دو صد و پنجاه سوار و چهار هزار روپیه نقد - شیخ فرید خلعت و منصب هزاری دو صد پنجاه سوار - شیر زاد خویش خان عالم خلعت و منصب هزاري ذات و چهار صد سوار - ترکتاز خان خلعت و منصب هزاري دو صد و پنجاه سوار و چهار هزار روپیه نقد - رشید خان خواجه سرا خلعت و منصب هزاري دو صد سوار و چهار هزار روپیه نقد - بالجمله عنایات آن حضرت که در روز جلوس مبارک نسبت بامرای صدر وقوع یافت بدستور تفصیل مذکور است - و انواع عواطف که بامرای نامور و سایر بندهای رو شناس بعد ازین تاریخ سمت بروز و ظهور خواهد یافت در مقام خود مذکور خواهد شد *

بیان عزل و نصب بعضی از امرای عظام که هنگام جلوس مبارک به نگاهبانی صوبجات و فوجداری سرکار اشتغال داشتند و برقرار داشتن باقی ایشان

جهاندار عدل پرور که از تمیز رای عالم آرای و بصیرت ضمیر گیتی پیرای میزان پله سنج و معیار عیار شناس در دست گرفته پایهٔ مقدار هر

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

خواجه جهان خلعت و اسپ و منصب دو هزاري ششصد سوار - اعتماد خان خواجه سرا خلعت و منصب دو هزاري پانصد سوار - سید یعقوب بخاري خلعت و منصب هزار و پانصدي ذات و هزار سوار - ستر سال کچواهه خلعت و علم و منصب هزار و پانصدي ذات و هزار سوار - جکمال راتهور خلعت و منصب هزار و پانصدی ذات و هفتصد سوار - سید عالم بارهه خلعت و منصب هزار و پانصدي ششصد سوار - زبردست خان خلعت و منصب هزار و پانصدي ششصد سوار و هشت هزار روپیه نقد - حیات خان ولد علي خان ترین از بندهای روشناس خلعت و منصب هزار و پانصدي ذات و پانصد سوار و شش هزار روپیه نقد - جهان خان کاکر خلعت و منصب هزار و پانصدي ذات و پانصد سوار و پنج هزار روپیه نقد - نوبت خان خلعت و منصب هزار و پانصدي چهار صد سوار و پنج هزار روپیه - یکه تاز خان خلعت و منصب هزار و پانصدي چار صد سوار و پنج هزار روپیه نقد - معز الملک خلعت و منصب هزار و پانصدی ذات و ششصد سوار - هردی رام کچهواهه خلعت و منصب هزار [و پانصدی پانصد سوار] (۱) ابراهیم حسین مخاطب بمرحمت خان خلعت و منصب هزار و دو صدي پانصد سوار - میرزا خان ولد زین خان کوکه خلعت و منصب هزار و دو صدي ذات و پانصد سوار - عثمان خان خلعت و منصب هزار و دو صدي ششصد سوار - راجه دوارکا داس کچهواهه خلعت و منصب هزاري هشت صد سوار - بهگوان داس خلعت و منصب هزاري ششصد سوار - راجه رامداس خلعت و منصب هزاري ذات و پانصد سوار - کرم الله ولد علي مردان خان بهادر خلعت و منصب هزاري پانصد سوار - مغل خان ولد

(۱) ع [و دو صدي شش صد و پنجاه سوار] ل

بیتهلداس ولد راجه گوپال داس کور از جمله بندهای معتبر جانسپار خلعت و خنجر مرصع و علم و اسپ و فیل و منصب سه هزاري هزار و پانصد سوار و سي هزار روپیه نقد - صفدر خان خلعت و خنجر مرصع و علم و اسپ و فیل و منصب سه هزاري هزار و پانصد سوار و بیست و پنج هزار روپیه نقد - قلیچ خان خلعت و خنجر مرصع و اسپ و علم و فیل و منصب دو هزار و پانصدی هزار و پانصد سوار و بیست و پنج هزار روپیه نقد - سید بهوه مخاطب بدیندار خان خلعت و خنجر مرصع و علم و اسپ و منصب دو هزاري هزار و پانصد سوار - احمد بیگ خان خلعت و اسپ و منصب دو هزاري ذات و هزار پانصد سوار - بابو خان کرائي خلعت و خنجر مرصع و منصب دو هزاری هزار و پانصد سوار - مختار خان خلعت و منصب دو هزاري ذات و هزار و دویست سوار - رضا بهادر مخاطب بخدمت پرست خان از جمله غلامان خاصه بعنایت خلعت و خنجر مرصع و اسپ و فیل و بیست هزار روپیه نقد و منصب دو هزاري ذات و هزار و دویست سوار و خدمت والای میر توزکي و مرحمت عصای مرصع انگشت نما گشت - علي قلي درمن بخلعت و علم و منصب دو هزاري هزار و دویست سوار - یوسف محمد خان خلعت و خنجر مرصع و علم و اسپ و فیل و پانزده هزار روپیه نقد و منصب دو هزاري هزار سوار - جان نثار خان خلعت و خنجر مرصع و علم و اسپ و فیل و دوازده هزار روپیه نقد و منصب دو هزاري هزار سوار احداد خان مهمند خلعت و خنجر مرصع و علم و اسپ و فیل و ده هزار روپیه نقد و منصب دو هزاري [۱] [ششصد] ع سوار - نور الدین قلي خلعت و منصب دو هزاري [۲] [پانصد] ع سوار - ملا خواجه خوافي بخطاب

(۱) ع [هشتصد] ل (۲) ع [هفتصد] ل

پذیرفت - وزیر خان بعنایت خلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و فیل و منصب پنج هزاري سه هزار سوار و انعام یک لک روپیه مرحمت پذیر شد - سید مظفر خان بخلعت و خنجر و شمشیر مرصع و نقاره و اسپ و فیل و منصب چار هزاري ذات و سه هزار سوار و هشتاد هزار روپیه نقد مدعا در کنار و برمدعا یافت - و هر کدام از راجه جی سنگه و میرزا خان بن شاه نواز خان ولد خان خانان عبد الرحیم بمنصب چار هزاري ذات و سه هزار سوار و خلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و فیل بلند پایگي اندوختند - و بابو خان برنج بعنایت خلعت و خنجر مرصع و علم و اسپ و فیل و منصب چار هزاري ذات و دو هزار و پانصد سوار و پنجاه هزار روپیه نقد کامروائي یافت - راوسور بهوریته زمیندار بیکانیر خلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و فیل و منصب چار هزاري دو هزار و پانصد سوار - دلیر خان بارهه خلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و فیل و منصب چهار هزاري ذات و دو هزار و چهارصد سوار - بهادر خان روهیله خلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و فیل و منصب چهار هزاري ذات و دو هزار سوار و پنجاه هزار روپیه نقد - میرزا مظفر کرماني خلعت و خنجر مرصع و علم و اسپ و فیل و منصب چهار هزاري ذات و هزار و پانصد سوار و سي هزار روپیه نقد - راجه بهارت بندیله خلعت و خنجر مرصع و نقاره و منصب سه هزاري ذات و دو هزار و پانصد سوار - مصطفی خان ترکمان مخاطب به ترکمان خان خلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و منصب سه هزاري دو هزار سوار - سردار خان خلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و فیل و منصب سه هزاري ذات و دو هزار سوار و سي هزار روپیه نقد - بهار سنگه بندیله خلعت و خنجر مرصع و منصب سه هزاري دو هزار سوار - راجه

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

آن و خطاب‌های مناسب و خلعت فاخره و سلاح گرانمایه مثل شمشیر و خنجر مرصع و امثال آن و علم نقاره و تومان و طوغ و اسپ با ساخت زرین و فیل با یراق سیمین و انعام نقد و نظایر اینها بتفاوت مراتب کمیت و کیفیت فراخور حال هر یک نواختند - بنابر آنکه تفصیل این مراتب چون بآساني دست نمي دهد - و ظرف تقریر و تحریر از قرار واقع متحمل آن نمي تواند شد - و مراحم بی پایان که نسبت باحاد سپاه و اثنر خدم و حشم و ارباب استعداد و استحقاق از انعام نقد و اضعاف مراتب بظهور رسیده - آن خود امریست بیرون از احتمال احاطهٔ دایرهٔ امکان - لاجرم دربین مقام عنایاتی که نسبت بامرای عظام تا هزاري منصب واقع شده بقید تحریر در آورده باقي را ناچار از قلم مي اندازد *

مهابت خان از مرحمت خطاب والای خان خانانی و سپه‌سالاری و خلعت خاص با چار قب طلا دوزي و خنجر مرصع و شمشیر مرصع و علم و نقاره و تومان و طوغ و اسپ خاصه مزین بزین طلا و فیل خاصگي با یراق سیمین و پوشش مخمل زربفت و ماده فیل و چهار لک روپیه نقد و منصب هفت هزاری هفت هزار سوار دو اسپه سه اسپه سرافراز صورت و معني گشت - خان عالم بخلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و فیل و منصب شش هزاري ذات پنج هزار سوار رایت افتخار بر افراشت - قاسم خان بخلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و فیل و منصب پنجهزاری ذات و سوار ازآنجمله دو هزار سوار دو اسپه سه اسپه و تسلیم صوبه داري بنگاله بتازگي اعتبار یافت - لشکر خان بخلعت و خنجر مرصع و علم و نقاره و اسپ و فیل و منصب پنج هزاری ذات [...](۱) نوازش

---

(۱) ن [و سوار و انعام یک لک روپیه] ل

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

و حقیقت و حق شناسان نمک و حق عنایت در دست بود - هرگاه نقد اخلاص درست مرشد پرستی از خلاص آزمون بیغش و خالص برآید - اگراز پرتو عنایت نمایان چون زر ناب چهرهٔ امید بسرخروئي و رو شناسي جاوید برافروزد بجا - و قدر و مقدار اعتماد و اعتبار وفاداري بمیزان امتحان و اختیار سنجیده آید - اگر از فیض عاطفت سرشار مانند در شاهوار ارجمندي ابد و اعتبار سرمد اندوزد سزا *

فهرست برخی از عنایات بادشاه عالم صورت و معني که درعنفوان جلوس اقدس نسبت بامرای حضور بظهور آمده سوای صوبه‌داران و امثال ایشانکه در دربار جهان مدار حاضر نبودند

خدیو مالک رقاب اعظم سایهٔ پایندهٔ آفریدگار عالم عظم شانه و سلطانه که بنابر اقتضای عنایت ازلي و لطف جبلي بسایر صفات آراسته خاصه بفیض وجود مفیض الجود - امید که از لطف کامل آن حضرت متصف بدوام و خلود نیز گردند - پیوسته بمقتضای ذات کامل صفات در افاضهٔ فیوضات نسبت بفقیر و غني و سایل و مستغني با وسایل و بی وسایل بر یک نسبت و یک حال آمده - درین احیان که جلوس اقدس رو داده وسایل بخشش و بخشایش مهیا و آماده شد - و دست آویز داد و دهش بدست آمد - کف جود مانند درهای خزاین عامره بل ابواب مخازن و معادن کشاده مخزونات کان و مکنونات دریا را نیز بعموم عوام و خواص عطا فرمودند - از جمله امرای عظام را باحداث مناصب و افزایش درجات

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

نداده رخنه در سد روئین رسوخ عزم متین نینداختند - لاجرم امروز بر مطلب خویش فیروز گشته و کار بکام و گردش روزگار بر وفق مرام ایشان شده بمناصب و مراتب والا رسیدند - و صاحب صوبهٔ ولایات گردیده دقایق رتبهٔ قدر و منزلت و درجات رفعت شان و شوکت بعالم بالا رسانیدند - بالجمله اسمای جمعی از اعیان این وفا کیشان بنابر آنکه سرمایهٔ مباهات و افتخار جاودان اولاد ایشان باشد درین فهرست خرد نامهٔ آداب ثبت مي نماید برین موجب *

سید مظفر خان - اسلام خان - وزیر خان - فلیچ خان - بهادر خان روهیله - معتقد خان - صفدر خان - دلاور خان بریچ - سردار خان - راجه بیتهلداس کور - یوسف خان تاشکندي - راجه متروپ کچهواهه - میرزا مظفر کرماني - میر شمس - رضا بهادر - جان نثار خان - یکه تاز خان - اخلاص خان - خواجه جهان خوافي - اعتماد خان خواجه سرا احداد خان مهمند - زبردست خان - ترکتاز خان - نوبت خان - رشید خان خواجه سرا - شرزه خان - یکدل خان خواجه سرا *

الحق این حکایت شناسان سپاس گذار و پرستاران وفا آئین جانسپار استحقاق اینگونه عنایات گوناگون که در حق ایشان بظهور رسیده دارند - و این مایه مرحمت نمایان و این پایه عاطفت بی پایان که دربارهٔ این گروه پا بر جا ثابت قدم که در عرصهٔ جانفشاني و سر بازي هیچ جا سرموی پای کم نیاورده اند - بسیار بجا و بغایت بموقع واقع شده - و چگونه چنین نباشد که شاهنشاه حق آگاه وفا طلب حقیقت خواه بمقتضای مرتبهٔ ظل الهي مراتب داد و دهش را بجائی رسانیده اند - که بخشش آنحضرت را سبب و موجبی درکار نیست - چه جای آنکه درین مقام این گونه بهانه و دست پیچی که عبارت است از ادای حقوق ثابت قدمان عرصهٔ وفا

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति विभाग · भारत सरकार
CSL

مشعله افروز فطرت اشراقیان - دانش آموز طبیعت مشائیان - قدوهٔ خوانین بلند مکان - مبارز الملت یمین الدوله آصفخان *

و چون آن عضد الدوله در عهد حضرت جنت مکانی هفت هزاری هفت هزار سوار دو اسپه سه سپه منصب داشت - غایبانه به هزاری ذات و هزار سوار دو اسپه سه اسپه اختصاص بخشیدند *

فهرست اسامی جمعی از سعادت مندان ارادت کیش که بنابر سلسله جنبانی دولت جاودانی در رکاب ظفر انتساب این برگزیدهٔ عنایات حضرت ذوالجلال از مبادی ایام فترت تا هنگام جلوس سریر خلافت مصیر همه جا حاضر بودند

چون این نیک اختران سعادت یار بحکم بهبود جوئی همت والا نهمت و کار طلبی عقل به اندیش در رکاب سعادت همه جا همراهی گزیده دقائق جانفشانی و سربازی باقصای درجات امکان رسانیده - خاصه آنانکه بکار فرمائی طالع ارجمند و رهنمائی بخت بلند از نقطهٔ اول شاهزادگی تا انجام کار که محیط چرخ دوار بکام اولیای دولت گردید - و از جلوس ابد پیوند پایدار حق بمرکز خود قرار گرفت - پرکار وار پای از سر ساخته در هر مقام گام ثبات و استقرار برجا داشتند - چنانچه از گردشهای نا ملایم روزگار و تقلبات بی پرکار لیل و نهار ملول نگشته کسل و تهاون را سنگ راه نساختند - و از بلندی و پستی مسالک طلب فتور و سستی بخود راه

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

* بیت *

لله الحمد که آن نقش که خاطر میخواست
آمـــد آخـــر ز پس پردهٔ تقدیر بـــرون

امیدواریم که الله تعالی بادشاهی کل هندوستان را که بمحض کرم خود بما عنایت نموده بر بادشاه شما و شما که شریک غالب این دولت اید مبارک گرداند - و روز بروز فتوحات تازه و نصرت‌های بی اندازه نصیب ما شود - و شما هم بعمر طبعی رسیده از دولت ما دولت‌های عظیم یابید *

آنگاه از راه دقیقه سنجیهای قدر شناسی و مرتبه دانی القاب هریک از عمده‌های دولت و اعیان حضرت را خود بعبارت خاص مقرر فرمودند که منشیان بلاغت نشان در فرامین مطاعه و امثال آن بجنس بنویسند - تا حق مرتبهٔ هر یک از بندهای خاص بموقع خود ادا شده باشد - و ارباب انشا القاب زیاده از قدر و کمتر از پایهٔ همگنان نفویسند - از جمله القاب یمین الدوله بهمین عبارت مقرر شد - اعتضاد خلافت و فرمانروائی - اعتماد سلطنت و کشورکشائی - نص خاتم ابهت و بختیاری - آب گوهر حقیقت و جان سپاری - طراز آستین ابهت و جلال - گوهر سریر دولت و اقبال - مقدمة الجیش معارک جهانستانی - تقدمة العیش کام بخشی و کامرانی - مونس وحدت سرای حضور - محرم خاص الخاص سرایر سرور - ذوی الخصایل الرضیه و الشمایل المرضیه - صاحب الکمالات الصوریه و المعنویه - مستشار دولت خاقانی - موتمن بارگاه سلطانی - انجمن آرای محفل انس - صدر نشین بساط قدس - همدم دلکشای مجلس خاص - محرم خلوت سرای وفا و اخلاص - دقیقه یاب سرایر بادشاهی - رمز شناس عالم مزاجدانی و آگاهی - مورد الطاف شاهنشاهی - مرجع عواطف ظل الهی - جوهر مرات حقیقت و وفا - فروغ شمع یکرنگی و صفا -

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

رو شناس گردید - درست مغربي آفتاب چون از شرف سکه محروم است - هر شب مانند زر لیئمان خاک بر سر میکند - و زر تمام عیار ماه چون از نام او مایوس است بارجود تمامي هر ماه گداختن میگیرد *

بالجمله اول فرمان که صدور یافت منشور افتخار ابدي و اعتبار سرمدي یمین الدوله عضد الخلافت آصف خان بود - که از روی عاطفت و عنایت بدستخط خاص که خط آفتاب از رشک آن تافته گردد نگاشته آثار مهرباني را بر روی روز افگندند - و هر سطری از آن فرخنده منشور که نسخهٔ سورهٔ نور بود - سرمه سای چشم اقبال گشته از بهر پرواز مفاخرت آن همای اوج سعادت شاه بالی گردید *

نقل فرمان مذکور

دانای رموز سلطنت عظمی - واقف اسرار خلافت کبری - سر خیل یکرنگان وفادار - سلالهٔ یکجهتان حق گذار - کار فرمای سیف و قلم - مدبر امور عالم - زبدهٔ خوانین عالیشان - قدوهٔ امرای بلند مکان - عضد الخلافت یمین الدوله - عموی بجان برابر آصف خان - در امان حضرت ملک منان بوده بدانند - که در چهارم گهري روز مبارک دوشنبه بیست و پنجم بهمن ماه موافق هشتم جمادي الثاني سنه هزار و سي و هفت هجري بمباركي و فیروزي در دار الخلافت اکبرآباد جلوس میمنت مانوس بر تخت سلطنت و سریر خلافت واقع شده - و بدستوری که معوض داشته بودند لقب را شهاب الدین قرار دادیم - چنانچه نام مبارک ما را بعنوان شهاب الدین صاحب قران ثاني شاهجهان بادشاه غازي درخطبه که درین روز بلند آوازه گردانیدند درج نمودند - و سکه هم بهمین نام مبارک زده شد *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार

هیکل آیات رحمت گشته - تا بنام جنت مکانی و اسامی هشتگانهٔ اجداد پاک نژاد زینت داشت بنه سپهر در آفاق اوج گرای شهرت بود - و درین ایام که از نام نامی حضرت سلیمان مقامی که بعنایت آلهی از روی آثار عظیمه وسط حقیقی آن نگین سعادت قرین شبیه خاتم جم گشته - بانتظام این اسم سامی در سلک اسامی آبای والا گهر مظهر عقول عشره و معنی زر ده دهی صورت پذیرفت و خطاب عشرهٔ مبشره یافت - و در معنی آفتابی در نه سپهر جلوه‌گر گردیده که نام افلاک که ابای علوی اند روشن کرده است - و در سلسلهٔ مقولات عشره جوهر که مطلب بالذات ازست پدید آمد - و حکم گردید که بر یک روی روپیه و مهر کلمهٔ طیبه که آرایش حاشیهٔ خاطر کامل عیارانست نگارش نمایند - و در حاشیه نام نامی خلفای راشدین که اربعه متناسبهٔ حساب خلافت اند طرازش دهند- و در روی دیگر اسم سامی و القاب نامی بادشاه نامدار آرایش بخشد - زهی فرخنده نامی که آسمان بزرش میگیرد و از شادی چون نقش سکه بر خود می بالد - درست مغربی آفتاب و مهر تمام عیار بدر که سال و ماه در رشتهٔ بروج صرافان قضا و قدر روانست - از رشک یکی قلب و دیگری غیر سال برآمده - سخن در وصف او درست گفته می آید - و معنی در ستایش او تمام عیار گفته میشود - اگر سخنور را چون نام همایون خویش بزر برکشد می سزد - الحمد لله که زر نیز در عهد مبارکش چاریاری گردیده بکردار قلب سره ارباب قبول بذکر کلمهٔ طیبه و اسامی خلفا می پردازد - و کیمیا ساز سپهر صنعت اندیش که پیوسته عمل شمسی و قمری در پیش دارد - از تمام عیاری آن زر و سیم مسکوک در حیرت افتاده هر شام و صبح زر و سیم ماه و مهر را در کیسهٔ خود پنهان می سازد - اشرفی از نام اشرف چندین مایه شرف گرد آورد - و روپیه از القاب اقدس بهزاران سعادت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

مشتی دست خوش حوادث دهر ناپایدار و مفتون آخر الزمان را در عهد چنین جهانبانی اسلام پرور دیندار دادگر بادشاهی کامل سخا تمام جود رعیت پرور در عرصهٔ وجود جلوه‌گر نموده - که ورع و پرهیزگاری آن حضرت درین مرتبه - و سایر مکارم اخلاق در مرتبهٔ که اگر بمثل تا روز شمار بل تا نقطهٔ آخر ابد مراتب کیف و کم آن بشمار درآید - عقود انگشتان از عقد آن بفرساید - و درجات اعداد نامتناهي از فرط تعداد بپایان برسد - هنوز هیچ از مراتب آن بحساب در نیامده باشد - فحمداً لله ثم حمداً له - و امر جلیل القدر از موقف خلافت در باب ارسال احکام جهان مطاع باعیان دولت که درینولا در صوبجات ولایات دور دست بوده هنوز سعادت حضور در نیافته بودند عز ورود یافت - و عنوان آنها بطغرای غرای ابو المظفر شهاب الدین محمد صاحبقران ثاني بادشاه غازي موشح و مزین شده بمهر اوزک اشرف مختوم و مشرف گردیده - و آن خاتمی ست معظم که سجده گذاران دولت و اقبال را مهر نماز است - وسپهر فرخي و فرخنده‌گي را آفتاب فروغ پرداز - گرداب دریای حشمت و اجلالست و عینک دیدهٔ دولت و اقبال - خاتم سلیمان زیردست اوست و نگین آفتاب مهر پرست او - هم صاحب دستگاه است و هم صاحب یسار - بر ایادي دسترس تمام دارد - امروز دستیکه او دارد ببالا دستي انگشت نماست و چون خورشید نامور و نور پیرا - چرا دست از پنجهٔ آفتاب نبرد که نام همایون بادشاهي خط جبین او گشته - و اسم فرخندهٔ شاهنشاهي سر نوشت او گردیده - چشم بد دور که شخص اقبال را بمثابهٔ چشم است و شاهد منشور را دیدهٔ سرمه ناک - همانا نقش آن آبحیات است که در سیاهي جا مي کند - یا کعبه که تن بسیاهي در میدهد - یا نور دیده که بسیاهي در مي آید - نقش او با فرخ فالي درست نشسته - و عکس او بر فرمان مرحمت عنوان

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

باب بمثابهٔ اهتمام دارند - که همدرین روز سعادت افروز که روی سریر شاهنشاهي از پرتو جلوس فرخندهٔ آنسرور زیور فر آلهي گرفت - نخستین امری که از موقف خلافت پیرایهٔ صدور پذیرفته حلیهٔ نفاذ یافت - نهي سجدهٔ تعظیم است که از عهد حضرت عرش آشیاني مقرر و معهود شده بود - چنانچه هرگاه بندهای درگاه از ادراک سعادت ملازمت امتیاز مي یافتند - یا باحراز نوعی از عنایات سرافراز مي گشتند - از روی تعظیم براه تکریم در آمده سجده بجا مي آوردند - و این دستور تواضع در ملل سابقه بمنزلهٔ سلام بود و همدست دستبوس - و سجدهٔ قدسیان آدم علیه السلام را و سجدهٔ حضرت یعقوب و اولاد امجاد بطریق تعظیم و تکریم حضرت یوسف صدیق را ازین دست بوده - چون فروغ ناصیهٔ رسالت جبهه افروز ظهور گردید - آیتهای سابق صورت نسخ پذیرفت - درینوقت که حضرت شاهنشاهي سایهٔ اقبال بر سر تخت و تاج انداختند - بنابر آنکه از راه کمال تقوی و پرهیزگاري در اکثر امور مباحه نیز نهایت خویشتن داري مي فرمایند - چه جای امور منهیه راضي باین معنی نشده عموم مردم را ازآن ممنوع فرمودند - و شبستان هند را از سرنو به پرتو چراغ شریعت محمدي نور آگین ساخته بجای سجده و زمین بوس چهار تسلیم حکم فرمودند - و پاک گوهران دودهٔ سیادت و منتخبان اهل بیت ناظم دیوان رسالت را و مسند آرایان محفل علم و مرحله پیمایان جادهٔ فضل و پیوند گسلان علایق و درویشان کامل که بپایهٔ حقیقت شناخته اند - از ممر آنکه سزایش تعظیم و شایستگي تکریم دارند ازین دست تواضع که باعث شکسته رنگي شان این طبقه است معاف فرموده مقرر نمودند - که دروقت دریافت ملازمت بسلام نماز ادب را تمام نموده هنگام وداع مصحف اخلاص بر فاتحه ختم نمایند - زهی عنایت ایزدي که ما

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

بیان نخستین امری که ازآن قدوهٔ سلاطین اولی الامر صدور یافت و ذکر ارسال فرامین و احکام قضا نفاذ به سایر اعیان دولت و ولات و حکام هر ولایت

سزاوار مرتبهٔ ظل الٰهي سر افرازی بود که چون بپایهٔ سلطنت رسیده پای بر مدارج رفعت و دولت نامتناهي نهد - هرآئینه پاس حدود و احکام نوامیس الٰهي کماهي حقها بدارد - و حفظ مراتب اوامر و نواهي شریعت حضرت رسالت پناهي صلوات الله و سلامه علیه و علی آله و اصحابه بدآنسان که شاید و باید بجا آرد - چنانچه درین طریقه بنحوی از راه ادب و اندام و طریق تعظیم و احترام درآید - که بهیچ وجه امری از امور که مشعر بل موهم دلیري و گستاخ روئي باشد ازو سر نزند - و ارتکاب شیوهٔ که شبیه بل مشتبه به بیروشي و بیطریقي باشد بهیچ باب تجویز ننماید - خصوص قوانین ناپسندیده نما که در ظاهر نظر و بادي رای اشتباه آن باوضاع و اطوار مبتدعه نکوهیده آئین باشد - تا عموم مردم که در سلوک طریق شریعت و طریقت حقیقت مذهب ملوک میدارند - بدستوری که سابقاً مذکور شد - بپیمانهٔ پیروي ایشان رفته رفته بوراههٔ انحراف پیش نگیرند - چنانچه اکثر انواع بدع در پاستان روزگار باین نوع ابداع شده - المنة لله تعالی و تقدس که اعلی حضرت ظل سبحاني صاحب قران ثاني از مبداء احوال فرخنده فال تا الحال پیوسته بر وفق احکام کتاب و سنت اطاعت و طاعت پیشه کرده اند - و طریقهٔ متابعت پیروي حضرت رسول صلی الله علیه و علی آله و صحبه و سلم پیش گرفته درین

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

عزیز کردهای الٰهي و برگزیدهای عواطف نا متناهي یعني این سلسلهٔ دولت و دین که سر حلقهٔ آن صاحبقران نخستین و همین حضرت صاحبقران دومین است - چنانچه بوجود کامل آنحضرت مصداق تلک عشرة کاملة و همعدد عشرة مبشرة اصحاب حضرت خیرالبشر شده - اول جمادی الثاني سنه هزار و سي و هفت هجري را مبتدای این تاریخ بی منتها اعتبار نمودند - و قرار دادند که هر ده ساله احوال سعادت مآل در اقبالنامه که حسب الحکم اشرف نگاشتهٔ قلم سخن سنجان بلند قدر مثل وزیر اعظم سعد الله خان و وحید الدوران شیخ حمید گشته - و خامهٔ تقدیر از نام نامي آن حضرت بپادشاهنامه تعبیر نموده - در دفتری جداگانه ایراد نمایند - چنانچه بدستور مذکور وقایع هر سال که از سوانح سال دیگر جدا شده یکجا سمت ذکر پذیرفته از آغاز جمادی الثانیه آن سال ابتدا یافته باین عنوان مثلاً معنون و معین گردید - که آغاز سال اول از دور اول - آغاز سال دوم از دور اول - و همچنین تا آخر آن دور که سال دهم است - و برین قیاس دور دوم و ادوار دیگر که نهایت آن آخر زمان و مفتهای عدد باد - چون این ضعیف را نظر بر نگارش حقایق احوال آن ملک الملوک ملک خصال بود - و مقصد اصلي جز به تحریر خصوصیات مآثر و مکارم خصوص کارنامهای آن خدیو کامگار که شیخ حمید و عزیزان دیگر متعهد بیان و متکفل اتیان نموداری ازآن شده اند - لاجرم خامهٔ وقایع نگار درین خرد نامهٔ ادب آئین راضي بنگارش ده ده ساله احوال جدا جدا نشده از آغاز جلوس مبارک تا انجام روزگار فیض آثار و خاتمهٔ عهد سعادت مهد آنحضرت یکجا باندازهٔ دسترس پذیرای تحریر ساخت - و بدستور آثار نامهای باستان و تواریخ پیشینیان در معرض بیان خصایص آنحضرت بظهور رسانید *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

تاریخ بکرماجیت معتبر است - مطالب از تطویل این مقدمه آنست که چون در عهد اکبر بادشاه بنابر آنکه درین کشور تواریخ مختلفه معمول بود - و تاریخ هجرت از مدت امتداد طویل الذیل شده و ضبط آن بر هنود اشکال داشت - لاجرم آنحضرت بجهت آساني ضبط ایشان خواهش وضع تاریخی نمودند - چون این معنی منافاتی با تاریخ هجري نداشت - چو آن تاریخ مانند دین قویم آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا زمان قیامت پایدار و مستدام خواهد بود - لهذا دانشوران عهد مثل علامهٔ دهر امیر فتح الله شیرازي و علامه شیخ ابو الفضل و دیگر خردوران مبداء جلوس آن حضرت تاریخ گرفته بتاریخ آلهي موسوم ساختند - و بنای ادوار آنرا بروش ترک و ایغور بر میناهای دوازده گذاشته هر سالی را بنام یکی از شهور دوازده‌گانه شمسي که فارسیان بزبان دري نامیده‌اند موسوم نمودند - چنانچه به بسط تمام در اکبر نامه مشروح است - درینولا که جلوس اقدس این پیکر قدسي بر سریر عرش و کرسي رو نموده و آب و رنگی تازه بروی کار عالم باز آمده سر تا سر فرسوده رسمهای پاستاني از میان بر افتاده - آن مجدد عالم دین و دول که بمقتضای لطافت طبع عالي و نزاکت منش ارجمند همه چیز را دلآویز خاطر پسند میخواهند بآن کهن وضع ترکانه که پایمال ابتذال و دست فرسودهٔ انتحال است پسند ننموده - چون از راه دینداري تسمیهٔ سنین باسامي مغانه مشهور پارسیان مرضي خاطر عاطر اسلام پرور نبود - لاجرم بنازگي رقم نسخ برآن آئین کشیده بناء ادوار این تاریخ را بر وفق عدد کامل عشره که عقد اول است از عقود اعداد نهادند - چه شرافت این عدد بسیار است و اکثر عظایم امور عالم امکان را حضرت واجب الوجود موافق این عدد کامل نصاب و عقد شرافت انتساب آفریده - مثل عقول عشره و مقولات عشره و حواس ده گانهٔ انساني و امثال اینها - و از همه شریف تر عدد

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

که تا خاتمهٔ یزدجرد بن شهریار بدین شیوه عمل مي‌نمودند - و ازآنوقت باز تاریخ یزدجردي از هلاک او مسطور است - و نزد اهل کتاب تاریخ یونانیان معتبر است - که بسکندر منسوب است - با آنکه از جلوس اسکندر و فوت او نیز ابتدا نشده - چه بعد از وفات سکندر چار تن از غلامان او مملکت مفتوحهٔ اورا قسمت نموده - و در مبادي سال سیزدهم از رحلت سکندر از جمله[1] انطیاخوس و سولوقس و بطلیموس و اریداوس چهار غلام سولوقس بعنوان تفرد و تغلب بلاد مشترکه را بدست آورد - و فسحت دستگاه سلطنت او عرض عریضی یافته بر اکثر ملوک عهد غالب آمد - چنانچه به نیخاطور یعني قاهر به یوناني زبان ملقب شده بنابر آنکه استیلای او از امور عظیمه بود ابتدای تفرد او را تاریخ گرفتند - و بتاریخ اسکندري اشتهار یافت - و تواریخ دیگر نیز درمیان جمعی معمولست - مثل تاریخ آدم و طوفان نوح علیه السلام و غرق فرعون و بقای حضرت سلیمان علیه السلام هیکل اورشلیم یعني بیت المقدس و تخریب بخت‌نصر آنرا - و عرب در ایام جاهلیت قدیم از وقایع مشهوره و حروب عظیمه که درمیان ایشان واقع شدی ابتدا مي‌نمودند - چون حبشیان بر یمن استیلا یافته در سالی که بعام الفیل معروف است قصد کعبهٔ معظمه نمودند مبداء آن امر عظیم تاریخ شده - و تا هنگام ابداع هجرت آن تاریخ معمول بود - و هنود بنابر قول ابو ریحان در کتاب تفهیم تواریخ مختلفه دارند - و مشهور ترین تاریخ شک کال است یعني زمان شک که ظالمی بوده برین کشور مستولي و از مبداء زمان قتل او این تاریخ معتبر را اعتبار نمودند - و اهل بنگاله بتاریخ لچهمن سین عمل مینمایند - و گجراتیان و دکنیان بتاریخ سالباهن و در اوجین و دهلي

---

1 انطیاخوس (Antigonus, or Antiochus I), سولوقس (Seleucus), اریداوس (Arrhidaeus), بطلیموس (Ptolemy).

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

طرح اساس ووضع بناء تاریخ سعادت بنیاد شاهجهانی که مبتدا از مبداء بی منتهای جلوس همایون صاحبقران ثانی است امید که بقای بنای آن با قرون روزگار مقرون باد

خردوران بالغ نظر بکار فرمائی فطرت ازل آورد و رهنمائی خاطر الهام پرورد در تسهیل کارها و تحصیل آسانی اعمال که بهمه حساب ناگزیر جهان مجاز و ضرورت عالم صورت است - بدانگونه استنباط غرایب و ابداع بدایع نموده اند - که بهیچ طریق پی بروشی و راه بهنجاری نتوان برد که پی سپر نظر آن پیش قدمان و طی کردهٔ اندیشهٔ آن پیش آهنگان نشده باشد - از آنجمله وضع بنای تاریخ است که مشخص زمان و مقیاس تقدیر و تعیین مقدار است - چنانچه ضبط مقادیر اعمار و تشخیص وقایع مهمه در خصوص اوقات و همچنین سر انجام جزئیات نظام کل خاصه معاملات و مصالحات و امثال آن بدون این معنی دست نمی دهد - چون وجه حاجت بدآن ازآن ظاهر تر است که بروشنگری تبیین حجت محتاج باشد لاجرم بآن نمی پردازد - و مجملاً معنی تاریخ بحسب لغت قرار دادن وقت است - و حد اسم زمانی ست معدود از مبداء معهود تا بوقت مفروض بجهت تعیین ازمنه و آوان مابین سابق و لاحق آن - چنانچه مبداء آن موقع سنوح امری عظیم الشان مشتهر الذکر مثل ظهور ملتی یا حدوث دولتی یا حربی عظیم و طوفانی عمیم شده باشد - و طریق وضع آن درمیان اکثر ارباب دول و ملل مختلف اتفاق افتاده - چنانچه بعضی آغاز آن از قیام صاحبدولتی نموده انجام آنرا فرجام روزگار او ساخته اند - و علی هذاالقیاس از جلوس دیگری تا وفات او - مثل فارسیان

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

عدل نتوانند پرداخت - و اگر احیاناً بی سعادتی بیکی از امور ردیه ارتکاب نماید - و صاحب تائیدی مرتکب ستمی گردد - بمجرد خبر رسیدن حقیقت سزای عمل بکنار خویش می بیند - و اگر در صوبجات بمقتضای عمل ناصواب کسی مستوجب سیاست گردد - تا بعرض مقدس فرسد احدی از متصدیان انجا به سیاست آنکس مبادرت نتواند نمود - این معنی از بس خدا شناسی و خدا آگاهی است - تا بجرم اندک عقوبت بسیار بحال هیچکس عاید نگردد - و کسی که مستحق سیاست نباشد از رهگذر عدم غور بیجرم معذب نشود - اگر احیاناً از سفاکی و ناپاکی سلاطین تراکمه و اتراک در محفل عدالت سرشت مذکور میشود - از آنجا که معدلت و انصاف در طینت مقدس مضمر است - طبیعت اشرف از اصغای آن منغص میگردد - و مکرر بر زبان فیض ترجمان گذشته که بادشاه علی الاطلاق گروه قدسی شکوه سلاطین را بر سایر طبقات انساني ازآن برگزیده و عنان اقتدار جهان در کف اختیار ایشان سپرده - که جمیع خلایق که ودیعت کبری خالق اند در مهد امن و امان مرفه الحال باشند - بدون نصفت و معدلت ازینها بوجود آمدن سزاوار آن مرتبه والا نیست - و پسندیدهٔ درگاه ایزد تعالی نه - اگر جمیع صفات پسندیده و خصایل برگزیدهٔ آن خداوند علی الاطلاق و خلاصهٔ انفس و آفاق بقید تحریر در آید - سلاطین روزگار و فرماندهان ربع مسکون را در قوانین ملک داري و آئین فرمان گذاري مهین دستور العملی باشد - و هدایت طرازان بچار سوی فیض یزداني و عنایت سبحاني راه یابند - لیکن خامه را چه پارا که متکفل تسطیر صفات همایون و محامد مناقب معلی تواند شد - لاجرم مجملی ازآن به بیان آمد - امید که قوایم اورنگ خلافت استقامت بنیادش مانند قواعد عدل و قوانین داد محیط ثبات و مرکز درنگ شود - و روزگار دولت باستقرارش بصبح روز نشور پیوند یابد *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

که هزار یک حق توصیفش درین مقام ادا نشده جلوه مي دهد - ربادعای ایشان که از اهل آن لغت اند جز ایشان که ارباب دقایق خصایص هر لغت اند لطف آنرا دیگری در نمي یابد - هوش ربا تر مي‌شود - و چون ازین انجمن هم فراغ خاطر رو میدهد نماز عشا بجماعت ادا نموده بمحل تشریف مي برند - و بهنگام آسایش خواه شب خواه روز مجلسیان نصیح بیان خوش تقریر شیرین زبان در پس پردهٔ خوابگاه داستانهای پیشینیان و احوال گذشتگان از روی کتب سیر و تواریخ معتبر مثل قصص انبیا و مقامات اولیا و اطوار ملوک و وزرا و اخلاق حکما و علما و امثال این طایفه که دستور العمل کلي و قانون شافي کردار و گفتار ارباب خرد است - و باعث عبرت و خبرت اصحاب بصیرت و بصارت میشود - بسمع شریف آن قبلهٔ مقبلان مي رسانند - پاکیزگي طبیعت اشرف بمرتبه ایست که از غایت لطافت غریزي و لطافت طبیعي مساس شی ممسوسهٔ غیر را مکروه مي دارند - و تا ممکن دست همایون بدآن نمي رسانند - و اگر احیاناً مساس واقع شود اگر همه جواهر که لطیف ترین اشیاء است فی الحال دست مي شویند - و میل خاطر همایون بعطریات روح بخش بمثابه ایست که شمه ازآن در حیز بیان نگنجد - و در مجلس خلد طراز پیوسته اقسام عطریات و انواع بخور مهیا و موجود مي باشد - و رخت همایون آن خدیو زمان آنچنان عطر آگین است - که اگر احیانا براهی اتفاق عبور والا افتد - آن شارع رشک افزای عرصهٔ ختن میگردد - و بمددگاري نسیم مشام جهانی معطر میشود *

توجه خاطر اشرف در بارهٔ استحکام بنیان معدلت بغایتی است - که باوجود فسحت مملکت هندوستان که سه طرف آن بدریای شور پیوسته در کل ممالک محروسه احدی ارادهٔ ظلم بخود مصمم نمیتواند ساخت - و مهمات روایان صوبجات بمقتضای مزاجداني همایون سر مو بخلاف

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

شمعهای مرصع لگن کافوری فروغ بخش طارم چهارم است - و مرتبهٔ تحتانی از اشتعال مشاعل زرین و سیمین روی زمین را چون چهرهٔ شب زنده داران نورانی دارد - تا چهار گهری بعد از انقضای وقت مغرب اوقات اشرف بکار دین و دنیا صرف می نمایند - و در عرض این جلوس فرخنده گاهی از راه تحصیل انبساط طبع اقدس و ترطیب دماغ مقدس باستماع نغمات طیبهٔ مطربان هندی و رامشگران عراقی طرب اندوز و سامعه افروز گشته حق التذاذ این حاسهٔ شریفه ادا می نمایند - و بخاطر خواهش طبع مبارک منش باستماع الحان نغمه پردازان و سرود سرایان این کشور که در واقع نشاط افزا تر و بر سامعهٔ لطیف مزاجان گوارا تر است بیشتر متوجه می شوند - و راستی سخن و حق مقام آنست که موسیقای هوش ربای این طائفه از راه لطافت طرز و نزاکت روش و وسعت دستگاه نغمه و بر شعبگی طرق داستان و راستی آهنگ و درستی الحان نسبت بموسیقای یونانیان و ایرانیان که در عهد پاستان صفاهان درین باب مورد ضرب مثل بود - و درین زمان خراسان بلند آوازه است - از زمین تا آسمان تفاوت دارد - همچنین رامشگران این کشور چه این طبقه در واقع بحسب ریخت ایقاع و اصول و تری نغمه و ترانه با پیچاک و مرغول و ابداع تراکیب خاطر فریب و اندازهای رسای غریب وقصدهای دلپسند و خوشنما و تصرفات زیبا و بجا از ایشان کمال امتیاز دارند - خصوص در فرود آمدن از اوج رفعت صوت و شدت شد که عرب آنرا رفع عقیره خوانند - بحضیض بلاغت و نرمی مد و بدین دستور توافق و تناسب اصوات چندین قوال هم آواز که همان صوت یک نغمه پرداز است - این امر غریب از خصایص جادو فنان هندی نژاد است - و نیز باعتبار معانی خاطر خواه و دلربا و ادهای ناز و رسا که از زبان معشوق عاشق نما در لباس این گونه نغمه

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

و اکبر آباد است تحویل مبارک مي فرمایند - و ازآنجا که برج جز جای مهر انور با کواکب سعادت اثر نباشد - درین خلوت کده که بغایت تذکبار است جز شاهزاده های والا اختر دیگری جا ندارد - مگر یک دو از مقربان حضرت که بجهت عرض مهمات کلي بطریق ندرت داخل شده لمحهٔ بقدر ضرورت درنگ مي نمایند - درین اوقات با وزیر اعظم اظهار مضمر و مکنون ضمیر انور که اعلان آن در محافل منافي مصلحت دولت است - با آن وزیر عطارد تدبیر و مشیر خرد پیر مي فرمایند - و آن کامل خرد را بر خفایای خاطر اشرف اطلاع و اشراف مي دهند - آنگاه در نزدیکي های دوپهر محل معلی از سعادت حضور اعلی بحلیهٔ نور ظهور محلی میگردد - و بعد از تناول شیلان خاصه و قیلوله بادلی سفن و فرایض ظهر پرداخته بوسیلهٔ جمیلهٔ نواب مهد علیا زنان بی شوی و عجایز بیکس و کوی بانعام نقد و جنس و عطای اراضي مزروعه و قرار وظیفه و روزیانه کامروا میگردند - چنانچه هیچ روزی نیست که دوشیزگان و ارامل که از پریشان روزگاري کسی بخواستگاري ایشان رغبت نمي کند - خواه از کرایم دودمان کرام - خواه از عفایف احاد عوام - بآن وسیلهٔ ارزاق محتاجان بمعرفت ستي النسا خانم متوسل نشوند - و آن آیهٔ رحمت پروردگار بتجهیز جهیز ایشان بپردازد - و ایشان را از انواع حلی و حلل حتی زیور و زر و گوهر و پیرایهٔ گرانمایه باعلی پایهٔ تمنا برساند - چنانچه مبالغ های گرانمند هر روزه باین رهگذر که بهترین طریق خیرات و مجاري مبرات است صرف مي شود - و اکثر اوقات متصدیان این خدمت ایشانرا بامثال و اقران ایشان حسب الامر اشرف در سلک ازدواج منتظم میگردانند - بالجمله آنحضرت بعد از نماز عصر باز بغسلخانه تشریف آورده اهل چوکي را تسلیم فور مي فرمایند - و درآن خجسته انجمن که بعد از نماز شام مرتبهٔ فوقانیش از پرتو انوار

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

و عام از نظر ارفع نگذشته باشند دفعه دفعه مي گذراند - و فراخور حال و قدر احتياج و استحقاق هر يک مدد معاش از وظايف و رواتب نقدي و غلات و دههای در بسته عطا مي شود - و برخی را دم نقد از خزاين وزن جيب و کنار آز و نياز بنقود آمال مالامال ميگردد - و بعد از فراغ اکثر مطالب مهمات دين و دولت گاهی ترطيب خاطر و تصفيهٔ دماغ باستماع نغمات طيبه و تجليهٔ مرآت الضياء نظر انور بتماشای نوادر جواهر نفيسهٔ بحري و کاني مي فرمايند - و چون طبع اقدس آن معمار معمورهٔ قلوب اصحاب دل و باني تعمير عالم آب و گل بعمارت بسيار مايل است - اکثر احيان امر بوضع اساس بنيانهای غريب و اختراع ابنيهٔ خير و ابداع بقاع فيض مي نمايند - و در اندک مدتی با زيب و زينت تمام باتمام مي رسانند - چنانچه مشاهده شاهد است و معاينه بتعيين و تبيين نيازمند نيست - که تا غايت در هيچ قرنی از قرون پيشينه اين عمارات دلفريب ديدهٔ هيچ بيننده در زير چرخ برين نديده - بنابر آنکه اين پايه توجه و اين مايه دست و دل در صرف زر بيدريغ از ديگران کمتر دست مي دهد - و خصوص اين مرتبه دقت نظر و اين درجه تصرف طبيعت در فنون و صنايع عمارات بعد ازآن حضرت ديگر بنظر روزگار در نيايد - و ازين گذشته ساعتی رايضان چابک سوار حسب الامر جهانباني در ساحت اين بارگاه سليماني بر بادپايان صرصر تگ صبا رفتار بر مي آيند - و آن پريزاد چهرگان ديوان نژاد را که با براق برق تگ نسبت خويشي دارند - و بر ابرش برق رفتار ابر و باد پای تيز تگ صرصر هزار پايه سبقت و پيشي مي جويند - پري وار به پرواز درآورده در نظر انور سليمان زمان تعليم جلوه گري مي نمايند - بعد از فراغ اين مجلس که بچهار پنج گهڑي ميکشد بخلوتکدهٔ اقدس شاه برج مقدس که مخصوص شاهجهان آباد و لاهور

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

و سبب اشتهار این محفل والا باین نام آنست که حضرت عرش آشیانی اکبر بادشاه در خلوت گاهی نزدیک بحرم حریم خلافت غسلی بر می آوردند - و درین نشیمن جز برخی از مقربان حضرت دیگری را بار نبود - و گاه گاهی دیوان و بخشي نیز برای عرض مطالب راه می یافتند - و رفته رفته اکثر اعیان دولت درین محفل حاضر شدند - و بمجرد این نسبت این خلوتخانه از آن وقت باز باین نام نامزد شد اوقات عالي درین مهبط انوار و سعادت برین جمله میگذرد - که دیوانیان عظام خلاصهٔ معاملات اعمال محال خالصه و تنخواه طلب جاگیرداران را بعرض اشرف می رسانند - و همگي بجواب می رسند - و برخی از معتمدان که خدمت مطالعهٔ عرایض متصدیان خدمات صوبجات و سرکارها بایشان مفوض است - زبدهٔ مضامین آنها را معروض داشته جوابهای مطالب برسالت سرافرازان پایه والای وزارت و وکالت حسب الصدور از موقف خلافت بمنشیان بلاغت نشان ابلاغ می رود - ایشان بر طبق فرموده فرامین قضا آئین را که متضمن مضامین معهوده است انشا نموده از نظر انور می گذرانند - و آن حضرت از روی حزم بنظر ملاحظه در آورده اگر از منشي بطریق سهو القلم که لازمهٔ بشریت است خطای سر زده باشد - از سر عنایت بی عتاب و خطاب بشرف حک و اصلاح می رسانند - آنگاه شاهزادهٔ ولیعهد ضمن آن فرامین را بزیور توقیع وقیع خود موشح و مزین می سازد - و صاحب دیوان کل نیز نشان معرفت خویش در تحت توقیع وقیع ایشان ثبت می نماید - آنگاه از پرتو نور مهر اوزک (۱) اشرف غیرت انوار مهر انور می گردد - و همدرین نشیمن همایون صدر الصدور سایر نیازمندان و اصحاب حوایج را که در خاص

---

(۱) در بادشاه نامه نوشته که مهر اوزک حوالهٔ نواب ممتاز الزمانی بود و در محل سوا فرامین بمهر می رسید - صفحه ۱۴۸ - جلد اول *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

مناصب و جاگیرها و برأت نقد و سایر مهمات ابواب المال و ارباب التحاویل و جمیع احکام مطاعه و امثال اینها را بتکرار عرض اقدس مي نماید - و برین قیاس مشرف ارباب وظایف و رواتب حقیقت استحقاق این طبقه را معروض مي دارد - و احداث وظایف و روزیانه و افزایش مرتبه و مناصب قرار مي یابد - و همدرین اثناء داروغها و مشرفان اصطبل و فیل خانه طوایل اسپان و حلقهای فیلان را برسم معتاد هر روزه طویله طویله و حلقه حلقه بترتیب دفعات در برون کنهرهٔ سرخ بنظر انور در مي آورند - و آن حضرت بدقت نظر از دور کیفیت فربهي و لاغري آنها را ملاحظه فرموده مطابق ضابطه باز خواستی درمیان مي آرند - و باز خواست زری که بجهت خوراک دواب از سرکار فیض آثار مي شود بر تقدیر زیوني و لاغري این جانداران از مصنوعات حضرت عرش آشیاني ست - و ازین باب متصدیان داغ و تصحیحه اسپ و سوار تابینان امرا که تازه بداغ و تصحیحه رسانیده باشند منظور نظر اشرف مي نمایند - و در عرض این احوال عرایض صوبه داران و دیوان و بخشي و سایر اصحاب تصدي مهمات هر صوبه و سرکار با پیشکشهای ایشان بمعرض عرض در مي آید - و بیشتر عرایض اعیان سلطنت را که اهتمام تمام بشان ایشان با ضرورة کلي بجواب مضامین عرایض مذکور باشد - خود بدولت باوجود انبوهي مردم و کثرت مشاغل بنظر مطالعه در آورده بی توقف بدستخط خاص جواب مي نویسند - تا ازآن منشور سعادت و نشرهٔ اقبال که بدآن نیک بختان ارسال مي یابد اولاد و احفاد ایشان را تا روز نشور سجل اعتبار و افتخار و بار نامهٔ تفاخر و مباهات در دست باشد - چون مقاصد خواص و عوام درین محفل همایون بانجاح مقرون میگردد - و جلوس اقدس درین محفل به پنج گهڑي میکشد - تشریف اشرف به نشیمن خاص که معروف به غسل خانه است میفرمایند -

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
सत्यमेव जयते · भारत सरकार
CSL

امرای عظام در خور تفاوت درجات و مقدار قرب و منزلت پهلوی ستونهای بارگاه که قوارگاه مقرر ایشانست مي ایستند - و ارباب تصدي مهمات ملکي و مالي یک بیک مطالب کلي و جزوي بعرض مقدس مي رسانند - و آنحضرت شقوق و اطراف سوال را در حال بخاطر مقدس جا داده جوابهای کافي و شافي که خرد وران دانشور و عملداران دقیق النظر را با کمال تدبر و تفکر و تردد و اندیشهٔ ثانوي بخاطر خطور نکند علی البدیهه در آن قسم انجمن بر طبق سوال مي فرمایند بنحوی که ارباب مهمات در هیچ باب بعرض ثانوي محتاج نمي شوند - و بسیار این معني رو میدهد - که در اثنای عرض مطالب مختلفه بحسب اتفاق در معاملهٔ ضروري مطلبی بخاطر یکی از بندها مي رسد - که از مهم عرض دیگری اهم باشد ناچار بعرض میرساند - و آن حضرت بر طبق مراد و وفق صواب جواب مي فرمایند که هردو را تشفي خاطر حاصل مي شود - و مجمل ابواب مطالب که بعرض مقدس مي رسد اینست - که از یک طرف بخشیان عظام مراتب ارباب مناصب و مقاصد و مطالب مختلفهٔ ایشان را بعرض مي رسانند - و فرخنده پاسخی که پیرایهٔ حکمت مي باشد مي نیوشند - و در همین موقع جمعی از بندگان سعادت یاب باضافهٔ علم میگردند - و مشتی از والا دستگاهان به پذیرائي خدمت از هر دست که باشد بشرف ابدي انگشت نما مي شوند - و از جانب دیگر میر سامان هرچه مي خواهد بعرض رسانیده سامان مي بخشد - و دیوان بیوتات هر مدعای که دارد معروض داشته دیباچهٔ دیوان سعادت حاصل مي نماید - و هم چنین بخشیان احدیان و میر آتش و اصحاب اشراف منسوبان خود را از نظر اشرف گذرانیده باضافهٔ مرحوم و مشاهره بمنتهای مطلب فایز میگردانند - و برین دستور متصدي خدمت عرض مکرر یاد داشت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

والای خاص و عام طلوع فرموده پرتو حضور پرنور بآن فرخنده انجمن مي اندازند - و آن بارگاهی ست در کمال نمود و شکوه و عظمت - از رفعت اساس سر بایوان سپهر کشیده - و بر حسب فرمان آن اوج گیر فرمانروائي پذیرای تعمیر گردیده - تبارک الله ازآن انجمن آسمان نشان دلنشین که بهشتي محفلی است در غایت تورة و تورک و ادب و اندام و اجلال و اعظام - چنانچه از فرط شکوه و هیبت و وفور شان و شوکت که از در و دیوار آن پرتو ظهور میدهد بهرام و کیوان دلیر بر زبر آن بلند ایوان گذر نمي توانند کرد - مجملا آن نشیمن رفعت و انجمن عزت که در اصل احداث کردهٔ این حضرت است مشتمل است بر چهل ستون در کمال رفعت و زینت سقف و جدار منقش و مصور بصور گوناگون و نقوش بوقلمون - و در سه جانب آن محجری که بهندي کٹهرة خوانند از سیم ناب بارتفاع قامت آدم متوسط کشیده - و سه جا راه آمد و شد گذاشته - و بر در هر کدام حاجبان سراپا مهابت ایستاده هیچ احدی را آن حد نیست که بی رخصت تصور گذر در خاطرش گذار یابد - درین بارگاه خاص از امرای عظام گرفته تا دو - دي منصب و اهل خدمت دیگریرا راه نمي دهند - و در خارج این ایوان ساحتی در کمال فسحت و بر دور آن کٹهرهٔ از سنگ سرخ بطول پنجاه گز و عرض پانزده گز برنگ پذیرائي رنگ گشته که مشجر رنگین سخنان در برابر آن رنگ ندارد - و برآن سائبانهای مخمل و زربفت و مظلهای دیبای زر تار کشیده - و بر سه راه در آمد این نیز دربانان ایستاده سوای جمعی از ارباب منصب که مراتب ایشان کمتر از دو صدي باشد و احدیان ترکش بند و برقندازان و بعض مردم روشناس از تابینان امرا موافق پایگاه خویش قیام مي نمایند - و سایر سپاه و پیادها و جمیع نوکران امرا در خارج این مي ایستند - و درون کٹهرهٔ نقره

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

آن جلوه‌گاه قدس را رشک بیت المقدس مي سازد - و چون خسرو انجم سر از غرفهٔ خاور بر مي آرد - و پیشگاه آفاق از پرتو فروغ صبح فروغ اندوز مي گردد - از دریچهٔ محاذي دریچهٔ مشرق مشرف بر آب جون سر بر آورده بر آفاقیان معني دو آفتاب و دو مشرق روشن تر از روز میگرداند - و جهانیان در آن عرصه که چون پیشگاه اقبال پیش آن دریچهٔ منظر دولت واقع است - از استحصال کورنش شرف جاوید دریافته جبههٔ سجود بر زمین ادب میگذارند - و ستمدیدگان پریشان احوال بخاطر جمع بی مزاحمت احدی داد خواهي نموده درد دل بعرض مي رسانند - و همدرین فضای عریض بوساطت عارضان لشکر ظفر اثر سپاه ستاره شمار انجم سان معروض نظر انور گشته بشمار در مي آید - و اکثر فیلان مست عربده آئین که از بدمستي آنها حذر نموده بصحن خاص و عام حاضر نمي سازند - درین فسحت‌گاه از نظر اقدس میگذرند - و بیشتر اوقات جنگ فیل که از تفرجهای بدیع و غریب و تماشای دلپسند خاطر فریب است درین میدانگاه اتفاق مي افتد - و درین روز بنابر چندین وجه علامت قیام قیامت آشکار گشته آشوب عرصهٔ محشر و شور رستخیز بوقوع مي پیوندد - و بکثرت هجوم مردم و انبوه خلقت چنانچه کسی بحال کسی نمي پردازد - و از فرط غریو و غلغله و نفیر و ولوله همانا نفخ صور بعرصهٔ ظهور مي آید - و همدرین محشر عام اکثر اعیان فیلان نامور تنومند را از دنبال اسپان تیز رفتار میدوانند تا در جای که نطع نبرد گسترده اند دستبرد نمایند و خصم را بپاي فیل مات سازند - و در جهروکه درشن آنحضرت اکثر دو گهڑي و گاهی باقتضای قلت و کثرت مهمات و کمي و افزوني انبساط طبیعت کمتر یا بیشتر مي نشینند - و این طرز بار از مخترعات حضرت عرش آشیاني است - چون این انجمن عام بانجام مي رسد از مطلع جهروکهٔ

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

رعایت میفرماید - روشن است که والا نظری که مشاهدهٔ شاهدان جلوه‌گاه صنع ایزدي تواند نمود چگونه خواب را در چشم خود جا دهد - و اگر بقدر یکسر مژگان با خواب گرایش کند چشم دلش همیشه بیدار است - پس نظر باین معني خواب بیدار بخت حکم بیداري دارد - و پیداست که دانش گستری که زله بند نعیم جاوداني تواند گشت چسان اندیشهٔ خورش را با مذاق همت آشنا سازد - و اگر باندازهٔ یکسر دندان بخورش مایل گردد - لب و دهان فطرتش همان ناهار است - پس باعتبار این مقدمه خورش آن چاشني گیر مایدهٔ فیض بی خورشي است - بالجمله اوقات سعادت سمات آن قدسي صفات از آلایش غفلت منزه است - و ساعات فرخي آیات از لوث عطلت مبرا - و اوقات شبانروزي بدین نمط پذیرای قسمت گردیده - که آن سرور نیک اختر چون اختر شب زنده دار قریب بدو ساعت پیش از طلوع فجر از خواب بر میخیزد - و در سحر خیزي بر آفتاب روشن ضمیر سبقت مي جوید - همدرآن وقت که خلاصهٔ ازمنهٔ شبانروزي و منتخب مجموعهٔ ایام و لیالیست و هنگام فیض لا یزالي - وضو را آبی بر روی کار آورده آمادهٔ پرستش معبود حقیقي میگردد - و روی توجه بمسجدی که در خلوت‌گاه خطهٔ اکبرآباد تعمیر پذیرفته آورده تا رسیدن وقت نماز رو بقبله بر سجادهٔ طاعت مي نشیند - و با هزاران گونه نیاز زانوی ادب نزد ایزد فیاض بر زده هنگام نماز نخست بر سنت قدسي نژادان ادای سنت نموده بگذارش فرض که بر ذمهٔ همت طاعتیان واجب است مي پردازد - بعد از فراغ قیام جمیع ارکان از اوراد گل مي چیند - و بپای مردي نیاز بگلگشت مصلا پرداخته بدسته بندي گلهای ادعیه مي نشیند - و از سبحه سر رشتهٔ مدعا بدست آورده از سجاده پای در جادهٔ مقصود مي نهد - آنگاه آن تقدس نژاد بحرم سرای متوجه شده

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

بلغد پایه رشک فرمای درس خوانان دبستان ملاء اعلی گردید - و به نکتهای ژرف سواد خوانی دست و پای مقدس که چهار کتاب اسوار دولت قوانه بود نموده بزبان وحی بیان راند - که در اندک روزگاری و کم مایه فرصتی ازین خطوط دیباچهٔ اقبال و ازین سطور مقدمهٔ اجلال جلوه پیرای ظهور گردد - و در دیدهٔ تماشاگران جلوه‌گاه صنع بنمود گراید - و فرمانروائی سواد اعظم هندوستان که قلمرویست وسعت آمود بر چندین اقلیم اشتمال دارد یک قلم بی انبازی دیگری بخاصیه سایان این آستان والا باز گردد - و از فر اورنگ نشینی آن سرایش گزین تخت روزگار از شادمانی برخود ببالد *

بیان مصارف اوقات سعید و ساعات عمر شریف انتظام بخش سلسلهٔ نظام روزگار و باعث قیام قوایم استقامت لیل و نهار اعنی شاه جهان بادشاه غازی

از اوقات فرخنده آیات این گیتی خدیو لختی به پرستش ایزدی و نیایش آلهی که دیباچهٔ کار نامهٔ سعادت جاودانی و بسملهٔ مصحف نیض آسمانیست میگذرد - و برخی باستراحت بدن و نظام امور عالم صغیر که ناگزیر نشاء عنصریست - و غرض کلی ازآن نگهداری آلت کسب کمالات معنویست بسر میرود - و بهری به نخجیر سازی و صید پردازی که در نظر ظاهر بینان موجب انتعاش طبیعت و انبساط خاطر است - و نزد اصحاب باطن وسیلهٔ صید دلها و ذریعهٔ عبرت نمودارهای شگرف تواند بود بانجام میرسد - و در خواب و خور که شهر نشینان خطهٔ امکان را ازآن گزیر نیست - آن سیر چشم خوان دانشوری و بیدار مغز ملک خرد وری حد اعتدال را

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

و سعادت بپای بوس او مي شتابد - قلم به طریق وصفش عجز مي پیماید - و معنی در اوصافش بپای قلم مي افتد - بالجمله سراپای آن خلف الصدق آبای علوي و امهات سفلي که مظهر اتم قدرت آفریدگار است در کمال توافق و تناسب اتفاق افتاده - قیاس گرفتن و قرار قدر و مقدار دادن آن یارای ادب آداب دان و حد خرد مرتبه شناس نیست - لاجرم خامهٔ خویشتن کامه زبان گزیده به بیان این نکته و ایراد همین دقیقه یعني خواص خال مشکین و مسه عنبرین که فی الحقیقت نقطهٔ پای قم الکتاب صنع بر کف پای مبارک آنحضرت افتاده واقع است - بر طبق ختامهٔ مشک ختم سخن نموده سررشتهٔ بیان حلیهٔ مقدس بپایان مي آرد - بی مبالغه مشک بوی نسیم خلق او شمیده از ممر پاک اعتقادی به پای مقدس افتاده و بخال مشکین اشتهار یافته - چون بر پای چپ واقع شده دلالت بر یسار میکند - و روی سریر سروري البته از پای فرقد سای صاحب این خال روکش رفعت چرخ چنبري گردد - آنچه ازین نمودارهای شگرف حیرت افزای والا نظران دقیقه شناس است - و دانشوران سواد اعظم هند که در فن قیافه بصورتی پی بمعني برده‌اند - که هیچ گروهی را از اصناف ایشان دست نداده - فرا گرفته اند پذیرای نگارش گردد حوصلهٔ نامه کوتاهي کند - چند سال پیش از اورنگ طرازي این خسرو شیر گیر در نخجیرگاه که مقام عیش و نشاط و محل عشرت و انبساط شیر افگنان بی آهوست - یکی از تجرد منشان روشن ضمیر که فروغ ایزد شناسي از ناصیه اش میتافت - و نور تجلي از جبین بینش مي درخشید - بی دست آویز آشنائی بملازمت این بادشاه بلند اختر رسیده جبهه افروز سعادت گردید - از آنجا که سواد خوان صحیفهٔ غیب بود و اسرار ازلي را از بر کرده - از مطالعهٔ خطوط دست و پای بخت پیرای این والا دستگاه

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

در کمال اعتدال است - و ازآن شمار تاجوري و جهانگيري ميگيرند - و از غرائب اتفاق بر هر يکی از چهار انگشت سوای ابهام که از آنها دور تر افتاده خال فرخنده فال نمود پذيرفته - و اين چهار نمونه دليل تسخير چهار رکن عالم مي تواند بود - همانا بر هر مصراع رباعي قدرت صاحب ديوان ازل بقلم صنع خويش نقطهٔ انتخاب گذاشته - يا ازين رباعي هر مصراع حکم چهارم مصراع رباعي داشته - هر خالی بخجسته فالي انگشت نما گشته - پنداري حساب جهان کشائي بدستور عقد انامل بانگشتان گرفته - مانا بر چهار جوی بهشت سخاوت بلال بصور متنوعه متمثل شده - يا بر هر انگشتی سويدای دلهای اهل نظر جا گرفته - نی نی غلطم از صورت هر انگشت و خال الف و صفر جلوهٔ ظهور گرفته - و اين مبني بر آن ست که دستگاه اين بادشاه بمقتضای دولت روز افزون از يکی ده خواهد شد - يا مشعر است بر آنکه اين دست در آئين سخاوت از ممر کمال بذل چار دانگ دنيا را معموره نموده چار و ناچار دامان آمال را گوهر آما خواهد ساخت - و بر کفدست فيض سرشت از قلم صنع خطی افتاده که اگر دستخط ايزد پاکش خوانند بجا است - همانا طغرای منشور سعادت است و بسملهٔ سورهٔ کرامت - يا عنوان نامهٔ اقبال است و سطر کارنامهٔ جلال - تعويذ گردن آرزو است و حرز بازوی مراد - برات عمر جاويد است و نقش بقای ابد *

پای جهان پيما در نهايت توسط است - و خطوط آن که خط پيشاني اقبال است - و سطر کارنامهٔ اجلال نشان بلندي پايه است - زهی پای فرخنده که از سر سروران پای کم نمي آرد - و پايگاه او پايهٔ ايست که زيادہ ازآن در خيال نيايد - اگر بلند پايه‌اش خوانند رواست - و اگر سران سر در پای او نهند سزاست - دولت در قدم او بمراد ميرسد -

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

دست بذل پرست که دست نشان ید الله است - و همه چیزش از عالم بالا دست رو داده - آثار دولت در مشت اوست - و امارات سعادت در هرانگشت او - بر جمیع ایادي دسترس تمام دارد - و از پنجهٔ آفتاب دست مي برد - در بذل پیرائي ید بیضا مي نماید - و در فیض گستري ید طولی دارد - جود را از دستی پیش گرفته که ابر نیسان پیش دست او گردید - و تیغ را بدستوری در قبضه آورده که زبردستان را پشت دست بر زمین گذاشته - هم صاحب تیغ است و هم صاحب قلم - و هم خداوند جود است و هم صاحب کرم - در کوتاهي و درازي میانه است و این علامت حد وسط است در محامد صفات - و دلالت بر دستگیري لطف و دستیاري فهر و داد و ستدی که نه از دست دستان باشد - بحرین کف اشرف که حاصل بحر و کان به بخشش او کفایت نمي کند - و نقد روزگار را بکفهٔ همت نمي سنجد - بحر را از رشکش جنون دست داده - و محیط را از انفعال او کف بر لب آمده - در کشادگي و نرمي معتدل افتاده - و آن برهان افزوني مهر و بلندي خرد است - اصابع و انامل آن خداوند جود کامل و فیض شامل که با پنجهٔ آفتاب همدستي مي کند - و شخص جود را بمنزله حواس خمسه اند - و دیدهٔ امل را شابهٔ پنج گنج - ریاض آمال و امانی را رگهای ابر و شاخهای آب است از بحر سخارت بیرون آمده - و جویهای زر ناب است از چشمهٔ خورشید روان گردیده - سخارت را پنج آبست و صبح دولت را خطوط شعاعي آفتاب - مخمسی است از دیوان سخارت که هر مصراع برجستهٔ آن کار کشای فروبستگان است - و پنج آیهٔ مصحف جود است که تفسیر هر یک آن هادي گم گشتگان حساب - بخششهای بیحساب با او عقد بسته - و بحر از رشکش سر انگشت موج در دهان گرفته - در درازي و کوتاهي و نرمي و درشتي و تنگي و سطبري

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

گردیده فرمودند - که اگر خطا اندیشی از من بپرسد - که این نافه کشای استعداد چه آهو دارد - خواهم گفت همین که ترکي نمیداند - و با آنکه از قرار واقع درک جواهر الفاظ آن لغت مینمایند کمتر بآن تکلم‌مي فرمایند - که مبادا از روی قلت ممارست انتظام سلک تسلسل سخن خلل پذیر گردد *

شارب و محاسن آن والا مشرب که پیرایهٔ محاسن صوري و معنوي است - تو گوئي موبمو تفاسیر آیات سورهٔ حسن صورت و لطف سیرت است - که قلم قدرت بخط ریحان بر حواشي صفحهٔ مصحف جمال با کمال آنحضرت نگاشته - دقیقه سنجان موشگاف که در باریک بیني سر موی فرو گذاشت نمي کنند - بر سبیل امارت این معني را مشعر بر اعتدال اخلاق و کمال شعور میدانند - شارب همایون همانا دو مصرعهٔ برجسته است که معاني آن از مو باریک تر است - و محاسن اشعاریست که اگر باریک طبعان خواهند یک شعر نمودار آن بیارند زنخ زده باشند - و آن در تفگي و انبوهي و نرمي و درشتي میانه است - حضرت بادشاه اسلام پناه چون یکسر مو در پیروي سنت نبوي کوتاهي نمي ورزد - پیوسته شارب را بر سنت صاحب ناموس الٰهي قصر میکند - و محاسن را یک قبضه نگاه میدارد - گردن مبارک که ناموس بادشاهي و شغل شاهنشاهي را بگردن گرفته در نهایت فر و کمال و منصف بحسن اعتدال ست - مالک رقاب گردن کشان است و سرور سروران زمان - اگر بادشاهان جهان بگردن باجش آرند بجاست - و اگر خسروان گیهان به نزدش تاج از سر گذارند سزاست - و این دلیل رسائي رای و روشني ضمیر ست - سینهٔ معني خزینه که صدر ارباب قبول است و گنجینهٔ حقایق و معارف عقول - همانا آئینهٔ صفا است و گنجینهٔ مدعا - صندوق اسرار الٰهي است و نهانخانهٔ فیض نامتناهي - در سایر صفات متوسط که دلیل توسط اخلاق ست مخلوق شده *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

و گاهی باقتضای قهر پردهٔ گوش را پرنیان شعله پیچ مینماید - گاه از سخط برعد ابر نسبت درست میکند - و گاه از نرمی بزمزمهٔ آب حیوان نسب می رساند - کلام سلاست نظام آنحضرت مانند سلک مروارید غلطان مسلسل و منتسق الانتظام - و همچنین عبارت تحریر که همانا بمقتضای مؤدای الخط لسان الید گفتار دست و بیان بنانست - تقریر آنحضرت با نهایت بلاغت و سلاست و ایراد صنایع بدایع بری از تکلف و تصنع است - چنانچه اگر بمثل در کلام پارسی نیز اعجاز روا بودی توانستی گفت که از دست خارق عادت است - آن خطه کشای قلمرو فصاحت بیشتر بفارسی تکلم مینماید - و چراغ دل افروز سخن را که فروغ بخش شبستان روح است بآتش فارسی می افروزد - و بعض اوقات بهندی نژادان که فهم شان فارس جولانگاه فارسی نتواند شد در اثنای حرف بمحاورهٔ هندی تیغ زبان را گوهر آمود میسازد - چون نواب جنت مآب خدیجة الزمانی رقیه سلطان بیگم که در هنگام نوخیزی به پرورش آن زیبا نهال چمنستان بادشاهی از گلشن سعادت گل میچیدند ترکی زبان بودند - و با سایر پرستاران مشکوی والا بزبان ترکی سحر پرداز بیان میگشتند - بنابران آنحضرت از فرط نیوشائی بسیاری از الفاظ این زبان می فهمند - و بدیدهٔ دل حسن معانی را در جلباب عبارت این کلام مشاهده می نمایند - و بر نمایش صور بعض مطالب در مرآت الفاظ این زبان توانائی گفتار نیز دارند - اما از ممر قلت استعمال بلکه از رهگذر عدم ذوق بمحاورهٔ این زبان کمتر چاشنی پذیر گفتار می گردند - چه در صغرسن طبع فیض آفرین را که زبان دان سخن است بیاد گرفتن این زبان گرایش نبود - و نواب خدیجة الزمانی از افزونی مهر باین مهر سپهر اقبال در آموختن این زبان مبالغه نمی نمودند - وقتی حضرت جنت مکانی از روی طیبت مشکین نفس

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

کشوده در خوردي و کلاني بحد اعتدال است - که بقوت حافظه و تيزي فهم بر آن استدلال نموده اند - روی دل آرای و عارض و خد آن صورت هيولاني فهم و خرد که انوار فر ايزدي ازان فروزانست - در ساير صفات بسيار متوسط و باعتدال گرايندة است - و آن بحکم وجوة و دلايل اين فن علامت خصايل حميده و شمايل پسنديده است - لون بشرهٔ نور افروز که سر چشمهٔ آبروی نوع بشر است اسمر واقعه شده - دانشوري و هوش پروري ازان رنگ ميدهد - و همرنگي قايل انا املح نيز ازين رنگ گل ميکند - همانا رنگ مبارکش مايهٔ مردمي است که معني آدميت ازان پديد گشته - و از شرم ملاحتش رنگ بر روی صباحت مهر انور شکسته - دهان گوهر افشان که سر چشمهٔ فيض جاوداني و درج جواهر اسرار معاني است - در جنب طيب تبسم و صدق تکلمش شهرت نفحات غنچهٔ شيرين تبسم و راستي دم صبح دوم حرفی است - افواهی معتدلست در تنگي و فراخي و آن دليل نشان مردانگي و فرزانگي است - لبهای مبارک که از شرم ملاحت تکلم دهان غنچه را از تبسم بسته - و آبحيات از خجلت لفظ روانش تر گشته - در سطبري و باريکي ميانه است و ازان دقت فهم و لطافت طبع پديدار ميشود - دندان مبارک که گوهر حريف آب دندان اوست و اخترازجمهور مهر پسندان - مانند مرسلهٔ جوزا نور افشان است - و چون رشتهٔ لآلي شاهوار و در آبدار درخشان - رشته اش محل سودای جانها است - و دل عالمی ازين دندان فريفتهٔ آن رشک عقد ثريا - در خوردي و بزرگي در نهايت اعتدال و چون گوهران هم سن در نهايت اتفاق و اتصال - اين نشان پاک کرداري و راست گفتاريست - آواز معجز ساز در هنگام لطف بجان پروري بلند آوازه است - و در وقت عتاب بجگر شگافي داستان - گاهی به تکلف مهر سامعه را فيضياب نسيم حيات ميسازد -

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

ابروی عنبر بو که در نیکوئی طاق است و بخوبی شهره - آفاق - شاه بیتی است که بقلم قدرت بر ورق آفتاب نوشته - و زیبا هلالیست از عنبر سرشته - بسم‌الله سورهٔ فتح است و سر لوح کتاب صنع - نی نی محراب طاعت ارباب قبول است و پیش طاق منظر سعادت و نور - توسط آن در فراخی و کشادگی علامت دولت‌های فراخ و اقبال فراوان است - چشم مردمی گزین که نظر یافتهٔ ناظر حقیقی است - و نظر هیچ آفریده نظیر آن ندیده - در تنگی و فراخی برابر افتاده - و در سیاهی و سفیدی معتدل - دلالت میکند بر علم خدا داد و پاکی نژاد - و مردم چشم که از مفاخرت نظر جز بر نور سیاه نمیکند - قرة العین نور بصر است و نور دیدهٔ اهل نظر - شعار عباسیان گزیده و آئین خلافت اختیار نموده - پیرایه بخش آزرم است و سرمایه دار شرم - و آن دلیل است بر افزونی هنگ و بیشی فرهنگ - و فروغ اندوزی دانش و نگاه افروزی بینش - و بر پشت چشم راست خالیست مشک سگال در نهایت حسن و جمال - همانا سیاهی است برای دفع عین الکمال بر پشت چشم چون مهر نبوت بر پشت نبی صلعم جا کرده - بینی از روی راستی بر چهرهٔ فیض بار چون الف در دل ماه جا ساخته - یا موجی بر چشمهٔ آفتاب برخاسته - زهی انفی که آب روی داده است استواری آن راستی را - نشان جاویدی کردار و پایندگی کار است - و دلیل پیش بینی و خیر اندیشی - پیوسته بدان در زیر چشم چپ خالی گوشتین اتفاق افتاده - بینی ازان خال مشک افشان بطلان هیچ نداشتن الف را روشن تر از آفتاب ساخته بر روی روز افگنده - و آن آثار دولت ابدی و امارت اقبال جاودانی است - گوش معنی نیوش که صدف لجهٔ معانی و محرم سرگوشی فیض جاودانی است - مانند نظر انور روبروی منظرهٔ عالم عقول عشره دریچهٔ حق جوئی و حقیقت پژوهی

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

تر است - بالجمله درین مقام بیان حلیهٔ مبارک آنحضرت بجهت رفع حرمان نصیبی محرومان هفت کشور است از سعادت ادراک لقای انور آن سرور به بیان کیفیت شمایل مخبر آن فرشته محضر خورشید منظر بمقتضای صدق مصدوقهٔ السماع احدی الرویتین - همانا استماع اوصاف نوعی از معاینه است و وجه اثبات دعوی اتصاف آنحضرت بسایر فضایل نفساني و کمالات ملکي و انساني *

* شعر *

چون از حلیهٔ شه سخن سر کنم سخن را حلی بند زیور کنم
دهم زیب و آرایش این نکته را طرازم سخن را ز سر تا بپا

نخست کلک معني نگار از وصف قامت با سعادت آن حضرت که الف آفتاب دولت و برجسته مصرعهٔ دیوان مکرمت است - و بخت از بالای او والا گشته و دولت از پهلوی او فیض اندوخته - سخن را از معاني والا پایهٔ دو بالا مي بخشد - معتدل بودن آن بر دانش دو بالا اوصاف خجسته دلیل است - سر هوش پرور که در والا شکوهي بر سر آمده و جهانی از سایهٔ آن سر همایون فر در سایهٔ مرحمت الهي جا کرده در خردي و بزرگي میانه است - و آن بر بیدار مغزي و پر خردي و اعتدال اخلاق ستوده دلیل است - لوحهٔ پیشاني نوراني که سر لوح کتاب نامداري و پیشاني روزنامهٔ فرمان گذاري ست - و از روی سهو و خطا نیز روی چین ندیده - شایانی کار جهانباني و سزایش شغل گیتي ستاني دارد - و آن بر اندازهٔ سگالي انبساط و قاعده دانی اختلاط مشعر است - و بر یسار آن دیباچهٔ مجموعهٔ اقبال نزد رستنگاه مو خالیست مشکین که آنرا نقطهٔ خط پیشاني توان گفت - مانند سویدای دل جانب چپ جا ساخته - و چون بلال بحفظ آیات مصحف رویش پرداخته *

* بیت *

شهنشه که خیل ملک فوج اوست سپهراست و این نقطه اوج اوست

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

حلیهٔ مبارک آنحضرت که ید قدرت بخامهٔ صنع باکمال دقت آن خلق قویم و پیکر مستقیم را بر اجمل صور و احسن تقاویم نقش بسته و از آنرو نقش مراد ابداع بوجه احسن بر لوحهٔ اختـــراع درست نشسته

چهره پرداز صور موجودات و نقش طراز صفایح کائنات که خامهٔ فیرنگ ساز صنعت تقدیرش بمقتضای قدرت کامله و حکمت بالغه گوناگون اشکال بدیعه در کارگاه ابداع بر لوحهٔ هستي به بهترین وجهی جلوه داده و بر صفحهٔ وجود هر موجود جداگانه نقش مستغني از ادراک بالغ نظران والافطرت به نیکوترین صورتی نگاشته - منشور خلقت انسان را بطغرای غرای لقد خلقنا الانسان في احسن تقویم مزین و مطرز ساخت - و ازآنجا که تمامي نقاط و دوایر و خطوط وجود از نوک پرکار کن بر سطوح شهود بحکم فعل الحکیم لا یخلو عن الحکمت مبني بر مصلحت است - و هیچ لفظ از دایرهٔ صلاح خارج و هیچ خط گرد مرکز بدون کار بعبث دایر نیست - صورت خط و خال جسماني و پیکر هیولاني را بر خصایصی که در ذات هر فردی از افراد بني نوع انسان مضمر و مزمن است مشعر گردانید - بدآنسان که اکابر علما و حکما از چگونگي حالات آثار بر کیفیت احوال اعیان کماینبغي استدلال توانند نمود - و از نیرنگی شمایل و مخایل ظاهري پی به خصایل باطني توانند برد - بتخصیص در نظر دقایق نگر رموز خوانان علم قیافه و راز دانان فن تشریح بدایع اسرار طبایع که از خصوصیات سیماي انسان چهره نما است - مانند عکس شخص در آب و آئینه ظاهر

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

والا نظر که عیون انوار دولت اند بیشتر منظور نظر بادشاه دیده وراند هم بآئین مادر والا فر مهین نثار گوهر زیب و بهین پیشکش نظر فریب بنظر گیتي خداوند در آوردند - و دیگر پودگیان حریم عصمت و عصمتیان پردهٔ عفت باندازهٔ دسترس زر و سیم نثار نموده بجهت ادای مراسم و لوازم مبارکباد پیرامون آن روشن جبین چون هاله گرد ماه حلقه بستند - و بادای دعای مزید دولت جاوید بنیاد پرداخته ازآن مرکز دایرهٔ دولت نوازشها یافتند - و همدرآن محفل والا آن گنج بخش بذل آفرین که خطوط کفش موجهای دریا و عروق دستش رگهای کانست - دو لک مهر و همین قدر روپیه به بانوی حرمگاه سلیماني و یک لک مهر و یک لک روپیه به بیگم صاحب و یک لک روپیه بسلطان مراد بخش و موازي این مبلغ بروشن آرا بیگم و مساوي آن به ثریا بانو بیگم عنایت فرموده - سالیانهٔ مهین بانوی عظمی ممتاز محل ده لک روپیه و سالیانهٔ بادشاهزادهٔ جهان و جهانیان بیگم صاحب شش لک روپیه مقرر نموده - و چهار لک روپیه که برسم انعام شاهزادههای کامگار نامدار سلطان دارا شکوه و شاه شجاع و سلطان اورنگ زیب معین شده بود بنواب مهد علیا سپردند - که چون از دارالسلطنت لاهور رسیده سعادت ملازمت دریابند میان ایشان قسمت نمایند - و هزار روپیه بشاهزادهٔ کلان و هفصد و پنجاه روپیه بشاهزاده محمد شجاع و پانصد روپیه بشاهزاده محمد اورنگ زیب و دویست و پنجاه روپیه بسلطان مراد بخش بعنوان یومیه میداده باشند - امید که جلوس همایون این بادشاه سکندر نشان که باعث آرام زمین و زمان است بر آن مربع نشین سریر سلطنت ربع مسکون مبارک و میمون و خجسته فال و فرخنده شگون و دوران این بادشاه کام بخش کامران مانند ادوار چرخ برین به ثبات و قرار مقرون و بدوام مدار قرین گردد *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

و چین جبین خواص و عوام کشاده گشت - و از ریزه چینی خوان احسان دیده و دست گرسنه چشمان لبریز گوهر و در گردیده - هیچ گسسته امیدی را مقصدی نماند که بحصول نه پیوست * * مثنوی *

در آن جشن فرح بخش طرب خیز [همه روی زمین] ع[1] از عیش لبریز
نه تنها ساز عشرت شد نوا ساز که برگ عیش عالم شد خدا ساز
جهان آنروز داد خرمی داد ز مادر گوئی آندم خرمی زاد

چون انجمن خاص و عام بانجام رسید پرتو حضور پر نور بر حریم حرم سرای خلافت گسترده شبستان سلطنت را نورستان ساختند - نخست مسند آرای خلافت انجمن پیرای مشکوی دولت صفیهٔ وفیه صفات سعیدهٔ حمیده سمات یگانهٔ روزگار برکت لیل و نهار آیهٔ مصحف عز و جلال موجهٔ بحر فر و اقبال مهد علیا ارجمند بانو بیگم مخاطب به ممتاز محل بیگم خوانهای سیم و زر لبالب از لعل و گوهر بدست نیاز بر فرق همایون آن سر کردهٔ بادشاهان افشاندند - آب گوهر از سر آن بحر افضال گذشت و خط پیشانی آن کان لعل اقبال خط یاقوت گشت - چندان مروارید انبار شد که در دریای اخضر فلک گوش ماهی صدف آلی گشت - چندان لعل بالای هم ریخته شد که کمر جوزا لعل طراز گردید - بعد آن پیشکش نمایان از نفایس و نوادر عدنی و معدنی و جواهر زواهر عمانی و شوایف هندی و ایرانی که دیدهٔ روزگار آنچنان ندیده و گوش آسمان نشنیده از نظر انور گذرانیدند - آنگاه بادشاهزادهٔ عالم و عالمیان ولیهٔ نعم جهانیان ملکهٔ معظمه صاحبهٔ مکرمه یکتا گوهر محیط خلافت کبری قرة العین سلطنت عظمی نظر یافتهٔ عنایت بادشاهی عزیز کردهٔ حضرت خلیفهٔ الهی جهان آرا بیگم مخاطب به بیگم صاحب که بافزونی رای و هوش نظر بدیگر شاهزادهای

---

(۱) ع [همانان شد زمین] صفحه ۳۹۶ - حصه اول . منتخب اللباب *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

بدایع آئین بجهت تعین وقت آن در رشتهٔ نظم انتظام داده بعرض رسانیدند - از جمله حکیم رکنای کاشي مسیح تخلص این تاریخ بسمع عالي رسانیده از انواع عنایات صوري خدیو صورت و معني برخورداري یافت * * ابیات *

بادشـــاه زمـــانه شاهجهـــان خـــرم و شاد و کامـــران باشـــد
حکـــم او بر خـــلایـــق عـــالـــم همچو حکم [خدا]ع روان باشـــد
بهر سال جلـــوس شـــه گفتـــم در جهـــان باد تا جهـــان باشـــد

و همچنین سعیدای گیلاني مخاطب به بی بدل خان که در انواع صنایع و اصناف هنر بی بدل روزگار است این تاریخ بدیع یافته * * مصرع *

جلوس شاهجهان داده زیب ملت و دین

و زینت شرع و خدا حق بحقدار داد نیز باین تاریخ موافق آمده - نوئینان دولت از نواختن گورکه و تبیره و امثال آن خم روئین و طاس سیمین سپهر را پر طنین ساختند - و رامشگران و سرود سرایان نیز بآهنگ ساز عیش نوای عشرت بر وفق مقتضای وقت و حق مقام راست کردند - در آن نو روز بهروزي و عید فیروزي عالمیان بجهت جلوس اقدس جشنی نو آئین و بزمی نگارین صورت آراستگي یافت - که تا سرور انجم بر سر چهار پایهٔ انجمن چارم نشسته - و ستارگان و ثوابت - سپهر هشتم از عقب آن مثمن پنجرهٔ تماشائي و سیارگان ازین هفت منظره نظارگي اند - نظیر این بزم بهشت آئین در جلوس هیچ بادشاه عالیجاه خاصه سلاطین این سلسلهٔ فلک بارگاه که از همگي طبقات اعیان ملوک ماضیه مانند مردم دیده از سایر حواس بر سر آمده اند بنظر در نیامده - از بسط بساط طرب و نشاط عقدهٔ قبض خواطر خورد و بزرگ

---

(۱) ع [قضا] بادشاه نامه - صفحه ۹۵ - جلد اول *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

انی جاعل فی الارض خلیفه برابر گرفته اند - دقایق فصاحت را به نهایت درجهٔ بلاغت رسانیده زبانرا موج چشمهٔ آبحیات ساخت - بتشریف خلعت فاخرهٔ زرنگار که از همه گرانمایه تر و پیرایهٔ روزگار بود والا پایه گردیده - بر سر ذکر نام مبارک آنقدر خوانهای زرین و مالا مال از انواع زر و گوهر نثار شد - که صفحه روی زمین زر اندود و گوهر آمود گشته روکش چرخ برین افتاد - همدرین ساعت مسعود چهرهٔ زر از سکهٔ مبارک که متن یک روی آن بکلمتین طیبین و حواشي باسماء سامیهٔ چهار یار با صفا نور و ضیا اندوخته و روي دیگر از نام نامي و القاب گرامیٔ آنحضرت زیور یافته رشک افزای مهر انور شد - زر گرد نامش گردید و نقش سکه بر خود بالید - درهم که از گمنامي درهم بود از نام همایونش خود را گرد آورد - و دیناریکه از سر گرداني دلتنگ شده بود از سکهٔ والایش سرخط دولت یافت - سیم را سفید بختي حاصل آمد - و زر را سرخ روئي دست داد - درست مغربیٔ خورشید از شوق سکه‌اش بیتاب گردید - و دینار ناقص عیار ماه از فر نامش شکستهٔ خود را درست ساخت - اگر اهل نظر سیم و زر را از شرف نام همایونش نرگس وار بدیده جا دهند محل نظر نیست - و اگر اهل سخن رقم سکه را از فر این اسم خجسته سوسن کردار بر زبان نقش کنند جای سخن نیست - کنیت آن سرور ابوالمظفر و لقب فرخنده شهاب الدین محمد صاحب قران ثاني ازآن مقرر شده که تیغ جهاد آن بادشاه سلیمان دستگاه دیو فتنه و فساد از روی زمین رانده - و باوجود مشابهت و مناسبت اوضاع و اطوار پسندیدهٔ آن برگزیده بحضرت صاحبقران اعظم بینات لفظ صاحبقران که سه صد و شصت و پنج است با حروف شاه جهان مساوي آمده - جمهور انام از خواص و عوام مراسم مبارکباد و تهنیت و دعای ازدیاد عمر و دولت بجا آوردند - شعرای بلاغت دثار قصاید رنگین و تواریخ

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

* مثنوي *

سايهٔ حق کرده جا درسايه اش * زآن بود نور سعادت پايه اش
بر سر شاهنشه از حسن قبول * چون گل ابراست بر فرق رسول

بالجمله چون آن خسرو والا منش بر اورنگ کامراني نشست و بمدعا فهمي آمال و آماني پيوست - خاتم را فر سليماني دست داد و قلم را بار نامه در سر افتاد - خطبه بلند آوازگي يافت و سکه نام بردار شهرت گرديد - تيغ گوهر مقصود در مشت گرفت - کوس از شادی در پوست نگنجيد - علم نشان بلند بختي يافت - کمان سرمايهٔ فتح در قبضه آورد - تير بی بسهم السعادت برد - سلطنت را دولت قوي گشت - اقبال را بخت جوان گرديد - آسمان زمين بوس شکر بجا آورد - و روزگار فال نيک روزي زد - فتنه از شرم سر تا پا غرق عرق گرديد - بيداد داد شرمساري داد - ارباب تيغ و قلم زبان به تهنيت جوهر نگار و گوهر نثار ساختند - و اصحاب دولت و حشم در ادای مبارکباد طرح سعادت سگالي و فرخنده فالي انداختند - مقارن جلوس همايون اول خطيب فصيح زبان از مراتب حمد الٰهي و نعت حضرت رسالت پناهي صلوات الله وسلامه عليه مدارج منبر را بلند پايه گردانيد - و بعد آن بادای محامد سلاطين اين دودمان والا که شخص دولت را بمنزلهٔ حواس عشره اند پرداخته از بهر آرايش نظم اقبال اسم سامي صاحبقران اول را مطلع و نام نامي صاحب قران ثاني را حسن مطلع گردانيد - و بنابر رسم معهود بهنگام ذکر اسم هر يکی از بزرگان اين بادشاه بزرگ منش بعطای خلعتی گرانمايه بشرف جاوداني مخصوص گشته - چون از فيض القاب همايون و ذکر نام نامي حضرت سليمان مقامي بعنوان شاهجهان بادشاه غازي سلمه الله و ابقاه که مجموع اين عبارت وافي بشارت را در عهد فطرت محاسبان ديوان قضا و قدر با عدد کريمهٔ

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

تیغ گوهر نگار را که نقد فیروزي در قبضه داشت دستگیري کرده پای سعادت پیرای بر سریر سپهر نظیر گذاشت - و با طالع تیموري و بخت بابري بر فراز تخت دولت اکبري بر آمده دامن امید خلایق را از گوهر مقصود لبریز ساخت - تخت بر مسند کامگاري چرا مربع نه نشیند که نقش مدعایش درست نشسته - و تاج سر مفاخرت چرا باوج نرساند که از فرط سعادت سرآمد گردیده * * مصراع *

تاج گو بر خود بناز و تخت گو بر خود ببال

-پاس جهان خدای را که سرانجام حرف تخت بر کرسي نشست و سخن افسر بالا شد - پایهٔ سریر بر آسمان رسید و درجهٔ اکلیل بالا گشت - تاج را از تفاخر سر بآسمان فرود نمي آمد - و تخت را از شادماني پا بر زمین نمي رسید - پایهٔ اورنگ از کرسي گذشت و کوکبهٔ دیهیم باکلیل رسید - چون آن والا پایه بر تخت خسروي آرمید چتر همایون سایه بر گرد سرش گردید - چتر زرین خورشید وار از شادي بچرخ آمد و از بلندي کوکبه سر باوج سپهر سود - تعالی الله فرخنده چتری که از یمن سعادت گرد سر آفتاب گردیده و هالهٔ ماه را در دائرهٔ خجالت کشیده - ریشهای زر تار از وی چون خطوط شعاعي از جرم خورشید نمودار - و عقدهای گوهرنگار ازو چون رشتهای باران از گل ابر آشکار - سحابیست که لولو مي بارد و سپهریست که انجم مي نگارد - نی نی غلط گفتم فلک تدویر قمر است که حایل سعادات جاوداني گردیده - یا مردمک چشم اهل نظر است که فروغ انوار الٰهي گزیده - چرا از والا گوهران بر سر نیاید که پیوند بیاقوت و گوهر کرده - و چگونه سر بآسمان نساید که سایه دارئ آفتاب سر کرده - پنداري گرد نامهٔ فیض است که سعادت گم گشته را پیدا ساخته - گوئي گرداب نور است که بر سر دریای فیض طرح اقامت انداخته *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

و امان زمین و زمانیان مظهر فضل عمیم رباني ظل ظلیل جذاب سبحاني بادشاه دیندار دین پرور شهنشاه داد ده داد گستر اوج ده کوکب نیک اختران شاه جهان ثاني صاحبقران بیست و پنجم بهمن ماه الهي مطابق هفتم جمادي الثاني سنه هزار و سي و هفت هجري در روز سعادت افروز دوشنبه که از فیض ورود معني بیت رسالت در غزل هفت بیتي هفته شایسته انتخاب گردیده - و از یمن ظهور خاتم انبیا بهزاران دست سعادت انگشت نما گشته - بعد از گذشتن سه و نیم گهڑی که بحساب دقیقه سنجان ساعت شناس یکساعت و بیست و چهار دقیقه باشد - بطالع فرخنده فال و ساعت سعادت سگال از منزلی که در ایام شاهزادگي از اقامت آن والا اختر اوج شاهنشاهي رشک فرمای منزل قمر بود - بتائید آسماني و کوکبهٔ صاحبقراني بر کرهٔ فلک رفتار سوار گشته و خانهٔ زین را مانند خانهٔ طالع سعادت آمود ساخته - بخت کمر پرستاري بر میان بسته در پیش - و دولت غاشیهٔ فرمانبرداري بر دوش گرفته در پس - تیغ گذاران صاحب جوهر تیغ مانند در یمین - و نامداران والا گوهر خاتم کردار در یسار - در دولتخانهٔ ارگ دار الخلافهٔ اکبر آباد که چون قلعهٔ بی در سپهر اوج گرای گردیده و بروج ثاقبش بارج فلک ثوابت رسیده - مانند معني در شاه بیت و خورشید در بیت الشرف نزول فرموده - و در فرخنده ساعتی که سرمایهٔ سعادت روز افزون و پیرایهٔ بخت همایون بود *

* بیت *

ساعتی آنچنان همایون فال * که سعادت ازو شگون بر گیرد

کلاه سروري را که جوهر انجم در ترصیع او بکار رفته بود همسري بخشیده - و قبای خسروي را که اطلس سپهر والا استر او گشته بود - تن بهم آغوشي داده کمر لعل طراز را که از منطقهٔ آفتاب گرد مي برد بر میان بسته -

19228

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

آرد - که روی زمین را بزیور عدل و احسان آراسته طرح انصاف پروري نهد و داد داد گستري دهد - آری نسخه پیرائي کتاب عالم که بهین صحیفهٔ صفع آلهي است و منشاء دقایق نامتناهي - از یمن همت فرمانرواي سر انجام پذیرد - که خط بینش کارنامهٔ اقبال باشد و جوهر تیغش سر مشق فیروزی - و نقش نگینش دیباچهٔ اجلال و خطوط دستش نسخهٔ بهروزي - پنجهٔ خورشید نزد شکوه بالا دستش پشت دست بر زمین گذارد - و سپهر برین پیش کوکبهٔ قدرش از هلال انگشت زینهار بر آرد * * بیت *

ازو گردد درین فیروزه گلشن * چراغ طالع فرخنده روشن

چون ذات فرخنده صفات این بادشاه سکندر آئین که سعادت آئینه دار بخت اوست مرآت این اوصاف بود - در مبادي حال دقایق جهانباني از خط ناصیهٔ او نمایش مي پذیرفت - و در آغاز کار آثار کاردانی از لوح پیشاني او ظهور مي یافت - و از روی او مي بارید که این ابر نیسان کرم چمنستان شهریاري را طراوت خواهد بخشید - و از جبهه او روشن مي شد که این اختر اوج اقبال آفتاب سپهر جهانداري خواهد بود - اختر شناسان کامل نظر از زائچهٔ طالع همایونش که عنوان نامهٔ سعادت است احکام گیتي ستاني فرا مي گرفتند - و روشن ضمیران نیکو خیال از آئینه بخت والایش که آئینهٔ رونمای شاهد دولت است صورت امل و امانی مشاهده میکردند - لاجرم فرخنده روزی که روزگار در آرزوی آن شبها بروز مي آورد جلوه گر شد - و خجسته صبحی که چشم آفتاب از شوق آن هوس مي پخت بردمید - امیدی که اختر فرخنده فالي آرزوی آنرا شگون مي دانست بر آمد - و مرادی که بخت اقبال فال تمنای آن مي زد بحصول پیوست - یعنی طرازندهٔ اورنگ اقبال فرازندهٔ اکلیل اجلال عزیز کردهٔ حضرت عزت برگزیدهٔ عنایت آن حضرت سرمایهٔ آرایش جهان و جهانیان باعث امن

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

بدین آئین رو براه نهاده - ملاءاعلی بهمدستي کف الخضیب دست بدعای دوام عمر و دولت ابد منتها کشاده - و نظارگیان عالم بالا از مناظر هفت طبقهٔ گردون محو تماشا افتاده حیران آن کوکبه و دبدبهٔ عزت بودند - از باغ نور منزل تا هنگام نزول در دربار دولتخانهٔ سپهر نشانهٔ ایام بادشاهزادگي از هر دو سو بحرین کف در بار چون سحاب گهر ریز بر اهل کوی و بازار کشوده بسر پنجهٔ زرفشان چون شاخ شگوفه روی زمین را در افشان سیم و زر گرفتند - و باین روش نمایان و آئین شایان ظل ظلیل نزول فرخنده بر ساحت سعادت منزل مذکور گسترده بنابر آنکه تا ساعت مختار مسعود بجهت جلوس همایون بر سریر خلافت ابد مقرون دوازده روز درمیان بود در همان دارالبرکت اقامت نمودند *

انعقاد انجمن جلوس همایون خدیو زمین و زمان ثاني صاحبقران حضرت شاه جهان بادشاه غازي در دارالخلافهٔ اکبر آباد سعادت بنیاد

بمقتضای حکمت کامله سنت آلهي بر آن رفته و مجاري عادت الله برین جاري گشته که در خلال هر صد سال که اساس مباني دین و دول اندراس پذیرفته خلل در نظام امور عظام و انتظام سلسلهٔ نظام دارالسلطنت آدم در مشیمهٔ مشیت بر وجه اتم صورت بندد - هر آئینه در آنحال زمینیانرا در کنف حمایت و کهف رعایت آسمان تمیکني جای دهد - که بشایستگي تمام لیاقت مرتبهٔ جانشیني نایبان مناب جناب رسالت مرتبت صلی الله علیه وسلم و صحبه داشته باشد - و بفضل الطاف عام حضرت باري که دربارهٔ اهل روزگار خاص گشته سلطان دیندار عدالت شعار بر روی کار

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

نقد تمنای دیرینه در جیب و دامن نیاز دست قدرت ریخت - و کار و بار دین و دولت بوجود گرامي رونق و رواج تازه یافته کارخانهٔ جهان را زیب و زینت بی اندازه پدید آمد - و ساکنان ربع مسکون با کام دل سایه نشین ظلال عدل و احسان این بلند اقبال گردیده از فرط داد و دهش گیتي بمراد خاطر رسیدند - امید که تا بقای جهان و جهانیان

* بیت *

درگهش کعبه صفت قبلهگه عالم باد
کشت امید جهان از کف او خرم باد

مجملا بتاریخ شب پنجشنبه چهاردهم بهمن ماه مطابق بیست و ششم جمادي الاولی سنه هزار و سي و هفت ورود موکب مسعود بساحت بهشت فسحت باغ دهره که از پرتو انتساب بحضرت جنت مکاني نورالدین محمد جهانگیر بادشاه طاب ثراه بغور منزل موسوم است اتفاق افتاده مژدهٔ وصول این عید قدوم مسرت لزوم سامعه افروز عموم مردم آن مرز و بوم گردید - خورد و بزرگ و اسافل و اعالي از اهالي دارالخلافهٔ علیا و نواحي و حوالي آن بر سبیل مژدگاني ورود اقدس باندازهٔ دسترس سرگرم جانفشاني شده استقبال موکب اقبال نمودند - و قاسم خان حارس قلعه و خزاین علی الفور بر سبیل پذیره آمده از دریافت ملازمت و شرف زمین بوس درگاه سعادت دو جهاني اندوخت - و بامداد روز پنجشنبه مذکور موکب منصور که همواره بامداد آسماني قرین سعادت یزداني است متوجه قرارگاه سریر خلافت ابدي گشت - و بادشاه دین و دنیا پناه همعنان بخت و همرکاب اقبال بآئینی که درخورد والا خداوندان این دودمان جاوید توامان باشد فیل سوار داخل عرصهٔ دارالخلافهٔ گیتي مدار شده همه راه سرافرازان در رکاب برکت نصاب پیاده و سران در اطراف

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

چرخ برین یافت - حکم به بنای مسجد عالي بنیاد از سنگ مرمر بدرجهٔ نفاذ رسید - و صوبهٔ اجمیر در جاگیر مهابتخان قرار پذیر گردید - در اثناء راه جمیع بندها مثل خان عالم و مظفر خان معموري و بهادر خان اوزبک و راجه جی سنگه و اني رای و راجه بهارت و سید بهوه و غیر آنها در هر منزل خود را بسعادت ملازمت رسانیده کامیاب دولت صورت و معني مي گشتند *

ورود موکب مسعود شاه بلند اقبال قرین دولت و سعادت بظاهر دارالخلافهٔ اکبر آباد و انداختن پرتو نزول بر باغ دهره

آنانکه به نیروی سعادت ازل آورد در روزی خانهٔ روز نخست از دولتی بزرگ بهره مند شده اند - و از یاوری بخت خداداد در دار القسمت ازلي بمنصابهای کامل و نصیبهای شامل کامیاب گشته - اگر چند روزی بنابر مقتضای ارادهٔ قضا و حکم مصلحت تقدیر حجاب تعویق سنگ راه مراد آمده مانع تاخیر و باعث سد باب ایشان گردد - لیکن باندک روزگاری و کمتر فرصتی روزی در آید که آن حجاب بسر خویش از پیش برخیزد - و آن دولت روزی شده بپای خود استقبال بخت آن خداوندان اقبال مادرزاد نماید - بدانسان که فتح و ظفر بر عسکر آن سرور بحسب اختلاف اوقات طاري گشته بسی امر ناملایم سد باب مقصد عالي گردید - و از بدهنجاریهای روزگار قضایای ناشایسته صورت بسته پساق‌های شاق و ترددهای دشوار پیش وقت آمد - اما الحمد لله که آخرکار بی پایمردي سعي و دستیاري طلب بر وفق مدعا و حسب استدعا شاهد مطلب در کنار و بر آرزو آمده

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

اندیشي باستقبال موکب اقبال شتافته در مقام کوکنده که پدرش نیز درین مقام شرف ملازمت دریافته بود بتاریخ چهارم جمادي الاول سنه هزار و سي و هفت پیشاني بخت را از پرتو سجود آستان قدسي مکان فروغ دولت بخشیده پیشکش نمایان کشید - و از عنایت خلعت گرانمایه و کمر خنجر مرصع و شمشیر مرصع و دهگدگي لعل قطبي بدخشاني نژاد که سي هزار روپیه قیمت داشت - و فیل خاصگي بساز نقره و اسپ عراقي مزین بزین طلا استمالت و استظهار یافته و محال جاگیرش بحال و برقرار مانده مرخص گردید *

نهم ماه مذکور مطابق بیست و هفتم دیماه الهي سنه الیه بر کنار تالاب ماندل آذین جشن وزن مبارک شمسي سال سي و ششم از عمر جاوید پیوند زینت پذیر گشته آرایش بزم بهجت و سرور و پیراستگي انجمن حضور نظارة فریب و دلپسند آمد - و آنحضرت را بطریق معهود بانواع نقود سنجیده جمیع آنها بر فقرا و ارباب نیاز قسمت پذیر گردید - و از آنجا بمبارکي کوچ نموده هفدهم جمادي الاولی پنجم بهمن ماه سرزمین خطهٔ پاک اجمیر از یمن قدوم مبارک نوراني گشته عمارات دلکشا و منازل نزهت آئین کنار تال رانا ساگر از نزول همایون روکش قصور جنت گردید - و همانروز بنابر پیرویي روش جد بزرگوار پیاده بروضهٔ شریفهٔ حضرت خواجه معین الملة والحق والدین نور الله مرقده توجه فرموده آداب زیارت و وظایف این مقام که عبارت است از اعطاء صلاة و صدقات و نذور بجا آوردند - چون نذر نموده بودند که بعد از فتح رانا مسجدی رفیع اساس درخور این روضهٔ متبرکه بنا نهند - و درین مدت از عدم مساعدت روزگار فرصت نیافتند - بنابرین درینولا که کریاس سپهر اساس دولت جاوید قرین از پرتو اقبال آن حضرت استحکام بنیاد

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

بر سبیل تواتر و توالي به یمین الدوله و سائر دولتخواهان بود مشتمل بر عنایت تمام خدیو انفس و آفاق نسبت باهل وفا و وفاق آن عضد الدولة باتفاق سایر موافقان در جامع دار السلطنت لاهور خطبه را بالقاب مستطاب کامل نصاب نمود - و منبر را برین سرمایهٔ والا کار بالا شد - آنگاه بولاقي نظربند را که في الحقیقت بر تخت نیز محبوس مظمورهٔ سیاه حال تیرگي بخت بود جای دیگر محبوس ساخت - چنانچه در معني از زاویهٔ زندان بزاویهٔ دیگر منتقل شده - بیست چهارم جمادی الاولی مذکور خدمت پرستخان مشهور برضا بهادر رسید - و فرمان مشتمل بر اشارهٔ قتل بولاقي وغیره که دست پیچ فساد کوتاه نظران بودند به یمین الدوله رسانید - آن خان والا شان بعد از اطلاع بر مضمون فرمان سلطان داور بخش معروف به بولاقي و شهریار مکحول و طهمورث و هوشنگ پسران سلطان دانیال و گرشاسپ برادر بولاقي هر پنج نفر را که بصوابدید وقت نظربند بل محبوس بودند بدست رضا بهادر داد - و در شب چهارشنبه سیزدهم بهمن ماه بیست و پنجم جمادی الاولی سنه هزار و سي و هفت از تنگنای ساحت گیتي خلاص داده به فسحت آباد عدم راهي ساخت *

ورود موکب جاه و جلال شاهجهان بسرحد ملک رانا و سرافرازي یافتن او از آستانبوس درگاه والا و احوالی که در طی این ایام رو نمود

چون سایهٔ اقبال همای چتر فرخندهٔ آن همایون فال بسر وقت حدود رانا افتاد - بمجرد اینکه نواحي آن ولایت مرکز اعلام نصوت اعتصام شد - رانا کرن که بر جای پدر متمکن شده بود - از ارادت منشي و اخلاص

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

بمنزل دریافت شرف ملازمت مي نمودند - و همدرین ولا خدمت پرستخان که بحمایت سیفخان دستوری یافته بود - در چهار کروهي دارالملک گجرات شیرخان را از ایصال فرمان جهان‌مطاع و سروپای خاصه سربلندي بخشیده سیف خان را بدرگاه آورد - نواب ممتاز الزماني ضعف و ناتواني سیف خان را که عمده بواعث تقصیرات شده بود - بهانهٔ شفاعت ساخته از سطوت قهرمان قهر نجات بخشیدند - شیرخان دوازده کروهي شهر بموضع محمود آباد سعادت ملازمت دریافته هزار اشرفي بصیغهٔ نذر از نظر اشرف گذرانید - و سایر بندها مثل میرزا عیسی ترخان و میرزا والي نیز از زمین بوس انجمن حضور سعادت جاوداني یافتند *

هفدهم ربیع الثاني پنجم دي ماه سنه هزار و سي و هفت سر زمین کنار تالاب کانکریه که در ظاهر شهر واقع است از پرتو قدوم موکب جاه و جلال تارک رفعت بآسمان رسانید - و هفت روز آن موضع مستقر سریر خلافت بوده معاملات آن صوبه نظم و نسق شایان و احوال کومکیان پرداخت نمایان یافت - شیر خان بمنصب پنج هزاري ذات و سوار و صوبه داري گجرات سعادت اندوز گردید - و میرزا عیسی بخدمت صاحب صوبگي تته و منصب چهار هزاري ذات دو هزار و پانصد سوار امتیاز یافته بدآن صوب دستوری یافت - و سید دلیرخان بارهه با جمعی از بندها بهمراهي رکاب سعادت سربلند پایهٔ عزت شد - و شیر خان از نواحي شهر بمرحمت خلعت و شمشیر مرصع و اسپ و فیل کامیاب مراد گشته رخصت مراجعت یافت - و سیزدهم دیماه موکب سعادت کوچ در کوچ متوجه دارالخلافه شد *

روز یکشنبه بیست و دویم جمادی الاولی سنه هزار و سي و هفت موافق دهم بهمن ماه بعد از رسیدن امان الله و بایزید و برسانیدن بشارت قرب وصول موکب اقبال و قبول که مسبوق ورود فرامین عاطفت آئین

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

نواب قدسي القاب رضا بهادر که از غلامان خاصه بود متعاقب آن فرمان پذیر شد - که بر سبیل استعجال باحمدآباد شتابد - و سیف خان را از گزند تعرض شیر خان حمایت نموده مستظهر و مستمال بملازمت اشرف سرافراز سازد *

چون اردوی جهانپوی که کوچ در کوچ مي شتافت بساحل دریای نربده رسیده از گذر بابا پیاره عبور نمود - در مقام قصبهٔ سینور که بر کنار آن دریا واقع است بسعادت منزل گزیدند - و بتاریخ یازدهم شهر ربیع الثاني مطابق بیست و هشتم آذر ماه جشن وزن مبارک قمري سال همایون فال سي و هفتم از سن اقدس به خجستگي و فرخنده فالي آرایش پذیرفت - و از تقسیم یک عالم نقود که بجهت برآمد کار محتاجان هم وزن آن کوه تمکین و شکوه آمده مقصود آرزومندان گیتي موافق دلخواه صورت بست - درین روز طرب آموز سید دلیر خان بارهه بسعادت زمین بوس رسیده از دریافت شرف کورنش و تسلیم سر رفعت بآسمان رسانید - و از سرافرازي تفویض منصب چهار هزاري ذات و سه هزار سوار پایهٔ اعتبارش بوالائي گرائید *

از سوانح ایام عرضداشت شیر خان است از گجرات باین مضمون که از نوشتهٔ مهاجنان چنان ظاهر شد - که یمین الدوله آصف خان سپه سالار به نیروی همراهي اقبال بادشاهي باشاهزادهای آسمان جاه در سواد شهر لاهور با شهریار تیره رای جنگ صف کرده منصوبهٔ فتح اولیای دولت که منجر بکسر اعدای خلافت شده درست نشین گردید - و آن ناشدنني مقهور مخذول و مبحول در مطمورهٔ قلعهٔ لاهور بزندان پاداش اعمال گرفتار آمد - و چون مضمون این عریضه بعرض همایون رسید بمژدگاني آوازهٔ فتح اولیای دولت نوای گورکهٔ سلطنت آویزهٔ گوش منتظران که از دیر باز ترصد ورود برید ظفر و وصول نوید نصرت داشتند گردید - و درین نزدیکي یک بیک از تعیناتیان گجرات از به اندیشي بر یکدگر پیشي جسته منزل

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

ارتحال حضرت جنت مکاني از خیل سعادت جدائي اختیار نموده در چاندور که داخل محال نظام الملک است اقامت گزیده دریغولا بخانجهان پیوسته تحریک سلسلهٔ شورش و آشوب مي نمود - و همچنین چندی دیگر که با او گوشهٔ اتفاقی بظاهر داشتند - مثل راج گج سنگه و جی سنگه وغیر اینها بغایر آهنگ تصرف تمام ولایت مالوه بمندو شتافت - و در آخرکار پاداش این حرکات ناهنجار که بتحریک شوربختي و تیره رائي ازو سوزد او را فرو گرفت و سزای کردار خود یافت - چنانچه بر سبیل تفصیل انشاء الله تعالی در ضمن احوال جلوس همایون این نگارین نامهٔ نامي بزبان کلک وقایع نگار خواهد آمد *

بالجمله چون سرحد گجرات سر منزل موکب اقبال و مرکز رایات جاه و جلال شد - عرضداشت ناهر خان از تعیناتیان آن صوبه که در آخر خطاب شیرخاني یافت معروض رای اقدس گردید - و رای جهان آرای بر حقیقت مضمون آن که مشتمل بر نسبت بی اخلاصي سیفخان صوبه دار بود پرتو اطلاع افگند - و توهمی که آن خان ناعاقبت اندیش از انتقام آن حضرت نسبت وقوع امری نا ملایم داشت آن خود مؤید این معني بود - و نرسیدن عرضداشت او از رهگذر بیماري صعب و ضعف مفرط نیز مقوي و موکد شد - بنابرین شیرخان بانواع مراحم و عواطف بادشاهانه که سر همه سرافرازي بصاحب صوبگي گجرات بود مشمول گردید - و مامور شد که ولایت را بتصرف خود آورده بمردم معتمد کاردان سپارد - و بی توقف سیفخان را نظربند بموقف خلافت آرد - چون فرمان قضا جریان باین مضمون صدور یافت نواب مهدعلیا ممتاز الزماني بنابر آنکه به همشیرهٔ مکرمهٔ خویش که در حبالهٔ ازدواج سیفخان بود - محبتی از سرحد افراط متجاوز داشتند درخواست بخشایش زلات او نمودند - و حسب الشفاعت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

یمین الدوله فرستادند - و جانثار خان از بندهای تربیت یافتهٔ جانسپار که بکمال مزاجداني و معامله فهمي و طرز شناسي رو شناس بود - فرمان جهانمطاع مشتمل بر انواع عنایات سرشار و برقرار داشتن صاحب صوبگي کل دکن و خاندیس و برار بدستور سابق نزد خانجهان لودي دستوری یافت - و موکب مسعود منزل بمنزل متوجه مستقر اورنگ اقبال شد - و چون جانثار خان به برهانپور رسید - آن نفاق آئین از غلظت و خشونتی که داشت - قطعاً بملایمتی که مناسب ایقوقت و ملایم این مقام باشد بجا نیاورد - و مطلقاً پاس مرتبهٔ خود نداشته موافق دستورالعمل خرد دوربین ادب آئین کار نکرد - چون خان مذکور از سخنان او که رایحهٔ بی اخلاصي و ناسپاسي تمام ازان استشمام مي شد - بر مکنون ضمیر و قرار داد خاطر او اطلاع و اشراف حاصل نمود - حسب الامر اشرف مراجعت نموده حقیقت احوال بعرض اقدس رسانید - و خانجهان با این بی ادبیها اکتفا ننمود - و بعد از بر آمدن جان نثار خان با نظام الملک هم عهد شده پیمان را بایمان تاکید داد - و بجمیع تهانه‌داران و کارگذاران اعمال متعلقهٔ بالاگهات نامها نوشت - که ولایت را وا گذاشته به برهانپور آیند - و آن کوته اندیشان او را دولتخواه انگاشته بنوشتهٔ او ملک خالي کردند - الّا سپه‌دار خان که از سعادت منشي و مقتضای ارادت درست نیت صالح را کار بسته مشرب صافي حق شناسي را بآلایش ناسپاسي مکدر نساخت - و جای خود را قائم نگهداشته در احمد نگر باستقلال تمام نشست - چون این حرکت ناملایم ازآن حقیقت نا شناس معامله نافهم بوقوع پیوست - و برین سر تمام ولایت بالا گهات بتصرف نظام الملک در آمد - عیال خود را با افغانان معتمد خویش سپرده با مردم خود و دریای[1] شور بخت که قبل از قضیهٔ

(۱) از دریا این جا دریا خان مراد است *

بشارت رسانیده اورا بر این معنی آگاهی بخشید - و بوسیلهٔ آن خان رفیع مکان در حال شرف ملازمت یافته حقیقت واقع را بعرض اقدس رسانید - و خاتم دستور آصف صفات را از نظر سلیمان روزگار گذرانیده مصداق قول خود نمود - آن حضرت از استماع خبر این سانحهٔ غم اندوز اندوهناک و غمگین گشته دیدهٔ مبارک را اشکبار ساختند - و از کمال بیتابی و بیقراری بتهیهٔ لوازم این مقام و اقامت مراسم عزاداری و سوگواری پرداختند - درین حال مهابتخان و سایر دولتخواهان از روی نیاز سرها بر زمین گذاشته بعرض عالی رسانیدند - که این قسم وقتی خاصه در ولایت غنیم باوجود قلت اولیا و کثرت اعدا اظهار این امر موافق صلاح دولت نیست - چون الحال مصلحت کلی سلطنت که نظام کل عالم و انتظام مهام جمله عالمیان بدان منوط است - اقتضاء پرداختن بامثال این جزئیات نمیکند - مناسب وقت آنست که موکب جاه و جلال بدولت و سعادت بر سبیل استعجال متوجه قرارگاه اورنگ خلافت شود - تا بزودی راه فتنه و فساد بر ارباب بغی و عناد مسدود گردد - و رعایا و زیردستان از آسیب شورش پرستان در امان باشند - از آنجاکه همواره منظور نظر آن حضرت امری بود - که رضامندی و خرسندی خالق و خوشنودی خلائق در ضمن آن مندرج باشد - درخواست آن دولتخواهان را بعز قبول مقرون گردانیده بیست و سیوم ربیع الاول سنه هزار و سی و هفت هجری روز پنجشنبه در ساعتی مسعود ماهچهٔ آفتاب شعاع لوای والا ارتفاع یافته از راه صوبهٔ گجرات توجه اردوی جهانپوی بصوب دارالخلافهٔ عظمی اتفاق افتاد - و همان وقت امان الله و بایزید را که از معتمدان دیرین بمزید پرستاری و خدمت گذاری از اقران امتیاز تمام داشتند - برسانیدن فرمان عاطفت نشان متضمن خبر رسیدن بنارسی و ابلاغ نوید نهضت و مژدهٔ توجه موکب اقبال از راه گجرات نزد

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

حقیقت واقع را بپایهٔ سریر اعلی عرضداشت نموده التماس توجه خطل اقبال نمود *

رسیدن بنارسی در مقام جنیر باستان بوس والا و رسانیدن خبر رحلت حضرت جنت مکانی و نوید قوت عهد خلافت بشاه بلنداقبال

چون وقت آن رسید که زمام بست و کشاد معاملات دار الخلافهٔ آدم بدست اختیار این والا اقتدار سپارند - و کارهای آن تربیت پرورد عواطف ازلی را که ساخته و پرداختهٔ پیشکاران کارخانهٔ ابداع است در نظر حقیقت نگرش بجلوه در آرند - در حال سامان طرازان دار الصنع ایجاد دولت و اقبال را دو اسپه باستقبال موکب جاه و جلال آن شهسوار عرصهٔ وجود فرستادند - و بنوید استعجال قدوم خیل اقبال و طلوع اختر دولت بی‌زوال آن مظهر موعود زمین و زمان را سرمایهٔ آرام داده از مناسب خوانی مضمون این بیت * بیت *

کای شهسوار معرکه آخر الزمان آمد بدست معرکه پا در رکاب کن

وام حق مقام ادا نمودند - مجملا روز یکشنبه نوزدهم ربیع الاول سنه هزار و سی و هفت هجری مطابق ششم آذر ماه سال بیست و دوم جلوس جهانگیری که در عرض بیست روز از موضع بهنبر مانند شاهین تیز پر بمقصد پیوسته بود - خبر شنفار شدن حضرت جنت مکانی بمقام دار الخیر جنیر که در آنولا نشیمن جاه و جلال شاهباز چرخ پرواز اوج رفعت یعنی والا حضرت شاه بلند اقبال بود رسانید - و چون از راه رسید نخست بمهابتخان که در آن نزدیکی از فوز سعادت ملازمت آن حضرت استسعاد یافته بود

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

تفرقه آئین بدو رسید - و ناچار از دستیاري آن مشتی نابکار که در سرپله بکار او نیامدند - دست شسته قرار بر فرار داد - و با هزار گونه خوف و رعب معاودت نموده خود را به حصار بند لاهور افگند - و یمین الدوله مظفر و منصور متوجه دارالسلطنت لاهور گردیده روز دیگر بطرف باغ مهدي قاسم خان که در ظاهر شهر واقع است منزل نمود - درین منزل افضل خان که در آن آوان خدمت میر سامانی داشت - و پیش از وقوع سانحهٔ ناگزیر جنت مکاني کارخانجات بادشاهي را به لاهور رسانیده بود - بملاقات یمین الدوله شتافت - و مساعي جمیلهٔ او که در مدت اقامت لاهور و فترت شهریار که همه جا در دولتخواهي شاه بلند اقبال بلباس نصیحت آن بیخرد بجا آورده برهمزن هنگامهٔ افسردهٔ او شده بود مشکور افتاد - و همدرین روز باستصواب آصف جاهي شایسته خان و ارادتخان میر بخشي بدرون قلعه رفته ضبط خزاین و کارخانجات بادشاهي نمودند - آنگاه فیروز خان و خدمت خان خواجه سرا را بجهت کفایت کردن مهم شهریار که اهم مهمات بود فرستادند - و آن دو معتمد دولتخواه آن دراز امل محال پژوه را که از فرط کوته اندیشي درون محل بگوشهٔ خزیده بود بر آورده بجای استوار محبوس ساختند - روز دیگر یمین الدوله کوچ کرده بشهر در آمد - و نخست بنا گزیر وقت پرداخته دریابست حال بعمل آورد - چه آن دستور العمل دیوان کائنات که صلاح دید ضمیر منیرش همانا اشارهٔ مبشر تقدیر بود - چون درینوقت صلاح حال عالم کون و فساد در افساد مادهٔ بصارت آن ناقص بصیرت دید - لاجرم بدستوري دستور قضا و قدر دیدهای آن کوتاه نظر را میل کشیده ازین راه ابواب فتنه بر روی مردم مسدود ساخت - و ارباب خبرت ازین تماشای هوش افزای اعتبار امور بسرمهٔ بینائي رسیده کحل عبرت کشیدند - یمین الدوله بعد از وقوع این سوانح

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

ارادتخان ترکمان - ملا مرشد - مهابتخان - حکیم جمالا - بهادر بیگ با سایر احدیان - جرانغار صادق خان - خان زمان - میر جمله - شاهنواز خان - معتمد خان - راجه روز افزون و چندی دیگر - و شاهزادهای بلند اختر فیل سوار در فوج جرانغار و خود با داور بخش در فوج قول و موسویخان صدر و اصالت خان و خلیل خان و ذوالفقار خان را نزدیک خود جا داده بود - و هوشنگ و طهمورث را نیز در همین فوج مقرر ساخت - چون آئین ستودهٔ سرداران عظیم‌الشان هندوستان آنست - که در امثال این احوال فیل سوار بعرصهٔ پیکار می آیند - تا سوار و پیاده و دوست و دشمن را نظر بر ایشان افتاده باعث نیروی اولیای دولت و سستی عزم و شکست قلب اعدا گردند - و بر همگنان شجاعت و جلادت و ثبات و تمکین ایشان آشکار گشته بدین منصوبهٔ صائب عرصهٔ کارزار را قایم نگاهدارند - بغابرین درین روز ظفر اندوز بر فیل سوار شده اطراف معرکه را بنظر دوربین در آورده بهادران کار طلب را سرگرم پیش برد مطلب نمود - و همگنان را بکار گزاری اقبال ازلی و دولت لم یزلی قوی دلی داده نیروی قلب و زور بازو افزود - تا آنکه در ضمن اندک فرصتی بکار گزاری اقبال بی زوال بادشاهی که کار امضای حکم قضا و نفاذ امر قدر میکند - مخالفان را شکست فاحش داده پراگنده ساخت - و شهریار قبل از استماع خبر شکست لشکر خویش از فرط تحریص صبیهٔ نورجهان بیگم که در منزل او بود سوار شده باتفاق مخدرهٔ مذکوره از قلعه برآمد که خود را ببایسنغر برساند - افضلخان که در آن وقت در لاهور استقامت داشت - همه جا بمقتضای دولتخواهی شاه بلند اقبال اسباب استیصال شهریار مهیا می نمود - و دغدغه آن داشت که مبادا سپاه مقهور او از حضور استظهار و اعتضاد اندوخته مصدر کاری گردند - لاجرم او را بلطایف الحیل فریفته چندان در راه نگاهداشت که خبر تفرق آن فرقهٔ

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

گذاشت - و گروهی را که از فرسودگی روزگار و دیدن عرصهٔ کارزار حرمان نصیب بوده گوشمال و تادیب ادیب خرد ندیده بودند - و گرم و سرد و تلخ و شیرین گیتی نه چشیده بکار گذاری باز داشت - از جمله بایسنغر پسر شاهزادهٔ دانیال را که از حبس خواجه ابوالحسن گریخته نزد او آمده بود بسرداری فوج خود نامزد ساخت - و همراه لشکر تغرقه اثر قدیمی و جدیدی خود که بهمه جهت در آنولا زیاده از پانزده هزار سوار بی سر و پا برسر او جمعیت نموده بودند بمقابلهٔ موکب اقبال فرستاد - و سایر اسباب محاربه از توپخانه و قورخانه و فیلخانهٔ سرکار بادشاهی که هنگام توجه کشمیر در لاهور گذاشته بودند همراه داد - و یمین الدوله آصف خان باوجود قلت اولیا و کثرت اعدا و عدم وجود اسباب کارزار بفرو نشاندن آتش این فتنه برخاست - و امرای عظام که همگنان بجهت قید اهل و عیال خود از شهریار رمیده دل و رنجیده خاطر شده در باب مخالفت او بیشتر از پیشتر ساعی و داعی گردیده در بارهٔ هلاک او بجان و دل کوشیدند - و افواج منصوره را که از همه جهت بده هزار تن نمی کشید - توزک شایان و ترتیب نمایان داده روز شنبه یازدهم ربیع الاول سنه هزار و سی و هفت هجری مطابق بیست و هشتم آبان ماه در سه کروهی لاهور نزدیک پل دیک (۱) راوی در برابر مخالفان باین دستور صف مصاف و یساق قتال آراست - هراول خواجه ابوالحسن - مخلص خان - اللهویردی خان - راجه جگت سنگه ولد راجه باسو - شرف الدین حسین ولد نیکنام مخاطب به همت خان - تربیت خان با دیگر بهادران کار طلب - الدمش شایسته خان - شیر خواجه - خواصخان با مردم جلو سید هزبر خان - سید جعفر - سید عالم و دیگر راجپوتان - برانغار

---

(۱) دیک اسم دیگر آب راوی است - ملاحظه کنید بادشاهنامهٔ عبد الحمید لاهوری - صفحه ۶۰۸ - جلد دوم - طبع بیلیوتهیکا انڈیکا *

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

مي ساخت - بتصور آنکه از دستياري کوشش همدستان پنجه در پنجهٔ قضا و قدر ميتوان کرد - غافل از آنکه نا دادهٔ نتوان گرفت - و نا نهاده نتوان برداشت - خاصه شهباز نشيمن دولت که بفريب دانه بدام در نيايد - و بآشيانهٔ عنقاي قاف عزت و رفعت دست اقتدار و مکنت نرسد - منجملهٔ بي رعايت ضوابط محاسبان و ملاحظهٔ قوانين ديوانيان درين چند روز قريب هفتاد لک روپيه نقد از خزانهٔ عامرهٔ بادشاهي و مخازن معمورهٔ امرا بمردم بي اعتبار مجهول که همدرين ايام سر از کوچهٔ خمول بر آورده درپي او افتاده بودند داد - چنانچه تا حال باوجود کمال تفحص و تجسس ضابطان اموال قريب چهل و پنج لک روپيه ازين مردم باز يافت شده باقي از ميان رفت - و هنوز ارباب کفايت بانداز اينکه خام طمعان در امثال اين احوال اقدام باين مواد نغموده دلير نشوند - و پا از اندازه بيرون نه نهند - پيوسته درپي پيدا کردن اين طايفهٔ گمنام هستند - چنانچه هرجا نشاني از ايشان يافته گمان مي برند - دست از پي برده تحصيل مي نمايند *

کيفيت مقابلهٔ عسکر ادبار آثار سلطان شهريار با بادشاهزادهٔ داور بخش مشهور ببولاقي و خان عاليشان آصف خان و غلبهٔ داوربخش و خان مشار اليه برلشکر شهريار

چون شهريار ناکرده کار زياده از پايهٔ خويش معامله پيش گرفته بعلت عدم بصارت و بصيرت منصوبهٔ صائبي نديد و تدبير درستي نينديشيد - خود به نا و نوش مشغول گشته معاملات را بنا آزموده کاري چند باز

MINISTRY OF CULTURE : GOVERNMENT OF INDIA

و احتیاط نهایت مبالغه در ضبط و محافظت خواجه سرایان را ممنوع ساخته بجز خادمهٔ چند که محل اعتماد بودند - کسی را نزد او راه نمي داد - درینصورت سلطان دارا شکوه و شاه شجاع و سلطان محمد اورنگ زیب را از جدا نموده خدمتگاري و پرستاري ایشان را بصادق خان تفویض نمود - و این معني بنابران بود که خان مذکور سابقاً بعلت اتفاق بارباب خلاف و عناد و مخالفت با یمین الدوله بنفاق بقدگان حضرت شهنشاهي متهم بود - بدین سبب کمال توهم داشت - لهذا درینوقت که یمین الدوله توسل نموده بود - آن گسسته امید را که پیوند خویشي و عمزادگي داشت پذیرای این سعادت ساخت - تا این معني رفع زلات و محو تقصیرات او شود - و بدین دست آویز متین نوشتهای واقعي یا غیر واقع باغماض عین پایمال گردد *

منجملا شهریار در لاهور نخست بخزاین امراء و اصحاب وفاق که در دولتخواهي این حضرت با یمین الدوله اتفاق داشتند - دست درازي آغاز نهاده اسپ و فیل و جنس هرکس که بدست مي افتاد بر نوکران مجهول خود قسمت میکرد - و بنابر عدم ضبط و ربط بی تمیزي او فتنه جویان روزگار که چنین روزی را از خدا مي خواستند - درین قسم وقت که این نوع هنگامه یافته بودند - اسپ و فیل مردم خصوص از طوایل بادشاهي بخود سر مي کشیدند - آن کوتاه نظر خود عیال و ناموس را در منزل خود جای داده نظر بند نگاه مي داشت - و براهنموني ناهنجار چندی از غرض پرستان ابواب خزاین بادشاهي را نیز کشوده سپر سپر زر را چون خاک رهگذر خوار و بی اعتبار شمرده بیشمار و بیدریغ بمردم خود و بجمعی روشناس که در آنولا بر سر او اجتماع نموده بودند میداد - و مردم نا مناسب را بمناصب عالي نامزد نموده بخطابهای بی نسبت مرتسم

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
संस्कृति मंत्रालय · भारत सरकार
CSL

ننموده نفسی بر نیاورد - و بپاس مرتبهٔ خویشتن قناعت نموده نگاه داشت سر رشتهٔ کار خود را غنیمت شمرد - و بحکم این اندیشهٔ صواب نما چون در حقیقت از هیچ رو مهم صورت نمي بست بناکامي ساخت - و هر سه شهزادهٔ نامدار را با خویشتن در حوضهٔ نیل جا داده جمعی از سپاهیان که پاس نمک منظور مي‌داشتند - و هنوز از بیم او ایمن نبوده از چشم داشت قطع نظر ننموده بودند - بدور دایرهٔ فیل خود در آورده باین طریق نعش اقدس را همراه گرفته آهسته آهسته از دنبال راهي گردید - چون موضع بهنبر محل نزول همگنان شد - یمین الدوله نخست جمعی از امرای عظام را که پیشتر روانه بهنبر شده بودند - خصوص خواجه ابوالحسن را که همواره در باطن از داعیان دولت آن حضرت بود - با خود متفق ساخته در جمیع ابواب دولتخواهي خصوص استیصال شهریار و دیگر منتسبان با همگنان عهد و پیمان به غلاظ ایمان بسته خاطر ازین ممر جمع ساخت - آنگاه متکفل تجهیز و تکفین آن حضرت جنت مکاني شده سامانی که در خور آن بادشاه والا جاه باشد مهیا و آماده گردانید - و بآئین شاهانه نعش مبارک آن سرور را روانهٔ لاهور نمود - و سرافرازان مناصب والا را همراه نعش والا که همدوش مغفرت آلهي بود دان - که دوش بدوش به لاهور رسانیده آذری آب در باغی جنت آئین برحمت جاوید سپارند *

چون خبر بآن دستور اعظم رسانیدند - که نورجهان بیگم درین حال نیز خیال محال از خاطر بیرون نه کرده ترک اندیشهای دور از راه نمي دهد - و در خفیه نامها بشهریار نوشته راهنموني سرانجام مهمات مي نماید - لاجرم آن خیرخواه عباد الله بغایر آنکه این معنی سبب خلل عظیم مي شد - ناچار حسب المصلحت روزگار و رعایت صلاح دارین او بیگم را از محل بادشاهي بر آورده در منزل خویش جا داد - و بمقتضای حزم

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA

صاحب سعادتي سزاوار خلافت و بادشاهي چنين ناخلفي نامزد مرتبهٔ ظل آلهي گشته برين سر عالمي بفساد رود - در حال اولیای دولت نامدار را ازين معنی خبردار ساخته بولاقي را از ارادتخان طلبيده در قيد خود نگاهداشت - و بخاطر آورد که درين هنگام که نزول اجلال موکب جاه و جلال شاه بلند اقبال دور دست افتاده از فرط ضبط و ربط نورجهان بيگم دست بدامان دولت شاهزادهای نامدار نمي رسد - و بنابر مقتضای رسم ديرينهٔ روزگار دست نشانی نامزد اين امر عظيم القدر فامي درميان باشد - تا باعث گرمي هنگامهٔ اجتماعي ضروري گشته باحوال سپاهي و رعيت که ايشان در حقيقت بی سرور حکم رمه بی شبان دارند پراگندگي راه نيابد - و نيز دست آويزي برای استيصال شهريار در دست داشته باشد - لاجرم باين مصلحت اورا بدين معني نامزد ساخته در حال بنارسي مشرف فيلخانه را تعين نمود - که بسرعت باد و سحاب بيملاحظهٔ مانعی بر آب و آتش زده خود را بخدمت شاه بلند اقبال رساند - و چون تنگي وقت اقتضای عرض داشت نويسي نمي نمود - حقيقت معامله را زباني عرض دارد - و بجهت مزيد اعتبار مهر خود را بدو داد که از نظر انور آن حضرت بگذراند - و بالجمله تا خبردار شدن بيگم بولاقي را همراه گرفته بانواع خاصه خود و جمعی از دولت خواهان که اعتماد کلي بر ايشان داشت بدين قصد متوجه لاهور شد - که پيش از استواري بنای معاملهٔ شهريار در قلع و قمع سپاه او مساعي جميله مبذول داشته بخواست آلهي دمار از روزگار و گرد از بنياد همگنان بر آرد - چون بيگم ازين معني آگاهي يافت - ديد که از رنگ آميزيهای نيرنگ قضا معامله رنگی ديگر بر کرد - و از بازيچهای روزگار منصوبه بين نقش طور ديگر نشست - درينحالت بفکرهای دور و دراز افتاده باوجود تباه انديشي قطعاً حرکت ناهنجاری

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
सत्यमेव जयते · भारत सरकार
CSL

از شهریار گرفته حوالهٔ ارادتخان میربخشي نمودند - و چون مصلحت دولت روز افزون شاه بلند اقبال در باز داشت او بود - و منع قضا و دفع قدر در مثال این احوال قفل دهان زبان آوران و بند زیردستان میشود - نور جهان بیگم با وجود آنمایه اعتبار و اقتدار و تصرف در مزاج مبارک و تملک عنان اختیار آن حضرت مطلقا درین باب راه گفتوگو بل مجال نفس کشیدن نیافت - در وقتی که شهریار براهمنوني ادبار و عنان کشي شوربختي روانه لاهور شد - در آن نزدیکي حضرت جنت مکاني نیز در عین شدت عارضهٔ ضیق النفس که مدت آن بامتداد کشیده بود - و گاه گاه عوارض آن اشتداد مي نمود - متوجه دارالسلطنت لاهور شدند - و بتاریخ روز یکشنبه بیست و هشتم صفر سنه هزار و سي و هفت مطابق پانزدهم آبان ماه الهي سال بیست و دوم جلوس در عین راه از سرمنزل چنگیزهتي [1] بعالم بقا شتافته در سر منزل قدسیان مقام گزیدند - بیگم بنابر مقتضای ارادهٔ فاسد که همواره مکنون خاطر داشت - و اکنون بی اختیار باظهار آن لاچار شد - با خود قرار داد که نخست بولاقي را فرا دست آرد - و چندی از دولتخواهان را که ازیشان پیوسته پرحذر بود به بهانهٔ کنکاش طلبیده بعضی را زنداني و برخی را آنجهاني سازد - و ازین رو سرمایهٔ جمعیت خاطر اندوخته یکباره فارغ البال بکار خود پردازد - و اتفاقاً یمین الدوله آصف خان که همواره در صدد دولتخواهي و مقام مدد دولتخواهان بود - و پیوسته سعي در استحکام قواعد ابد پیوند مینمود - چون درین ایام بقرار داد خاطر او پی برده بر این معني بی صورت آگاهي یافت - لا جرم از راه خیر اندیشي عالمیان و مقتضای مصلحت ملک و ملت نخواست - که باوجود چنان

---

(۱) در اقبالنامهٔ جهانگیري چنگس هستي و چنگس هسي نوشته شده - ببینید صفحه ۱۴۲ - طبع ایشیاتک سوسائیتي بنگاله *

و دست نشان قدرت را بجای آن حضرت نشاندند - درین صورت معنی مثل مشهور که حق بمرکز حقیقی قرار گرفت درست نشین آمده گیتی از جلوس همایون آن حضرت بتازگی آرام پذیرفت - و ایزد تعالی قبل از آنکه حضرت جنت مکانی جهان فانی را وداع نمایند- و روزگار بدهنجار را خیرباد گویند - لطیفهٔ چند غیبی انگیخت - که بعضی ناخلفان که بزعم ناقص تباه اندیشان سد راه پیشرفت این مطلب بودند - درد سر از میان برده بپای خود راه ادبار سپردند - و بی تحریک کسی تخفیف تصدیع بسعی خویش از پیش برخاستند - و حقیقت معامله آن بود که چون شهریار ناشدنی در کشمیر بعارضهٔ داءالثعلب گرفتار شده موی روی و محاسنش فرو ریخت - و همه تن پیکرش از تف آتش آتشک آبله زده درد از نهاد او بر آورد - و بقبح این معنی رسیده اینقدر فهمید - که بآن رو از حجاب اختفا بدون وساطت نقاب بیرون آمدن نهایت بیرونی است - و خانه نشینی هم خالی از قباحتی نیست - لاجرم بسلسله جنبانی ادبار در آن نزدیکی که رایات اقبال بصوب دارالسلطنت لاهور ارتفاع یافت با آنکه بیگم بجدائی او راضی نبود - با کمال کراهیت خواهی نخواهی با او درین باب همراهی نموده - و از حضرت جنت مکانی رخصت گرفته اورا راهی لاهور ساخت - و از جمله لطایف آسمانی که امارت ظهور اقبال اولیای دولت و علامت ادبار شهریار بود دریفوقت از پردهٔ غیب بعالم شهود جلوه گر آمد - آنکه نورجهان بیگم ازین راه که شاید کار او روی بر کند مدتی پیش ازین محافظت داور بخش پسر سلطان خسرو را که بجولاقی اشتهار داشت - نامزد مردم شهریار نموده اورا نظربند می داشتند - و از آنجا که حکمت الهی ارادهٔ دیگر داشت - چنانچه سر حقیقت آن عنقریب بر اصحاب بصیرت از سیاق کلام کمال ظهور خواهد نمود - اورا دریفوقت

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

بعمل آمده نقشی دیگر که موافق رضامندیٔ آنحضرت نبوده باشد بروی کار جلوه نماید - بنابر آنکه به پشتیبانیٔ عدل زمین پا بر جا و آسمان بر پاست - یکدم اساس دولت بل بنای بقای خداوندان آن نیز ثابت قدم نماند - درین صورت تا غرض صاحب کارخانه به یکبارگی فوت نشود کار پردازان عالم بالا که پیوسته در پی سرانجام مصالح این جهان اند - اورا بجهانبانیٔ عالم دیگر خوانند - و لباس حیات مستعار ازو انتزاع نموده خلعت خلافت والا بصاحب درلقی دیگر بپوشانند - و افسر سروری بر سر فرخنده فر و تارک مبارک تاجوری دیگر نهاده اورنگ بادشاهیٔ روی زمین را از برکت قدم خجسته مقدم او زیور بخشند - و مؤید این اجمال صدق اشتمال ارتحال جنت مکانیٔ و فروغ یافتن گوهر افسر جهانگیری و جهانبانی ست از پرتو تارک مبارک والا حضرت شاه بلند اقبال - و وا نمود ایهام سیاق این مقام آنست - که چون حضرت جنت مکانیٔ بسبب ارتکاب تقاول مغیرات و بنابر افراط محبتی که به نور جهان بیگم داشتند - سر رشتهٔ جمیع معاملات باو تفویض نموده بودند - و بحکم علاقهٔ قوی پیوند که از رهگذر کمال پاسبانی و خدمت گذاریٔ او قلادهٔ خواهش خاطر اقدس شده بود - مطلقاً از گفتهٔ او تجویز تجاوز ننمودند - و این مساهله تا جایی کشید که رفته رفته از رهگذر ارخاء عنان او بسی مفاسد عظیمه بمصالح دولت رسیده فتور عظیم بمعاملات ملکیٔ و مالیٔ راه یافت - و هریک از خواشان که نسبت یا سببی باو داشتند - منزلت هایٔ والا یافته بصاحب صوبگیٔ صوبهای کلان لوای استقلال بر افراشته چون خاطر از عدم مواخذه جمع داشتند - هرچه خواستند بی محابا بعمل آوردند - و این معنیٔ باعث فساد نظام عالم و شورش اوضاع و احوال دار الخلافهٔ آدم گشته - لا جرم بحکم مقدمهٔ مذکور آن حضرت را باجابت دعوت داعیٔ حق خوانده این عنایت پروردهٔ حضرت ذوالجلال

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
CSL

مجملاً بسی وهن و فتور در پنجساله فترت که روزگار اختبار و زمان افتتان و امتحان بود باحوال هواخواهان آن عزیز کردهٔ حضرت عزت و برگزیدهٔ نظر عنایت آن حضرت راه یافت - و درین ضمن نقد سره اخلاص خالص این صافي سریرت بدآن والا حضرت سنجیدهٔ میزان امتحان شده صاف و بی غش بر آمد - و از بد هنجاریهای روزگار ناهموار بسی فراز و نشیب و بلند و پست پیش آمده - و امور نا ملایم نا مناسب و قضایای نا شایسته صورت بست - و مصافهای قوي و رزمهای مهیب اتفاق افتاده از طرفین سرداران معتبر نامور کشته گشتند - و جا بجا در معارک ارباب مناصب گوهر گرانمایهٔ جان عزیز نثار خاک راه ولي‌نعمت جاوید نموده نیکنامي ابد که نهایت نیکو سرانجام سپاهي است اندوختند - الحمد لله که آن حضرت در ضمن آنمایه تغیرات احوال از یساقهای شاق و ترددهای دشوار و حرکات عنیفه همه جا بکشاده روئي و ثابت رائي بی گرهٔ پیشاني و چین جبین چون سالکان طریقهٔ طریقت طی ادوار و اطوار نمودند *

بیان ارتحال جنت مکاني جهانگیر بادشاه بدار النعم جاوداني و باعث واقعي این واقعهٔ ناگهاني

خرد پردازان کارآگاه که از رنگ آمیزیهای نیرنگ ابداع اطلاع دارند نیکو مي دانند - که مادامی که سوابستان خلافت کبری از جوئبار عدل و احسان آبخورد - هرآئینه اشجار برومندش مانند نهال سدره سرسبز و بارور بماند - و طوبی مثال سایهٔ اقبال بر نزدیک و دور افگنده بی برگان گیتي را ثمرهٔ مقصود بکام رساند - اگر خدا نخواسته ازو خلاف ارادهٔ الهي

MINISTRY OF CULTURE · GOVERNMENT OF INDIA
GSL

خواست - و الثماس نفرستادن لشکر بتعاقب معروض کرده روانهٔ دریا نمود - و بانداز عزیمت تنه درمیان آورده روی امید بدین آستان سپهر نشان آورد - و بتاریخ بیست و یکم ماه صفر سنه هزار و سي و هفت هجري در دار الخیر جنیر استلام رکن و مقام این آستان سدره نشان که کعبهٔ آمال و آمانيِ انام است بجا آورده بنابر التجای این درگاه از باز خواست زمان امان یافت - و در مقام عذر خواهيِ معاصيِ نامتناهي شده از روی عجز و زاري زینهاريِ عفو و حلم بیکران آنحضرت گردید - و بنابر مقتضای آنکه پاس خاطر ملتجي داشتن و رعایت پناه آورده نمودن ناگزیر مروت و لازمهٔ فتوت است - دیده و دانسته از گناهان او در گذشته مطلقا بپرسشیهای او بر روی او نیاورده نقش جرایم و جنایات بی اندازه خاصه ناهنجاریهای تازهٔ او را بزلال مکارم و عنایت محو فرمودند - و از نوید مواعید دلپسند امیدوار انواع عواطف و اکرام و اقسام مراحم بادشاهانه ساخته بر مرات اعتبارش افزودند - چنانچه بدین امید سر گرم جانفشاني و جان سپاري گشته در صدد تلافي و تدارک تقصیرات سابقه شد - و در عموم احوال خصوص هنگام توجه بمستقر سریر خلافت چنانچه نگارش پذیر خواهد گشت - و همه جا در راه آن حضرت جانفشاني‌ها نموده باین طریق راه خود پاک ساخت - و بپاداش حسن اخلاص و صفای عقیدت بمراتب والا و مناصب عالي ترقي نموده بخطاب خان خاناني و مرتبهٔ سپه‌سالاري که بالا ترین مراتب و مناصب است سر برافراخته سرمایهٔ اعتبار و افتخار اعقاب و اسباط خویشتن آماده ساخت - و نیز چون قدم او بر شاه بلند اقبال فرخنده شگون و مبارک فال آمده - بمجرد رسیدنش شب تعب بر هواخواهان این دولت پایدار بپایان رسید - و ایام محن و آلام بسر آمدهٔ روزگار ناموافق راه موافقت با سالکان طریقهٔ دولتخواهي پیموده از در موافقت در آمد

(60) 19228 1922